

Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta

Katriina Soini (toim.)

MTT KASVU₂₁

Luonnosta hoivaa ja voimaa:

**Miten arvioida Green Care
-toiminnan vaikuttavuutta**

Katriina Soini (toim.)

ISBN 978-952-487-510-3 (Verkkojulkaisu)
ISSN 1798-1832 (Verkkojulkaisu)
URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-510-3>
<http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Copyright MTT

Kirjoittajat

Katariina Heikkilä, Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Anna Kirveennummi, Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Johanna Mantere

Marja-Liisa Miettinen, Koulutuskeskus Salpaus

Katriina Soini, MTT

Elina Vehmasto, MTT

Anja Yli-Viikari, MTT

Julkaisija ja kustantaja MTT, 31600 Jokioinen

Jakelu ja myynti MTT, viestintä ja informaatiopalvelut,
31600 Jokioinen, puhelin 0295 300 700,
sähköposti julkaisut@mtt.fi

Julkaisuvuosi 2014

Kannen kuva Yrjö Tuunanen / MTT:n arkisto

Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta

---

Katriina Soini (toim.)

MTT Taloustutkimus

Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki, etunimi.sukunimi@mtt.fi

Tiivistelmä

Green Care -toiminnalla tarkoitetaan luonnon tietoista, vastuullista ja ammatillista käyttöä erilaisissa sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluissa. Tässä julkaisussa esitellään keskeisimmät tulokset tutkimuksesta, jonka tavoitteena oli jäsentää Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin kenttää.

Julkaisussa tarkastellaan Green Care -toiminnan arvioinnin lähtökohtia: vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia osana yhteiskunnallista päätöksentekoa, määrittellen arvioinnin kohde, suomalainen Green Care -toimintatapa, sekä esitellään Green Care -toiminnan arvioinnin kannalta keskeisimmät lähestymistavat. Green Care -toiminnan arviointia lähestyttiin yksilön hyvinvoinnin, maaseudun ja talouden näkökulmasta. Hyvinvointia tutkittiin luonnon elvyttävyyden ja luontoon liittyvän toiminnan tarjoaman kokemuksellisuuden ja osallisuuden kautta. Maaseutuvaikutusten arvioinnissa sovellettiin Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esittelemää maaseutuvaikutusten arviointikehystä. Taloudellisen vaikutusten arviointia tarkasteltiin kolmen erilaisen arviointikehysten kautta: yhteismitallisuuteen

pyrkivien menetelmien, aluetaloudellisten lähestymistapojen, sekä laajemmasta yhteiskunnallisesta, merkitystalouden kehiksestä käsin. Tutkimuksessa hahmotettuja arvioinnin viitekehyksiä testattiin sosiaali- ja kasvatuspalveluja tarjoavilla maatiloilla.

Tutkimuksen tulokset kertovat, että luonnon hyvinvointivaikutukset ovat monimuotoisia ja vaikutusulottuvuudet yhteen kietoutuvia. Palvelut rakennetaan paikallisten resurssien, infrastruktuurin, osaamisen, luonnon ja kulttuurin perustalle, ja niillä on monia vaikutuksia paikalliseen elinkeinotoimintaan, yhteisöön ja ympäristöön. Koska toiminnan hyödyt ovat laaja-alaisia, niiden esiin tuomiseksi tarvitaan monipuolista menetelmävalikoimaa. Green Care -toiminta voi parhaimmillaan vastata moniin yhteiskuntapoliittisiin ja maaseutupoliittisiin tavoitteisiin ja edistää kestävästä kehityksestä.

Avainsanat:

Green Care, vaikutukset, vaikuttavuus, arviointi, maaseutuvaikutukset, hyvinvointivaikutukset, talousvaikutukset

---

Evaluation of effectiveness of Green Care -activities

Katriina Soini (ed.)

MTT Agrifood Research Finland, Economic Research
Latokartanonkaari 9, FI-00790 Helsinki, Finland, firstname.lastname@mtt.fi

Abstract

Green Care refers to responsible, professional and goal oriented use of nature in the social, health and educational services. This publication introduces main results and conclusions of research, which aimed to analyse and define the field of evaluation of the effects and effectiveness of Green Care -activities and services.

First, the publication concerns the principles of the evaluation: It discusses the role of evaluation in the society, defines the object of evaluation – Green Care – and introduces the main approaches and methodological choices to be regarded. Secondly, effects of Green Care -activities on human wellbeing are explored through healing, experiencing and inclusive effects of nature. A framework introduced by Rural Policy Committee for measuring the rural impacts was applied to analyse the impacts of Green Care -services on rural development. Evaluation of the economic impacts of Green Care -services was discussed through three approaches: methodologies, which aim to commensurate the benefits; regional economics; and creative economics and innovations. Finally, the

applicability of these frameworks was observed on farms providing social and educational services.

The research revealed that the effects of nature on human wellbeing are multiple and inter-connected. The Green Care -services are based on local resources, nature and culture, infrastructure, knowledge and know-how and they have multiple effects on local community, environment and livelihoods. Overall the research suggests that due to the multifunctionality of the Green Care, new, innovative methods are needed to reveal and measure their benefits. The research also suggests that Green Care potentially contribute to many of the challenges and objectives articulated by social and rural policy, as well as promote sustainable development.

Key words:

Green Care, effects, effectiveness, evaluation, rural impacts, health effects, economic impacts

---

Alkusanat

Suomessa etsitään parhaillaan uudentyyppisiä ratkaisuja kansalaisten hyvinvointipalvelujen järjestämiseksi. Green Care -käsitteen alla on esitelty sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluja, joissa luontoa käytetään tietoisesti, vastuullisesti ja ammatillisesti. Green Care -toimintatapa on viime vuosina herättänyt laajaa kiinnostusta. Se nähdään yhtenä potentiaalisena vaihtoehtona tuottaa palveluja asiakaslähtöisesti ja vastata moniin eri yhteiskunta- ja maaseutupoliittisiin tavoitteisiin.

Eri yhteyksissä on kysytty, mitkä ovat Green Care -toiminnan höydyt verrattuna palveluihin, joissa luontoa ei hyödynnetä. Vaikuttavuuden arvioinnin avulla voidaan paitsi tehdä vertailuja, tunnistaa toiminnan vahvuuksia ja heikkouksia, ja kehittää tämän tiedon pohjalta toimintatapaa edelleen.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoittaman tutkimuksen *Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus (CareVa)* tavoitteena oli jäsentää Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin monitahoista kenttää. Tutkimustehtävä oli haastava, eikä vähiten siksi, että Green Care -käsite jäsenyi vasta tutkimuksen aikana. Arvioinnin kohde oli ikään kuin liikkuva maali, jonka liikuttamisessa tutkijat olivat osittain mukana.

Tässä julkaisussa kuvataan tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Koska tutkimusaihe oli hyvin laaja ja monitieteinen, useiden asioiden esittely jää yleiselle tasolle. Tavoitteena on antaa kokonaiskuva paitsi arvioinnin kohteesta, suomalaisesta Green Care -toimintatavasta sekä seikoista, joita toiminnan arvioinnissa tulee jatkossa ottaa huomioon. Julkaisun myötä tulee selväksi, että Green Care -toimintatapaa koskevan näytön tai vaikuttavuustiedon tarjoaminen on monitahoinen kysymys. Yksiselitteisiä vastauksia ei toiminnan vaikuttavuudesta voida tämän tutkimuksen perusteella antaa. Toivomme kuitenkin, että julkaisu auttaa eteenpäin Green Care -toiminnan ja sen arvioinnin parissa työskenteleville ja asiasta kiinnostuneille.

Tutkimusryhmän puolesta kiitän lämpimästi Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmää tutkimuksen rahoittamista ja osallistumisesta suomalaisen Green Care -toimintatavan kehittämiseen. Lisäksi kiitän kaikkia hankkeen työpajoihin eri rooleissa osallistuneita henkilöitä, asiantuntijoita ja yrittäjiä, joiden kanssa yhdessä keskustellen olemme voineet edetä. Edelleen kiitämme tutkimukseen osallistuneita yrityksiä ja Green Care -toimintaa harjoittavia yksiköitä hyvästä yhteistyöstä, mahdollisuudesta nähdä ja tutkia, mitä toiminta käytännössä tarkoittaa. Kiitokset sujuvasta yhteistyöstä julkaisun taitossa ja viimeistelystä osoitan tutkimussihteeri Jaana Ahlstedtille, MTT Taloustutkimuksesta.

Helsingissä, tammikuun 30. päivänä, 2014

Katriina Soini
tutkimushankkeen vastuullinen johtaja

Sisällysluettelo

Johdanto	7
Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohdat	12
Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutukset	50
Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutukset.....	98
Näkökulmia green care -palvelutoiminnan taloudellisten vaikutusten arvioinnin lähtökohtiin ja menetelmiin	122
Johtopäätökset: Green Care -toiminnan arvioinnin arviointia	150

lisiin ryhmiin ja niissä on sovellettu menetelmiä kokeellisesta tutkimuksesta etnografiseen tutkimukseen. Vaikka yksittäisiä tutkimuksia luonnon vaikutuksista ihmisen hyvinvointiin on olemassa, kokonaiskuvaa siitä, mitkä ovat keskeisimmät tekijät luontoon liittyvien hyvinvointivaikutusten muotoutumisessa, niiden perusteella on vaikea muodostaa. Siten hyvinvointia koskevan vaikuttavuustutkimuksen haasteena on yhtäältä olemassa olevan moni- ja poikkitieteisen (esim. lääketiede, sosiaali-, talous- ja luonnontieteet) tutkimustiedon kokoaminen ja jäsentäminen. Toisaalta, koska Green Care -toiminnan sovellusala on laaja, uutta tutkimusta tarvitaan erilaisten toimintatapojen vaikuttavuudesta eri kohderyhmissä ja eri tarkoituksissa.

Yksilön hyvinvoinnin lisäksi sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluilla on monia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Niitä kuitenkin harvoin tarkastellaan palveluja koskevassa arviointitutkimuksessa. Green Care -toiminnan sivuvirrat voivat liittyä esimerkiksi hoidetun ympäristön viihtyisyyteen tai paikalliseen sosiaaliseen pääomaan. Vaikutukset voivat ulottua palvelun tarjoamispaikasta maantieteellisesti ja ajallisesti hyvin etäälle. Green Care -palvelujen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen liittyvän tutkimuksen kenttä on siten sisällöllisesti ja maantieteellisesti hyvin laaja.

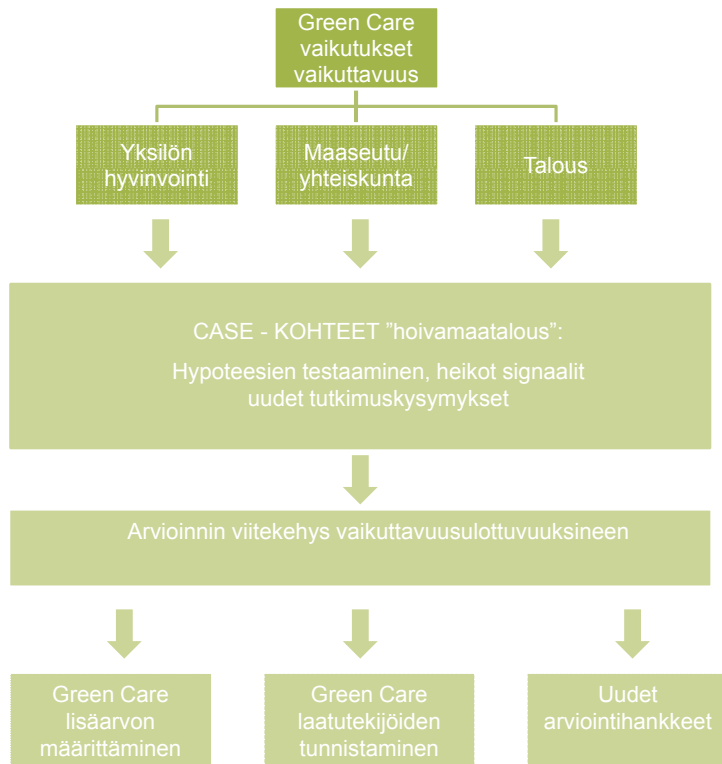
Luontoon liittyvien aineettomien arvojen taloudellisia merkityksiä koskeva tutkimus on vasta aluillaan (ks. esim. Chan ym. 2012). Terveystaloustieteeseen verrattuna sosiaalipalvelujen taloustutkimus ei ole yleistä (ks. Sefton ym. 2004), eikä esimerkiksi ympäristökasvatukseen liittyvää taloudellista vaikuttavuustutkimusta ole vielä lainkaan tehty. Maaseutututkimuksen puolella on tutkittu mm. lähiruoan (Määttä & Törmä 2013) ja bioenergian (Simola & Kola 2010) aluetaloudellisia vaikutuksia, mutta hyvinvointipalvelujen aluetaloudellisista vaikutuksista ei ole tehty tutkimusta. Eurooppalaisessa COST-verkostossa otettiin ensimmäisiä askelia maataloilta tapahtuvan Green Care -toimin-

nan taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi (Dessein & Bock 2010).

Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi on kaiken kaikkiaan laaja ja moniulotteinen tutkimuskenttä. Se vaatii lukuisia temaattisia ja metodologisia valintoja sekä sisällöllisiä rajoituksia. Siksi Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoittaman tutkimuksen Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus (CareVa) tavoitteena oli luoda viitekehys Green Care:n vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin. Tutkimuksessa pyrittiin ensisijaisesti jäsentämään arviointitehtävää, ei mittaamaan Green Care -toiminnan vaikutuksia, arvottamaan tai yhteismitallistamaan niitä. Vaikutuksia tarkasteltiin yksilön hyvinvoinnin, yhteiskunnan ja talouden näkökulmasta itsenäisinä osa-kokonaisuuksina.

Hanke jakaantui seuraavaan osatehtäviin (Kuva 1):

- 1) *Green Care -toiminnan arvioinnin kontekstin kuvaus.* Tähän osatehtävään liittyy Green Care -käsitteen jäsentäminen. Prosessin myötä syntynyt ja tässä tutkimuksessa sovellettava Green Care -käsite esitellään luvussa 2.
- 2) *Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden viitekehyyksen muodostaminen.* Hanke järjesti neljä asiantuntijatyöpajaa teemoinaan: vaikutusten arviointi, hyvinvointi, talous ja yhteiskunta/maaseutu (Taulukko 1). Työpajojen tulosten pohjalta muodostettiin vaikuttavuuden arvioinnin viitekehyykset, joita syvennettiin ja jäsennettiin edelleen kirjallisuuskatsauksen avulla.
- 3) *Green Care toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi case -kohteissa.* Tapaustutkimusten (Taulukko 2) avulla pyrittiin havainnollistamaan, miten hankkeessa kehitetyt arvioinnin viitekehyykset toimivat vaikutusten arvioinnin operatiivisoinnissa sekä tunnistamaan keskei-

Kuva 1. CareVa -tutkimusprosessin kuvaus.

siä vaikuttavuusulottuvuuksia. Tarkastelu kohdistui maatilaympäristöissä toimiviin yksiköihin tapaustutkimusten vertailtavuuden säilyttämiseksi.

Tutkimus tuotti kokonaiskuvan Green Care-toiminnan vaikuttavuuden ulottuvuuksista ja toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähestymistavoista. Jatkotutkimushankkeissa voidaan kehittää laadullisia tai määrällisiä mittareita eri ulottuvuuksien mittaamiseen ja suorittaa arviointia valitusta näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää myös Green Care -toiminnan edistämässä, kuten palvelujen muotoilussa, tuotteistamisessa ja laatuhallinnan kehittämisessä.

Tutkimuksen toteutuksesta vastasivat Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen sekä Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tutkijat, jotka ovat jo aiemmin tehneet yhteistyötä Green Care -tutkimuksessa (Yli-Viikari ym. 2009). Hankkeen työpajoihin on osallistunut eri alojen asiantuntijoita maaseutututkimuksen, sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ja taloustutkimuksen aloilta.

Tässä tutkimusraportissa kuvataan tutkimuksen tausta, aineistot, menetelmät sekä keskeisimmät tulokset. Tutkimusraportti jäsenyy seuraavasti:

Taulukko 1. Asiantuntijatyöpajat

Työpajan teema	Paikka ja aika	Osallistujien määrä	Luennoitsijat*
I Vaikutusten ja vaikutavuuden arviointi	Jyväskylä 8.10.2009	25	Tutkimuspäällikkö Riitta Haverinen, THL Professori Pekka Kettunen, THL ja Jyväskylän yliopisto
II Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutusten arviointi	Tuusula, 4.11.2009	18	Yliopistolehtori Tuija Kotiranta, Jyväskylän yliopisto
III Green Care -toiminnan taloudellisten vaikutusten arviointi	Lieto, 11.11.2009	15	Tutkimuspäällikkö Aija Kettunen, Diakonia-ammattikorkeakoulu Tutkija, FT Teemu Haukioja, Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
IV Green Care -toiminnan yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi	Tampere, 21.1.2010	23	Professori Tuomas Kuhmonen, Jyväskylän yliopisto
V Tutkimustulosten väliarviointi	Turku 16.1.2012	13	Projektipäällikkö Tuomo Salovuori, Sininauhaliitto Tutkija Jouni Kaipainen, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius Professori Pekka Kettunen, Jyväskylän yliopisto Tutkija Raija Lääperi, THL Tutkija Ulla Miettinen, Kuopion yliopisto

* Luennoitsijoiden asema ja toimipaikka vuoden 2009–2010 tilanteen mukaan.

Erikoistutkija *Katriina Soini*, MTT Taloustutkimus, johdattelee julkaisun toisessa luvussa Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtiin. Hän selvittää arviointitutkimuksen näkökulmia, kuvaa Green Care -toiminnan arvioinnin kontekstin, sekä esittelee toiminnan arvioinnin kannalta merkittävimmät lähestymistavat. Lisäksi hän tarkastelee terveyden ja hyvinvoinnin sekä maaseutu- ja yhteiskuntapolitiikan tavoitteita, joiden suhteen Green Care -toimintatavan vaikuttavuutta

voidaan arvioida. Julkaisun kolmannessa luvussa vanhempi tutkija *Anja Yli-Viikari*, MTT Taloustutkimus luo kirjallisuuden pohjalta katsauksen Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutuksiin. Hyvinvointivaikutuksia esitellään tarkemmin kahden tapaustutkimuksen kautta. Tutkija *Elina Vehmasto*, MTT Taloustutkimus perehtyy julkaisun neljännessä luvussa Green Care -palvelujen maaseutuvaikutuksiin. Hän soveltaa arviointiin Maaseutupolitiikan vaikutusten ennakoarviointia. Viidennessä luvussa tut-

Taulukko 2.

Kohde	Sijainti	Palvelu
Hakamaan tila	Nastola	Asumispalveluja ja päivätoimintaa vaikeasti kehitysvammaisille
Toiskan perhekoti ja Koskenkorvan ratsastustalli	Koskenkorva	Lastensuojelupalvelut ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta
Karhisen maatila	Polvijärvi	Sosiaalinen yritys, vajaakuntoisten työllistäminen
Ahlmanin maatila	Tampere	Yksityinen koulutus- ja palvelukokonaisuus
Ylitalon Alpakat	Hämeenlinna/Hattula	Alpakoiden ja laamojen kasvatusta, koulutus ja terapiakäyttö

kijat *Anna Kirveennummi, Johanna Mantere* ja *Katariina Heikkilä*, Turun yliopiston tulevaisuudentutkimuskeskus, esittelevät kolme mahdollista lähestymistapaa Green Care -toi-

minnan taloudellisen vaikuttavuuden arviointiin. Yhteenvetoluvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisimpiä johtopäätöksiä ja jatkotutkimustarpeita.

Lähdeluettelo

- Chan, K.M.A., Satterfield, T. & Goldstein, J. 2012. Rethinking ecosystem services to better address and navigate cultural values. *Ecological Economics* 74: 8–18.
- Dessein, J., Bock, B.B. & De Krom, M. 2013. Investigating the limits of multifunctional agriculture as the dominant frame for Green Care in agriculture in Flanders and the Netherlands. *Journal of Rural Studies* 32: 50–59.
- Dessein, J. & Bock, B. (toim.): *The Economics of Green Care in Agriculture*. Loughborough: Loughborough University.
- Di Iacovo, F. & O'Connor, D. (toim.). *Supporting policies for Social Farming in Europe. Progressing Multifunctionality in Responsive Rural Areas*. Florence: Arsia.
- Luonto hyvinvoinnin lähteenä - suomalainen Green Care. VoiMaa! -hankkeen esite. Viitattu 3.1.2014. Saatavissa internetistä: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2012. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2009. Helsinki: Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä. http://www.maaseutupoliittikka.fi/files/976/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf
- Määttä, S. & Törmä, H. 2012. Keski-Suomen ruoantuotannon aluetaloudellisen vaikuttavuuden selvitys. Helsingin yliopisto, Rurality-instituutti. Raportteja 93.
- Sefton, T., Byford, S., McCain, D., Hills, J. & Knapp, M. 2004. *Taloudellinen arviointi sosiaalialalla. Hyvät käytännöt – menetelmäkäsikirja*. FinSoc arviointiraportteja 6/2004. Helsinki: Stakes. 132 s.
- Sempik, J., Hine, R. & Wilcox, D. (toim.) 2010. *Green Care: A Conceptual Framework. A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care*.
- Simola, A. & Kola, J. 2010. Bioenergian tuotannon aluetaloudelliset vaikutukset Suomessa. Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos, maatalouspolitiikka. *Julkaisuja* 49. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Yli-Viikari, A., Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveennummi, A. 2011. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76, 3: 320–330.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. & Soini, K. 2009. *Green Care – terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. Maa- ja elintarviketalous* 141. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohdat

Katriina Soini

Tässä luvussa esitellään Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohdat. Aluksi kerrotaan, mitä vaikutuksilla ja vaikuttavuudella arviointitutkimuksen kentässä tarkoitetaan ja mihin tietoa Green Care -toimintatavan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta tarvitaan. Sitten tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä: Mitä Green Care on toimintana ja palveluna? Tämän jälkeen luodaan katsaus Green Care -toiminnan kannalta keskeisimpiin arvioinnin lähestymistapoihin. Arvioinnin kannalta

on oleellista tunnistaa, mitkä ovat toiminnan tavoitteet. Näitä tavoitteita hahmotellaan artikkelin lopussa sosiaali- ja terveydenhuollon, maaseutupolitiikan ja kestävän kehityksen näkökulmasta. Koska Green Care -toiminnan kenttä on uusi ja laaja, monia arvioinnin kannalta keskeisiä kysymyksiä voidaan tässä yhteydessä tarkastella ainoastaan hyvin yleisellä tasolla. Artikkelin ensisijaisena tavoitteena onkin nostaa esiin asioita, joita Green Care -toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioitaessa tulee jatkossa tiedostaa.

1 Arvioinnilla tietoa vaikutuksista ja vaikuttavuudesta

Arviointitiedolla on kasvavaa kysyntää yhteiskunnan toiminnan kehittämisen ja politiikan toimeenpanossa. Ilmiö heijastelee yhteiskunnallisen ohjauksen siirtymää normiohjauksesta arviointiohjaukseen (Rajavaara 2007, Dahler-Larsen 2011). Julkisella sektorilla arviointitiedon kysynnän kasvu liittyy muun muassa julkisten palvelujen hajautettuun tuotantoon ja toisaalta vaatimukseen hallinnon avoimuudesta, läpinäkyvyydestä, tilivelvollisuudesta ja raportoinnista osana 1990-luvulla vahvistunutta julkishallinnon uutta mallia (New Public Management) ja ”projektiyhteiskuntaa” (Rantala & Sulkunen 2006). Julkisen talouden kestävyyskehityksen heikentyminen Suomessa on edelleen lisännyt tarvetta erityisesti taloudellisten vaikutusten arviointiin: niukkenevat resurssit tulisi saada jaettua taloudellisesti tehokkaasti, alueellisesti ja sosiaalisesti tasa-arvoisesti. Julkisissa palveluhankinnoissa sovellettava hankinta-

laki (2007/348) pyrkii osaltaan vastaamaan julkisen sektorin tuottavuus- ja vaikuttavuusvaatimuksiin. Hankintalain pyritään siihen, että julkisilla varoilla ostettaisiin hintalaatusuhteeltaan mahdollisimman edullisia tuotteita ja palveluita. Systemaattiseen arviointiin perustuva tieto palvelun vaikutuksista ja vaikuttavuudesta voi helpottaa palvelujen vertailua.

Arvioinnilla on myös muita kuin kustannus-tehokkuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyviä tehtäviä. Arviointitiedon avulla voidaan osoittaa, miten toimintatapoja voidaan kehittää, jotta halutut vaikutukset saavutetaan paremmin (Dahler-Larsen 2005, Sommerfeld 2005). Tällöin arvioinnissa kysymys oppimisesta, joka näkyy niin yksilöiden, yhteisöjen, organisaation kuin yhteiskunnan toimintatavoissa. Arviointi voi myös tuottaa tietoa kokonaan uusista näkökulmista ja

ratkaisuista (ks. Rajavaara 1999, s. 37–38), kuten vaihtoehtoista tavoista järjestää palveluja. Tosin, on esitetty myös epäilyjä, että arviointi voi johtaa yhden, taloudellisesti tehokkaimman toimintatavan suosimiseen vaihtoehtoisuuden sijaan (Rajavaara 2007, Warpenius 2006, Yli-Viikari 2011). Vaikutavuustietoa voidaan käyttää myös toimintatapojen legitimointiin. Tietoa eri vaihtoehtojen vaikuttavuudesta kaivataan erityisesti tilanteissa, joissa vallitsee epätietoisuus jotakin yhteiskunnallista käytäntöä tai sen seurauksia kohtaan (Rajavaara 2007). Tällainen epätietoisuus liittyy usein uusiksi miellettyihin asioihin ja käytäntöihin.

Kaiken kaikkiaan arviointi sisältää ajatuksen siitä, että yhteiskunnan kehitykseen voidaan vaikuttaa. Siksi arviointia tehdään kaikilla eri yhteiskunnan sektoreilla ja tasoilla. Seurantatietoa kerätään aktiivisesti, joten tietoa arvioinnin pohjaksi on runsaasti saatavilla. Kuitenkin palveluiden vaikutuksia on entistä vaikeampi tutkia ja ennakoida, koska palvelukokonaisuudet ovat yhä laajempia ja monimutkaisempia, ja organisaatorakenteet muuttuvia (Kettunen, I työpaja). Samaan aikaan nykyinen tutkimusrahoitus ei välttämättä suo mahdollisuuksia monitieteiseen tai tieteiden väliseen pitkittäistutkimukseen, jota hyvinvointipalveluihin liittyvä vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi tulisi olla.

1.1 Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi

Arviointitutkimuksen kentällä puhutaan sekä vaikutuksista että vaikuttavuudesta. Käsitteiden sisältö ja niiden välinen ero on pitkälti sopimuksenvarainen (Haverinen, I työpaja). Useimmiten *vaikutuksilla* kuitenkin tarkoitetaan (yksittäisen) toiminnan tai intervention seurauksia tai tuloksia (*effect, impact, influence*). Vaikutusten arvioinnissa kysytään, oliko toiminnalla tosiasiallisia tavoiteltuja vaikutuksia ja mitä toiminnasta seuraa. Vaikutusten arviointi keskittyy siten ennen kaikkea syy- ja seuraussuhteiden analysointiin. Tällöin vaikutuksilla voidaan tarkoittaa millaisia tahansa intervention tuottamia, eri tasoille ja aikajanelle eri tavoin asettuvia vaikutuksia (Koivisto & Haverinen 2006). Ne voidaan tyyppitellä esimerkiksi seuraavasti: tavoitellut/tavoittelemattomat, odotetut/odottamattomat, myönteiset/kielteiset, lyhyt/pitkäkestoiset ja asiakas/yhteiskunnalliset, määrälliset/laadulliset, subjektiiviset/objektiiviset vaikutukset ja ulkoisvaikutukset, jotka voivat pitkällä aikavälillä näkyä muualla kuin siellä, mihin voimavarat on kohdennettu, esimerkiksi kokonaan toisella hallintosektorilla (Meklin 2001, Rajavaara 2007). Koska todelliset vaikutukset voivat myös poiketa odotetuista vaikutuksista tai ne ilmenivät jossain muualla, niitä ei välttämättä havaita (Kettunen, I työpaja).

Myös vaikuttavuus (*effectiveness*) voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Se on lähinnä vaikutusten arviointia silloin, kun puhutaan yksittäisen toimenpiteen seurauksista. Yleensä asetelma on kuitenkin laajempi: vaikuttavuus ymmärretään usean tekijän yhteisvaikutuksena. Vaikuttavuuden arviointi kohdistuu siten sekä yksittäisiin tuloksiin että laajempiin prosesseihin. (Dahler-Larsen 2005, s. 23). Se voi myös tarkoittaa palvelujärjestelmän kykyä saada aikaan vaikutuksia, tai viitata mekanismeihin, joissa vaikutukset muodostuvat. Vaikuttavuutta voi kuvata myös tavoitteiden saavuttamisen asteena tai kykynä tyydyttää tarpeita. Poister (2003) kiteyttää vaikutusten ja vaikuttavuuden välisen eron siten, että vaikutukset kuvaavat varsinaisen tekemisen tuloksia, mutta vaikuttavuus on toiminnan tai intervention kokonaisvaltainen aikaansaannos.

Arvioinnin suurimpana haasteena on erottaa tarkastellun toimenpiteen vaikutukset tai vaikuttavuus muista vaikuttavista tekijöistä. Green Care -toiminnan osalta keskeistä on siten ymmärtää, mikä on luontolähtöisen toiminnan vaikutus tai vaikuttavuus palvelukokonaisuudessa yksilön ja yhteiskunnan kannalta, ja mikä on sen taloudellinen merkitys. Green Care -toiminta on tyyppil-

lisesti monialaista ja poikkisektorista. Toiminnan vaikutuksia ei välttämättä voi mitata samoilla menetelmillä tai yhteismitallisilla tunnusluvuilla.

Tässä julkaisussa käsitellään sekä Green Care -toiminnan vaikutuksia että vaikuttavuutta. Vaikutusten tarkastelu kohdistuu ennen

kaikkea ihmisten hyvinvointiin (Yli-Viikari, tämä julkaisu) ja toiminnan sivuvirtoihin (Vehmasto, tämä julkaisu). Kun arvioidaan toiminnan kykyä vastata yhteiskunnallisiin tavoitteisiin (ks. luku 6.3), voidaan vaikutusten lisäksi puhua myös vaikuttavuudesta (Kirveennummi ym., tämä julkaisu).

1.2 Mihin Green Care -toimintaa koskevaa vaikuttavuustietoa tarvitaan?

Tutkimushankkeen ensimmäisessä työpa- jassa pohdittiin, mihin Green Care -toimin- taa koskevaa vaikuttavuustietoa tarvitaan. Osallistujat toivat esiin neljä päänäkökohtaa.

Ensinnäkin, vaikuttavuustietoa tarvitaan Green Care -toimintatavan edistämiseen. Tiedon puute voi muodostaa esteen Green Care -toimintatavan, jota voidaan pitää uutena ja vieraana, omaksumiselle (Rajavaara 2007, ks. myös innovaatioiden leviämisestä, Rogers 2003).

Toiseksi, eri tahot tarvitsevat vaikuttavuus- tietoa päätöksenteossa, joka koskee erilaisia palveluvaihtoehtoja tai hoitomenetelmiä. Kuntapäätäjät ja palveluiden ostamisesta vastaavat viranomaiset ovat kiinnostuneet yhteiskunnallisten palveluodotusten täytty- misestä, mutta myös palveluvaihtoehtojen mahdollisista hyödyistä asiakkaalle, palvelu- jen sivuvaikutuksista (työllisyys, ympäristö), kustannusvaikutuksista ja integroitavuus- desta muihin palveluihin (ks. myös Hon- konen 2013, Soini & Vehmasto 2014). Kuntatasolla Green Care -toimintaa kos- kevaa vaikuttavuustietoa voidaan käyttää myös yhdyskuntasuunnittelussa, esimer- kiksi viheralueiden kaavoituksessa, jolloin pohditaan, miten suunnitella ympäristöjä, joissa luonnon hyvinvointia tuottavat ele- mentit saadaan käyttöön. (ks. myös Sitra ja MTT 2013). Sosiaali-, terveys- ja kasva- tusalan ammattihenkilöstö tekee päätöksiä käytettävistä hoito-, kuntoutus- ja kasva-

tusmenetelmistä. Heidän näkökulmastaan on oleellista ymmärtää luontoon perustu- vien interventoiden vaikutukset: miten tietty interventio vaikuttaa, miksi ja millä tavoin erilaisissa tilanteissa ja kohderyhmissä. Palve- lunkäyttäjä on puolestaan kiinnostunut pal- velun sisällöstä ja laadusta, sekä sen merki- tyksestä hyvinvoinnilleen suhteessa palvelun hintaan, varsinkin silloin, kun hän maksaa palvelun itse.

Kolmanneksi, vaikuttavuustietoa tarvitaan kommunikointiin. Arviointitiedon avulla voidaan käydä keskustelua Green Care -toi- minnan sisällöistä ja erilaisista palvelutyy- peistä. Tiedon avulla voidaan luoda myös rajapintaa muihin Green Care -toimintaa lähellä oleviin toimintoihin ja toimialoihin, kuten luontomatkailuun.

Neljänneksi, arviointitietoa tarvitaan palve- lujen, yritystoiminnan ja koulutuksen kehit- tämiseen ja markkinointiin. Palveluntuotta- jat eivät itse välttämättä tunnista tekijöitä, joilla on merkitystä esimerkiksi hyvinvointi- palvelun vaikuttavuuden kannalta, vaan he tarvitsevat ulkopuolista näkemystä. He voi- vat hyödyntää vaikuttavuustietoa palvelujen erilaistamisessa ja markkinoinnissa. Oppilai- tokset ovat puolestaan kiinnostuneita Green Care -toimintaan liittyvistä koulutustar- peista. Tieto Green Care -toiminnan vaiku- tuksista ja vaikuttavuudesta voi suunnata ja legitimoida uusien opetusalojen ja suuntau- tumisvaihtoehtojen kehittämistä.

2 Mitä Green Care on?

Green Care -käsite esiteltiin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 2006, jolloin Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa käynnistyi projekti Maatilat maa-seudun palvelutoiminnassa (Yli-Viikari ym. 2009). MTT:n projektin taustalla oli Suomen ja MTT:n osallistuminen eurooppalai-

sen COST 866 -verkoston toimintaan *Green Care in Agriculture* (2006-2010). Suomalaisen Green Care -käsitteen tausta on siten kansainvälinen. Seuraavaksi tarkastellaan, mitä Green Care -käsitteellä tällä hetkellä ymmärretään kansainvälisesti, ja mitä Suomessa ja CareVa -projektissa.

2.1 Green Care -käsite ulkomailla

Green Care -käsitteen juuret voidaan jäljittää Alankomaihin, jossa jo 1970-luvulla alettiin puhua care farm -maatiloista. Niillä viitattiin maatiloihin, jotka aktiivisesti hyödyntävät maatilaympäristöä ja -toimintoja tuottamisensa sosiaalipalveluissa (suullinen tiedonanto Marjolein Elings 13.10.2012, Elings & Hassink 2006). Vuonna 2005 Alankomaiden tutkijoiden ja yrittäjien aloitteesta perustettiin eurooppalainen verkosto, *Community of Practice – Farming for Health* (www.farmingforhealth.org). Verkoston tutkijat hakivat rahoitusta tutkimusyhteistyön edistämiseen Euroopan tiede- ja teknologianeuvostolta (COST). COST 866 -hanke *Green Care in Agriculture* käynnistyi syksyllä 2006. COST -hankkeen tavoitteena oli täsmentää, mitä Green Care tarkoittaa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden kentässä, miten toiminnan taloudellisia ulottuvuuksia voi arvioida ja millaisia politiikkatoimia Green Care -toiminnan edistämiseksi tarvitaan (COST 866, Memorandum of Understanding). COST -verkoston myötä Green Care -käsite on otettu käyttöön monissa Euroopan eri maissa joko englanninkielisenä tai käännetty paikalliselle kielelle.

Green Care -toiminta on kehittynyt ja järjestäytynyt Euroopan eri maissa hyvin eri tavoin, ja siitä on löydettävissä erilaisia menetelmällisiä painotuksia (Hassink ym. 2005, Haubenhofen ym. 2010). COST -hankkeen maatilapainotuksen vuoksi niin kutsuttu hoi-

vamaatalous¹ (*social farming, care farming*) on ollut viime vuosina Green Care -keskustelun kansainvälisessä ytimessä (ks. esim. Dessein ym. 2013). Eri maissa käytössä olevien luontolähtöisten menetelmien muodot ja painopisteet vaihtelevat kunkin maan tutkimustraditioiden, luonto- ja elinkeinorakenteiden, sosiaali- ja terveyspalveluiden organisaation, mutta myös yksittäisten toimijoiden osamisen ja kiinnostusten mukaan. (Hassink ym. 2006; Haubenhofen ym. 2010). Esimerkiksi Ruotsissa maataloustuottajat ovat tehneet erityisesti maatilaympäristöissä tapahtuvaa Green Care -toimintaa (*Grön Omsorg, Grön Rehabilitering*) tunnetuksi. Myös Italiassa Green Care -käsitteen käyttöön liittyvä toiminta painottuu ensisijaisesti maatilojen sosiaaliseen käyttöön (*social farming, agricoltura sociale*). Samoin Itävallassa Green Care -toiminnan painopiste on hoivamaataloudessa (*Soziale Landwirtschaft*) ja puutarhatoiminnassa. Sveitsissä sen sijaan on omaksuttu laaja lähestymistapa. Siellä Green Care -käsitteellä tarkoitetaan maksua vastaan tuotettavia, yleisiä terveys-, sosiaali- ja kasvatustalouden palveluja, jotka toteutetaan luonnonläheisessä ympäristössä. Näin ollen

¹ Suomessa maatiloilla tapahtuvasta Green Care -toiminnasta käytetään nimitystä maatilojen kuntouttava käyttö tai hoivamaatalous. Tässä raportissa käytetään termiä hoivamaatalous, koska maatiloja voidaan käyttää myös muuhun kuin kuntouttavaan toimintaan.

Green Care -tarjonta voi kattaa vapaa-ajan rentoutumisen, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aina terapeuttiin tai kuntoutta-
viin toimintoihin saakka. (<http://www.green-care.ch>). On tärkeää huomata, että Green Care -käsitettä ei tunneta tai käsite ei ole vakiintunut kaikissa Euroopan maissa, vaikka luontolähtöisiä menetelmiä käytetään laajasti sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluissa. Esimerkiksi vaikka Iso-Britanniassa hoivamaatalous (*care farming*) on tunnettu toimintatapa, Green Care -tyyppisestä toiminnasta puhutaan lähinnä käsitteellä *ecological public health* (John Rowe, suullinen tiedonanto 29.11.2013).

Myös maatiloilla harjoitettavaa Green Care-toimintaa voidaan toteuttaa eri tavoin (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 33–35). Esimerkiksi, Hollannissa ja Belgiassa on painottunut maatilojen monivaikutteisuu-
näkökulma (ks. myös Soini & Vehmasto 2014, Taulukko 1). Hoivamaatila on maataloutta harjoittava tila, joka tarjoaa hoivapalveluja muun maatalouden ohella. Maatilan toimeentulo koostuu siten sekä maatalouden että hoivatoiminnan tuloista (ks. myös Dessein ym. 2013). Italiassa Green Care painottuu heikompiosaisten auttaminen (*social inclusion*) ja toimintaa harjoittavat usein osuuskunnat (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 34–35). Saksalaiset hoivamaatilat ovat usein erilaisten säätiöiden tai yhteisöjen perustamia suuria yksiköitä (emt. 33).

COST -hankkeessa Green Care käsitettiin hyvin laajasti². Määritelmän mukaan ”Green Care on kattokäsite monille ”monimutkai-

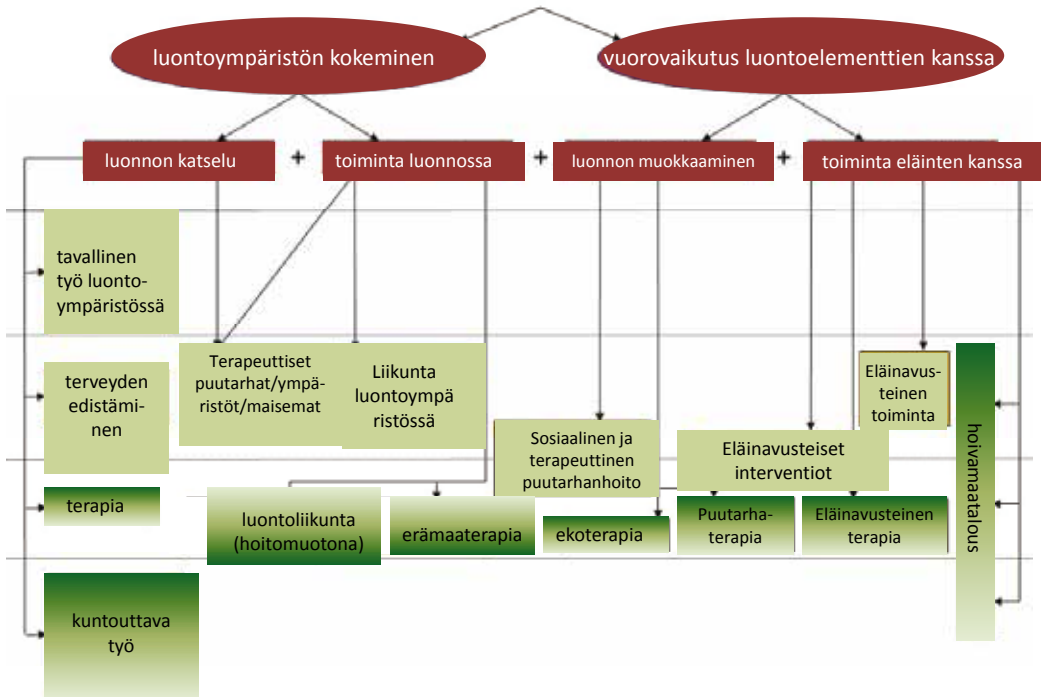
sille interventioille”, kuten hoivamaatalou-
delle, eläinavusteiselle terapialle ja terapeutti-
selle puutarhanhoidolle. Näitä interventioita yhdistää luonnon ja ympäristön käyttö tavoitteellisesti ihmisen hyvinvoinnin edistämisessä. Määritelmä korostaa, että Green Care tarkoittaa interventiota, aktiivista prosessia, jonka tavoitteena on edistää fyysistä tai henkistä terveyttä ja hyvinvointia, eikä tavoitteena ole pelkästään luonnon passiivinen kokeminen. Toisin sanoen, luontoympäristö ei ole pelkästään Green Care -toiminnan tausta.

COST -hankkeessa luontointerventiot tyypiteltiin sen mukaan, perustuvatko ne luonnon kokemiseen (*experiencing nature*) vai luonnon kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen (*interacting with nature*) (Kuva 1). Ensimmäinen korostaa luonnossa olemisen ja rauhoittumisen merkitystä, jälkimmäinen puolestaan toimintaa. Menetelmät voivat olla tavoitteellisia terapeutteja ohjelmia tai väljempää, ihmisten omaehtoista toimintaa tukevia. Luonnon merkityksen tiedostaminen interventiossa on keskeistä samoin kuin tavoitteellisuus (Sempik ym. 2010). Vaikka moni luontoon liittyvä toiminta voi tukea ihmisen terveyttä ja hyvinvointia, Green Care -toiminnan tulee tuottaa selkeitä hyvinvointihyötyjä. Edelleen määritelmä korostaa palvelujen tuottamista haavoittuvassa asemassa oleville ja sosiaalisesti syrjäytyneille, sekä hoivan tarpeessa oleville. (Sempik ym. 2010, s. 22). Määritelmän mukaan: ”Kaikki vihreä [Green] ei ole vihreää hoivaa [Green Care].” (Sempik ym. 2010, s. 11).

² COST -hankkeessa Green Care määriteltiin seuraavasti (Sempik ym. 2010, s. 11): “Green care is an inclusive term for many “complex interventions”, such as care farming, animal-assisted therapy, therapeutic horticulture and others. What links this diverse set of interventions is their use of nature and the natural environment as a framework in which to create these approaches. It is important to remember that green care is an intervention i.e. an

active process that is intended to improve or promote health (physical and mental) and well-being not purely as a passive experience of nature. In other words the natural environment is not simply a backdrop for green care and whilst the health benefits of experiencing nature are increasingly being recognized, everything that is green is not “green care” (Sempik ym. 2010, s. 11).

Luonnon hyvinvointivaikutukset – luonto hoitona ja terapiana

Kuva 1. COST 866 -hankkeessa kehitetty käsitteellinen malli erilaisista luontointerventioista. (Haubernhofer ym. 2010).

Kaiken kaikkiaan, vaikka COST -hankkeen Green Care -määritelmä vaikuttaa selvältä, raja esimerkiksi ”selkeiden hyvinvointihyötyjen” ja muun ”ihmisen terveyttä ja hyvinvointia tukevan toiminnan” tai ”haavoituvassa asemassa olevien” ja ”normaalien” ihmisten välillä on vähintäänkin liukuva.

On myös huomattava, että Green Care -käsitteen rinnalla niin Suomessa kuin Euroopassa luontoa hyödyntävistä hyvinvointi-, virkistys- ja kasvatuspalveluista puhutaan myös muilla termeillä, kuten Green Health, Green Wellbeing, ympäristökasvatus ja kes-

tävän kehityksen kasvatus. Näihin teemoihin liittyvää tutkimusta on tehty kansainvälisesti muun muassa COST E39 -hankkeessa, ”Forests, Trees and Human Health and Well-being” -hankkeessa, Metsästä hyvinvointia -tutkimusohjelmassa Suomessa (METLA 2008–2013) sekä monissa ympäristökasvatushankkeissa. Sitran toimesta on edistetty luontoon liittyvän palvelutoiminnan kehittämistä. Tässä kokonaisuudessa Green Care tulee siten ymmärtää yhtenä mahdollisena käsitteenä jäsentää ja määritellä luontolähtöisten hyvinvointi- ja kasvatuspalvelujen kenttää tai sen osaa (Sitra ja MTT 2013).

2.2 Suomalainen Green Care -käsite

Suomessa käsitys Green Care -toimintatavasta on muotoutunut vähitellen tutkijoiden, kehittäjien ja yrittäjien välisessä vuorovaikutuksessa, COST 866 -hankkeen määritelmän tavoin hyvin laajaksi. Vaikka maatilalla harjoitettava Green Care -toiminta, hoivamaatalous, on saanut myös Suomessa näkyvyyttä, esimerkiksi suomalaisten Green Care -toimijoiden järjestö, Green Care Finland ry. sisällyttää myös monia muita luontoa hyödyntäviä menetelmiä suomalaiseen Green Care -toimintatapaan.

Monet suomalaiset toimijat ovat yhtä mieltä Green Care -toimintatavan keskeisistä periaatteista (Green Care Finland ry:n työpaja 17.4.2013, Hämeenlinna). Keskustelua käydään kuitenkin edelleen siitä, tulisiko Green Care ymmärtää ideologiana, paradigmana, ohjelmana, tuotemerkkinä vai palveluna. Suomalaisesta Green Care -keskustelusta voidaankin erottaa erilaisia kertomuslinjoja,³ (*storylines*). Kertomuslinjoja syntyy, kun jonkin asian yhteiskunnallinen merkitys alkaa laajeta ja erilaiset toimijat tai toimijaryhmitymät esittävät oman määritelmänsä asiasta (Hajer 1995, Fisher & Hajer 1999). Kertomuslinja on siten eräänlainen tarina, johon on mahdollista yhdistää löyhästi toisiinsa liittyviä puhetapoja (diskursseja) ja yhteiskunnallista todellisuutta.

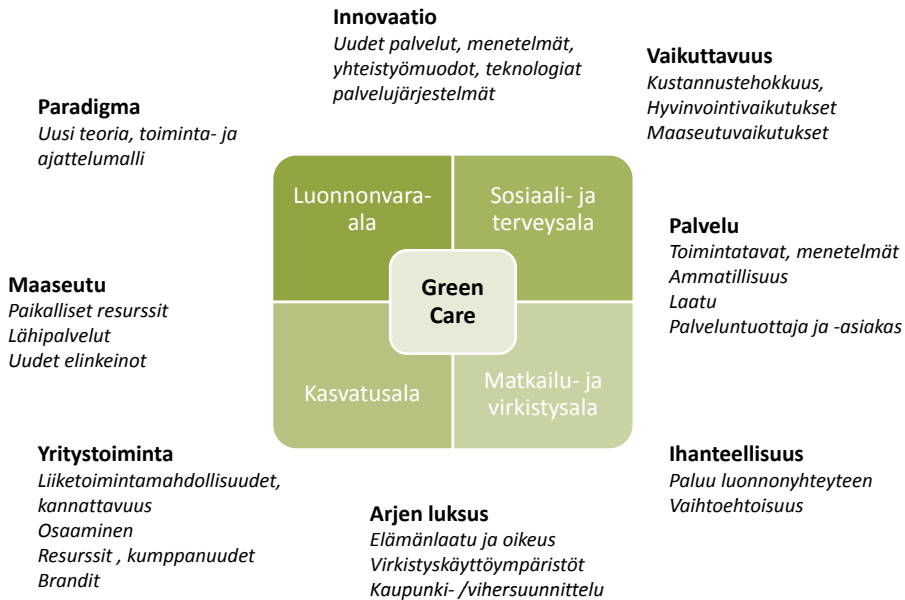
Suomalaiseen Green Care -toimintatapaan liittyvät kertomuslinjat korostavat erilaisia teemoja, haasteita ja tavoitteita luontolähtöisessä hyvinvointitoiminnassa. Ne sijoittuvat erilaisille tasoille: Osa kertomuslinjoista tarkastelee Green Care -toimintaa yksilötasolla, osa taas yritysten tai yhteiskunnan tasolla. Tällainen kertomuslinjojen moninai-

suus liittyy usein uuden käsitteen tai ilmiön alkuvaiheeseen. Toimijat saattavat kuvitella ymmärtävänsä ilmiön samalla tavalla, mutta keskustelu paljastaa näkemyseroja. Ajan kuluessa erilaisista ja toisinaan keskenään kilpailevista näkemyksistä joku tulee vallitsevaksi, tai keskustelun kautta voidaan päätyä perusteltuihin teoreettisiin jäsenyyksiin asiasta. (Altman & Law 1992)

Green care -toiminnan kehittymistä on kuvattu myös niin kutsutun rajakäsitteen (*boundary object*) avulla (Vik & Farstad 2009). Erilaisissa sosiaalisissa maailmoissa elävät toimijat tunnistavat rajakäsitteessä jotakin yhteistä, vaikka käyttävät ja määrittelevät sitä paikallisesti eri tavoin. Rajakäsitteet ovat erityisen merkittäviä, kun kehitetään toimintaa, joka sijoittuu erilaisten sosiaalisten maailmojen leikkauspisteisiin (Kuva 2). Rajakäsitteet voivat mahdollistaa toimintatapojen yhteisen, koordinoitun kehittämisen, vaikka toimijoiden keskuudessa ei aina vallitse käsitteen sisällöstä yhteisymmärrystä. Tästä syystä rajakäsitteet voivat yhdistää yhteisöjä, jotka pyrkivät samaan tavoitteeseen ainakin jollain tasolla. (Star & Griesemer 1989)

Green Care -käsite on laaja, ja erilaiset sosiaaliset ryhmät sitoutuvat siihen hieman eri näkökulmista, mutta jakavat ymmärryksen luonnon merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille. Kaiken kaikkiaan, Green Care -toimintatavan muotoutuminen voidaan ymmärtää eräänlaisena Green Care -käsitteen kautta tapahtuvana ekspansiivisena oppimisprosessina, joka tapahtuu rajakäsitteen kautta (Engström 1987, Vehmasto & Soini 2013). Käsitteen sisältö muotoutuu toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja toisinaan myös ristiriitojen kautta (Engström 1987). On oletettavaa, että keskustelu Green Care -käsitteen sisällöistä Suomessa jatkuu, ja erilaisia ja rinnakkaisia käsityksiä esiintyy myös tulevaisuudessa.

³ Kertomuslinja -käsitteen on tuonut tieteelliseen keskusteluun ympäristösosiologi Martin Hajer. Hänen mukaansa kertomuslinja on tekstien, käsitteiden, diskurssien ja metaforien yhdistelmä (Hajer 1995).

Kuva 2. Green Care voidaan ymmärtää rajakäsitteenä (boundary object) erilaisten sosiaalisten todellisuuksien välillä. Luonnonvara-alan, sosiaali- ja terveysalan, kasvatusalan ja matkailu- ja virkistysalan toimijat painottavat Green Care -toiminnassa erilaisia näkökulmia. Näistä esimerkkejä kuvan ulkokehällä.

Tässä tutkimuksessa Green Care -käsitettä tarkastellaan ensinnäkin *toimintana*, jossa luontoa käytetään ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen (ks. Soini ym. 2011). Tällöin huomio kiinnittyy ennen kaikkea siihen, miten Green Care -toiminnan hyvinvointi-

vaikutukset muodostuvat (luku 4). Toiseksi, Green Care -toiminta ymmärretään *hyvinvointi- ja kasvatuspalveluina*, joiden vaikuttavuutta tarkastellaan laajemmista yhteiskunnallisista kehyksistä käsin (luku 5).

3 Green Care -toiminnan vaikuttavuus

Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana ovat käsitykset siitä, miten ja miksi jokin interventio vaikuttaa, toisin sanoen, miten aikaansaadaan muutos. Vaikuttavuuden selittämiseen käytetään usein ohjelmateorioita (Chan 1990). Ohjelmateoria selittää, miten interventio erilaisissa konteksteissa muutetaan tiettyjen mekanismien välityksellä tuloksiksi. Teoria kuvaa

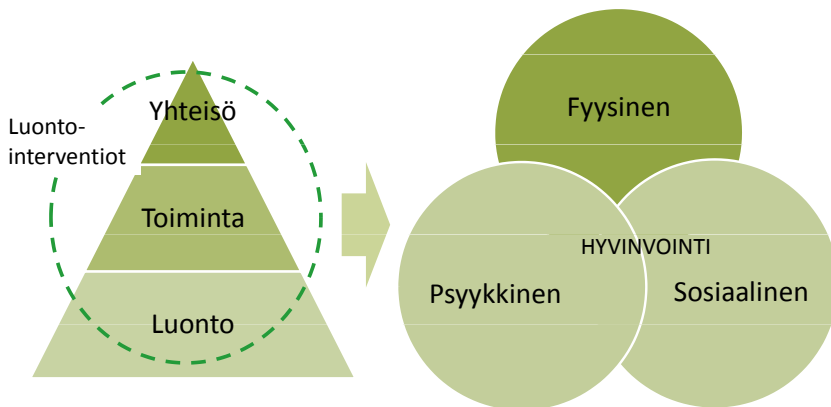
toimintaa, odotettavissa olevia toivottuja ja ei-toivottuja välitavoitteita sekä kuvauksen odotettavissa olevista tuloksista. Ohjelmateoria voidaan jakaa muutosmalliin ja toimintamalliin. Ohjelmateorian muutosmalli jäsentää ohjelman tai toiminnon ideaa ja oletuksia siitä, millä edellytyksillä haluttuja tuloksia voidaan saavuttaa. Toimintamalli puolestaan määrittelee, miten esimerkiksi jokin uusi tai

kehitteillä oleva sosiaalipalvelu olisi tuotettava, jotta muutosmallin oletetut vaikutukset voisivat toteutua. Ohjelmateorioita on erilaisia ja niitä voidaan käyttää vaikutusten arvioinnissa ohjelman testaamiseen, syy- ja seuraussuhteiden esittämiseen, sekä ohjelmien kehittämiseen. (Borg 2005)

CareVa -tutkimuksen toisen työpajan tuloksena syntyi yksinkertainen ohjelmateoria siitä, mihin luontointerventioiden hyvinvointia tuottavat vaikutukset perustuvat⁴. Teorian mukaan Green Care -toiminnan vaikuttavuus rakentuu kolmen toiseensa linkittyvän tekijän ympärille: luonto, toiminta ja yhteisö. Ensinnäkin, poikkeuksena COST

-hankkeen käsitteellisestä kehyksestä, tässä esiteltävään ohjelmateoriaan sisältyy yhteisö luontoympäristön ja toiminnan lisäksi (Kuva 3). Toiseksi, tässä teoriassa interventiota ei eritellä sen mukaan, syntyvätkö vaikutukset luontoympäristön kokemisen vai toiminnan kautta, koska useissa interventioidissa nämä vaikutukset kietoutuvat yhteen (Yli-Viikari, tämä julkaisu). On myös huomattava, että luontoympäristön havaitseminen on aistien aktiivista toimintaa (Rodaway 1994).

Seuraavassa esitellään CareVa -hankkeen tuloksena syntyneen ohjelmateorian peruselementit.

Kuva 3. Green Care -toiminnan vaikuttavuuden elementit.

⁴ Ensimmäinen versio suomalaisen Green Care -toiminnan vaikuttavuuden ulottuvuuksista julkaistiin Yhteiskuntapolitiikka -lehdessä (Soini ym. 2011). Mallin peruselementit ovat samat, mutta käsitteellistä perustaa on tässä syvennetty.

3.1 Green Care -toiminnan vaikuttavuuden elementit

Luonto – elvyttävyyys

Ensimmäinen ja välttämättömin Green Care -toiminnan vaikuttavuuden elementeistä on luonto, johon englanninkielinen green laajasti tulkittuna viittaa. Luonto on yksi vaikeimmin määriteltäviä sanoja niin suomenkielessä kuin muissakin kielissä (Williams 1983). Siksi on tärkeää tarkastella, mitä luonnolla Green Care -toiminnassa voidaan tarkoittaa.

Biologisesti luonto määritellään elävänä elämänä ja siihen liittyvien prosessien muodostamana kokonaisuutena. Tällöin myös ihminen on osa luontoa (Haila & Lähde 2003). Länsimaisessa ajattelussa ihminen pidetään usein luonnosta erillisenä, vaikka monet viimeaikaiset teoriat, kuten toimijaverkkoteoria ja ekofeministinen teoria, ovat pyrkineet purkamaan luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelua. Luonnon näkeminen ihmisestä erillisenä on sekä arkipuheessa että tieteessä tavallista, ja toisinaan jopa välttämätöntä (Viningym. 2008). Luonnon merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille tai vaikkapa luonnonvarojen kestävästä ja vastuullisesta käytöstä on vaikea puhua, jollei luontoa eroteta ihmisestä (Willamo 2005). Se, ymmärrämmekö itsemme luonnon osaksi (*biocentric*) vai luonnosta erilliseksi (*antropocentric*) vaikuttaa siihen, miten arvotamme ja käytämme luontoa (Vinig ym. 2008). Ympäristö -käsitettä käytetään usein luonnon synonyymina. Haila ja Lähde (2003, s.13–14) kuitenkin huomauttavat, että luonto ”lävistää” meidät, kun taas ympäristö edellyttää aina jotakin kokonaisuutta, jota se ympäröi. Ympäristö voi tarkoittaa esim. rakennettua tai sosiaalista ympäristöä.

Luonnon ymmärtämiseen liittyy myös konstruktiivisuus (Macnaghten & Urry 1998): Käsitukset luonnosta ja luonnon arvoista rakentuvat sosiaalisessa todellisuudessa.

Tämän vuoksi ei ole olemassa vain yhtä luontoa, vaan monia luontoja. Konstruktiivisuudesta seuraa myös se, että yksilöt määrittelevät esimerkiksi hoidetun ja hoitamattoman, aidon ja luonnontilaisen luonnon eri tavoin, kiinnittävät luonnossa tai maisemassa huomiota eri asioihin, ja yksilöiden luontomieltymykset ja ”luonnonlukutaito” vaihtelevat.

Monet Green Care -toiminnassa käytetään usein eläinavusteisia interventioita (ks. Taulukko 1.). Siksi on perusteltua pohtia, mikä on ihmisen ja eläimen tai eläimen ja luonnon välinen suhde. Biologisesti katsottuna niin ihmiset kuin eläimet poikkeavat muusta luonnosta siinä, että niillä on aivot ja liikkumiskyky. Vaikka eläimillä on paljon yhteistä ihmisten kanssa, eläimiltä puuttuu tietoisuus elämän rajallisuudesta (Sepänmaa 2009). Ihmisen suhteesta eläimiin on erilaisia teorioita ja näkemyksiä (Knuuttila 2009, Suutala 2009). Joidenkin näkemysten mukaan eläimet ovat ihmisen kanssa tasavertaisia, toiset katsantokannat asettavat sen sijaan ihmisen hierarkiassa korkeammalle tasolle, ihmisen esimerkiksi ihmisen korkeampaan tietoisuuden vedoten. Eläinten asema kulttuurissa vaihtelee myös aikakausittain ja lajeittain, mutta myös niiden biologisten ominaisuuksien mukaan (Ratamäki 2009). Niitä luokitellaan esimerkiksi villi-, tuotanto-, lemmikki- ja kotieläimiksi. Yksittäinen eläinlaji, kuten nauta, voi olla ihmiselle tuotanto-, lemmikki- tai kotieläin. Tässä tutkimuksessa eläimiä pidetään osana luontoa ja niillä yhdessä muun ihmisen ulkopuolisen luonnon kanssa katsotaan olevan merkitystä ihmisen hyvinvoinnin tukemisessa.

Green Care -toiminnassa luonto voidaan nähdä ihmiselle terveyttä ja hyvinvointia tuottavana *ekosysteemipalveluna*. (Kuva 4). Ekosysteemipalvelut ovat luonnon tarjo-

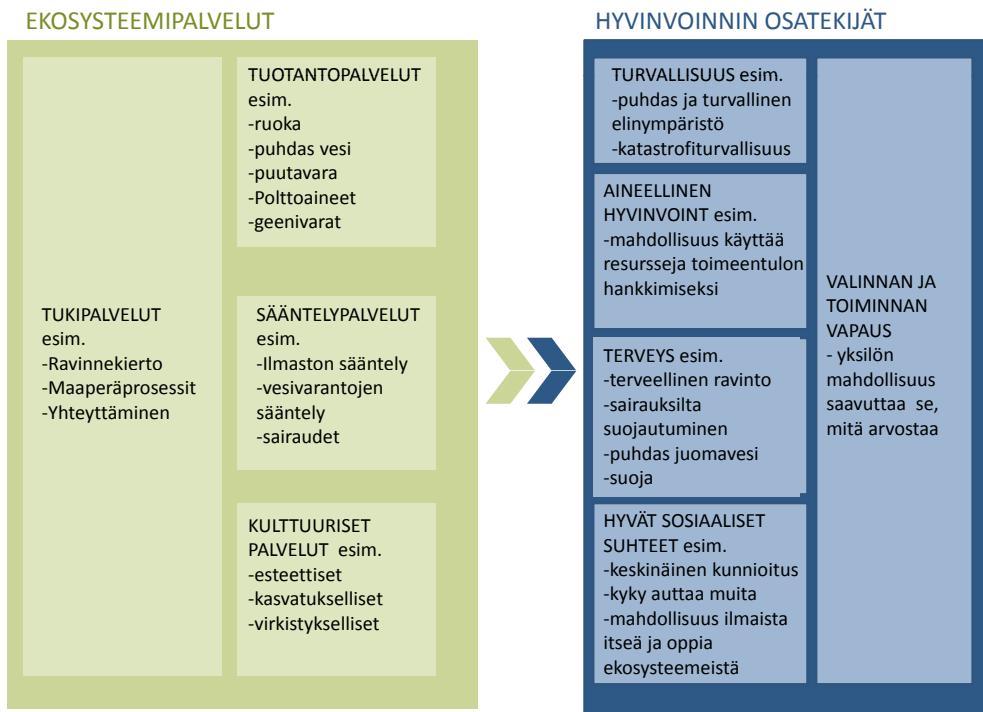

amia, ihmiselle välttämättömiä aineellisia ja aineettomia palveluja (Millenium Ecosystem Assessment 2005; ks. myös Kirveennummi ym. tämä julkaisu). Käsitteen avulla on pyritty konkretisoimaan luonnon monimuotoisuuden merkitystä ja löytämään keinoja sen taloudellisen arvon määrittämiseksi. Ekosysteemipalveluita ovat luonnon tuottamat materiaaliset hyödykkeet, kuten ruoka ja muut luonnontuotteet (tuotantopalvelut), yhteyttäminen ja ravinteiden kierto (ylläpitopalvelut) sekä ilmakehään ja vesistöön liittyvät mekanismit (säätelypalvelut). Kulttuurisilla ekosysteemipalveluilla viitataan luonnon tuottamiin aineettomiin hyötyihin, kuten esteettisiin, hengellisiin kokemuksiin ja yhteisöllisiin kokemuksiin, sekä luontoon taiteellisen ja tieteellisen inspiraation ja virkistykseen lähteenä (MEA 2005). Ekosysteemipalvelut vaikuttavat monin tavoin ihmisen

terveyteen ja hyvinvointiin. Niitä on kuitenkin usein vaikea havaita, koska vaikutukset ovat usein epäsuoria ja vähittäisiä, ja kohdistuvat monesti ihmisen välittömän elinpiirin ulkopuolelle. Green Care -palvelut perustuvat erityisesti tuotantopalveluiden ja kulttuuristen palveluiden tuottamiin hyötyihin.

Toiminta – kokemuksellisuus, oppiminen

Toiseksi Green Care -toimintatavan vaikuttavuutta tuottavaksi elementiksi määriteltiin luontoon liittyvä *toiminta* (ks. myös Sempik ym. 2010). Toiminnan on havaittu tuottavan myönteisiä vaikutuksia monissa hoiva-, kasvatus- ja hoitotilanteissa. Luonto tarjoaa toiminnalle virikkeellisen ympäristön monenlaisen tekemiseen ja taitojen harjoitteluun. Toimiminen luontoympäristössä, luontoa käyttäen tai luonnon hyväksi,

Kuva 4. Ekosysteemipalvelut luokitellaan tavallisesti neljään eri luokkaan Niillä on vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnin osatekijöihin. (MEA 2005). Esimerkiksi Maailman terveysjärjestö (WHO 2005) on hyödyntänyt tätä ajattelua omassa työssään. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on määritelty tarkemmin ekosysteemipalvelujen ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä (McMichael ym. 2010, Summers ym. 2012).

voi parhaimmillaan lisätä hoito-, hoiva- tai kasvatustilanteen vaikuttavuutta. Luontoympäristössä oleskelu sisältää aisteihin perustuvaa vuorovaikutusta luonnon kanssa. Luonto voi olla myös aktiivisen *toiminnan kohde tai väline* (Sempik ym. 2010), kuten esimerkiksi luonnontuotteita keräiltäessä ja työstettäessä, maata viljeltäessä, puutarhaa hoidettaessa tai eläinten kanssa toimittaessa.

Jaana Venkula on tutkinut toiminnan merkitystä ihmisen hyvinvoinnille (Venkula 2009). Hänen mukaansa toiminta ja toimiminen ovat tekemistä, joka luo tietoa ja sitoo ihmisen ympäröivään maailmaan. Toiminta on tulokseen pyrkivää suorittamista, kun taas toimiminen viittaa jatkuvaan liikkeeseen ja taitojen vahvistamiseen. Luonnossa tapahtuvan tai siihen liittyvän tekemisen, kuten marjojen poiminnan kautta ihminen voi nähdä toimintansa tulokset. Toiminta luontoympäristössä tai luonnon hyväksi toimiminen, esimerkiksi pienimuotoiset maisemanhoitotyöt, voivat syventää kokemusta sekä tietoja ja taitoja. Tekemisen kautta oppiminen ja toiminta ympäristön hyväksi ovat juuri ympäristökasvatuksessa tärkeällä sijalla. (ks. esim. Cantell 2004).

Mikä tahansa luontoon liittyvä tai luonnossa tapahtuva tekeminen ei välttämättä tue ihmisen hyvinvointia, ja jokin tietty toiminta voi olla vaikuttavampaa kuin toinen. Venkula puhuu fokaalista toiminnasta (Venkula 2009, s. 42–43). Fokaali toiminta yhdistää päämäärät ja keinot, mielen ja kehon sekä kehon ja maailman. Se on ennustamatonta, ja vaatii sen vuoksi keskittymistä. Fokaali toiminta luo yhteyksiä erillisiltä ja irrallisilta näyttävien asioiden välille ja pakottaa erottamaan toisistaan sen, mikä on hallittavissa ja mikä ei ole. Luontoon liittyvässä toiminnassa on monia fokaaliin toimintaan liittyviä piirteitä: se edellyttää kokonaisuuksien ymmärtämistä, rohkaisee käyttämään monia eri aisteja ja taitoja. Vuodenajat, säätilat ja toiminta eläinten kanssa luovat jatkuvasti ennustamattomia tilanteita.

Yhteisö – osallisuuden tuntu

Kolmanneksi Green Care -toiminnan vaikuttavuuselementiksi tunnistettiin *yhteisö*. Yhteisökäsitteestä keskustellaan paljon. Esitetään sellaisia kysymyksiä kuin: Mitä yhteisö tai yhteisöllisyys tarkoittaa globaalissa maailmassa ja mikä on fyysisen paikkaan liittyvien yhteisöjen merkitys virtuaaliyhteisöjen rinnalla? Vaikka yhteisöjen ja yhteisöllisyyden luonne on muuttunut, useimpien tutkijoiden mukaan yhteisöt eivät ole hävinneet ja yhteisöllisyys on edelleen osa ihmisen perustarpeita (ks. Kilpeläinen 2012, Backa 2012, Hyyryläinen 2013).

Yhteisö on tärkeä *osallisuuden* tunteen rakentumisessa. Osallisuus on nostettu keskeiseksi tekijäksi köyhyiden ja syrjäytymisen torjumisessa, sosiaalisen eheyden sekä sosiaalisen kestävyuden edistämiseksi (Alila ym. 2011). Parhaimmillaan jäsenyys yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät, luovat ja vahvistavat osallisuutta, hyväksyntää ja luottamusta. On hyvä huomata, että osallisuus voi olla pelkkä tunne siinä missä todellinen tiettyyn ryhmään kuulumisen tila. Osallisuuteen voi liittyä myös *toimintaa* (Horelli & Koskinen 2006). Toiminta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi voi puolestaan lisätä osallisuuden tunnetta, ja samalla luoda toiminnallisuutta muilla elämän alueilla (emt.). Osallisuuteen sisältyy siten ajatus aktiivisesta kansalaisuudesta: halu vaikuttaa ympäristöön ja olla osa sitä. Yhteisö ja osallisuus ovat yksilön hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta merkittävä asia, mutta niillä on myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Myös palvelujen tuottaminen itsessään voidaan toteuttaa kansalaisia osallistavana, yhteisöllisenä toimintana (Kattilakoski ym. 2011).

Luontolähtöinen yhteisöllinen toiminta voi tarjota osallisuuden kokemuksen. Osallisuuden tunne voi liittyä ihmisiin, yhdessä tekemiseen ja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Eläinten hoitaminen voi tuottaa tunteen kuulumisesta eläimiä hoitavaan yhteisöön (Vainonpää 2014) tai jopa eläin-

laumaan (Miettinen, tämä julkaisu). Ihminen voi kokea myös osallisuutta johonkin luontoympäristön paikkaan. Paikkaan kuuluminen tunne on tunnistettu yhdeksi ihmisen perustarpeeksi (Sack 1997, s. 1). Paikat eivät enää välttämättä ole ensisijainen peruste yhteisöllisyydelle, mutta ne voivat olla merkityksellisiä ihmisen yksilöllisen ja alueellisen identiteetin rakentumiselle (Paasi 1996). Identiteetin näkökulmasta keskeistä on paikan kokeminen ja paikkatunteen syntyminen. Paikan kokemisessa on kysymys

henkilökohtaisista sitoumuksista. Tällainen kokemus koostuu muistoista ja paikkaan liittyvistä merkityksistä, jotka syntyvät tunteiden tai toiminnan kautta erityisesti silloin, kun paikan ominaisuudet vastaavat ihmisen tarpeisiin. (Koskela 1994) Esimerkiksi, jos kalastaminen on tärkeä harrastus, vesistöistä tulee ihmisille tärkeitä. Kaikkiin paikkoihin ei liity myönteisiä tunteita (Tuan 1974) tai ne eivät tuota osallisuutta. Paikat tai yhteisöt eivät siten kaikissa tapauksissa ole ratkaisu hyvinvoinnin ongelmiin, vaan joskus olla jopa niiden syy.

3.2 Luontointerventiot

Green Care -toiminnan tavoitteena on luontoyhteyden (uudelleen)rakentaminen siten, että ekologinen ja inhimillinen ulottuvuus kietoutuvat yhteen (Sempik ym. 2010, s. 11). Tämä on myös ekopsykologian keskeinen lähtökohta: ihmisen ja luonnon hyvinvointi ovat yhteydessä toisiinsa. (Salonen 2006). Green Care -toiminnassa luontoympäristöä tai luonnon elementtejä (esimerkiksi kasveja, luontokuvia, luontoääniä tai eläimiä) käytetään helpottamaan, vahvistamaan tai nopeuttamaan intervention terapeuttisia, kuntouttavia, elvyttäviä tai kasvatuksellisia tavoitteita. Käytännössä tämä tarkoittaa, että terapia-, hoito- tai ohjaustilanne tapahtuu luontoympäristössä tai erilaisia luontoelementtejä hyödyntäen. Vaikuttavuuden näkökulmasta ei välttämättä ole ratkaisevaa luontoelementtien sijainti (kaupunki vs. maaseutu), koko tai määrä (yksi viherkasvi vs. metsä) tai ominaisuudet (erämaaluonto vs. hoidettu puistoalue). Myös ihmisen oma motivaatio, tiedot ja taidot ovat vaikuttavuuden tärkeitä osatekijöitä (ks. tarkemmin realistinen arviointi, tämä luku).

Luontoympäristöä ja siihen liittyvää toimintaa ja yhteisöllisyyttä voidaan käyttää tietoisesti ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Joissakin interventioissa, kuten erämaaterapiassa korostuu luontoympäristön moniaistinen ja omaehtoinen kokeminen, toisissa,

kuten eläinavusteisessa toiminnassa puolestaan painottuvat luontoon liittyvä toiminnallisuus tai yhteisöllisyys. Useissa interventioissa kaikki vaikuttavuustekijät ovat läsnä.

Muutamia luontolähtöisiä interventioita ovat jo vakiintuneita. Tällaisia ovat eräät eläinavusteiset toimintamuodot, kuten ratsastusterapia ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta, sekä terapeuttinen puutarhanhoito ja seikkailuterapia (Taulukko 1). Näitä menetelmiä koskevat niille asetetut säännöt tai ohjeet ja niiden käyttäminen edellyttää useimmiten ammatillista pätevyyttä, kuten terapeutin tai pedagogin koulutusta. Terapeuttisen puutarhatoiminnan, eläinavusteisen terapian ja eläinavusteisen toiminnan vaikutuksia ihmisten terveyteen ja sosiaaliseen kuntoutumiseen on tutkittu tieteellisesti, ja niillä on osoitettu olevan myönteisiä vaikutuksia useissa asiakasryhmissä (ks. Yli-Viikari, tämä julkaisu).

Joidenkin interventioiden osalta ammatilliset vaatimukset ovat väljemmät. Esimerkiksi eläinavusteista toimintaa tai puutarhatoimintaa voivat harjoittaa sosionomit, sosiaaliohjaajat tai sairaanhoitajat, jotka ovat hankkineet menetelmään liittyvää ammatillista täydennyskoulutusta. On myös joukko luontointerventioita, joita käytetään tietoisesti ja tavoitteellisesti, mutta joita koskevat ammatilliset käytännöt ja toimintatavat

Taulukko 1. Esimerkkejä muutamista luontointerventioista (ks. esim. Haubernhofer ym. 2010, Sempik ym. 2010, Townsend & Weerasuriya 2010). On huomattavaa, että eri tieteenalat määrittelevät näitä interventiota eri tavoin.

ELÄINAVUSTEISUUS	
Eläinavusteinen terapia	Terapeutin yhdessä eläimen kanssa toteuttama, asiakaskohtaisen suunnitelmaan perustuva kuntoutus, jossa motoriset ja/tai psykoterapeuttiset tavoitteet (Serpell & Fine 2006, Schlote 2009).
Eläinavusteinen toiminta, esimerkiksi sosiaalipedagoginen eläintoiminta ja muu eläinavusteinen toiminta	Eläinten kanssa toteutettava, terapiaa vapaamuotoisempi, ennalta ehkäisevä tai toimintakykyä parantava toiminta, esim. harrastuksiin ja vapaa-aikaan yhdistettynä (Serpell & Fine 2006, Schlote 2009). Esimerkiksi sosiaalipedagoginen hevostoiminta on syrjäytymisen ehkäisyyn ja sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin tukemiseen tähtäävää toimintaa. Toiminnan lähtökohtana on ihmisen ja hevosen vuorovaikutus sekä talliyhteisö, jossa toiminta tapahtuu. (Sosiaalipedagoginen Hevostoiminta ry.). Kaverikoiratoiminta on vapaaehtoistoimintaa, jossa koira tuo iloa, elämyksiä ja läheisyyttä ihmisille, joilla ei ole omaa koiraa.
Eläinavusteinen kasvatusta	Eläinavusteinen kasvatusta on tavoitesuuntautunutta toimintaa, joka pyrkii edistämään erityisesti tiedollisia valmiuksia. Ohjaajan tulee olla koulutettu kasvatustieteen ammattilainen, jolla on riittävät valmiudet eläinten käyttöön. (Schlote 2009, Animal Assisted Intervention International)
LUONTOAVUSTEISUUS	
Ekopsykologiset harjoitukset	Luontolähtöiset harjoitukset, joiden tarkoituksena on edistää ongelmanratkaisua, voimavarakeskeytyä ja rentoutumista (esim. Salonen 2005).
Erämaaterapia	Kokemuksellinen toiminta erämaaluonnossa. Tavoitteena viedä asiakas ympäristöön, jossa hän on erossa ongelmia tuottavasta ympäristöstä (Hine ym. 2008)
Seikkailukasvatusta /elämyspedagogiikka	Riskien tiedostamista ja hallintaa luontoympäristössä, yksin ja ryhmässä. Tavoitteena vastuunotto ja itsetuntemuksen kasvattaminen ja syrjäytymisen ehkäisy (Itin 1995).
Tavoitteellinen luontoliikunta	Terveyttä edistävä, tavoitteellinen liikunta, joka tapahtuu luontoympäristössä. (Peacock ym. 2007).
PUUTARHA-AVUSTEISUUS	
Puutarhaterapia	Terapiaa, jossa puutarhaa ja kasvien hoitoa käytetään tiettyjen kliinisten tavoitteiden saavuttamiseen. Voidaan ymmärtää myös kognitiivisen terapian muotona, joka helpottaa potilaita oppimaan uusia taitoja tai palauttamaan mieleen unohtamia (Sempik ym. 2003)
Terapeuttinen ja sosiaalinen puutarhatoiminta	Kasvien huolenpidon ja puutarhatoiminnan käyttö hyvinvoinnin edistämiseksi ja työtoiminnassa (Sempik ym. 2006).
Puutarhatoiminta	Elämyksellinen, vapaamuotoinen puutarhatoiminta, jota voidaan käyttää osana harraste tai opetustoimintaa.
MAATILA-AVUSTEISUUS	
	Kuntouttava ja osallistava työ ja toiminta. Elämyksellinen ja pedagoginen ruoan kasvattaminen ja maatilatoiminta. (Hine ym. 2006)

ja -mallit ovat vasta muotoutumassa. Tällainen on esimerkiksi hoivamaatalous (*care farming, social farming*), joka yhdistää esimerkiksi eläinavusteisia aktiviteetteja, puutarha-avusteista toimintaa ja peltoviljelyä. Kansainväliset tutkimukset hoivamaataloudesta osoittavat maatilaympäristön monipuoliseksi ja monivaikutteiseksi kuntoutusympä-

ristöksi (Hassink ym. 2010, Elings 2012, ks. myös Yli-Viikari, tämä julkaisu, Miettinen, tämä julkaisu). Metsien merkityksestä ihmisten hyvinvoinnille on jo saatavilla monipuolista tutkimustietoa, jonka pohjalta voisi kehittää uusia interventioita, kuten metsissä tapahtuvaa kuntouttavaa työtoimintaa.

4 Green Care -palvelujen yhteiskunnallinen vaikuttavuus

4.1 Mikä on Green Care -palvelu?

Green Care -toiminnassa on siis kysymys luontolähtöisistä interventioista, joiden ajatellaan aikaansaavan muutoksen ihmisen fyysisessä, psyykkisessä ja/tai sosiaalisessa hyvinvoinnissa. Luontointerventioita voidaan käyttää monissa sosiaali-, terveys- ja kasvatustoiminnoissa ja palveluissa. Niissä voi hyvinvoinnin näkökulmasta olla päällekkäisiäkin tavoitteita ja tehtäviä. Interventio voidaan valita sen mukaan, onko tavoitteena korjaava, kuntouttava, voimaannuttava, ennaltaehkäisevä vai kasvattava toiminta. Luontolähtöisyyttä voidaan käyttää esimerkiksi terapiapalveluissa (hoidon tarjoaminen kuntoutus- tai potilassuunnitelman tavoitteiden täyttämiseen), kuntouttavassa työtoiminnassa (asiakkaan asteittainen kuntoutuminen esimerkiksi laitoshoidon jälkeen), ennaltaehkäisevässä ja terveyttä tukevassa toiminnassa sekä kasvatuksessa, kuten esimerkiksi lasten päivähoitossa ja varhaiskasvatuksessa, luontokouluissa ja koulujen ja päiväkotien maatilayhteistyössä. (ks. Vehmasto 2014). Yhtäältä Green Care -toiminta voi olla palvelun *ydintä*, eli palvelun keskeisintä sisältöä, jonka ympärille koko palvelutapahtuma rakentuu, kuten esimerkiksi ympäristökasvatustalossa. Toisaalta Green Care -toiminta voivat muodostaa palvelun vaikuttavuutta tehostavan tai vetovoimaisuutta lisäävän *tukipalvelun*, kuten esimerkiksi terapeuttinen puutarhatoiminta osana mielenterveyskuntoutusta. (ks. myös Vehmasto 2014).

Green Care -palveluntuotanto voidaan organisoida monin eri tavoin. Palveluntuottaja voi olla julkinen toimija, yksityinen yritys tai järjestö. Green Care -toimintaa voidaan järjestää julkisessa laitoksessa tai esimerkiksi yksityisessä maatilaympäristössä. Yksityinen yritys voi tuottaa palveluja, joiden erilaista-

misessa on käytetty luontolähtöisiä menetelmiä. Yritys voi toimia sosiaalisena yrityksenä, mikäli vähintään 30 % työntekijöistä on pitkäaikaistyöttömiä tai vajaakuntoisia (www.sosiaalinenyritys.fi). Yritykset ovat olleet Green Care -toimintaan liittyvän keskustelun keskiössä, koska yksityiset toimijat tuottavat yhä suuremman osan julkisen sektorin järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista (Arajärvi & Väyrynen 2011). Green Care -palveluja voidaan tuottaa myös kolmannen sektorin toimesta, tai kolmannen sektorin, julkisen sektorin ja yksityisen yrityksen yhteistyönä. Green Care -tyyppisiä palveluja tarjoavien yritysten asiakkaista osa tulee julkisen sektorin kautta (kuten lastensuojelun asiakkaat), osa taas yksityisiltä markkinoilta (kuten yritysten TyHy -toiminta) tai yhdistysten kautta. Green Care -toiminnan kohderyhmänä ovat asiakkaat, jotka tarvitsevat tilapäistä tai jatkuvampaa tukea oman hyvinvointinsa edistämiseksi tai ylläpitämisessä. Palvelut voivat sijoittua monille toimialoille, kuten terveys- ja sosiaalipalveluihin, kasvatukseen tai maa- ja metsätalouteen. (Vehmasto 2014).

Green Care -palvelujen kirjo on siten hyvin moninainen riippuen palvelun tavoitteesta, kohderyhmästä, palvelun tarjoamisen kontekstista, käytettävästä interventioista ja organisoinnin tavasta. Vehmaston (2014) laatiman Green Care -palvelutypologian mukaan Green Care -toiminta voidaan jakaa luontohoivan ja luontovoiman palveluihin asiakas-kunnan, palvelujen ostajan ja järjestäjän sekä niihin kohdistuvien vaatimusten perusteella. *Luontohoivan* palveluilla tarkoitetaan julkisen sektorin järjestämisvastuulla olevia (luontolähtöisyyttä hyödyntäviä) hoivan ja kuntoutuksen palveluita. Niissä palvelun ostaja ja käyttäjä ovat usein eri tahoja, eikä palvelun

käyttäjää voi aina tehdä valintaa itse. Näihin palveluihin liittyy monia toimintaa ohjaavia säädöksiä, jotka esimerkiksi edellyttävät tuottajalta sosiaali- tai terveysalan koulutusta, tai kiinteää yhteistyötä koulutettujen toimijoiden kanssa. Luontohoivan asiakkaita luonnehtii haavoittuva asema, kuten hoivan ja kuntoutuksen tarve tai syrjäytymisuhka.

Luontovoiman palveluihin kuuluvat tavoitteelliset luontolähtöiset hyvinvointipalvelut, sekä luontolähtöiset harrastus-, kasvatus-

ja opetuspalvelut. Luontovoiman asiakkaat eivät yleensä ole erityisen haavoittuvassa asemassa ja siten nämä palvelut kuuluvat harvemmin julkisen sektorin järjestämisvastuulle (paitsi kasvatuspalvelut). Luontovoiman palveluita voivat tuottaa monet erilaiset tahot, eikä niitä, kasvatuspalveluja lukuun ottamatta, ole lainsäädännöllä tarkasti määritelty. Palvelujen tuottajilla ei ole sosiaali- tai terveysalan koulutusvaatimuksia. Näitä palveluja ostaa usein yksityinen taho oman mieltyöksensä mukaan.

4.2 Green Care -palvelun yhteiskunnalliset ulottuvuudet

Toistaiseksi Green Care -tyyppisten palvelujen yhteiskunnallista vaikuttavuutta hyvinvointiin verrattuna on tutkittu vähän. Eurooppalaisessa tutkimuksessa (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 133–148) on tunnistettu muutamia hoivamaatalouden yhteiskunnallisia vaikuttavuuden ulottuvuuksia.

Ensinnäkin, hoivamaatalouden on havaittu vaikuttavan monin tavoin myönteisesti paikallislähtöiseen kehitykseen: yhteistyön kehittymiseen, suvaitsevaisuuteen ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Se ylläpitää maaseutualueiden kulttuurista moninaisuutta erityisesti syrjäisimmillä maaseutualueilla ja turvaa maaseudun palvelutarjontaa. (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 133). Lisäksi hoivamaatalous edistää erityisesti naisten työllistymismahdollisuuksia maaseudulla (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 140–142).

Maatilaympäristöille on ominaista luonnon ja kulttuurin yhteenkietoutuneisuus. Toiminnan avulla voidaan ylläpitää maaseudun kulttuurimaisemaa ja ympäristöä, ja näin edistää maiseman viihtyisyyttä ja luonnon monimuotoisuutta. Monet eurooppalaiset hoivamaatilat ovat usein osoittaneet myös kiinnostusta harjoittaa maataloutta vähemmän intensiivisesti, ja useat niistä ovat luomutuotannossa. Esimerkkejä on myös siitä, että

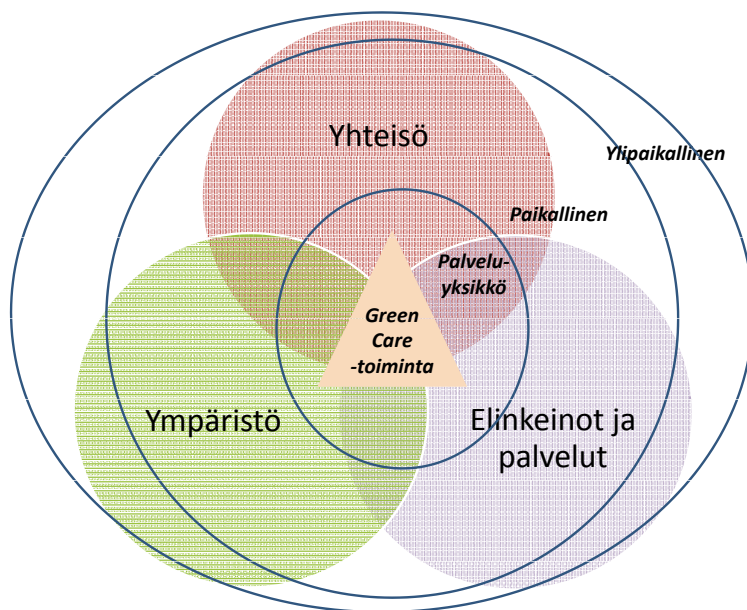
hoivamaatalous antaa mahdollisuuden kytkeä paikallisen tuotannon paikalliseen kulutukseen (emt., s. 135–139, 147).

Hoivamaatalouden taloudelliset vaikutukset riippuvat toiminnan organisoinnin tavasta (kuten yritys, yhdistys/osuuskunta tai julkinen laitos), mahdollisista tuista (esim. Belgia; ks. Dessein ym. 2013) ja maataloustuotannon kannattavuudesta (Di Iacovo & O'Connor 2010, s. 143). Monissa tapauksissa hoivamaatalous on lisännyt maatalouden monivaikutteisuutta. Hoivamaatalouden on havaittu myös parantavan maatalouden imagoa ja maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta (emt., s. 148), millä voi olla omat taloudelliset vaikutuksensa.

Edellä esitettyyn perustuen kuvassa 5 on esitetty hypoteesi Green Care -palvelun yhteiskunnallisista vaikutuksista. Vaikutuksia voidaan tunnistaa palveluja tuottavissa yksiköissä (yksityiset tai julkiset); ympäristössä ja maisemassa; elinkeinoissa ja palveluissa ja yhteisöissä.

Green Care -yksiköillä tarkoitetaan Green Care -palveluja tuottavia yksityisiä tai julkisia yksiköitä, niiden yrittäjien tai henkilöstön taloudelliseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen pääomaan ja hyvinvointiin liittyviä tekijöitä.

Kuva 5. Green Care -palvelun yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ulottuvuudet ja tasot (yksikkö – paikallinen – yli paikallinen).

Palveluilla ja elinkeinoilla tarkoitetaan kaikkia eri palveluja ja elinkeinoja, kuten sosiaali-, terveys ja kasvatuspalvelut, elintarvike-, kuljetus-, turvallisuus- ja vapaa-ajan palvelut. Yhteisö viittaa väljästi erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin, joita yhdistävät samankaltaiset elämänmuodot tai tavoitteet. *Ympäristöllä* tarkoitetaan rakennettua tai rakentamatonta fyysistä tilaa, ja kulttuurista tai luonnontilaista ympäristöä, jotka ympäröivät Green Care -palveluyksikköä.

Vaikutukset voivat ilmetä paikallisella ja/tai yli paikallisella tasolla. Paikallisuudesta puhutaan paljon. Sitä on kuitenkin vaikea ottaa haltuun, koska se on paradoksaalinen käsite niin maantieteelliseltä mittakaavaltaan kuin sisällöiltään (ks. Hiedanpää 2013). Hiedanpää (emt., s. 237) toteaaakin oivaltavasti, että paikallisuus voisi olla ”täysivaltaista jäsenyyttä kuvitella toimivampi tulevaisuus, perustella tulevaisuuden oikeus ja osallistua tulevaisuuden tekemiseen ja oikeutetuk-

seen”. Käytännöllisemmin paikallisuus voi liittyä toimintaan, identiteetteihin tai instituutioihin erikokoisilla alueilla, kylissä, lähiöissä, kunnissa tai seutukunnissa (Rannikko 2009). *Yli paikallisuus* puolestaan on toimintaa, samaistumista ja palveluita yli seutukuntatasojen. Usein yli paikallinen viittaa kansalliseen, kansainväliseen tai jopa globaalin tasoon.

Green Care -palvelun yhteiskunnallinen vaikuttavuus liittyy luonnollisesti siihen, minkälaisesta palvelusta on kysymys (terveys-, sosiaali- vai kasvatuspalvelu), kenelle palvelua tarjotaan (mielenterveyskuntoutuja, vammainen, syrjäytynyt nuori), miten palvelu on organisoitu (yksityinen/julkinen), sekä missä palvelu sijaitsee (esim. syrjäinen maaseutu, kaupungin läheinen maaseutu). Tässä tutkimuksessa selvittiin, miten suomalaisten Green Care -palvelun vaikuttavuutta voidaan arvioida erityisesti paikallistason kehityksen näkökulmasta. (ks. Vehmasto, tämä julkaisu).

5 Vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä

Green Care -toiminnan ja -palvelujen vaikuttavuuden arviointi sijoittuu useiden eri tieteenalojen, kuten lääke- ja terveystieteen, sosiaalityön, ympäristötieteiden, sosiaali- ja terveystaloustieteen, kansantaloustieteen, yhteiskuntapolitiikan ja kasvatustieteiden

alueille. Myös tieteenalojen sisällä on erilaisia koulukuntia ja lähestymistapoja, jotka käyttävät omia menetelmiään vaikuttavuuden arviointiin. Seuraavassa luodaan lyhyt katsaus muutamiiin Green Care -toiminnan kannalta merkittäviin arvioinnin lähestymistapoihin.

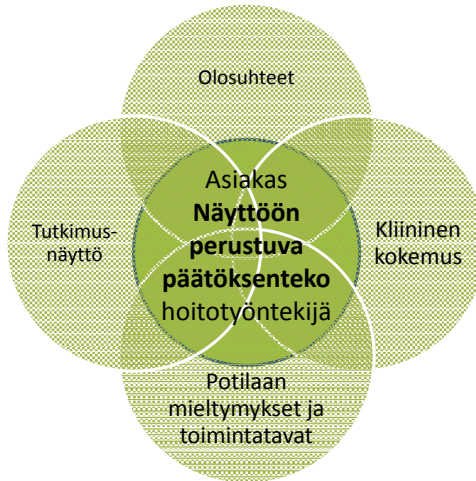
5.1 Näyttöön perustuva vaikuttavuuden arviointi terveys- ja lääketieteessä

Terveys- ja lääketieteessä tiedon lähteinä on perinteisesti pidetty hoitotyön johtajia ja lääkäreitä (Stetler ym. 1998, s. 45–53). Heidän työtään ovat ohjanneet kokemukset ja ammattitaito, ja päätöksenteko on perustunut paitsi lääketieteelliseen tutkimukseen, myös intuition, perinteisiin ja roolimallin mukaiseen toimintaan (Sarajärvi 2002, s. 59–69). Terveystieteiden hoidossa tärkeällä sijalla on näyttöön perustuva toiminta (NPT). Näyttöön perustuvalla (*Evidence-based*) toiminnalla tarkoitetaan parhaan saatavilla olevan ajantasaisen tiedon harkittua käyttöä asiakkaan tai potilaan hoidossa tai terveyden edistämiseksi, sekä hänen läheistensä huomiointiin. Tavoitteena on vastata hoidon tarpeeseen käyttäen vaikuttaviksi tunnistettuja menetelmiä ja hoitokäytäntöjä (STM 2009).

Tavallisesti näyttöön perustuvan hoidon perustana käytetään laajoja katsauksia, joissa huomioidaan tietyt kriteerit täyttävät kontrolloidut satunnaistetut tutkimukset. Paras näyttö on ajan tasalla olevaa, relevanteista ja valideista tutkimuksista saatua tietoa erilaisien hoitotoimenpiteiden vaikutuksista. NPT-lähestymistapa edustaa siten positivistista tutkimusperinnettä, joka antaa täsmällisen vastauksen esimerkiksi tietyn lääkehoidon vaikuttavuutta koskevaan kysymykseen. Näiden perusteella tehdään eri sairauksille Käypä hoito -suosituksia, jotka ohjaavat uusimman tiedon valossa terveydenhuollon ammattihenkilöstön hoitopäätöksiä.

Läketieteessä näyttöön perustuva toiminta on keskeinen, ja usein akuutissa hoitotilanteessa paras hoitokäytännön arvioinnin lähestymistapa. Sen vahvuuksista ja heikkouksista on kuitenkin keskusteltu vilkkaasti⁵ (ks. Haverinen, I työpaja, Saarni 2010). Kriittikki on kohdistunut ensinnäkin siihen, että lähestymistapa kiinnittää liikaa huomiota tieteellisen näytön osoittamiseen eikä niinkään sen soveltamiseen päätöksentekotilanteessa. Tutkimuskatsausten laatimiseen liittyy subjektiivisia valintoja, jotka vaikuttavat lopputulokseen. Aina ei ole myöskään selvää se, millaista näyttöä minimissään tarvitaan. Näyttöön perustuva tutkimus ei ole niinkään kiinnostunut prosesseista, sairauksien kokemisesta tai niiden vaikutuksesta elämänlaatuun, jotka ovat keskeisiä pitkäaikaisessa hoitotilanteessa, kuten kuntoutuksessa tai kuntouttavassa sosiaalityössä. Nämä asiat on vaikeampi näyttää tieteellisesti toteen. Näyttöön perustuvan toiminnan ja päätöksenteon rinnalle onkin noussut asiakaskeisempi ajattelu (*Patient Centered*). Erityisesti pitkäaikaisen hoidon ja kuntoutuksen suunnittelussa ja päätöksenteossa huomioi-

⁵ Keskustelu NPT on todella vilkasta ja kirjallisuutta löytyy paljon niin lääketieteeseen, hoitotieteiden, kuin sosiaalialalta. Tässä ei kuitenkaan syvennyttä keskustelun eri ulottuvuuksiin tarkemmin.

Kuva 6. Näyttöön perustuva toiminta on keskeisessä asemassa akuutissa lääketieteellisessä hoidossa. Pitkäaikaishoidossa ja kuntoutuksessa on tutkimusnäytön lisäksi yhä suurempi merkitys muilla tekijöillä, kuten lääkärin kliinisellä kokemuksella, potilaan mieltymyksillä, ja elinolosuhteilla.

daan asiakkaan ja asiantuntijoiden subjektiiviset kokemukset, elinympäristö ja resurssit (Kuva 6).

Green Care -toiminnan näkökulmasta näyttöön perustuva vaikuttavuuden arviointi voisi sopia parhaiten juuri luontoympäristön elvyttävien vaikutusten tunnistamiseen, jossa tutkimusasetelma on yksinkertainen:

Miten luonnossa tai raittiissa ilmassa oleskelu vaikuttaa ihmisen fysiologiaan tai mielen tiloihin (ks. Yli-Viikari, tämä julkaisu). Mitä enemmän toimintaa ja yhteisöllisiä piirteitä toiminnassa on, sitä enemmän tutkimusasetelmaan tulee muuttujia, joita näyttöön perustuvan vaikuttavuustutkimuksen on vaikea todentaa.

5.2 Realistinen arviointi sosiaalialalla

Myös sosiaalialan arvioinnissa on sovellettu näyttöön perustuvia arviointikäytäntöjä (Julkinen ym. 2005). Näytön tarjoaminen sosiaalialalla on kuitenkin huomattavasti hankalampaa kuin terveys- ja lääketieteessä, koska vaikutukset syntyvät vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Vaikutukset ovat aina tapauskohtaisia (Kotiranta, II työpaja). Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on keskeisempää ymmärtää, millaisten prosessien kautta muutos tapahtuu ajan kuluessa, kuin se, mikä on lopullinen hoitotulos. Pelkkä tieteellinen näyttö vaikutuksista ei siten vält-

tämättä riitä päätöksentekoon sosiaalialalla, vaan huomioon on otettava myös yhteiskunnallisia ja eettisiä näkökulmia (Haverinen, I työpaja). Sosiaaliset ja käyttäytymisen muutokset tapahtuvat hitaasti ja erilaisten prosessien yhteisvaikutuksena. Siksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja asiakkaan läheisten huomioon ottamista todellisen ja kestäväen muutoksen aikaan saamiseksi (Haverinen, I työpaja).

Realistinen arviointi sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden arvioinnissa on yhä yleisem-

pää. Realistisen arvioinnin lähestymistapaa on sovellettu paitsi sosiaalipalveluiden, myös erilaisten kehittämishankkeiden arvioinnissa. Arviointi perustuu realistiseen tieteenfilosofiaan, joka katsoo ja tulkitsee sosiaalista maailmaa avoimena ja muuttavana järjestelmänä. Teorian mukaan muutokset järjestelmissä ovat seurausta erilaisista interventioista. Realistisen lähestymistavan mukaan interventiot toimintaa muuttavina mekanismeina ovat riippuvaisia sosiaalisista tilanteista ja rakenteista, joiden puitteissa muutos tapahtuu (Pawson & Tilley 1997, s. 65–66. Kuva 7).

Realistisen arvioinnin tehtävänä on selvittää, mikä on ollut entinen vaikuttava mekanismi ja mikä interventioon liittyvä uusi mekanismi on mahdollisesti myötävaikuttanut muutokseen. Tutkimusasetelman muodostamiseen vaikuttaa tavoiteltujen muutosten laajuus ja niiden tyyppi. (Pawson & Tilley 1997, s. 74–78). Mitä laajempia tai monisyisempiä tavoitellut muutokset ovat, sitä hankalampi on tutkimuksen keinoin määrittellä muutokseen vaikuttaneita mekanismeja sekä muun kontekstin ja yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksia.

Realistinen arviointitutkimus etsii vastausta kysymyksiin: mikä vaikuttaa, kenelle ja missä olosuhteissa. Sosiaalipalveluihin ja sosiaali-

työhön sovelletun realistisen arvioinnin keskeisiä käsitteitä ovat siten konteksti, interventiot, mekanismit ja tulosmittari (Pawson & Tilley 1997). Korteniemen (2005) mukaan *kontekstilla* tarkoitetaan muun muassa paikallisia olosuhteita, perhe- ja muihin ihmissuhteisiin liittyvää historiaa, muita asiakkaan henkilöhistoriaan liittyviä asioita ja ominaisuuksia. *Mekanismit* ovat syy- ja seuraussuhteiden perustana olevia kausaalisia lainalaisuuksia, jotka saavat aikaan muutoksen. *Interventiot* ovat toimenpiteitä tai menetelmiä tai palveluita. Interventio synnyttää asiakkaan tilanteeseen muutosta tuottavia mekanismeja. Jossakin kontekstissa menetelmä tai palvelu saattaa toimia hyvin ja toisessa vastaavasti huonosti. Konteksti voi siten joko edistää tai rajoittaa mekanismien toimintaa, sillä mekanismien vaikutus riippuu yhtäältä kontekstitekijöistä sekä toisaalta eri mekanismien keskinäisestä suhteesta. Interventio tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia (kuten resursseja, uusia ajattelun ja toiminnan tapoja), joiden oletetaan vahvistavan toivottuja mekanismeja ja vastaavasti heikentävän ei-toivottuja mekanismeja. Interventiot vaikuttavat haluttujen syy- ja seuraussuhteiden kautta lopputulosten saavuttamiseen. (Korteniemi 2005, s. 20–21) Syy- ja seuraussuhteet, eli kausaliiteetti, on realistisen arvioinnin ydintä (Lindqvist 2005).

Kuva 8. Realistisen arvioinnin osatekijät yksilötason hyvinvoinnin muutoksen arvioinnissa.

Realistisen arviointitutkimuksen aineistot ja menetelmät ovat moninaiset, sillä tutkittavan ilmiön tilannesidonnaisuus ja kerroksellisuus halutaan ottaa siinä huomioon. Arvioinnissa voidaan käyttää määrällisiä tai laadullisia aineistoja ja menetelmiä, aikajanoja, poikkittais- tai pitkittäisaineistoja, otoksia tai tapaustutkimuksia. Tutkimusmenetelminä voidaan soveltaa etnografiaa tai koeluontoisia asetelmia. Käytettävä tutkimusmenetelmä riippuu siitä, minkälaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä halutaan ja kenen kokemuksia tutkitaan. Eri toimijat antavat todennäköisesti erilaisen kuvan interventiota ja sen vaikutuksista. Yksi menetelmä on kokemusten sanoittaminen, tunteiden ja ilmiöiden nimeäminen ja kuvaaminen. Se antaa oikeutuksen asiakkaan kokemuksille. Sanoittamisen riskinä kuitenkin on, että sanoittamisen myötä viesti muuttuu. Muutosten määrää tai suuntaa voidaan pyrkiä havainnoimaan esimerkiksi asteikolla ”enemmän” tai ”vähemmän”. Tällöin kuitenkin on haasteena kokemusten mittakaava: mikä on se asteikko tai lähtötaso, jolla vasten muutosta arvioidaan. (Kotiranta, II työpaja).

Myös ajallinen mittakaava on niin realistisen arvioinnin, kuin muukin arvioinnin haaste. Välitön arviointi ei välttämättä kerro vielä vaikutuksista, vaikka interventio koetaan myönteisesti. Vaikutuksia tulisikin mitata myös eri aikaväleillä (Kotiranta, II työpaja). Myönteisten vaikutusten vakiintuminen ja yleistyminen tuo lisänäyttöä vaikuttavuudesta. Toisinaan on vaikea myös ennustaa, mihin toimenpiteillä voi olla vaikutusta, jolloin vaikutusten arviointia ei osata kohdentaa oikeisiin asioihin. Realistisessa arvioinnissa tärkein käytettävän aineiston laadun merkki on se, miten hyvin se välittää asianosaisten näkökulmat ja ymmärryksen tutkimuskohteesta (Pawson & Tilley 1997, s. 164).

Koska yksittäinen interventio ei tuota kaikille samaa kokemusta ja vaikutusta, rea-

listisessa arvioinnissa keskeistä on tulosten tulkinta (Kotiranta, II työpaja). Tällöin tarvitaan tietoa asiakkaan elämäntilanteen kaikinlaisista muutoksista, jolloin voidaan arvioida eri tekijöiden osuutta muutokseen, tai sitä, että olisiko muutos tapahtunut ilman interventiota. Kulttuuriset tekijät vaikuttavat kokemuksen muodostumiseen ja sen tulkintaan. Tämän vuoksi, esimerkiksi kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä, havaintoja tarkastellaan ja tulkitaan suhteessa asiakkaan omiin kuntoutustavoitteisiin.

Realistisen arviointitutkimus yhdistää siis erilaisia tutkimusmenetelmiä ja pyrkii valaisemaan vaikutusten ’mustaa laatikko’. Realistinen arviointitutkimus lähtee ajatuksesta, että on parempi tietää jotakin toimivien mekanismien ja kontekstien yhdistelmästä, kuin ettei tiedä niistä mitään. Siksi realismi perustuu ajatukseen syy-yhteyksien todennäköisyydestä. (Korteniemi 2005, s. 25–27).

Green Care -palvelut perustuvat tyypillisesti interventioihin, joissa on useita luontoon, toimintaan ja yhteisöön liittyviä vaikuttavia elementtejä. Tämän vuoksi realistinen arviointiote, rakenteiden ja mekanismien ymmärtäminen vaikutusten tuottamisessa soveltuvat Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arviointiin. Realistisen arvioinnin hyödyntämistä Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa puoltaa myös se, että Green Care -toimintatapa näyttäisi sopivan erityisen hyvin sosiaalialalle (Vehmasto 2014). Oman lisähaasteensa Green Care -toiminnan arviointiin tuo se, että asiakkaan henkilökohtaisen tilanteen lisäksi toimintaympäristö – luonto ja siihen liittyvä toiminta ja yhteisö – on jokaisessa interventiossa erilainen. Yksittäiset tekijät, kuten säätilat tai vuodenaajat voivat vaikuttaa arvioinnin tuloksiin. Realistisen arvioinnin kautta on siten vaikea edetä yleistettäviin tuloksiin.

5.3 Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi

Seuraavaksi pureudutaan siihen, mitä on yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja miten sitä voidaan arvioida. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus edustaa pidemmän aikavälin yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamista (Valtionvarainministeriö 2006, s. 15). Yhteiskunnallinen vaikuttavuus tarkoittaa toimenpiteiden vaikutuksia ”sellaisiin kokonaisuuksiin ja yhteiskunnallisiin tavoitteisiin, joilla pyritään tyydyttämään yhteiskunnan eri intressipiirin tarpeet, varmistamaan yhteiskunnallinen rauha ja vakaus ja varmistamaan taloudellinen kasvu ja hyvinvointi” (Valtionvarainministeriö 2003, s. 61). ”Yhteiskunnallinen vaikuttavuus kuvaa sitä, missä määrin yhteiskuntapolitiikalla asetetut tavoitteet on saavutettu, eli kuinka hyvin yhteiskuntapolitiikka kokonaisuudessaan on onnistunut. Käytännössä yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy lukuisten toimijoiden toiminnallisten tulosten summana ja viime kädessä poikkihallinnollisena yhteistyönä.” (Valtionvarainministeriö 2006, s. 15)

Kuten lainaukset yllä osoittavat, yhteiskunnallinen vaikuttavuus käsitteenä on hyvin laaja ja koko yhteiskuntapolitiikkaan liittyvä arvioinnin ala. Laajuudesta johtuen yhteiskunnallista vaikuttavuutta mitataankin useimmiten jonkin yhteiskunnan osalueen, yhteiskuntapoliittisen toimenpiteen, tai politiikkasektorin osalta. Yhteiskunnallinen arviointi voi kohdistua yksilöön, yhteisöihin, alueisiin tai kansakuntiin. Toimintapolitiikka on vaikuttavaa, kun se edistää yhteiskunnassa tärkeinä pidettyjä arvoja. Yhteiskunnan tavoitteet muuttuvat kuitenkin arvojen myötä, eikä tavoitteista suinkaan ole aina yhteistä näkemystä. Esimerkiksi, politiikkasektoreiden tavoitteet voivat olla yhtäältä hyvin yleisiä ja toisaalta keskenään ristiriitaisia.

Yksittäisiin arviointitilanteisiin kehitetään usein tilanteeseen sopiva menetelmiä ja lähestymistapoja. Näiden lisäksi on olemassa vakiintuneita menetelmiä, joiden avulla pyri-

tään arvioimaan tietyn toimenpiteen mahdollisia vaikutuksia ennakolta. Tunnetuimpia menetelmiä ovat ympäristövaikutusten arviointi, sosiaalisten vaikutusten arviointi, terveysvaikutusten arviointi ja ihmisvaikutusten arviointi .

Ympäristövaikutusten arviointi (YVA) syntyi Yhdysvalloissa 1970 kustannus-hyötyanalyysin kritiikistä, kun taloudellisten vaikutusten rinnalla haluttiin arvioida myös ympäristönäkökohtia. Suomessa YVA-menettelyä alettiin soveltaa kuntatasolla kokeiluluontoisesti 1990 -luvun alussa. (Sairinen & Kohl 2004). Nyt YVA-menettely on joko lakisäateistä, EU-ohjelmiin liittyvää tai vapaaehtoisesti erilaisten suositusten perusteella tehtävää. Se palvelee suunnittelua, viranomaisvalmistelua sekä päätösten, ohjelmien ja politiikkatoimenpiteiden vaikutusten arviointia ennalta.

Sosiaalinen ulottuvuus on ollut mukana YVA:n kehityksessä alusta asti, vaikka eri maissa vaihtelevin korostuksin. (Sairinen & Kohl 2004). Nykyisin *sosiaalisten vaikutusten arviointi* (SVA) toteutetaan joko osana ympäristövaikutusten arviointia tai itsenäisenä. SVAn liittyvät läheisesti käsitteet ”hyvinvointi”, ”elämäntapa” ja ”elämänlaatu” sekä ”terveys”, ”elinolot” ja ”viihtyvyys”. Sosiaaliset vaikutukset voivat yhtäältä näkyä, ihmisten ja yhteisöjen elintavoissa, ympäristössä, terveydessä ja hyvinvoinnissa, sekä peloissa ja toiveissa. Toisaalta ne voivat ilmentyä myös osallistumismahdollisuuksina, resurssien hallinnassa sekä eri ryhmien oikeuksissa. (International Association for Impact Assessment, IAIA 2003. Suom. Sairinen & Kohl 2004, s. 13). Usein SVA toteutetaan hyvin laaja-alaisesti niin, että sen yhteydessä tarkastellaan myös ekologisia vaikutuksia. YVA:aan verrattuna SVA:ssa keskeistä on vaikutusten kokeminen. Vaikutukset saattavat kohdistua eri ihmisryhmiin jopa päinvastaisina, riippuen kokijasta ja näkökulmasta. SVA herättääkin helposti ristiriitoja eri toimijoiden välillä vaikutusluokkien määrittelystä ja niiden mer-

kittävyuden arvioinnissa (Sairinen & Kohl 2004, s. 22, Kauppinen 2011, Sairinen ym. 2011)

Terveysvaikutusten arviointia (TVA) on käytetty osana YVA- ja SVA-lakien mukaisia ennakoarviointeja. Ensimmäiset TVA:t olivat niin sanotun kapean terveystarkastuksen mukaisia arviointeja. (STM 1999a.). Arviointi painotti ympäristöterveyttä, epidemiologiaa, näyttöjä, ja mitattavissa olevia terveysvaikutuksia keskittyen siten fyysiselle terveydelle aiheutuviin haittoihin. Sosiaaliset ja psyykkiset ulottuvuudet jäivät TVA:n ulkopuolelle tai ne miellettiin osaksi SVA:a. (Kohl & Sairinen 2004, s. 99; STM 1999, s. 17). Viime vuosina TVA:aan on enenevässä määrin liitetty osallistumista ja yhteisön voimaannuttamista painottavia prosesseja. Toisin sanoen terveys on ymmärretty laajemmin, fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilana (ks. luku 7).

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin, (IVA), tavoitteena on yhdistää terveysvaikutusten (TVA) ja sosiaalisten vaikutusten

arvioinnit, SVA. Integroinnin taustalla on ajatus siitä, että sosiaaliset ja terveysvaikutukset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja niitä vaikeaa erottaa toisistaan. (Vanclay 2004, s. 277). IVA:n tavoitteena on tunnistaa kaikkiin väestöryhmiin kohdistuvat vaikutukset tasapuolisesti. Lisäksi se voi yhdistää väestöryhmittäiset terveyden ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnit ja sektorikohtaiset arvioinnit. IVA:n etuna onkin se, että se on vapaa sellaisista eri ammatti-, tieteenala- tai hallinnonalan termistöistä, kuten ”sosiaalinen” ja ”terveys”. Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset eivät siten lähtökohtaisesti ole tietyn ammatikunnalle tai hallinnonalalle kuuluvia. Tällöin asiantuntijat tekevät arviointia omista lähtökohdistaan käsin, mutta neutraalimalla maaperällä. (Kauppinen 2011, s. 37)

Green Care -palvelujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin kenttä on laaja ja se levittäytyy monille eri politiikkasektoreille ja periaatteessa Green Care -toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta voisi arvioida käyttäen kaikkia edellä kuvattuja lähestymistapoja yhtä aikaa soveltaen.

5.4 Taloudellisten vaikutusten arviointi

Markkinataloudessa on tapana pitää myös taloudellisia arvoja yhteiskunnallisina arvoina, vaikka ne yleensä filosofisissa luokitteluuissa nähdään välineinä muiden arvojen saavuttamiseen. Tässä tutkimuksessa niitä pidetään yhtenä tapana ilmentää toiminnan vaikuttavuutta ja kommunikoida siitä. Yhteiskunnan kannalta tärkeää on valita sellaiset toimintapolitiikat, joiden avulla terveys-, sosiaali- ja kasvatuspalveluille asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa tehokkaasti siten, että resursseja vapautuu muuhun yhteiskunnan toimintaan (Haukioja, III työpaja). Siksi Green Care -palvelutoiminnan edistäminen julkisella sektorilla vaatii toiminnan hyötyjen mittaamista ja taloudellista arvottamista muihin tarjolla oleviin palveluihin verrattuna (Haukioja, III työpaja).

Taloudellinen arviointi voi kohdistua Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutuksiin yksilö- tai yhteisötasolla, mutta myös kaikkiin edellä mainittuihin yhteiskunnan osaluoihin. Taloudellisessa arvioinnissa vertaillaan tavallisesti erilaisten toimenpiteiden vaikutuksia ja vaihtoehtoiskustannuksia. Green Care -toiminnan taloudellinen arvottaminen perustuu siten tietoon siitä, millaisia hyötyjä toiminta tuottaa esimerkiksi yksilön, alueen tai yhteiskunnan näkökulmasta. Koska jo Green Care -toiminnan hyötyjen mittaaminen ja arvottaminen on vaikeaa, on selvää, että hyötyjen taloudelliseen arvottamiseen liittyy monia menetelmällisiä ja aineistollisia epävarmuustekijöitä.

Taloudellisten vaikutusten arviointi aloitetaan tavallisesti nykytilanteen ja tavoitteiden

analyysistä. Tällöin pohditaan, onko tavoitteena olemassa olevien palvelujen lisääminen, supistaminen vai kokonaan uuden palvelun tarjoaminen (Haukioja, III työpaja). Tämän jälkeen tunnistetaan vaihtoehdot ja valitaan mittaustavat hyvinvointihyötyjen arvioimiseksi (esimerkiksi elämänlaatumittarit). Vaikutukset todennetaan valituilla mittareilla, joiden avulla kustannuksia arvioidaan. Yleensä taloudellisen vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana on tuotosten tarkastelu suhteessa käytettyihin panoksiin (esimerkki terveydenhoidon ennaltaehkäisevistä vaikutuksista) yksilön, yhteiskunnan, yrityksen tai alueen näkökulmasta.

Green Care -toiminnan taloudellisten vaikutusten näkökulmasta keskeisiä tieteenaloja ovat terveystaloustiede ja sosiaalitaloustiede. *Terveystaloustieteen kenttää on* arvioida koko terveydenhuoltojärjestelmän toimintaa ja toimivuutta taloustieteen näkökulmasta. Keskeinen kiinnostus kohdistuu terveydenhuollon toiminnan organisointiin, rahoituksen, palvelutuotannon ja -käytön tehokkaaseen järjestämiseen ja oikeudenmukaiseen kohdentamiseen. Terveystaloustieteessä tutkitaan muun muassa miten terveydenhuoltotarpeisiin nähden niukat voimavarat kohdennetaan, ja miten niitä pitäisi kohdentaa terveyden maksimoimiseksi. Ala tarkastelee koko terveydenhuoltoa: sekä yksityisiä ja julkisia

palveluja, lääketoimialaa ja terveydenhuollon menetelmiä ja teknologiaa.

Sosiaalitaloustieteellisen tutkimuksen avulla arvioidaan puolestaan sosiaalipalveluiden ja -työn kustannusvaikuttavuutta, tehokkuutta, laatua ja taloudellisia riippuvuus-suhteita, sekä julkisen tai yksityisen sektorin tekemien uudistusten taloudellisia vaikutuksia. Sosiaalitaloustieteellisessä tutkimuksessa on vain harvoin mahdollista käyttää kontrolloituja kokeita. Tämän vuoksi siinä on keskitytty tutkimaan erityisesti sellaisia tilastollisia malleja, jossa selittävät muuttujat ovat kiinteiden sijaan satunnaismuuttujia.

Terveystaloustieteellisen ja sosiaalitaloustieteellisen tarkastelu kohdistuu yleensä tiettyyn palveluun tai palvelujärjestelmään. Analyysit eivät useinkaan tavoita palvelujen järjestämisen laajempia yhteiskunnallisia, kuten yhteisöön, muihin palveluihin tai ympäristöön liittyviä vaikutuksia. Todellisuudessa palvelut ovat kuitenkin osa laajempaa yhteiskuntajärjestelmää. Se, miten ja missä palveluja järjestetään vaikuttaa moneen eri yhteiskunnan osa-alueeseen ja alueellisiin rakenteisiin. Laajimmillaan uudenlaiset palvelujärjestelmät voivat uudistaa toimintamuotoja ja organisoitumisen tapoja. Näillä puolestaan on erityyppisiä mikro- ja makrotaloudellisia vaikutuksia pitkällä aikavälillä, joiden tunnistaminen ennakolta oli edullista.

5.5 Ennakkoarvioinnista jälkiarviointiin

Arviointia voidaan tehdä useissa vaiheissa. *Ennakkoarviointi* tehdään ennen politiikan tai toiminnan täytäntöönpanoa (Sairinen & Kohl 2004). Tarkoituksena on tällöin tunnistaa olemassa olevan ja suunnitellun toiminnan seurauksia. Eri hallinnonaloilla tehdään paljon sellaisia päätöksiä, joilla on vaikutuksia hyvinvointiin ja terveyteen tai alueelliseen kehitykseen. Ennakkoarviointi voi auttaa näkemään, mikä vaihtoehdoista toteuttaa parhaiten asetettuja tavoitteita. Ennakkoarviointia tehdään sekä säädösvalmistelussa että

lakisääteisesti yhdyskuntasuunnittelussa ja terveydenhuoltolain mukaisesti kuntapäätöksissä (5/2011 alkaen). *Välisarvioinnin avulla* toimenpiteitä ja tavoitteita voidaan mukauttaa ”matkan varrella”. *Jälkiarviointi* kattaa puolestaan toimenpiteen koko keston, ja siinä keskitytään yleensä toimenpiteen lopullisiin tuloksiin, joita hyödynnetään tulevissa toimenpiteiden suunnittelussa.

Erilaisten luontointerventioiden vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin on luontevaa tutkia

väli- ja jälkiarviointina, ja näin on meneteltykin (ks. Yli-Viikari tämä julkaisu). Toistaiseksi luontointerventioita käyttävien palveluiden yhteiskunnallisia ja (alue)taloudellisia vaikutuksia on tutkittu hyvin vähän. Vaikka Green Care -tyyppistä toimintaa harjoitetaan, palvelutyypit, joihin vaikuttavuuden arviointi voidaan kohdentaa, ovat vasta täsmeytymässä (Vehmasto 2014). Siksi Green Care -palvelujen yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi on ensisijaisesti ennakoarviointia (ks. Vehmasto, tämä julkaisu; Kirveennummi ym., tämä julkaisu). Ennakoarviointi yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten osalta on mielekästä myös siksi, että harjoitetun politiikan tai käyttöön otettavan toimenpiteen vaikutukset halutaan mahdollisuuksien mukaan tunnistaa etukäteen. Ohjelmatasoista Green

Care -toiminnan vaikuttavuuden jälkiarviointia ei voida tehdä ennen kuin Green Care -toiminta ja -palvelujen muodot on selkeästi määritetty.

Kaikkia edellä mainittuja vaikutusarviointeja koskee kysymys arviointitiedon laadullisuudesta ja määrällisyydestä. Vaikutusten arvioinnissa on usein ongelmana, että tieto, jota ei voida helposti määrällistää tai yleistää, jää toissijaiseksi, vaikka numeerinen tietokin on aina ehdollista suhteessa tehtyihin rajauksiin, metodeihin ja konteksteihin. Monia inhimillisen toiminnan alueita on vaikea palauttaa mitattaviksi suureiksi. Siksi vaikutusten ja vaikutusketjujen laaja-alainen ymmärtäminen on myös tärkeää. (Sairinen & Kohl 2004). Tämä havainto koskee myös Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arviointia.

6 Green Care -palvelutoiminnan tavoitteet

Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on tärkeää tunnistaa, mikä on toiminnan tavoite, sekä kuka tavoitteet asettaa ja arvioi, miten ne saavutetaan. Tässä luvussa pohditaan

Green Care -toiminnan ja -palvelujen tavoitteita yhtäältä yksilön hyvinvoinnin ja toisaalta maaseudun ja laajemmin yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta.

6.1 Terveiden ja hyvinvoinnin tavoitteet

Terveys ja hyvinvointi ovat monitahoisia käsitteitä. Esimerkiksi hyvinvointia voidaan lähestyä tarkastelemalla yksilöllisiä kokemuksia, preferenssejä ja asenteita, tai tutkimalla objektiivisesti hyvinvointia mahdollistavia tekijöitä tilastotiedon valossa. Kansantaloustiede tarkastelee sitä, miten ihminen saa hyötyä ja mielihyvää erilaisista toiminnoista tai hyvinvoinnin resursseista; psykologia on kiinnostunut ihmisen kokemasta terveydestä ja hyvinvoinnista, onnellisuudesta; sosiologia puolestaan siitä, miten hyvinvointi rakentuu yhteiskunnassa ja millaisia eroja siinä on. (Hoffren ym. 2010).

Maailman terveysjärjestön, WHO:n, vuonna 1948 julkaiseman määritelmän mukaan terveys on ”täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila”. Määritelmää on arvosteltu, koska täydellisyyttä tavoiteltaessa vain harvat ihmiset olisivat määritelmän mukaisesti terveitä. Vaikka WHO:n määritelmä on edelleen voimassa, terveys ymmärretään nykyään tavallisesti dynaamisemmin ja moniulotteisemmin, laajemmin kuin sairauden poissaolona. Esimerkiksi, terveyden määritelmää tutkinut tutkijaryhmä (Huber ym. 2011) ehdottaa, että terveys on ”yksilön kyky sopeutua ja itse korjata sosiaalisen, fyysisen tai tunne-elämään liittyvän haasteen

aiheuttamat häiriöt”. Määritelmässä korostuvat toimintakyky, elämänlaatu ja hyvinvoinnin kokemus.

Useimmiten terveyttä kuvataan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden muodostamaksi kokonaisuudeksi. Fyysinen terveys liittyy elimistön toimintakykyyn; psyykkinen terveys viittaa henkisyteen, havaitsemiseen, muistamiseen, oppimiseen ja älyllisyyteen. Arkikielessä terveys ymmärretään juuri lähinnä fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tilana. Sosiaalinen terveys katsotaan kuitenkin yhä tärkeämmäksi terveyden osatekijäksi.

Terveys ja hyvinvointi kytkeytyvät monin tavoin yhteen⁶, kuten WHO:n määritelmässä, ja niitä käytetään usein jopa toistensa synonyymeina. Myös hyvinvointi jaotellaan usein fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Psyykkinen *hyvinvointi* muodostuu yksilön itsemääräämisoikeudesta ja loukkaamattomuudesta, ymmärryksestä, henkisestä tasapainosta, mielenterveydestä, sosiaalistumisesta, itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista sekä mielekkään toiminnan antamasta tyydytyksestä, ja elämänhallinnasta. Sosiaaliseen hyvinvointiin katsotaan sisältyvän vuorovaikutuksen muiden ihmisten kanssa ja osallistuminen yhteisöihin. Hyvinvoinnin, ja terveyden eri ulottuvuudet ovat yhteydessä toisiinsa. Hyvä psyykkinen hyvinvointi sisältää usein (vakka ei välttämättä) hyvän sosiaalisen hyvinvoinnin, ja huono fyysinen hyvinvointi voi koetella henkistä hyvinvointia.

Suomessa tunnetuin hyvinvointiteoria on Erik Allardtin (1976) teoria, jossa hän erottelee hyvinvoinnin ulottuvuuksiksi omistamisen (*having*), yhteisyysuhteet (*loving*) ja itsensä toteuttamisen muodot (*being*). Toisinaan itsensä toteuttamiseen sisältyvä mielekäs tekeminen (*doing*) erotetaan omaksi

⁶ Kirjallisuutta tarkastellessa tuli vaikutelma, että terveys ja hyvinvointi ovat toisiaan täydentäviä ja kytkeytyneitä käsitteitä, ja niitä käytetään usein synonyymeina ja määrittelemättä.

ulottuvuudekseen. Fyysinen hyvinvointi sisällytetään tässä luokituksessa ihmisen hyvinvoinnin perustekijöihin, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin osatekijät muihin ulottuvuuksiin. Hyvinvoinnin osatekijöiden keskinäisestä arvojärjestyksestä, sekä niiden väline- ja itseisarvoista käydään jatkuvaa keskustelua: Esimerkiksi, onko aineellinen hyvinvointi ehto muille hyvinvoinnin ulottuvuuksille vai ei? Green Care -toimintaan liittyy elementtejä, joiden voidaan ajatella liittyvän kaikkiin Allardtin määrittelemiin hyvinvointiulottuvuuksiin.

Martha Nussbaumin (2000) hyvinvointiteoria, joka käsittelee ihmisille ominaisia kykyjä (*capabilities approach*), on viime aikoina ollut kansainvälisesti paljon esillä. Hän määrittää kymmenen osatekijää, joihin ihmisen hyvinvointi perustuu (ks. Taulukko 2). Myös tästä luokituksesta voidaan erottaa niin aineellisen, sosiaalisen, fyysisen, psyykkisen hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Tässä luokituksessa mielenkiintoista on se, että se sisältää eksplisiittisesti myös vastuun luonnosta: ihminen kykenee huolehtimaan elämistä, kasveista ja luonnosta.

Erja Rappen (2009) mukaan Green care -toimintaan voisi soveltaa suhteellisen terveyden mallia (Downie ym. 2000). Mallin ytimessä on fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila. Terveyttä voidaan parantaa vahvistamalla myönteiseksi koettu terveyttä tai vähentämällä kielteiseksi koettua terveyttä tai pyrkimällä vaikuttamaan molempiin. Myönteisellä terveydellä on kaksi ulottuvuutta: oikea hyvinvointi ja kuntoisuus. Oikea hyvinvointi liittyy ihmisten voimaantumiseen, joka perustuu autonomiaan ja hyvinvoinnin tunteeseen. Kuntoisuus liittyy ihmisen fyysiseen kapasiteettiin selviytyä erilaisissa ympäristöön liittyvissä haasteissa. Kielteinen terveys syntyy erilaisista tilapäisistä tai pysyvämmissä fyysisistä, sosiaalisista tai psyykkisistä hyvinvointia häiritsevistä tai heikentävistä tekijöistä. Myönteinen ja kielteinen terveys ovat toisiinsa yhteydessä erilaisten, kumpaakin olotilaa luonnehtivien fyysisten, mentaalisten ja sosiaalisten ele-

Taulukko 2. Ihmisten hyvinvoinnin osatekijät (Nussbaum 2000).

Elämä	Ihminen kykenee elämään täysmittaisen ja täysipainoisen elämän.
Ruumiin terveys	Oma terveys ja kyky lisääntyä säilyvät hyvinä, mikä vaatii mm. riittävästi ravintoa ja suojaa.
Ruumiin koskemattomuus	Ihminen kykenee liikkumaan paikasta toiseen ja on suojassa väkivallalta.
Aistimukset, mielikuvitus ja ajattelu	Ihmisellä on mahdollisuus riittävään opiskeluun ja vapaus käyttää oppimaansa luovasti.
Tunteet	Ihmisellä on mahdollisuus kehittää tunnekokemuksiaan vapaana pelosta ja ahdistuksesta, ja hänellä on mahdollisuus rakastaa ja tulla rakastetuksi.
Käytännöllinen viisaus	Ihmisellä on mahdollisuus kehittää oma käsitys hyvästä ja tarkastella kriittisesti oman elämänsä suunnittelua.
Yhteys toisiin ihmisiin	Ihmisellä on kyky elää yhdessä toisten kanssa ja kyky kuvitella tilanteet toisten kannalta. Se edellyttää itsekunnioituksen tukemista ja nöyryytyksen välttämistä sekä vapautta kaikenlaisesta syrjinnästä.
Huoli toisista eliöstä	Ihminen kykenee huolehtimaan eläimistä, kasveista ja luonnosta
Leikki	Ihmisellä on kyky nauraa, leikkiä ja nauttia harrastuksista.
Kyky kontrolloida omaa ympäristöä	Ihmisellä on oikeus osallistua poliittiseen vaikuttamiseen ja hänellä on puhe- ja kokoontumisvapaus. Siihen kuuluu myös tasavertainen omistamisen vapaus.

menttien kautta. Ihmisen terveyttä voi edistää vahvistamalla myönteistä terveyttä, korjaamalla kielteistä terveyttä tai pyrkimällä vaikuttamaan samanaikaisesti molempiin.

Hyvinvointiin kuuluu sekä objektiivisesti mitattavia asioita että subjektiivisia henkilökohtaisia arvostuksia ja tuntemuksia, joiden mittaaminen on haastavaa. Viime vuosina ihmisten omaa kokemusta on painotettu yhä enemmän. Esimerkiksi, niin kutsutun Stiglitzin komitean mukaan ihminen itse on oman terveytensä ja hyvinvointinsa ja elämänlaadun paras asiantuntija (Stiglitz ym. 2009, s. 145). Elämänlaatua onkin alettu käyttää yhä yleisemmin subjektiivisen hyvinvoinnin mittarina etenkin terveydenhuollon, kuten

kuntoutuksen, vaikuttavuuden tutkimuksessa. Useimmat mittarit ovat hyvin herkkiä erilaisille tiedonkeruun muodoille. (ks. esim. Schwarz & Strack 2007). Paitsi yksilöiden välillä, myös eri kulttuureissa on suuria eroja hyvinvoinnin tai esimerkiksi onnellisuuden kokemisessa ja ilmaisemisessa, siksi hyvinvointivertailuja eri väestöryhmien välillä on vaikea tehdä. Kaikesta huolimatta terveyden ja hyvinvoinnin mittaamiseen on kehitetty lukuisia erilaisia mittaristoja, jotka vaihtelevat käyttötarkoituksittain ja asiakasryhmittäin. Tavoitteina voi olla arvioida esimerkiksi toimintakykyisyyttä, onnellisuutta ja koettua elämänlaatua⁷. Useimmat mittaristot sisältävät osatekijöitä niin fyysisen, psyykkisen kuin sosiaalisen hyvinvoinnin alueilta.

⁷ Suomessa toimintakyvyn mittaamiseen on olemassa 70 erilaista mittaria (<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/>) Esimerkiksi, Maailman terveysjärjestö WHO on kehittänyt ICF -luokituksen (International Classification of Functioning, Disability and Health) eli toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen. Suomessa käytetään usein 15D -elämänlaatumittaria. Se on

yleiseen käyttöön soveltuva moniulotteinen mittari, jolla terveydenhuollon asiakas voi itse arvioida elämänlaatuaan. Mittaria voidaan käyttää väestön terveystutkimuksissa ja suunniteltaessa terveydenhuollon toimintaa sekä arvioitaessa toimenpiteiden vaikuttavuutta. Lisäksi mittari soveltuu terveydenhuollon toiminnan kustannusvaikuttavuuden arviointiin. (Sintonen 1994).

6.2 Yhteiskunnalliset tavoitteet

Palvelujen vaikuttavuutta tulee tarkastella suhteessa toimintaympäristöön ja yhteiskunnallisiin arvoihin ja tavoitteisiin. Green Care -käsitteen esittely Suomessa sijoittuu aikaan, jolloin sekä suomalaisessa yhteiskunnassa, että Euroopassa laajemmin, on meneillään monia muutosprosesseja, jotka voivat luoda luontolähtöisten hyvinvointipalvelujen kysyntää ja tarjontaa. Yhtäältä nämä prosessit liittyvät *sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien* uudistuksiin, toisaalta yleisempiin *yhteiskunnallisiin kehitystrendeihin*, kuten väestökehitykseen ja jopa globaaleihin ympäristömuutoksiin. Koska Green Care -toiminta perustuu ennen kaikkea luonnonvarojen aineettomien arvojen hyödyntämiseen, toiminta on kiinnostavaa erityisesti *maaseudun elinkeinotoiminnan ja maaseutukehityksen* näkökulmasta. Green Care -toiminta linkittyy kestäväen kehitykseen tavoitteisiin sekä käynnissä olevaan keskusteluun maaseudun vihreän talouden mahdollisuuksista ja ratkaisuista. Tässä luvussa kuvataan Green Care -toiminnan ja palvelujen vaikuttavuuden arvioinnin yhteiskunnallista ja yhteiskuntapolitiittista kontekstia ensisijaisesti sosiaali- ja terveysalan; maaseutupoliittisten ohjelmien ja kestäväen kehityksen näkökulmasta.

Suomessa on ollut käynnissä mittava *sosiaali- ja terveyshuollon palvelurakennuudistus*⁸, jonka lähtökohtana oli yhdenvertaisten, ennaltaehkäisevien ja oikea-aikaisten palvelujen tuottaminen siten, että palvelujen kustannustehokkuus lisääntyy ja saavutettavuus turvataan. Kuntien järjestämävastuulla olevat palvelut tulisi tuottaa asiakaslähtöisesti, laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. Uudistuksen tavoitteena on ollut myös vahvistaa sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiota, joka vahvistaisi perusterveydenhuoltoa sekä

matalan kynnyksen sosiaalipalvelujen saatavuutta. Palvelurakennuudistuksella on haluttu myös vahvistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatiota muuhun kunnalliseen päätöksentekoon, jolloin painopisteen siirto entistä varhaisempaan puuttumiseen mahdollistuisi. Lisäksi tavoitteena on ollut siirtyä järjestelmä- ja ammattikeskeisyydestä asiakaskeksisyyteen. Kuntalaisten lähipalvelut pyritään varmistamaan uusilla toimintamalleilla ja kokoamalla palvelujen järjestämävastuu nykyistä laajemmalle ja vahvemmalle pohjalle. (ks. esim. http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennuudistus)

Väestökehitykseen liittyy monia trendejä, joilla voidaan nähdä yhtymäkohtia Green Care -palvelujen kysyntään. Väestön ikääntyminen lisää erilaisten sosiaali- ja terveys-, ja erityisesti laitospalveluja korvaavien palvelujen kysyntää. Vanhukset ovat aiempaa hyväkuntoisempia ennaltaehkäisevien sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden ansiosta, mutta toisaalta elintapoihin liittyvät krooniset sairaudet yleistyvät. Väestön keskimääräisen tulotason kohoamisen ja erityisesti ikääntyvän väestön maksukyvyn parantumisen arvioidaan lisäävän tulevaisuudessa erilaisten hyvinvointipalvelujen yksityistä kysyntää ja tarjontaa. Huomiota kiinnitetään aiempaa enemmän palveluympäristön laatuun ja toiminnallisuuteen. Kulutustottumusten muutokset, koulutustason nousu ja tietoisuus omien valintojen vaikutuksista hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat tulevaisuudessa palveluodotuksiin, eivätkä pitkälle standardoidut massapalvelut välttämättä vastaa enää kysyntää (STM 2011, s. 5; Sitra ja MTT 2013, myös Haukioja, IV työpaja). Myös palvelutarjonnan puolella on tapahtumassa muutoksia. Väestön huoltosuhde heikentyy ja sosiaali- ja terveyssektorin ennustetaan kärsivän lähivuosien aikana voimakkaasta työvoimapulasta. Väestöryhmittäinen ja alueellinen eriytyminen uhkaa kasvaa (STM 2011, s. 5). Myös palvelutar-

⁸ Tätä kirjoitettaessa hallitus oli jättänyt eduskunnalle 19.12.2013 lakiesityksen sosiaali- ja terveyshuollon järjestämiseksi.

joajien arvoissa voidaan nähdä erilaistumista suhteessa ympäristöasioihin ja yhteiskunnalliseen vastuuseen (TEM 2011, s. 18). Maailmanlaajuisten ympäristöongelmien nähdään uhkaavan myös ihmisten terveyttä ja ihmisten hyvinvointia. (STM 2011, s. 5).

Sosiaali- ja terveysministeriön strategian mukaan terveys ja hyvinvointi osaksi kaikkea päätöksentekoa ja elämän eri osa-alueiden tasapainoon saattaminen. Kasvaneita terveys- ja hyvinvointieroja pyritään kaventamaan ja asiakaskeisyys on nostettu palvelujen kehittämisen lähtökohdaksi. Teknologia, erilaiset tietovarannot ja kolmas sektori nähdään resursseina sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja erilaisten kansalaisryhmien osallisuus muodostavat hyvinvoinnin perustan. Strategiaa kiinnitetään huomiota myös ympäristön elinkelpoisuuteen (ympäristöterveyttä) ja toimivuuteen erityistilanteissa (STM 2011, s. 6–15).

*Maaseutupolitiikan näkökulmasta*⁹ keskeisiä muutoksia ovat palvelu- ja hallintorakenteiden keskittyminen ja tehostuminen. Palvelut kansainvälistyvät ja aineettomien palvelujen kysyntä lisääntyy. Sosiaaliset erot syvenevät globaalisti, mutta myös Suomessa alueiden välillä. Kaupungistuminen jatkuu ja kaupunkien läheiset maaseutualueet vahvistuvat samalla kun syrjäisimmät maaseutualueet taantuvat. Tämän kehityksen seurauksena ihmiset vieraantuvat luonnosta ja maaseudusta. Resurssien niukentuessa haetaan uusia energiatehokkaampia ratkaisuja tuottaa hyödykkeitä ja palveluita, ja kestävä kehityksen merkitys nousee. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009). Maaseudun rooli

⁹ Tätä kirjoitettaessa uusi maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma oli valmisteilla ja lausuntokierroksella (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2013). Tässä viitataan sekä edelliseen ohjelmaan, Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009-2013 (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009) ja uuteen valmisteilla olevaan ohjelmaan (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2013).

raaka-aineiden tuottajana ja työvoiman lähteenä vähenee ja hyvinvointipalvelujen tuottajana kasvaa (Kuhmonen, IV työpaja).

Uuden valmisteilla olevan kuudennen maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman strategisena lähtökohdana on paikkaperustainen kehittäminen. Paikkaperustaisen ajattelun mukaan maaseudun kehittämisessä ja aluekehittämisessä hallinto- ja palvelurakenteet mukautetaan paikallisiin olosuhteisiin ja niissä otetaan huomioon paikalliset tarpeet (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2013, s. 4). Strategiaa toteutetaan viiden teeman kautta: osallisuus ja lähidemokratia; asuminen ja palvelut; infrastruktuuri ja maankäyttö; elinkeinot ja osaaminen ja ekosysteemipalvelut. Strategian mukaan kansalaisten tulee voida osallistua oman kuntansa ja yhteiskunnan päätöksentekoon ja kehittämiseen. *Palvelut* tuotetaan asukkaiden lähtökohdista, eri väestö- ja ikäryhmät huomioiden ja siten, että ne vahvistavat ihmisten osallisuutta yhteisöjensä ja yhteiskunnan jäseninä. *Asumisen lähtökohdana* tulee olla toimiva arki, palvelujen hyvä saavutettavuus ja olemassa olevan infrastruktuurin (esim. rakennusten uusikäyttö) parempi hyödyntäminen. *Yrittäjyyttä* tulee kehittää maaseudun luonnonvaraperustalta kestävästi ja innovatiivisesti. Monialaisuuteen ja moniammatillisuuteen tulee kannustaa. *Ekosysteemipalveluja* käytetään vihreän kasvun perustana ja palvelujen ja elinkeinon lähteenä ja hyvin hoidetut luonnon- ja kulttuuriympäristöt sekä -maisemat ovat maaseudun vetoimatekijä asumisessa, matkailussa ja hoivatalalla (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2013).

Yleisen yhteiskuntapolitiikan kokoavana käsitteenä on viime vuosikymmeninä ollut *kestävä kehitys*. Kestävä kehityksen käsitteen taustalla oli alunperin huoli maapallon ekologisesta kantokyvystä, mutta Brundtlandin komission raportin, *Yhteinen tulevaisuus*, myötä ympäristöllisen, taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen kietoutuneisuus yhteen on ymmärretty aiempaa paremmin. Taloudelli-

sella kestävyydellä ymmärretään tavallisesti taloudellista elinvoimaisuutta, joka perustuu luonnonvarojen kestäväan käyttöön. Sosiaalinen kestävyuden yleisinä tavoitteina on oikeus hyvään elämään (perustarpeiden tyydyttäminen), yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuutta yhteiskunnan päätöksentekoon. Se korostaa ihmisen oikeutta säälliseen elämään, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta sekä osallisuutta. Viime vuosina on alettu peräänkuuluttaa kulttuurisen näkökulman nostamista esiin kestävan kehityksen neljäntenä pilarina (Soini & Birkeland 2014). Kulttuurinen kestävyys linkittyy sosiaaliseen kestävyteen, mutta tuo vielä vahvemmin esiin esimerkiksi ihmisten arvot, identiteetin ja kulttuuriperinnön säilyttämisen kehityksen kysymykset.

Kestävä kehitys on politiikkakäsitteenä normatiivinen pitäen sisällään käsityksen siitä, mikä on hyvää ja tavoiteltavaa kehitystä. Kestävan kehityksen eri ulottuvuudet ovat yhteenkietoutuneita ja politiikkaa muotoiltaessa eri näkökulmat tulisi ottaa huomioon. Käytännössä kuitenkin eri tavoitteiden edistäminen saattaa olla ristiriitaista: Ekologisesti kestävan kehityksen edistäminen voi ainakin lyhyellä aikavälillä aiheuttaa sosiaalisia muutoksia, jotka koetaan epätasa-arvoa lisäävinä.

Suomen kestävan kehityksen strategiassa (2006) tavoiteltiin tasapainoa luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä. Huomiota kiinnitettiin mm. kasvihuonekaasupäästöjen rajoittamiseen, energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisäämiseen, ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutumiseen, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen sekä kestäviin tuotantoihin ja kulutustottumuksiin. Monikeskuksinen ja verkottuva aluerakenne, toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö nähtiin kestävien yhdyskuntien perustana. Maaseudun elinvoimaisuuden ja palvelujen turvaamista pidettiin tärkeänä, samoin kuin toimivia liikennejärjestelmiä ja tietoyhteiskuntapalveluita. Kansalaisten hyvinvoinnin nähtiin

muodostuvan yksilön ja yhteiskunnan keskinäisestä vastuusta sekä vaikuttamismahdollisuuksien turvaamisesta. Hyvinvoinnin kannalta oleellisiksi asioiksi nostettiin mm. työelämän laatu, eri sukupolvien yhteenkuuluvuus, syrjäytymisen ja köyhyyden estäminen.

Suomen kansallista kestävan kehityksen strategia vuodelta 2006 uudistettiin vuonna 2013 (YM 2013). Strategian sijaan laadittiin kestävan kehityksen yhteiskuntasitoutumus: *Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävan kehityksen yhteiskuntasitoutumus*. Sitoumuksen tavoitteet on tiivistetty kahdeksaan kohtaan: yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin; osallistuvien kansalaisten yhteiskunta; työtä kestävästi; hiilineutraali yhteiskunta; luonnonvarojen kantokyvyn huomioiva kulutus; kestävä yhdyskunnat ja paikallistalous; resurssiviisas talous; luontoa kunnioittava päätöksenteko. Yhteiskuntasitoutuksessa julkishallinto yhdessä muiden toimijoiden kanssa sitoutuu edistämään kestävää kehitystä kaikessa työssään ja toiminnassaan.

Vihreä talous voidaan nähdä yhtenä keinona kestävan kehityksen tavoitteiden saavuttamiselle. Tavoitteena on saada aikaan talousjärjestelmä, jossa työtä ja hyvinvointia luodaan niin, että hiilidioksidipäästöt vähenevät, resurssi- ja energiatehokkuus lisääntyvät sekä biodiversiteetin ja ekosysteemipalvelujen heikentyminen vähenee. Ympäristötavoitteiden ohella vihreä talous korostaa inhimillistä hyvinvointia ja sosiaalista tasa-arvoa. Käytännössä vihreä talous tarkoittaa uudenlaisten toimintatapojen käyttöönottoa elämän kannalta olennaisten tarpeiden, kuten asumisen, liikkumisen, ruoan, energiankäytön ja koulutuksen tyydyttämiseksi sekä hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Antikainen ym. 2013, s. 15). Vihreän talouden yhteydessä puhutaan usein hajautetuista ratkaisuista ensisijaisesti tuotantoon, mutta myös palveluihin liittyen.

Yksilön terveyden ja hyvinvoinnin tavoin hyvinvoinnin tilaa ja kehityksen suuntaa on

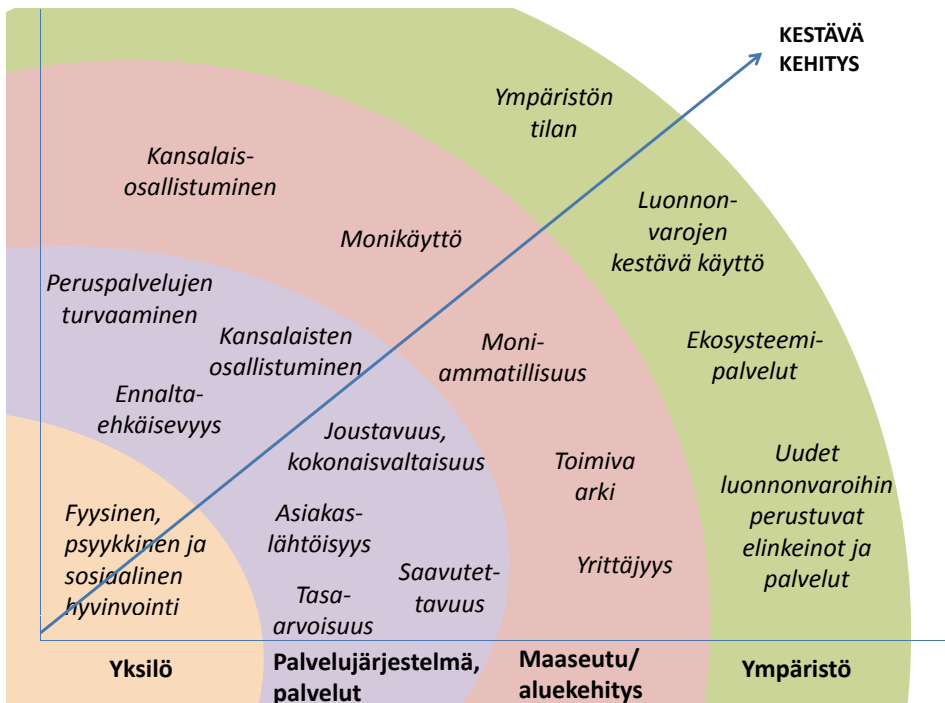
mitattu myös yhteiskunnan tasolla eri tavoin. Käytetyin ja tunnetuin mittari on bruttokansantuote. Sitä on kuitenkin arvosteltu voimakkaasti kyvyttömyydestä mitata todellista hyvinvointia, koska se keskittyy aineellisen hyvinvointiin, eikä ota huomioon ihmisten kokemusta. Amartya Senin ja Mahbub ul-Haqin kehittämää inhimillisen kehityksen

indeksiä (HDI) käytetäänkin usein BKT:n rinnalla tai vaihtoehtona. HDI huomioi tulotason lisäksi terveyden ja eliniän, koulutuksen. HDI:n lisäksi on olemassa lukuisia muita yhteiskunnan kestävyttä ja toimintatapoja kuvaavia mittareita (Hoffren ym. 2010).

6.3 Green Care -palvelutoiminnan tavoitteet

Edellä kuvattujen strategioiden, politiikkaohjelmien ja yhteiskunnallisten uudistusten kuvaavat toimintaympäristöjen keskeisiä haasteita osittain samalla tavalla. Myös tavoitteissa on samankaltaisuutta. Niissä korostetaan tasa-arvoisuutta eri väestöryhmien ja alueiden välillä sekä kansalaisten osallistamisen ja osallistumisen, kansalaisvai-

kuttamisen tärkeyttä. Peruspalvelut tulee turvata, työtä tulee järjestää ja työhyvinvoinnista tulee huolehtia. Ympäristö nähdään uhkana hyvinvoinnille, mutta myös mahdollisuutena elinkeinoille. Uudemmat ohjelmat ovat proaktiivisempia. Yksilön hyvinvoinnin näkökulmasta tämä tarkoittaa ennaltaehkäiseviä palveluja, mihin liittyy myös asiakaslähti-

Kuva 9. Eri politiikkaohjelmien ja strategioiden keskeisemmät tavoitteet, joita vasten Green Care -toiminnan vaikuttavuutta voidaan tarkastella.

syys, yksilöllisten tarpeiden huomioiminen hyvinvoinnin tukemissa. Kaiken ihmistoinnin tulee olla nykyistä ekologisempaa; ekologiset näkökohdat tulee ottaa uusien palvelujen ja elinkeinojen kehittämisen lähtökohdiksi. Ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin yhteydet ympäristön hyvinvointiin aletaan hiljalleen tunnistaa.

Edellä kuvattuja terveyteen ja hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvät keskeisimmät tavoitteet voidaan sijoittaa eri tasoille, lähtien yksilön tavoitteista päätyen yhteiskunnallisen kehityksen tavoitteisiin (Kuva 9). Yksilön näkökulmasta tavoitteena on henkinen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi. Yksittäisiin palveluihin liittyvät tavoitteita sekä palveluiden käyttäjän että yhteiskunnan näkökulmasta. Palvelujärjestelmän tasolla tarkastellaan sitä, miten palvelut kokonaisuudessaan pystyvät vastaamaan

ihmisen hyvinvointiin liittyviin palvelutarpeisiin. Alueellisen kehityksen näkökulmasta kiinnostavaa on se, miten palvelujen saavutettavuus turvataan, mutta myös se, miten palvelut itsessään voivat edistää alueellista kehitystä. Ympäristönäkökohdat nähdään moninaisina. Ympäristö nähdään ihmisen hyvinvoinnin edellytyksenä, mutta myös sen uhkana sekä taloudellisen toiminnan voimavarana. Yhteiskunnallisena kokonaistavoitteena on kestävä kehitys, joka voidaan määritellä monin eri tavoin. Sitä toteuttavat vihreän talouden ratkaisut, jotka pyrkivät yhdistämään luontoympäristöön ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvät tavoitteet.

Eri ohjelmista nousevat keskeisimmät tavoitteet on kuvattu kuvassa 9. Suuri kysymys on, mikä on Green Care -toiminnalla ja -palveluilla voidaan osallistua näiden tavoitteiden toteuttamisessa ja miten se voidaan osoittaa?

Lähdeluettelo

- Allila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. 2011. Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistiot 2011:1. Viitattu 13.6.2013. Saatavissa internetistä: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3216386&name=DLFE-15314.pdf
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki ja Porvoo: WSOY. 359 s.
- Altman, I. & Law, S. M. 1992. Place Attachment. Plenum Press, New York.
- Antikainen, R., Lähtinen, K., Leppänen, M. & Furman, E. 2013. Vihreä talous suomalaisessa yhteiskunnassa. Ympäristöministeriön raportteja 1/2013. Viitattu 6.11.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.syke.fi/download/noname/%7B4373C85E-74E5-4975-83E5-88B92D3DDE4D%7D/40082>
- Arajärvi, E., & Väyrynen, R. 2011. Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 33/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Backa, P. 2012. Gemeinschaft ja Gesellschaft – ajatusleikki dialektiikasta ja vastakohtadista. Teoksessa: Kattilakoski, M., Kilpeläinen, A. & Peltomäki, P. (toim.) Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2012, Julkaisija: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä (YTR). 25-39. 14-24. Viitattu 13.10.2013. Saatavissa internetistä: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2150/MMM_YTR_2012-WEB.pdf
- Borg, P. 2005. Ohjelmateoria. Teoksessa: Borg, P., Högnabba, S., Kilponen, M-R., Kopisto, K., Korteniemi, P., Paananen, P. & Pietilä, N. Arviointi työtavaksi – kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämisestä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja 2005:2. Helsinki: Yliopistopaino.

- Cantell, H. (toim.). 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Opetus 2000. Juva: PS-kustannus.
- Chan, K.M.A., Satterfield, R. & Goldstein, J. 2012. Rethinking ecosystem services to better address and navigate cultural values. *Ecological Economics* 74: 8–18.
- Chen, H. T. 1990. *Theory-Driven Evaluation*. California: Thousand Oaks, Sage.
- COST 866 Green Care in Agriculture 2006. Memorandum of Understanding. Viitattu 13.10.2012. Saatavissa internetistä: http://w3.cost.eu/fileadmin/domain_files/ABFS/Action_866/mou/866-e.pdf
- Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Menetelmä -käsikirja. Hyvät käytännöt. Helsinki: Stakes.
- Dahler-Larsen, P. 2011. *The Evaluation Society*. Stanford University: Stanford University Press. 280 s.
- Dessein, J., Bock, B.B. & De Krom, M. 2013. Investigating the limits of multifunctional agriculture as the dominant frame for Green Care in agriculture in Flanders and the Netherlands. *Journal of Rural Studies* 32: 50–59.
- Dessein, J. & Bock, B. (toim.) 2010. *The Economics of Green Care in Agriculture*. Loughborough: Loughborough University.
- Di Iacovo, F. & O'Connor, D. (toim.) 2010. Supporting policies for Social Farming in Europe. Progressing Multifunctionality in Responsive Rural Areas. Firenze: Arsia.
- Downie, R.S., Tannahill, C. & Tannahill, A. 2000. *Health Promotion Models and Values*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press.
- Elings, M. 2012. Effects of care farms. Scientific research on the benefits of care farms for clients. Viitattu 15.11.2013. Saatavissa internetistä: http://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/Effects_of_care_farms_Elings.pdf
- Elings, M. & Hassink, J. 2005. Farming for Health in the Netherlands. Teoksessa: Hassink, J. & Majken van Dijk (toim.) *Proceedings of the Frontis Workshop on Farming for Health* Wageningen, The Netherlands 16-19 March 2005. Wageningen University: Frontis. 163-179. Viitattu 13.1.2010. Saatavissa internetistä: http://library.wur.nl/frontis/farming_for_health/
- Engström, Y. 1987. *Learning by Expanding: An Activity-Theoretical Approach to Developmental Research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Fischer, F. & Hajer, M. 1999. *Living with Nature: Environmental Politics as Cultural Discourse*. Guildford: Oxford University Press.
- Haila, Y. & Lähde, V. 2003. Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa: Haila, Y. & Lähde, V. (toim.). *Luonnon politiikka*. Tampere: Vastapaino. s. 7–37.
- Hajer, M. A. 1995. *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Hassink, J., Elings, M., Zweekhorst, M., van den Nieuwenhuizen, N. & Smit, A. 2010. Care farms in the Netherlands: Attractive empowerment-oriented and strengths-based practices in the community. *Health & Place*, 16, 3: 423–430.
- Hassink, J. & van Dijk, M. (toim.) 2006. *Farming for Health: Green-Care Farming across Europe and the United States of America*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Haubenhof, D.K., Elings, M., Hassink, J. & Hine, R.E. 2010. The development of Green Care in Western European Counties. *EXPLORE* 6: 106–111.
- Hiedanpää, J., Suvantola, L. & Naskali, A. (toim.) 2010. *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana*. 1. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. ISBN 978-951-768-303-6.

- Hiedanpää, J. 2013. Paikallisuuden paradoksi. Teoksessa: Björn, I., Jokinen, P, Kotilainen, J., Schuurman, N. & Sireni, M. (toim.) *Korpisosiologi*(aa). Joensuu: University Press of Eastern Finland. s. 224–238.
- Hine, R, Peacock, J. & Pretty, J. Care farming in the UK: evidence and opportunities. Report for the National Care Farming Initiative (UK). Viitattu 10.8.2011. Saatavissa internetistä: <http://www.ncfi.org.uk/documents/Care%20farming%20in%20the%20UK%20FINAL%20Report%20Jan%2008.pdf>.
- Hine, R., Peacock, J. & Pretty, J. Care farming in the UK: contexts, benefits and links with therapeutic communities. *International Journal of Therapeutic Communities*. 2008: 245-260.
- Hoffrén, J., Lemmentyinen, I. & Pitkä, L. 2010. Esiselvitys hyvinvointi-indikaattoreista. Mittareiden vertailu ja kehittämiskohdet. *Sitra, Selvityksiä* 32. Suomen Itsenäisyyden Juhlarahasto: Helsinki. Viitattu 3.4.2013. Saatavissa internetistä. <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A4%2032.pdf>
- Honkonen, P. 2013. Hyvinvointia luonnosta Keski-Suomessa. Esiselvitys-hankkeen loppuraportti. Maaseudun Sivistysliitto. Viitattu 5.12.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.msl.fi/aluetoiminta/muut-tiedostot/Green%20Care%20LOPPURAPORTTI.pdf>
- Horelli, L. & Koskinen, S. 2006. Ympäristö vastuullinen kansalaisuus kouluopetuksessa. Nuorisotutkimus: Kunta ja osallisuus 3/2006. Nuorisotutkimuslehti. Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki: Hakapaino
- Huber, M., Knottnerus, J.A., Green L., van der Horst H., Jadad, A.R., Kromhout, D., Leonard, B., Lorig, K., Loureiro, M.I., van der Meer, J.W., Schnabel, P., Smith, R., van Weel, C. & Smid H. 2011. How should we define health? *BMJ* 2011; 343:d4163
- Hyyryläinen, T. 2013. Paikallisuus ja vastavoimallikkeet verkostoyhteiskunnassa. Teoksessa: Björn, I., Jokinen, P, Kotilainen, J., Schuurman, N. & Sireni, M. (toim.) *Korpisosiologi*(aa). Joensuu: University Press of Eastern Finland. s. 59–72.
- Itin, C. 1995. Adventure therapy and the addictive process. *Journal of Leisure* 22: 29–37.
- Julkunen, I., Lindqvist, T. & Kainulainen, S. (toim.) 2005. Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet. *FinSoc Työpapereita*. Stakes 3/2005. Helsinki: Stakes. Viitattu 12.3.2013. Saatavissa internetistä: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76036/ty%c3%b6papereita3_05.pdf?sequence=1
- Kattilakoski, M., Matthies, A.-L. & Rantamäki, N. 2011. Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. *Maaseudun Uusi Aika* 2/2011: 5–19.
- Kauppinen, T. 2011. Kuntien tulevaisuus haltuun: Ennakoarvioinnin soveltamiseen vaikuttavat tekijät lautakuntapäätöksissä. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tutkimus* 67. s. 209. Helsinki. Viitattu 12.3.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/2eae7168-9953-4e68-96d6-43354e104c3c>
- Kilpeläinen, A. 2012. Virtuaaliyhteisöllisyys hakeutuu maaseudulle. Teoksessa: Kattilakoski, M., Kilpeläinen, A. & Peltomäki, P. (toim.) *Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle*. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2012, Julkaisija: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä. s. 14–24. Viitattu 13.10.2013. Saatavissa Internetistä: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2150/MMM_YTR_2012-WEB.pdf
- Knuuttila, S. 2009. Miltä tuntuu olla joku muu? Pohdintoja ihmisen ja eläimen rajasta. Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.) *Ihmisten elämäkirja*. Muuttuva eläinkulttuuri. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press. s. 103–123.

- Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Systemaattiset tutkimuskatsaukset vaikuttavuuden arvioinnin välineenä sosiaalialalla. *Hallinnon tutkimus* 25, 3: 108–126.
- Korteniemi, P. 2005. Realismi ja realismin sovellus. Teoksessa: Julkunen, I., Kainulainen, S. & Lindqvist, T. (toim.) *Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet*. FinSoc – työpapereita. Helsinki: Stakes. s. 17–33.
- Koskela, H. 1994. Tilan voima ja paikan henki – yhteiskuntateoria ja humanismi uudessa aluemaantieteessä. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 42. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lilja, T. & Soini, K. 2014. Ihmisten ja kotieläinten vuosituhantinen kumppanuus. Teoksessa: Soini, K. & Lilja, T. *Alkuperäiset kotieläinrotumme Green Care-toiminnassa*. MTT Kasvu 19. s. 7–22.
- Lindqvist, T. 2005. Realistisen arvioinnin lähtökohdat. Johdatus tapauskohtaiseen ja realistiseen arviointiin. Teoksessa: Julkunen, I., Lindqvist, T. & Kainulainen, S. (toim.). *Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet*. s. 13–16.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009. *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009*. Viitattu 11.4.2013. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Saatavissa internetistä: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/976/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2013. *Kuudes maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. LUONNOS 4.11.2013*. Viitattu 5.12.2013. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/37870/Ohjelmaluonnos_041113.pdf
- McMichael, A. & Scholes, R. 2010. Linking ecosystem services and human well-being. *Millenium Ecosystem Assessment (MEA) 2005. Human well-being and ecosystem services. A framework for analysis*. Viitattu 13.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.maweb.org/documents/document.301.aspx.pdf>
- Macnaghten, P. & Urry, J. 1998. *Contested natures*. London: SAGE Publications.
- Meklin, P. 2001. Tavoitteiden saavuttaminen kuntataloudessa. Teoksessa: Myllymäki, A. & Vakkuri, J. (toim.) *Tulos, normi ja tilivelvollisuus*. Tampere: Tampere University Press. s. 91–117.
- Millenium Ecosystem Assessment (MEA) 2005. *Human well-being and ecosystem services. A framework for analysis*. Viitattu 13.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.maweb.org/documents/document.301.aspx.pdf>
- Nussbaum, M.C. 2000. *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paasi, A. 1996. Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108: 210–223.
- Pawson, R. & Tilley, N. 1997. *Realistic Evaluation*. London: Sage
- Poister, T.H. 2003. *Measuring performance in public and nonprofit organizations*. John Wiley and Press: Guildford.
- Rappe, E. 2009. Green CAre in the framework of health promotion. In Gallis, C. (ed.) *Green care in Agriculture: Health effects, Economics and Policies. Proceedings of the 1st European COST Action 866 Conference*. Vienna: University Studio Press. 33–40.
- Rajavaara, M. 1999. Arviointitutkimuksen hyödynnettävyys. Teoksessa: Eräsaari, R. ym. (toim.) *Arviointi ja asiantuntijuus*. Tampere: Gaudeamus. s. 31–53.
- Rajavaara, M. 2007. *Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia, 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Rannikko, P. 2009. *Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteis-*

- söjen ja identiteettien liikeistä. *Maaseudun uusi aika* 17/2009: 5–19.
- Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) 2006. *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ratamäki, O. 2009. Luonto, kulttuuri ja yhteiskunta osana ihmisen ja eläimen suhdetta. Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.) *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press. s. 37–55.
- Rodaway, P. 1994. *Sensuous Geographies. Body, Sense, and Place*. London: Routledge.
- Rogers, E. 2003. *Diffusion of innovations* (5th ed.). New York: Free Press.
- Saarni, S. 2010. Vaikuttavuuden huomiointi terveydenhuollon päätöksenteossa: eettinen analyysi. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tutkimus 40/2010*. Turku: Turun yliopisto. 190 s.
- Sack, R. D. 1997. *Homo Geographicus. A Framework for Action, Awareness and Moral Concern*. Baltimore, Lontoo: The Johns Hopkins University Press.
- Sairinen, R. & Kohl, J. 2004. Sosiaalisten vaikutusten arviointi -tavoitteista konkreettiseen sisältöön. Teoksessa: Sairinen, R. & Kohl, J. (toim.) *Ihminen ja ympäristön muutos, Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. s. 9–40.
- Sairinen, R., Kohl, J. & Järvinen, S. 2011. Ilmastomuutoksen sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset maaseudulla. *Maaseudun uusi aika* 2 (2011): 31–54.
- Salonen, K. 2005. *Mieli ja maisemat – eko- ja ympäristöpsykologian näkökulmat*. Helsinki: Edita Prima.
- Sarajärvi, A. 2002. *Sairaanhoidon opiskelijoiden hoitotyön näkemyksen muotoutuminen sairaanhoitajakoulutuksen aikana*. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto, hoitotieteen ja terveyshallinnonlaitos. Oulu: Oulun yliopisto.
- Schlote, S. 2009. 'Animal-assisted therapy and equine-assisted therapy/learning in Canada: Surveying the current state of the field, its practitioners and its practices', University of Victoria, British Columbia.
- Schwarz, N. & Strack, F. 2007. Asking questions: Measurement in the social sciences. Teoksessa: Ash, M. & Sturm, T. (toim.) *Psychology's territories: Historical and contemporary perspectives from different disciplines*. Mahwah, NJ: Erlbaum. s. 225–250.
- Sempik, J., Aldridge, J. & Becker, S. 2003. *Social and Therapeutic Horticulture: Evidence and Messages from Research*. Loughborough, England: Loughborough University.
- Sempik, J., Hine, R. & Wilcox, D. (toim.) 2010. *Green Care: A Conceptual Framework. A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care*. Loughborough: Loughborough University.
- Sepänmaa, Y. 2009. Kulttuuritieteellisen eläintutkimuksen lähtökohdista ja mahdollisuuksista. Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.) *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press. s. 220–234.
- Serpell, J.A. & Fine, A.H. 2006. 'Animal Companions and Human Wellbeing: An historical exploration of the value of human-animal relationships', in *Handbook on Animal-assisted Therapy*, 2nd edition, Academic Press, San Diego, CA, s. 3–19.
- Soini, K. & Birkeland, I. 2014. Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum* 51: 213–223.
- Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveennummi, A. 2011. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76, 3: 320–330.

- Soini, K. & Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care -toimintatapaa. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.) Green Care -toiminnan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 20. Jokioinen: MTT. s. 8–29.
- Sommerfeld, P. 2005. Introduction. Teoksessa: Sommerfeld, P. (toim.) Evidence-Based Social Work – Towards a New Professionalism? Bern: Peter Lang AG.
- Stetler, C.B., Brunell, M., Giuliano, K.K. & Morisi, D., Prince, L., Newell-Stokes, V.L. 1998. Evidence-Based Practice and the Role of Nursing Leadership. *Journal of Nursing Administration*. 28(7/8): 45–53.
- Stiglitz J., Sen, A. & Fitoussi, J.-P. 2009. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf
- STM 2011. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Viitattu 5.5.2013. Sosiaali- ja terveystieteiden strategia. Saatavissa internetistä: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-14357.pdf
- Strack, F. & Schwarz, N. 2007. Asking questions: Measurement in the social sciences. Teoksessa: Ash, M. & Sturm, T. (toim.). *Psychology's territories: Historical and contemporary perspectives from different disciplines* Mahwah, NJ: Erlbaum. s. 225–250.
- Summer, J.K., Smith, L.M., Case, J.L. & Lint-hurst, R.A. 2012. A Review of the Elements of Human Well-Being with and Emphasis on the Contribution of Ecosystem Services. *Ambio* 41:327–340.
- Suomalainen Green Care 2013. Voimaa -hankkeen esite. Viitattu 13.10.2013. Saatavissa internetistä: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>
- Suutala, M. 2009. Hyvät ja pahat eläimet: Suhde eläimiin aatehistorian ja ekofeninin valossa. Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.) *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press. s. 89–102.
- TEM 2011. Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittinen kehittäminen. Tavoitteet ja toimenpiteet. HYVÄ -ohjelma 2011-2015. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 5.5.2013. Saatavissa internetistä. http://www.tem.fi/files/31430/Hyvinvointialan_tyo-ja_elinkeinopoliittinen_kehittaminen_HYVA_2011-_2015.pdf
- Tuan, Y-F. 1974. *Topophilia: A study of Environmental Perception, Attitudes and Values*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall-University.
- Vainionpää, A-M. 2014. Eläinavusteisen työtoiminnan mahdollisuudet vankien kuntouttamisessa. Teoksessa: Soini, K. & Lilja, T. *Alkuperäiset kotieläinrotumme Green Care-toiminnassa*. MTT Kasvu 19. s. 48–62.
- Valtionvarainministeriö 2003. Parempaan tulevaisuuteen. Valtion tilinpäätösuudistuksen periaatteet. Valtiovarainministeriö budjettiosasto, Työraportteja 2/2003. Helsinki: Valtionvarainministeriö. Viitattu 13.11.2011. Saatavissa internetistä: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/10_ohjaus_ja_tilivelvollisuus/33853/33852_fi.pdf
- Valtionvarainministeriö, 2006. Ministeriöiden kustannuslaskennan kehittäminen. Valtiovarainministeriö, Controller – toiminnot. Viitattu 13.11.2011. Saatavissa internetistä: https://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/10_ohjaus_ja_tilivelvollisuus/20060201Minist/kustlask.pdf
- Valtionvarainministeriö 2006. Vanclay, F. 2004. The triple bottom line and impact assessment: how do TBL, EIA, SIA, SEA and EMS relate to each other? *Journal of Environmental Assessment Policy and Management* 6, 3:265-288.
- Vanclay, F. 2006. Principles for social im-

- pact assessment: A critical comparison between the international and US documents. *Environmental Impact Assessment Review*, 26, 3: 3–14.
- Vanclay, F. & Esteves, A.M. 2011. Current issues and trends in social impact assessment. Teoksessa: Vanclay, F. & Esteves, A.M. (toim.). *New Directions In Social Impact Assessment: Conceptual And Methodological Advances*. Edward Elgar, Cheltenham. s. 3–18.
- Vehmasto, E. & Soini, K. 2013. Using activity theory to understand the evolution of green care in Finland. A paper presented in the ESRS Congress of Rural Sociology, Florence 29.7.-1.8.2013
- Vehmasto, E. 2014. Green Care -palvelutyyppit Suomessa. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.) *Green Care -toiminnan suuntaviivat Suomessa*. MTT Kasvu 20. Jokioinen: MTT. s. 30–50.
- Venkula, J. 2009. *Tekemisen taito*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Vik, J. & Farstad, M. 2009. Green care governance: between market, policy and intersecting social worlds. *Journal of Health Organisation and Management* 23 (3): 239–252.
- Vining, J., Merrick, M.S. & Price, E.A. 2008. The Distinction between Humans and Nature: Human Perceptions of Connectedness to Nature and Elements of the Natural and Unnatural. *Human Ecology Review* 15 (1): 1–11.
- Sitra ja MTT 2013. Keskustelupaperi Kestävää hyvinvointia luonnosta.. Kirjoittajat Konttinen L., Soini, K. & Vehmasto, E. Sitra ja MTT. Saatavissa internetistä: <http://www.scribd.com/doc/148717783/Keskustelupaperi-Kestavaa-Hyvinvointia-Luonnosta-2013-6-12>
- Warpenius, K. 2006. Näkymätön näyttö – vaikuttavuusarvioinnin pulmat paikallisprojekteissa. Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) 2006. *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus. s. 143–160.
- WHO 2005. Ecosystems and human well-being. *Health Synthesis*. Viitattu 10.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.who.int/globalchange/ecosystems/ecosys05sum.pdf>
- Willamo, R. 2005. Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä: Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena. *Ympäristösuojelutieteen väitöskirja*. Helsingin yliopisto: Helsinki.
- Williams, R. 1983. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Yli-Viikari, A. 2011. Numeroiden harhaa vai toteutuksen työkaluja? -indikaattorien käyttö maatalouden ympäristöpoliittisessa suunnittelussa. Väitöskirja. MTT Tiede 16. Jokioinen: MTT. 160 s.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. & Soini, K. 2009. Green Care – terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. *Maa- ja elintarviketalous* 141. Jokioinen: MTT.

Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutukset

Anja Yli-Viikari

Tässä artikkelissa tarkastellaan Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutuksia CareVa -projektissa tunnistettujen vaikuttavuuselementtien – luontoympäristö, toiminta ja yhteisö – näkökulmista

kirjallisuuden pohjalta. Näiden elementtien merkitystä analysoidaan tarkemmin kahden Green Care -toimintaa harjoittavan maatilalan, Toiskan perhekodin ja Hakamaan tilan toiminnassa.

1 Luontosuhteen tutkiminen

Ihmisen ja luonnon välistä suhdetta on pitkään tarkasteltu kielteisten ympäristömuutosten näkökulmasta, eli on tutkittu sitä, miten ihmisen toiminta vaikuttaa luontoon ja miten haitallisia vaikutuksia voisi vähentää ja estää. Luonnon hyvinvointia tukevat vaikutukset ovat alkaneet kiinnostaa tutkijoita vasta viimeisten vuosikymmenien aikana. Tutkimusalan pioneereja on amerikkalainen sairaalarakennusten suunnittelija, Roger S. Ulrich, joka kiinnostui maisemanäkymien merkityksestä leikkauksista toipuville potilaille. Hän pystyi osoittamaan potilaiden toipuvan nopeammin, mikäli he saivat katsella luontonäkymiä. Potilaat, joiden oli mahdollista nähdä sairaalan ikkunasta luontomaisemia, olivat sairaalassa keskimäärin vuorokauden vähemmän kuin vertailuryhmän potilaat, ja he tarvitsivat myös vähemmän kipulääkitystä (Ulrich 1984).

Amerikkalainen biologi, Edward O. Wilson (1984) esitti samoihin aikoihin oman näkemyksensä luonnon merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille. Hän tarkasteli asiaa ihmisen kehityshistorian kautta. *Biophilia*-teoriassaan Wilson esittää, että ihmisen kiinnostus elävää elämää kohtaa, on saattanut olla keskeinen edellytys ihmislajin selviytymiselle. Sananmukaisesti *biophilia* tarkoittaa rakkautta

elämään ja eläviin systeemeihin. Tämä synnynäinen ja geenien mukana periytyvä ominaisuus, on hänen teoriansa mukaan osaltaan turvannut ihmislajin säilymistä.

Nyky-yhteiskuntaan kuuluu voimakas kaupungistumiskehitys, jonka myötä yhä useammat ihmiset elävät rakennetuissa ja monin osin teknisissä ympäristöissä. Työtä tehdään ja vapaa-aikaa vietetään suurelta osin sisätiloissa. Luontoyhteyden kapenemisen ajatellaan olevan yhteydessä moniin ihmisen terveydentilassa tapahtuneisiin muutoksiin (Bird 2007).

Luontoympäristöllä on kuitenkin monien tutkimusten mukaan merkitystä ihmisten hyvinvoinnille. Suurin merkitys viheralueiden riittävällä määrällä näyttää olevan heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa oleville ihmiselle. Tähän tulokseen päädyttiin brittitutkimuksessa, jossa vertailtiin eliniän odotteita eri tuloryhmiin sijoittuvissa kaupunkiasukkaiden ryhmissä. Hyvätuloisten joukossa viheralueiden määrällä ei ollut elinikään ulottuvaa merkitystä. Sen sijaan alemmissä tuloluokissa luontoalueiden määrän ja ihmisten eliniän väliltä löytyi selkeä yhteys. Näissä tuloluokissa luontoalueilla on huomattava merkitys virkistymisen ja elpymisen

lähteenä, mitä ei pystytä korvaamaan muiden virkistysmahdollisuuksien kautta (Mitchell & Popham 2008, myös Peacock ym. 2007 & Maas ym. 2009).

Todisteita luontosuhteen merkityksestä on viime aikoina löytynyt myös fysiologisen tutkimuksen puolelta. Elinympäristön liiallisen hygieenisyyden ajatellaan olevan allergiasairauksien yleistymisen taustalla. Asuminen on hygieenistä, ruoka on käsiteltyä ja pakattua ja suuri osa ajasta vietetään sisätiloissa. Ihmisen immuunijärjestelmä ei enää joudu kohtaamaan maaperän mikrobien kuormitusta samalla tavalla kuin ennen. Mitä enemmän ihmiset joutuvat eroon luontoyhteydestä, sen heikommaksi immuuniverkosto kehittyy, toteaa kansallista allergiaohjelmaa johtava lääkäri Tari Haahtela (Aamulehti 7.5.2012). Ihmiset tarvitsevat yhteyden luontoympäristöön, jotta elimistön puolustusjärjestelmät saavat luonnollista harjoitusta kehon puolustuskyvyn ylläpitämiseen.

Ihmisillä on tarve hakeutua luonnon pariin. Päivi Timosen (2009) mukaan suomalaisten lempiluontoharrastuksia ovat luonnossa käveleminen, mökkeily ja puutarhan hoito. Luontoyhteyttä vaalitaan myös lemmikkieläinten kautta. Suomessa on lemmikkeinä noin miljoona kissaa, 600 000 koiraa, 60 000 kania ja jyr sijää sekä kymmeniä tuhansia häkikilintuja ja terraarioeläimiä. Eläimen läsnäolo kuuluu siis monen suomalaisen arkipäivään. Varsinkin loma-aikoina monet ihmiset hakeutuvat luonnon äärelle, joko siihen liittyvien harrastusmahdollisuuksien tai ympäristön tarjoamien elämysten houkuttelemana (Tyrväinen & Tuulentie 2007).

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on herännyt kiinnostus eläin-, luonto-, puutarha ja maatala-avusteisten menetelmien laajemmasta käytöstä. Tällöin olennaista on saada myös riittävää näyttöä menetelmien vaikuttavuudesta. Ruotsalaistutkijat Annerstedt ja Währborg (2011) ovat tehneet yhteenvedon viimeaikaisista tutkimuksista, joissa selvitettiin luonnon elementtien vaikuttavuutta ihmi-

sen hyvinvoinnille (Liite 1). Tutkimuksia arvioitiin suhteessa saadun näytön vahvuuteen. Vahvin näyttö saatiin kokeellisista tutkimusasetelmista, joissa kokeeseen osallistuvat henkilöt oli valittu satunnaisesti ja heidän tuloksiaan verrattiin toiseen ryhmään. Hyvinvointivaikutuksia voidaan arvioida myös ennen ja jälkeen intervention. Tällöin ei kuitenkaan ole mahdollista saada varmuutta, mitkä osatekijät ovat saaneet aikaan todennetut muutokset. Muutosten todentaminen voi tapahtua myös laadullisesti, mutta tällöin taas tulosten vertailtavuus muiden tutkimusten kanssa heikentyy. Annerstedtin ja Währborgin tutkimus kuitenkin osoittaa, että näyttöä luontoavusteisten menetelmien vaikuttavuudesta on saatu jo monissa eri asiakasryhmissä. Vaikuttavuutta voitaneen vielä parantaa menetelmiä kehittämällä.

Tässä artikkelissa syvennytään hankkeen osatutkimukseen, jossa tavoitteena oli tunnistaa ja jäsentää erityisesti maatilaympäristössä tapahtuvan luontoavusteisen toiminnan psyykkisiä, sosiaalisia ja fyysisiä hyvinvointivaikutuksia. Tutkimuksen teema, luontokokemus ja siihen liittyvät toiminnallisuus ja yhteisöllisyys ovat ilmiönä varsin laaja-alaisia ja tutkimuksellisilta lähtökohdiltaan monitieteisiä. Myös tapaustutkimusten asiakasryhmät olivat niin ikään moninaiset.

Tutkimuksessa sovellettiin realistisen arvioinnin viitekehystä (ks. Soini, tämä julkaisu), jossa päähuomio on vaikuttavuuden prosessien tunnistamisessa. Tarkastelun kohteena oli ”musta laatikko”, jonka sisällä on monia toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevia osatekijöitä. Näiden osatekijöiden tunnistaminen ja kuvaaminen oli tämän tutkimuksen tärkein tehtävä, ei niinkään näyttöön perustuvien tutkimusasetelmien muodostaminen ja muutosten mittaaminen interventioiden kohteena olevissa henkilöissä. Tutkimuksen tavoitteena oli siis löytää selitysmalli, joka yhdistää eri näkökulmat johdonmukaiseksi ja ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Seuraavassa luvussa syvennyttään hankkeen asiantuntijatyöpajojen tunnistamiin vaikutavuuselementteihin, luontoon, toiminnallisuuteen ja yhteisöllisyyteen kirjallisuuden avulla. Kirjallisuudesta tunnistettiin neljä eri teemaa: *fysiologiset vaikutukset*, jotka parantavat kehon toimintakykyä ja kestävyyttä, *luonnon rauhoittavat ja stressioireita lieventävät vaikutukset*; luontoympäristön tarjoama

tuki läsnäololle ja keskittymiskyvyn palautumiselle, mikä on tärkeä oppimisen ja uusien asioiden omaksumiseen liittyvä edellytys ja; luontoympäristön tarjoama tuki *myönteisten mielialojen vahvistumiseen*. Kirjallisuustarkastelun jälkeen hyvinvointivaikutuksia tarkasteltiin käytännön toiminnan tasolla kahdella mautiloilla, jossa tarjotaan sosiaalisia palveluita.

2 Luontoympäristön hyvinvointivaikutukset

2.1 Luontoliikunnan fysiologiset vaikutukset

Luonto tarjoaa runsaasti haasteita, jotka innostavat eri-ikäisiä ja erilaisia ihmisiä liikumaan ja hankkimaan fyysistä rasitusta, jota kehon toimintakyvyn ja terveyden ylläpitäminen edellyttää. Raija Laukkanen (2010) on koonnut tiiviin yhteenvedon terveystaikutuksista, joita luontoliikunnalla on voitu osoittaa.

Ulkoilman suoria vaikutuksia on elimistön hapensaannin paraneminen ja auringonvalon kautta tapahtuva D-vitamiinin tuotanto. D-vitamiini edistää vuorostaan kehon immuunipuolustusta (Webb & Engelsen 2006). Samalla pitää kuitenkin huomioida myös UV-säteilyyn liittyvät riskit, ja seurata, etteivät säteilyn kerta-annokset kasva liian suuriksi.

Liikunta kohentaa *mielialaa ja vireystilaa sekä parantaa unen laatua*. Ulko- ja sisäliikuntaa vertailevassa tutkimuksessa (Ceci & Hassmen 1991) todettiin molemmissa ympäristöissä tapahtuvan harjoittelun lisäävän vireyttä, auttavan palautumisessa ja antavan positiivista fyysisen väsymyksen tunnetta. Ulkona tapahtuva kävely vaikutti kuitenkin suotuisammin moniin tuloksiin, sekä lisäsi kiinnostusta lähteä liikkeelle uudestaan.

Välittömien vaikutusten ohella on runsaasti näyttöä myös liikunnan myönteisistä vaikutuksista sairauksien ennaltaehkäisyyn ja paranemiseen. Fyysisen aktiivisuuden ja sen myötä kehittyvän kestävyyskunnan tiedetään olevan *sydämen ja verenkiertoelimistön* terveyttä ylläpitävä asia. Huono kestävyyskunto tai vähäinen liikunta lisäävät sydän- ja verisuonisairauksien vaaraa. Näistä tavallisimpia ovat sepelvaltimotauti, sydäninfarkti sekä kohonnut verenpaine. Vähäinen fyysisen aktiivisuus altistaa myös ylipainolle ja tyypin 2 diabetekselle. Tutkimuksissa liikunnan on todettu suojaavan elimistöä myös monilta syöpäsairauksilta (Laukkanen 2010).

Liikunnan myönteiset vaikutukset *luuston vahvuuteen* on osoitettu. Liikunta on keskeinen työväline myös *selkäongelmien* hoidossa ja ennaltaehkäisyssä. Kaikki liikuntamuodot, jotka edellyttävät vartalon hallintaa ja hermoston, lihasten ja aistien yhteistyötä, kehittävät motorista kuntoa. Myös hyvä vartalonlihasten kestävyys tukee selän terveyttä (Laukkanen 2010).

Ikääntyvät ihmiset menettävät usein lihasmassaa, mikä johtaa fyysisen toimintakyvyn heikkenemiseen. Monipuolisella lihaskuntoharjoittelulla, joka lisää lihasten kestävyyttä,

lihasvoimaa, nivelten liikkuvuutta ja motorista taitoa, on ikäihmisten toimintakykyä edistävä ja kaatumisia ehkäisevä vaikutus (Laukkanen 2010).

Erityisen tärkeää monipuolinen liikunta on kasvaville lapsille ja nuorille. Monimuotoinen leikkiympäristö luontoelementein lisää lasten liikkumista. Lapset, jotka leikkivät pal-

jon lähiluonnossaan ovat ketterämpiä, voimakkaampia ja nopeampia, kuin muun tyyppisissä ympäristössä leikkivät lapset (Grahn ym. 1997, Kyttä 2002).

Luontoympäristön ja liikunnan terveyshyödyt eivät kuitenkaan toteudu pelkästään fyysisinä, vaan myös psyykkisinä muutoksina, joita seuraavissa luvuissa tarkastellaan.

2.2 Mielen ja kehon rauhoittuminen luonnossa

Luontoympäristön rauhoittavat vaikutukset voidaan todentaa muun muassa sydämen sykkeessä, verenpaineessa, lihasten jännittyneisyydessä ja elimistön stressihormonien määrissä (Bird 2007, Korpela 2008, Barton & Pretty 2010, Joye 2007). Rauhoittuminen näkyy jo muutamien luonnossa vietettyjen minuuttien jälkeen. Aivot liittävät luontoympäristön tunnuspiirteet automaattisesti turvallisuuden ja levollisuuden tunteisiin (Bowler ym. 2010).

Hartigin ym. (1991) tutkimuksessa verrattiin luonto- ja kaupunkikävelyllä käyneitä koehenkilöitä. Luonnossa liikkuneilla henkilöillä sydämen syke ja verenpaine laskivat nopeammin ja enemmän kuin kaupunkiympäristössä ulkoilleen vertailuryhmän. Luontoryhmä selviytyi myös paremmin tarkkaavaisuutta vaativista tehtävistä, mikä kertoo aivojen keskittymiskyvyn palautumisesta. Korpelan ym. tutkimuksessa (2008) osoitettiin fysiologisten muutosten syvenevän sitä mukaan, mitä enemmän aikaa luonnossa vietettiin. Stressaantuneilla koehenkilöillä oireiden helpottuminen vei pidemmän ajan. Luonnossa liikkuminen vähensi myös ADHD-lasten oireilua verrattuna kaupunkiympäristössä liikkuneiden ryhmään. Sisällä liikkuneessa ryhmässä häiritsevä käyttäytyminen oli kolme kertaa yleisempää kuin luontoryhmässä (Kuo & Faber 2004).

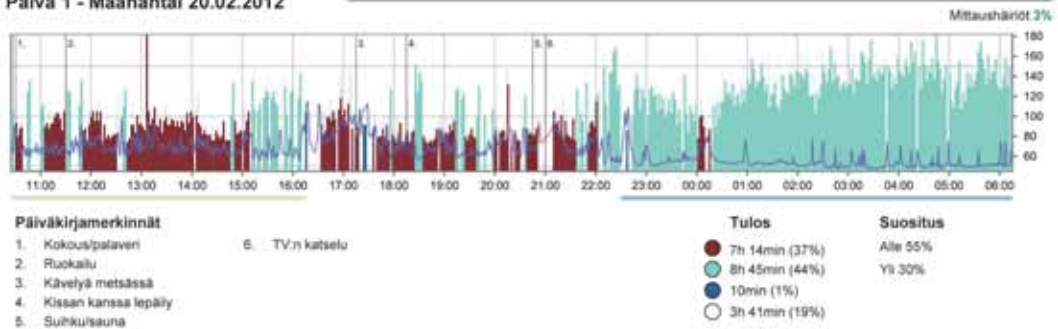
Japanilaisissa tutkimuksissa on pystytty osoittamaan luontoympäristön myönteinen vaikutus veren vasta-ainepitoisuuksiin. Eli-

mistön puolustuskykyä lisäävä vaikutus oli keskimäärin viikon, joskus jopa kuukauden mittainen. Nämäkin muutokset saattavat olla yhteydessä nimenomaan elimistön rauhoittumiseen ja stressinsäätelymekanismien tasapainottumiseen (Qing 2010).

Luontoympäristö on vastalääke henkiselle kuormitukselle. Stressaantuminen on osatekijänä useiden sairauksien puhkeamisessa (Gockel ym. 2004, Yusuf 2004). Stressireaktioissa on kysymys kehon ja mielen luontaisesta toiminnasta, jonka avulla ihminen pystyy nostamaan suorituskykyään haastavissa tilanteissa. Mikäli tilanne on lyhytkestoinen ja ihmisen stressin säätelyjärjestelmä kunnossa, ihminen palautuu kuormittavasta tilanteesta ja levättyään pystyy kohtaamaan uusia haasteita.

Fysiologisella tasolla stressi ilmenee sympaattisen hermoston aktivoitumisena, mikä käynnistää aivoissa monimutkaisen tapahtumaketjun. Aivojen välittäjäaineet, kuten noradrenaliini- ja dopamiinijärjestelmät sekä ns. vapauttajahormoni aktivoivat aivo-lisäkettä, joka alkaa erittää ACT-hormonia. Tämä puolestaan nopeuttaa lisämunuaiskuoren stressihormonien, esimerkiksi kortisolin tuotantoa (Karlsson ym. 2007). Pitkäaikaisen stressin vaikutukset näkyvät ensimmäisenä ajattelun ja toiminnan mekanisoitumisena. Kyky uusien asioiden jäsentämiseen ja olennaisten tekijöiden tunnistamiseen heikkenee. Myös tunteiden säätely, esimerkiksi kyky lohduttaa itseään, vaikeutuu. Toimin-

Kuva 1. Esimerkki sykevaihteluiden kuvaamista elimistön stressi- ja palautumistasoista. Lähde: Firstbeat 2013.

nan tehokkuutta laskee madaltanut ärsytyskynnys ja turhautumien sietäminen vähennee (Grahn 2008). Suorituskyvyn ylittävä tai liian pitkäaikainen stressi on vahingollista myös lapsille. Lasten pitkäaikainen negatiivinen stressi voi aikuisuudessa aiheuttaa monia eri sairauksia kuten diabetesta, ylipainoa, ja masennusta. Se voi muuttaa myös immuunipuolustusta (Anda ym. 2006).

Lepo ja liikkuminen luonnossa voivat rauhoittaa elimistöä kuormittavissa tilanteissa. Ulkoilmassa tapahtuvalla liikunnalla on merkitystä, sillä fyysinen rasitus auttaa osaltaan elimistöä pääsemään eroon suorituskykyä lisäävistä stressihormoneista. Ulkona tapahtuva altistus päivänvalolle on sekini eduksi,

sillä luonnon valo tasapainottaa stressinsäätelyyn osallistuvia hormoneja (Kuller & Lindsted 1992).

Elimistön kuormittumista voidaan mitata suhteellisen helppokäyttöisillä sykemittareilla. Stressin ja stressistä palautumisen määrittelyyn vaikuttavat ihmisen syketaso, hengitystiheys, sykevaihtelu ja hapenkulutus. Palautumista tapahtuu, kun syketaso ja hengitystiheys ovat matalat suhteessa henkilön normaaliin tasoon. Silloin myös sykevaihtelu kohoaa ja hapenkulutus on vähäistä. Kuvassa 1. näkyvät muun muassa metsäkävelyn ja kissan läsnäolon rauhoittavat vaikutukset.

2.3 Läsnaolon syventyminen luonnossa

Kehon ja mielen rauhoittuminen liittyy aivojen toiminnan elpymiseen. Amerikkalaiset psykologit Rachel ja Stephen Kaplan, ovat työssään osoittaneet luontoympäristön tukevan aivojen keskittymiskyvyn palautumista. Ihmisen aivot käsittelevät päivittäin valtavat määrät aistien välittämää tietoa. Aivojen tehtävänä on tietoaaineistojen käsittely ja luo-

kittelu niin, että yksilö pystyy havaitsemaan oman toimintansa kannalta olennaiset viestit ja sopeuttamaan omaa käyttäytymistään ympäristön luomien edellytysten mukaisesti. Tarkkaavaisuuden ylläpitäminen vaatii energiaa ja keskittymiskyky herpaantuu, mikäli aivot eivät välillä saa tarvitsemaansa lepoa.

Kaplanien teoria (*Attention Restoration Theory*, 1989) olettaa aivojen toimivan eri tavoin luonnossa kuin rakennetussa ympäristössä. Luonnossa aistit herkistyvät ja toimivat spontaanisti ilman keskittymiskyvyn ylläpitämisen tarvetta. Kokeminen voi olla syvimmillään ns. lumoutumista, jossa muut asiat häviävät senhetkisen kokemuksen ulkopuolelle. Välittömän kokemuksen hetki jää kuitenkin usein lyhytaikaiseksi, sillä aivot alkavat muuttaa aistihavaintoja nopeasti sanalliseen ja käsitteelliseen muotoon. Silloin menetetään usein myös mahdollisuus ilmiöiden kokemiseen uudella ja tuoreella tavalla. Aivojen tekemät tulkinnat liittyvät osaksi olemassa olevia ja vakiintuneita ajattelun rakenteita (Herzog ym. 1997, Kaplan 2001, Richards 2001).

Läsnäolon vahvistumiseen liittyviä taitoja käytetään nykyisin nimenomaan stressinhallinnan keinoina. (Baer 2003, Kapat-Zinn 2007). Body-Mind Bridging (MBB) on eräs menetelmä, jonka avulla palautetaan kehon ja mielen välisiä yhteyksiä. Kiireisen ja suorituskeskeisen elämäntavan ongelmana on nähty ns. identiteetti-järjestelmän yliaktivoituminen. Keskittymällä nykyhetkessä läsnä oleviin aistihavaintoihin, tempoileva ja itseensä keskittynyt mieli rauhoittumaan ja kehon jännitteet palautuvat. Elämään liittyvien vaatimusten ja haasteiden käsittely sekä ratkaisujen löytyminen asioihin helpottuu (Nakamura ym. 2011).

Läsnäolo on kehon ja mielen yhteyttä siten, että mieli kykenee ottamaan vastaan kehon lähettämiä hienoviritteisiäkin tuntemuksia ja aistimuksia. Luontoympäristö tarjoaa runsaasti virikkeitä kaikille aisteille (mm. tunto, näkö, kuulo, maku, liike) ja tukee siten ihmisen palautumista nykyhetkeen. Läsnäolon

taitojen vahvistumisen myötä voi oppia rauhoittumaan myös arkielämässä. Tällä on suuri merkitys esimerkiksi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jossa läsnäolon myötä avautuu mahdollisuus toisen ihmiseen aitoon näkemiseen ja kuulemiseen. Kehon viestien herkkäviritteinen kuunteleminen auttaa myös yksilön oman terveyden ylläpitämisessä: rasisus- ja kuormitustiloihin pystyy reagoimaan varhaisessa vaiheessa ja tekemään tarvittavia muutoksia (Kapat-Zinn 2007).

Kauneuden kokemus liittyy myös luontoelämyksiin. Esteettisyyden kokemukset tukevat sekä hetkeen pysähtymistä, että myönteisten mielialojen vahvistumista (Salovuori 2009). Luonnossa esteettisyyttä on niin pienten yksityiskohtien, kuin laajojen kokonaisuuksien tasolla. Luonnonilmiöt muuttavat koko ajan muotoaan säätilojen ja vuodenaikojen mukaan. Luonnon kauneus on myös aitoa: ilmiöillä on aina oma toiminnallinen taustansa ja merkityksensä.

Aistien herkimisen ja rauhoittumisen myötä *mielikuviutus* aktivoituu. Luonnosta voi löytyä fyysinen ilmaisu ja vertauskuva ajatusten ja tunteiden ilmaisuun. Ihmisen tiedetään havaitsevan herkästi sellaisia asioita, jotka sopivat hänen tunnetilaansa (Cooper & Barnes 1995, Berger 2007, Salonen 2010). Osin tämä johtuu myös siitä, että havaitsemisessa on aina kysymys subjektin (havaintojen tekijän) ja objektin (havaintojen kohteen) välisestä vuorovaikutuksesta. Havaitseminen on aina subjektiivista: ihmisen mieli vaikuttaa siihen, mitä havaitaan ja miten nämä asiat tulkitaan. Luonnonilmiöiden kautta muodon ja ilmiasun saaneille tuntemuksille on helpompaa löytää ratkaisuja (Salonen 2010, Berger 2009).

2.4 Myönteinen mieliala ja luonto

Luontomaisemat voivat vahvistaa myönteisiä ja heikentää negatiivisia tuntemuksia. Tästä on olemassa tutkimuksellista näyttöä. Muun

muassa Tampereen yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa koehenkilöitä pyydettiin tunnistamaan erilaisia kasvonilmeitä. Tätä ennen

osalle koehenkilöistä näytettiin luontokuvia, osalle puolestaan kaupunkiympäristön näkymiä. Luontokuvat nähneet koehenkilöt olivat taipuvaisia havaitsemaan iloon ja myönteisyyteen liittyviä ilmeitä useammin kuin kaupunkikuvat nähneet koehenkilöt (Korpela ym. 2002).

Pretty ym. (2005) tutkivat luontomaisemien vaikutusta liikuntasuorituksiin. Liikunnalla itsessään oli mielialaa kohentavia vaikutuksia. Kuvat luontomaisemista vahvistivat myönteisiä vaikutuksia. Kaupunkiympäristön kuvat puolestaan toivat esille väsymyksen tunnetta sekä lisäsivät systolista verenpainetta ja pulssia. Japanilaistutkimuksessa on todettu asunnosta avautuvien luontonäkymien vähentävän asukkaiden aggressiivisuutta ja väkivaltaisuutta (Kuo & Sullivan 2001a, Kuo & Sullivan 2001b).

Bowlerin (ym. 2010) metatutkimuksessa tarkasteltiin 25 tutkimuksen tuloksia, jossa tarkasteltiin luonnonelementtejä sisältävien maisemien vaikutusta kävely- tai juoksuharjoitukseen verrattuna rakennetun ympäristön maisemiin. Yleisin tulos liittyi nimenomaan henkilön kokemiin myönteisiin tuntemuksiin. Sen sijaan verenpaineeseen ja kortisolihormonin tasoon ei saatu esille yhtenäistä muutosta.

Tampereen yliopistolla maisemien merkitystä ihmisen hyvinvoinnille selvitettiin ihmisille tärkeiden paikkojen näkökulmasta. Mieli-paikkoihin hakeutuminen voi tapahtua joko tietoisesti tai alitajuisesti suosimalla ympäristöjä, jossa voi tuntea olonsa vahvaksi ja tasapainoiseksi. Hakeutumalla itselle tärkeisiin paikkoihin ihminen pystyy palauttamaan mieleensä arvokkaita ja myönteisiä asioita,

mikä puolestaan edistää oman elämän hallinnan tunnetta. (Korpela ym. 2002, Korpela ym. 2008). Monet ihmisten mielipaikoista sisälsivät luonnonelementtejä, ja esimerkiksi vesi liittyi usein mielipaikkoihin. Tutkimuksen mukaan ainoastaan noin viisi prosenttia tutkimukseen osallistuneista ihmisistä kuului nk. cityihmisiin, joiden mielipaikat olivat rakennettu ympäristöjä (Korpela ym. 2008).

Luonnon tarjoamat kokemukset eivät aina ole pelkästään myönteisiä. Luontoympäristöön liittyy haasteellisuutta ja tarvetta omaan harkintaan ja vastuunottoon. Teemu Peuranien (2012) tutkimuksessa selvitettiin, miten luontokokemuksia tulisi järjestää kehitysvammaisille asiakkaille. Monella heistä oli aikaisempien retkikokemusten jättämiä pelkoja tai epävarmuutta oman liikuntakyvyn suhteen. Myös henkilökunta saattoi tuntea epävarmuutta asiakkaiden ulosviemisessä ja uusien toimintamallien käyttöönotossa. Kun asiaan etsittiin ratkaisuja, keskeisempänä nousi esille tarve yksilöiden oman kokemusmaailman kunnioittamiseen. Luontokokemuksia järjestettäessä on tärkeää keskustella kokemusten herättämistä tunteista ja pohtia yhdessä, miten asioihin suhtaudutaan.

Luontolähtöisen toiminnan suunnittelussa oleellista on hakea tasapainoa tehtävien haasteellisuuden ja toisaalta turvallisuuden tunteen välille. Haasteellisuutta tarvitaan, jotta ihminen motivoituu ja innostuu lähtemään liikkeelle. Ilman riittävää luottamusta ja turvallisuuden tunnetta haastetta ei kuitenkaan oteta vastaan. Silloin myös onnistuneen kokemuksen tuoma henkinen tyydytys ja psyykinen energia jäävät saavuttamatta (Kaplan ym. 1998, Priest 1999, Korpela ym. 2008).

2.5 Eläinten hyvinvointivaikutukset

Ihmisen ja eläimen väliseen vuorovaikutukseen liittyy paljolti samanlaisia hyvinvointivaikutuksia kuin muunkin luonnon parissa. Vuorovaikutussuhde on syntynyt pitkän ajan kuluessa. Kotieläimet ovat kulkeneet ihmisen mukana tuhansia vuosia. Palvelutehtävät ovat olleet moninaisia. Eläimet ovat tuoneet muun muassa suojaa ja turvallisuutta, tarjonneet veto- ja kuljetusapua sekä toimineet ihmisen kumppanina metsästyksessä. Viime

vuosina ovat yleistyneet monet eläinavusteisen terapian ja toiminnan muodot (Lilja & Soini 2014). Eläinten läsnäoloon liittyy samankaltaisia *rauhottavia vaikutuksia* kuin muuhunkin luontoympäristöön. Osaltaan vaikutukset syntyvät eläinten kanssa tapahtuvan *sosiaalisen vuorovaikutuksen* sekä eläinten hoidon kautta tapahtuvan *aktivoitumisen ja vastuunoton* myötä.

2.5.1 Eläinten rauhoittavat vaikutukset

Eläinten *rauhottavat vaikutukset* on todennettu monissa kokeellisissa tutkimuksissa. Koiraa silittävällä ihmisellä samoin kuin koiralla, joka on hyvänä pidon kohteena, tiedetään hormonitasojen muuttuvan. Stresihormonien (esim. kortisoli) määrä laskee, ja vastaavasti endorfiinien (liikunnan jälkeinen hyvinolon tunne), oksitosiinin (onnellisuuden ja sitoutumisen tunne) ja dopamiinin (energia) tasot nousevat. Verenpaineen laskeminen ja sydämen sykkeen rauhoittuminen eläinten läheisyydessä on niin ikään todennettu kokeellisesti (Odendaal & Meintjes 2003, Wilson 1991, Shiloh ym. 2003, Fine 2006).

Sairaaloissa ja hoitolaitoksissa eläimiä on käytetty tuomaan rauhan tunnetta ja lohtua potilaille henkisesti kuormittavissa tilan-

teissa. Eläinten läsnäolo on auttanut etenkin lapsia, jopa niin, että heidän kipulääkityksiä on voitu vähentää (Braun ym. 2009). Vastaaavasti luontokuvien ja äänien avulla on voitu vähentää kivun tuntemusta sairaalaloissa (Diette ym. 2003). Lastensuojelun tapaamisissa, joihin saattaa liittyä suuria jännitteitä, eläin on läsnäolollaan tuonut myönteisiä vaikutuksia ja helpottanut vuorovaikutuksen syntymistä osapuolten välillä (Karol 2007, Walsh 2009a ja b, Kallio & Rintamaa 2008). Eläinten on osoitettu auttavan myös psyykkisissä sairauksissa, muun muassa masennuksesta, ahdistuneisuudesta tai traumaista selviytymiseen. (Bernstein ym. 2000, Yorke 2010, Filan & Llewellyn-Jones 2006, Breitenbach ym. 2009, Prothmann ym. 2009, Fritz ym. 1995, Shiloh ym. 2003, Lang ym. 2010).

2.5.2 Ihmisen ja eläimen vuorovaikutus

Eläinten myönteisistä vaikutuksista tilanteissa, joissa sosiaalisissa vuorovaikutustaidoissa on puutteita, on myös saatu runsaasti tutkimusnäyttöä. Eläinten läsnäolo on parantanut mm. geriatrian potilaiden kommunikointia ja sosiaalisuutta. Potilailla on havaittu keskittymiskyvyn paranemista ja muistitoimintojen elpymistä (Pawsitive 2002, Colombo ym. 2006, Tsai ym. 2010). Puhevaikutuksista kärsivät halvauspotilaat ovat saa-

neet elämistä tukea kommunikointitaitojen palauttamiseen. Vastaavanlaisia tuloksia on todettu myös vaikeavammaisilla, skitsofrenikoilla ja ADHD-lapsilla (Katcher & Wilkins 1999, Kovacs ym. 2004).

Eläin on monilta ominaisuuksiltaan ihmisen kaltainen. Eläimet ovat kuitenkin myös riittävän erilaisia, jolloin niiden kohtaamiseen ei liity yhtä suuria jännitteitä kuin ihmisten

välisessä vuorovaikutuksessa ilmenee. Erityisen arvokasta eläinten tarjoama tuki on silloin, kun ihmissuhteissa on tapahtunut pettymyksiä. Anna-Maria Vainionpää (2011) tutki opinnäytetyössään eläinten (lehmien, lampaiden ja hevosten) merkitystä vangeille. Tutkimus osoitti, että eläimet ja niiden hoitaminen toivat vangeille mm. sosiaalisen onnistumisen kokemuksia ja mahdollisuuden harjoittaa vuorovaikutuksen taitoja.

Myös lapsille eläimet tarjoavat arvokkaita sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelun tilanteita. Lemmikkieläimet, tai jopa niitä muistuttavat pehmoeläimet, tuovat lapsen elämään aina saatavilla olevaa turvaa ja lohtua. Samaistuminen eläinten tarinoihin on myös helppoa, ja monia kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita voi opetella eläinten tarjoamien esimerkkien kautta. (Walsh 2009a, Fawcett & Gullonen 2001).

Hevoskuiskaaja Monty Roberts (2010) on löytänyt apua autistien hoitoon hevosavusteista toiminnasta. Autistisilla ihmisillä on usein taipumusta samanlaiseen häiriöherkkyyteen kuin hevosilla. He haluavat ympärilleen runsaasti turvallisuutta tuovia rutiineja ja toistoa, välttelevät katsekontaktia ja pitävät lähestymistä kasvokkain usein vaikeana. Yhteistä on myös kosketusarkuus sekä visuaalisen viestinnän puhetta suurempi merkitys. Myös koirien läsnäolo on ollut avuksi autisteille. Koirien kanssa oleminen on opettanut autistisille ihmisille kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen taitoja, ja auttanut hillitsemään tunteenpurkauksia. Koirien merkitys on osoitettu myös fysiologisin mittauksin: koiran läsnäolo laski selkeästi autististen henkilöiden kortisolitasoja (Viinamäki 2005, Prothmann ym. 2009, Viau ym. 2010).

Australialaistutkijat Fawcett ja Gullone (2001) seurasivat eläinavusteisen terapian vaikutuksia käyttäytymishäiriöistä kärsivän pojan elämässä. Kymmenvuotiaalle pojalle annettiin eläinavusteisessa terapiassa eläinten hoitoon liittyviä tehtäviä ja vastuita. Poika oppi hillitsemään impulsiivista käytöstään

ensin eläinten seurassa ja aikaa myös myöten myönteiset toimintatavat saatiin ulottumaan myös ihmisten kanssa tapahtuvaan kanssakäymiseen. Tutkijoiden mukaan keskeistä oli eläinten antama mahdollisuus käyttäytymisen muuttamiseen. Koska eläimet eivät tunne ihmisen menneisyyttä, ne keskittyvät käsillä olevaan hetkeen.

Yksi olennaisempia eroja ihmisen ja eläimen välillä on se, että eläin on lähes kaikessa tekeemisessään *läsnä nykyhetkessä*. Se on ollut eläimille hengissä selviytymisen edellytys. Eläimillä on myös muistikuvia, joiden kautta ne tulkitsevat tapahtumia. Muistikuvien tai tulevaisuuden ennakointi on kuitenkin huomattavasti vähäisempää kuin ihmisen ajattelussa. Eläinavusteisessa toiminnassa ihminen joutuu keskittymään nykyhetkeen ja reagoimaan siinä tapahtuviin asioihin. Eläin ottaa tilanteen ohjaket nopeasti haltuunsa, mikäli se huomaa ihmisen läsnäolon tilanteessa vain osittaiseksi.

Toinen olennainen ja kuntoutustilanteissa merkityksellinen ero ihmisen ja eläimen välillä liittyy laumakäyttäytymiseen. Eläin arvioi kohtaamiaan olentojaan niiden mielialojen, aikomusten ja tekojen perusteella. Ihmiselle puolestaan on tyypillistä vuorovaikutukseen liittyvät *sosiaaliset arvoasetelmat*, jotka ohjaavat käyttäytymistä. Eläin ei noudata sosiaalisia arvoasetelmia. Esimerkiksi koululuokkien vieraillessa maatiloilla luokan hiljaisiin ja syrjäänvetäytyviin oppilaita saattaa pärjätä parhaiten eläinten parissa. Myönteinen kokemus eläinten kanssa toimimisesta antoi lapselle itsevarmuutta ja parhaimmillaan saattoi vaikuttaa myös luokan sisällä vallitseviin asenteisiin ja arvostuksiin. (Risku-Norja & Aaltonen 2007).

Kolmas kuntoutustilanteessa hyödynnettävä ero ihmisen ja eläimen välillä liittyy *kommunikatioon*. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa puheella ja sanallisella viestinnällä on keskeinen merkitys. Puheen kautta ei kuitenkaan aina ole mahdollista tavoittaa tärkeää tunnetason tietoa. Eläimelle kehonkie-

len kautta tapahtuva viestintä on etusijalla. Varsinkin laumassa elävillä eläimillä viestinnän ja kehonkielen lukemisen taidot ovat kehittyneet pitkälle. Näin ne pystyvät reagoimaan vastaan tuleviin tilanteisiin yhdenmukaisesti ja lähes jopa yhdenaikaisesti.

Eläin reagoi omalla käytöksellään kehonkielistä lukemiinsa viesteihin. Esimerkiksi ratsastusterapiassa eläin saattaa reagoida asiakkaan yritykseen omien tunnetilojensa peittämiseen. Asia voidaan tällöin ottaa pohdintaan, ja miettiä vaihtoehtoisia toiminnan tapoja. Eläimillä ei ole tarvetta omien tuntemustensa peittämiseen, mikä ihmisten välisessä viestinnässä on yleistä. Eläin on myös omissaan tunnereaktioissaan suora ja välitön, mikä tukee luottamuksellisen vuorovaikutuksen muodostumista (Nikander 2011).

Ongelmakoirien kouluttaja Ceasar kertoo koirien ongelmien yleisesti liittyvän heidän omistajiensa käyttäytymiseen. Koira tuo näkyväksi omistajan käyttäytymiseen liittyvät ongelmat. Tältä pohjalta voidaan ryhtyä harjoittelemaan uudenlaisia vuorovaikutuskäytäntöjä (Millan & Jopeltier 2010).

Tony Dunderfeltin (2001) esittämä jaotelu tunteiden ja emootioiden välillä selittää tunnekäyttäytymisen eroja. ”Tunteita” esiin-

tyy niin ihmisellä kuin eläimelläkin. Vihan, pelon, jännityksen tai ilon tunteet ovat elimistön tuottamia luontaisia reaktioita, joiden kautta se reagoi tilanteisiin. ”Emootiot” ovat sen sijaan luontaisia lähinnä ihmiselle. Tunnereaktioon liittyy silloin myös tulkinta, joka muodostuu aivoissa, kun tapahtumaan yhdistetään aikaisempien tilanteiden kautta syntynyttä tietoa. Emotionaalinen reaktio ei perustu yksittäiseen tilanteeseen, vaan saattaa heijastaa myös henkilön aikaisempia kokemuksia. Eläimet, esimerkiksi, koira kykenee unohtamaan aikaisemmat tilanteet.

Terapiaeläimen ja kuntoutuvan asiakkaan kohtaaminen on aina elävä tilanne, jonka hallinta pitää olla ohjaajan käsissä (Goleman 1997, Louhi-Lehtiö 2010). Ohjaaja on koulutunut lukemaan eläimen reaktioita, ja pystyy sopeuttamaan toimintaa niiden mukaisesti. Esimerkiksi asiakkaiden kohtaamista vasta opettelemassa ollut berninpaimenkoira ilmoitti väsymisestään hypähtämällä ohjaajansa vasten. Ohjaaja tunsikin koiransa ja osasi toimia tilanteen mukaisesti (Maarit Haapasaari, suullinen tiedonanto). Ammattitaitoisen ohjaajan osallistuminen eläinavusteiseen kuntoutukseen on välttämätöntä, jotta eläimen käytöstä osataan tulkita oikein ja jotta oppimistilanteet pysyvät sekä asiakkaan että eläimen kannalta turvallisina.

2.5.3 Aktivoituminen ja vastuunotto

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ohella eläin voi auttaa ihmistä pääsemään mukaan tekemiseen ja toimintaan. Ihmistä ja eläintä yhdistää suurelta osin samankaltaiset elämisen perusrutmit ja tarpeet. Ruokailun, levon, riittävän liikunnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tarpeet ovat sekä ihmisille että eläimille tasapainoisen elämän perusta. Tilanteissa, joissa ihmiseltä on unohtunut esimerkiksi syöminen tai liikkuminen, lemmikkieläimet muistuttavat olemassaolollaan näiden asioiden tärkeydestä.

Eläimiin liittyy aina myös hoidon, huolenpidon ja vastuunottamisen velvoitteet. Tehdävä on kuitenkin palkitsevaa, sillä huolenpidosta saa välittömän palautteen. Taina Liljan (2011) tutkimus alkuperäisrotujen hoitamisesta osoitti, että lehmän päivittäinen hoito aamuin illoin johti lämpimän ja läheisen suhteen muodostumiseen eläinten ja hoitajan välillä. Lehmät vaativat huomiota, mutta osoittivat myös puolestaan kiintymystä hoitajaansa (kts. myös Kaarlenkaski 2009).

Toisen elävän olennon kokeminen arvokkaaksi on asia, joka voi laajentua myös

omasta itsestä ja toisista ihmisistä välittämiseen. Yhdysvalloissa eläimiä on käytetty tukena mm. väkivallan vastaisessa kasvatuksessa (McPhedran 2009, Faver 2010). Myötätunnon kokeminen itseä kohtaan on tärkeä kuntoutumisen edellytys. Terveen itsetunnon kautta ihminen oppii tunnistamaan rajansa,

suojautumaan, ja antamaan aikaa elpymiselleen (Kuhn 2001, Karol 2007, Salonen 2010). Potilaat, jotka ovat laitoshoidossa totuneet olemaan hoidon passiivisina kohteina, voivat eläinten kanssa kokea uuden roolinsa huolenpitäjänä ja hoivan antajana erityisen tärkeänä.

2.6 Hyvinvointivaikutusten yhteenkietoutuminen

Luontoon ja eläimiin liittyy monia yksittäisiä osatekijöitä, joilla on todettu yhteys ihmisen hyvinvointiin. Useat tutkimukset viittaavat kuitenkin siihen, että myönteiset tulokset syntyvät nimenomaan usean osatekijän vaikutuksesta, jota pystytään myös tilannekohtaisesti säätämään.

Luontoympäristön monipuolisuus on koettu tärkeäksi muun muassa *Alnarpin terapiapuutarhalla* Ruotsissa, jonka toiminta keskittyy masennus- ja uupumuspotilaiden hoitoon. Noin kahden hehtaarin suuruinen, monimuotoinen puistokokonaisuus muodostaa luonnontilaisista ja rakennetuista alueista. Ympäristön halutaan luovan edellytykset potilaiden tarvitsemaan lepoon ja rauhoittumiseen, kuin myös yhteisöllisyyteen, osallistumiseen ja toiminnan kokemusten saavuttamiseen (Grahm 2008, Nordh ym. 2009).

Alnarpin kuntoutusohjelma kestää kahdeksan viikkoa, minkä aikana potilaat tulevat puutarhalle säännöllisesti neljänä päivänä viikossa. Potilaan saapuessa kuntoutukseen hänen henkiset voimavaransa saattavat olla varsin vähäiset. Kuntoutuksessa lähdetään liikkeelle pienimuotoisesta puuhailusta, jonka avulla irtaudutaan ulkoisten vaatimusten paineista. Joutenolo puutarhalla on luvallista ja siihen rohkaistaan, sillä rentoutumisen kautta asiakas voi löytää uudelleen läsnäolon taidot. Hän alkaa aistia ympärillään olevia asioita; haistaa ja maistaa erilaisia makuja, kuulla ja nähdä ympäristön kau-

neutta. Jännittyneisyyden vähentyessä yksilö alkaa tuntea tunteita ja hyväksymään paremmin myös apua, jota hänelle tarjotaan.

Puutarha tarjoaa runsaasti erilaisia tunnelmia ja virikkeitä ihmisen sisimmän herättämiseen. Kuntoutustyössä hyödynnetään myös symboliikkaa, jota luonto tarjoaa. Esimerkiksi siementen kylväminen ja hentojen taimien hoivaaminen voi auttaa potilasta oma ihmisarvonsa löytämisessä. Puutarhalla tekemisen ja olemisen lomassa tapahtuvat keskustelut auttavat yksilöä kokoamaan oman sairastumiseensa liittyvän tarinan sanojen muotoon, jolloin tapahtumat saavat ymmärrettävän asun. Ongelmien kanssa pystytään nyt työskentelemään paitsi järjen ja ajattelun, mutta myös tekemisen, tunteiden ja elämysten sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta.

Alnarpissa ajatellaan, että henkisesti sairastunut ihminen on tiiviimmin sidoksissa ympäristön välittämiin viesteihin ja vaikutelmiin, kuin terve ihminen, joka pystyy ylläpitämään omaa minuuttaan ja käsittelemään ympäristön tuottamia viestejä asiayhteydessään. Siksi kuntoutusympäristön laatuun halutaan Alnarpissa kiinnittää runsaasti huomiota.

Toinen esimerkki vaikutusten yhteenkietoutumisesta löytyy Kaisa Mesimäen (2012) gradutyöstä, jossa seurattiin luontoretkeilyn merkitystä osana *päihdekuntoutujien* toipumista. Kuntoutusprosessin alussa luontokokemuksilla ei ollut juurikaan merkitystä.

Kuntoutujien aika ja voimavarat kuuluivat selviytymiseen liittyvissä pohdinnoissa. Vähitellen kuntoutujat alkoivat nähdä luonnossa enemmän asioita. Pienet yksityiskohdat ja elämykset nousivat merkityksellisiksi ja luonnon kauneutta ja sen herättämää levollisuuden tunnetta opittiin arvostamaan. Osalla kuntoutujista luontokokemukset herättivät vahvoja tunnetiloja, joita kuntoutumisen osana oli tarvetta selvittää. Luonto vahvisti kuntoutujien itsetuntoa sekä kannusti omatoimisuuteen ja tekemiseen. Fyysinen kunto koheni ilman varsinaista liikunnan harrastamisen tavoitteita. Moni kuntoutuja löysi luonnosta yhteyden omaan lapsuuteen: he kokivat, että hyvät lapsuusvuodet saatiin takaisin uudelleen löytyneiden luontokokemusten myötä. Luonnossa koettiin lapsuuden vapautta ja huolettomuutta. Oma merkityksensä oli sillä, että luontoharrastukset täyttivät elämässä sitä aikaa, joka aiemmin oli kulunut päihteiden käyttämiseen. (Mesimäki 2012).

Eläinavusteisessa toiminnassa on saatu vastaavia kokemuksia erilaisten vaikutusten yhteen liittymisestä. Esimerkiksi Johanna Lundenin (2012) tutkimuksessa seurattiin *koira-avusteisuuden vaikutuksia vanhusten laitoshoidossa*. Elämänilon tuominen laitoslämän keskelle oli yksi tärkeimmistä tuloksista. Varsinkin dementikoilla elämisen sisältö on nykyhetkessä. Muistot menneestä tai tulevan odotus eivät tuo mielenkiintoa ja virkistystä arkipäivään. Koiravierailut tuovat laitoksessa asuvalle hetken elettyä elämää, joka rauhoitti ja toi vanhuksille hyvää mieltä. Vaikutukset näkyivät myös vanhusten fyysisessä toimintakyvyssä. Liikuntatuokioissa koira toimi ennen kaikkea motivaation lähteenä. Koira sai vanhuksat unohtamaan ikänsä ja vaivansa. Kävelykoulun konkreettinen ja tärkeä tulos oli vanhusten vatsan toiminnan tehostuminen ja ruokahalun parantuminen. Koirien avustuksella harrastettiin myös jumppaamista ja harjoitettiin käden taitoja.

Koiravierailujen myötä vanhuksat edistyivät vuorovaikutus- ja kommunikointitai-

doissa. Monet laitoksissa asuvat vanhuksat kokivat yksinäisyyttä ja sosiaalisten suhteiden vähyys vaikutti heidän mielialaansa. Osa vanhuksista löysi keskustelukumppaneita vierailuvierailuista ja niiden ohjaajista. Säännöllisten käyntien seurauksena koira jäi muistisairaiden mieleen ja vanhuksat kertoivat koirasta oma-aloitteisesti omaisille ja henkilökunnalle. Vanhusten kokema hyvinvointi heijastui edelleen työyhteisön ilmapiiriin ja jaksamiseen, joka puolestaan taas palautui myönteisenä suhtautumisena vanhuksiin. Koirat ovat tärkeitä myös henkilökunnalle: osa henkilökunnasta vaihtoi jopa työvuorojaan päästäkseen mukaan näihin vierailuihin.

Kuva 2 esittelee kehon ja mielen tasolla tunnistettuja osa-prosesseja, joilla kirjallisuuden perusteella on vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Kirjallisuus tuo esiin paljon myös ihmisen aktivoitumiseen liittyviä mahdollisuuksia, jotka toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen laajentavat edelleen luonnon hyvinvointivaikutuksia paitsi taitojen harjoitteluun ja oppimiseen, myös ihmisen voimaantumiseen, vastuunottoon ja identiteetin rakentamiseen. Ympäristö tukee ihmisen voimavaroihin ja terveyteen liittyvien ominaisuuksien esiin nostamista. Aina kysymys ei ole niinkään ongelman poistamisesta, vaan sen merkityksen muuttamisesta (Salovuori 2012).

Voimaantuminen tapahtuu ihmisen tunnetasolla; niiden kokemusten kautta, jotka vahvistavat ihmisen luottamusta omaan toimintakykyynsä ja selviytymiseensä (Hämäläinen & Kurki 1997, Siitonen 1999). Omakohtaisten kokemusten merkitys on keskeinen, sillä muodollisen tiedon ja keskustelun kautta ihmiselle ei välttämättä vielä synny luottamusta omien voimavarojen kantavuuteen. Voimaantumisen kautta ihminen pystyy siirtämään omaa henkilökohtaista rajaansa sen suhteen, mihin asioihin hän kykenee itse vaikuttamaan, ja missä asioissa hän vastavasti on ulkopuolelta annettujen rajoitteiden ohjattavana.

Kuva 2. Luonnon tuottamia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin, jotka kokonaisvaltaisen luontokokemuksen kautta liittyvät toisiinsa.

Voimaantumisen käsite liittyy läheisesti minäpystyvyyden (self-efficacy; esim. Hauge ym. 2012) ja itsetunnon käsitteisiin. Myös aikuisuuden kasvamisen haasteet tulevat teemaa lähelle. Australialainen psykologi ja luontoavusteisen terapian kehittäjä Simon Crisp on nostanut juuri nämä taidot toiminnan keskiöön. Hänen mukaansa kyky innostua haasteiden ja vaikeuksien edessä kuuluu ihmisen perusolemuksen, mitä ilman selviytyminen ei olisi ollut mahdollista. Luonnon parissa ihminen oppii kohtaamaan päivittäisiä ongelmatilanteita, ottamaan oman toimintakykynsä mukaisia haasteita vastaan, tekemään niihin liittyviä valintoja ja kantamaan myös valintoihinsa liittyvät seuraukset. Selviytymistä tukeva tärkeä taito on myös siinä, että osaa hakea apua ja ottaa sitä toiselta vastaan (Crisp & Hinch 2004).

Kuntoutuksen *ratkaisu- ja voimakeskeiset suuntaukset* korostavat näitä samoja teemoja (Kettunen ym. 2003, Kempainen 2010). Ongelmakeskeisyys on lääketieteellisen hoidon puolella luonteva lähestymistapa, jonka perusteella voidaan tunnistaa ongelmien taustalla oleva syvä ja kohdentaa hoitotoimen-

piteet. Kuntoutuksessa liiallinen ongelmakeskeisyys saattaa jopa olla kuntoutumisen esteenä, koska ihminen jää helposti kiinni ongelmakeskeiseen tulkintaan itsestään ja mahdollisuuksistaan. Menneisyyden kokemukset alkavat rajaavat tulevaisuuteen liittyvien mahdollisuuksien näkemistä (Lehto 2010).

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen työskentelyn tavoitteena on nostaa näkyville ihmisen voimavarat, ja lähteä niiden pohjalta rakentamaan avarampaa ja rikkaampaa elämäntarinaa. Ihmisen minuuden nähdään koostuvan monista vaihtoehdoista tarinoista, joiden kautta ihminen koostaa omaa minuuttaan. Ongelmat tiedostetaan edelleen, mutta niille ei enää anneta tilaa ihmisen elämäntarintaan hallitseva yksipuolisuutta ”totuutena” (Finnholm 2007). Elämä pyritään tekemään mielekkääksi ja arvokkaaksi olemassa olevien edellytysten pohjalta (Wiman 2010).

Seuraavat luvut syvennyvät tarkastelemaan toiminnan ja yhteisöllisyyden käyttöä ihmisen kuntoutumisen ja sisäisen kasvun voimavaroina.

3 Toiminnallisuus vaikuttavuuden osatekijänä

3.1 Toiminnan merkitys ihmiselle

Toiminnallisuus on olennainen ja usein itsessään selvä osa ihmisen elämää. Arki ei välttämättä suo mahdollisuuksia ajattelun ja kehon toiminnan yhdistymiseen. Sosiaalipsykologi Jaana Venkula (2008) näkee fyysisen tekemisen ja toiminnan vähenemisen yhtenä syynä mielenterveysongelmien yleistymiseen. Ihminen on syntyjään luova ja elämyksiä etsivä olento, joka kokee syvää tyydytystä saadessaan kokeilla ja toteuttaa taitojaan. Erityisesti silmän ja käden yhteistyötä vaativan tekemisen on osoitettu olevan yhteydessä mielihyvähormonien tuotantoon. Sopiva ponnistelu ja omin käsin aikaan saatu tulos tuottaa syvää iloa ja tyydytystä, ja luo elämisen sisältöä. Työn vastapaino ei siten ole välttämättä lepo, vaan siirtyminen toisenlaisen tekemisen pariin.

Välittömien hyvänolon ja tyydytyksen tunteiden ohella tekeminen on myös tärkeä ongelmanratkaisun keino. Työssään yliopiston opinnäytetöiden ohjaajana Venkula havaitsi,

kuinka aloittamisen kynnyks oli monellakin opiskelijalla kasvanut liian suureksi. Venkula ehdottaa ratkaisuksi tilanteeseen ns. tekemisen kehää. Tekeminen voi käynnistyä pienimuotoisina kokeiluina, joihin ei liity suurta riskinottoa ja epäonnistumisen vaaraa. Teon mukanaan tuoma tunne kertoo, onko tekemistä mielekästä jatkaa vai ryhtyä hakemaan vaihtoehtoisia toiminnan tapoja. Olennaista on, että päätöksenteko perustuu nyt konkreettisiin ja aitoihin seurauksiin, eikä ihmisen etukäteisoletuksiin ja ennakkoluuloihin, jotka saattavat tarpeettomasti rajoittaa ja olla esteenä ihmisen kasvulle ja kehitykselle.

Tekemisen edelleen jatkuessa taidot karttuvat ja vähitellen alkaa muodostua myös tapoja ja rutiineja, jotka osaltaan määrittävät ihmisen käsitystä hänen omasta itsestään. Pienimuotoisista kokeiluista alkanut tekeminen voi johtaa syvällisiin muutoksiin omassa elämässä ja käsityksissä siitä, millaisena näemme itsemme (kts. myös Barrett ym. 2007, Saas-

Jaana Venkula 1985

Kuva 3. Tekemisen kehä. Venkula 2008.

tamoinen 2007, Hautala ym. 2011). Toiminnan vaikutukset voivat ulottua ihmisen identiteettiin ja minäkäsitykseen asti. Tekemisen kautta ihminen on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja saa palautetta kyvyistään. Palautteen myötä muovautuu käsitys siitä, mihin hän pystyy ja missä ovat osaamisen ja taitojen rajat.

Erityisen tärkeää omaehtoinen tekeminen on lapsille ja nuorille, jotka ovat muodostamassa käsitystä voimavaroistaan ja mahdollisuuksistaan. Ohjatun tekemisen rinnalla lapsilla ja nuorilla tulisi olla mahdollisuus myös vapaa-muotoiseen tekemiseen, jossa mielikuvitus, tahdonmuodostus ja luovuus pääsevät kehittymään. Näiden kokemusten kautta lapselle kasvaa luottamus selviytymiseen vaikeissakin tilanteissa. (Wells & Lekies 2006, Kyttä ym. 2009, Louv 2006).

Omaehtoinen kokemukseen ja toimintaan perustuva oppiminen on myös *ympäristökas-*

vatukseen liittyvän ajattelun keskiössä. Sen tavoitteena on edistää lasten ympäristötietoisuutta ja kykyä toimia myöhemmin elämässään vastuullisia valintoja tekevinä kansalaisina ja kuluttajina. Ympäristötieto pyritään siis tuomaan ympäristöön liittyvien arvojen, omakohtaisten päätösten ja toiminnan kanssa yhteen (Haubenhofen ym. 2013, Smeds 2012)

Myös saksalainen aivotutkija Gerald Hüther korostaa oppimisen kokonaisvaltaisuutta. Oppiminen ei tarkoita vain tiedollista omaksumista ja muistiin painamista, vaan kehon ja mielen kokonaisvaltaista aktivoitumista. Tässä kokonaisuudessa myös tunteilla on olennainen merkitys, sillä tunnekeskusten aktivoituminen auttaa opittujen asioiden mieleen painamisessa. Kiinnostuksen ja innostuksen herääminen moninkertaistavat oppimisen tehokkuuden (Hüther 2008, 2010).

3.2 Luonto toiminnan kohteena, ympäristönä ja välineenä

Luonnossa tapahtuva tekeminen on lähtökohtaisesti kokonaisvaltaista. *Kuntoutukseen* tämä tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia. Luontoympäristössä tai eläinten avulla tapahtuvat tehtävät ovat aitoja ja todellisia, mikä motivoi ja innostaa uusien taitojen opetteluun. Maatilalla tehtävänä voi olla kottikärrykuorman siirtäminen tai ruoan vieminen lampaille. Harjoitusten fyysinen merkitys on sama kuin esimerkiksi kuntosalissa, mutta tehtävään keskittymistä helpottaa konkreettinen tavoite, joka tehtävän suorittamisen myötä toteutuu ja palkitsee tekijäänsä (Saukko & Warsell 2011).

Hoitolaitoksissa tekeminen saattaa olla luonteeltaan hyvin vähäeleistä kokemista ja osallistumista. Lähtökohtana ovat asiakkaan omakohtaiset tarpeet. Laitosolosuhteissa haasteena on nimenomaan toimintakyvyn

ja oma-aloitteellisuuden ylläpitäminen. Sairauteen saattaa liittyä ihmisen leimautumista, jolloin häntä ei enää osata kohdata yksilönä, vaan kohtaaminen tapahtuu sairauteen liitettyjen ennakkoluulojen varassa (Salovuori 2012). Tuomo Salovuori (2012) osoitti tutkimuksessaan, kuinka puutarhatoiminnan avulla oli mahdollista luoda hoitoyhteisöihin arkirutiineja, joiden avulla asiakkaat pääsivät tuomaan esille voimavaroihinsa liittyviä asioita, ja sitä kautta saamaan etäisyyttä ongelmiinsa.

Maatilojen kuntouttavasta työtoiminnasta on hyviä kokemuksia. Tutkimukset osoittavat, että asiakkaiden itsetunnon kannalta on tärkeää saada kokea oma työpanos tarpeelliseksi. Ulkona tehtävä fyysinen työtoiminta on ollut eduksi vuorokausirytmien löytämiselle, mikä on parantanut yöunen laatua ja

ravinto-tottumuksia. Myös asiakkaiden ylipaino-ongelmiin on saatu apua. (Elings & Hassink 2008, Haubenhofen ym. 2010, Yli-Viikari ym. 2010). Maatilaympäristön hyödyt kuntoutuksessa vaihtelevat kohderyhmittäin. Mielenterveyskuntoutujille tärkeää oli esimerkiksi maatilalla tapahtuvan työn teon väljyys. Huonon päivän tullessa saattoi työskennellä rauhallisemmin. Maaseudun hiljaisuus ja maiseman avaruus auttoivat osaltaan rauhoittumaan. Tilanteiden kärjistyminen pystyttiin välttämään vetäytymällä yksinoloon. Käytöshäiriöitä omaaville nuorille oli hyödyllistä kohdata auktoriteetteja ja maatilalla tehtävän työn selkeät säännöt. Varsinkin miespuolisille ikääntyneille oli tärkeää päästä tekemään merkityksellistä työtä, kuten ruokkimaan eläimiä tai työskentelemään puutarhassa ja palauttamaan mieleen monia taitoja (Hassink ym. 2010).

Sosiaaliseen työllistämiseen on tarjolla erilaisia toimintamalleja, joissa valtio korvaa osan

työntekijän palkkakustannuksista ja yritys pystyy tuen avulla tarjoamaan työpaikan ihmisille, joiden työtekoon ja tuloksellisuuteen liittyy joko pysyviä tai väliaikaisia rajoitteita. Taloudellisen toimeentulon ohella työ koetaan usein elämänlaadun keskeisenä osatekijänä. Keskeistä on nimenomaan osallisuuden ja itsenäisen selviämisen tunne, jonka työpaikan saaminen voi tarjota pitkään työttömänä olleelle henkilölle. Työ rytmittää elämää ja vapaa-aika tuntuu ansaitulta. Sopiva haasteellisuus, henkinen ja fyysinen ponnistelu ovat useille ihmisille vahvasti palkitsevia tekijöitä (Kortteinen & Tuomikoski 1998, Aspvik 2003, Kairi ym. 2010, Karjalainen & Karjalainen 2011). Työtoimintaan osallistumisen kautta on voitu parantaa monen päihde- tai mielenterveysongelman elämänlaatua. Työllistyneiden elämässä on tapahtunut ratkaisevia muutoksia ja monet samanaikaiset ongelmat ovat saattaneet alkaa purkautua (STM 2004).

3.3 Toiminnan mitoittaminen

Toiminnan etujen esiintuominen ei kuitenkaan tarkoita toiminnan itseisarvoista merkitystä. Lähtökohtana tulee olla asiakkaan tarpeet ja toiminnan kautta tavoiteltavat hyödyt. Tavoitteena on levon ja suorittamisen väliin asettuvan tasapainon hakeminen. (Maslach ym. 2001, Havesköld & Risholm Motlander 1995). Osa ihmisistä hakee toiminnallisia haasteita, osa voi olla enemmän levon ja rauhoittumisen tarpeessa. Asiakkaiden tilanteet on pystyttävä arvioimaan yksilöllisesti. Työtehtävien rytmittäminen tukee myös tasapainon löytymistä. Päivä-, viikko- ja vuosirytmien kautta ihminen pystyy mieltämään työn ja levon välisen eron. Työtä tehtäessä osataan odottaa lepoa ja rauhoittumisen aikaa, ja päinvastoin. Rytmitys

luo elämiseen jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteita (Peuraniemi 2012).

On myös huomattava, että toiminnallisuus on joillekin ihmisille luontaisempi tapa ratkaista ongelmia kuin toisille. KELA:n tilastojen mukaan esimerkiksi psykoterapia käynneissä painottuu naisten osuus voimakkaasti. (KELA 2012). Yksi syy tähän voi olla se, että miehet haluaisivat ratkaista ongelmiaan enemmän toiminnan kuin keskustelun avulla. Myös lasten kanssa on usein luontevaa ottaa asioita esille pienimuotoisen puuhailun lomassa. Eläimen tuominen mukaan keskustelutilanteeseen helpottaa kommunikaatiota ja vuorovaikutusta (Ikäheimo 2013).

4 Yhteisöllisyys vaikuttavuuden osatekijänä

4.1 Yhteisöllisyyden merkitys

Ihminen on suurelta osin yhteisönsä tuote: meillä on vahva taipumus ympärillä olevien ihmisten tarkkailuun, ja saadun palautteen huomioimiseen (Mead 1962). Siitä, miten toista ihmistä kohdellaan voi syntyä joko voimia antava kokemus tai kokemus turhautumisesta, joka leimaa, lokeroi ja syrjäyttää. Kokemusten kautta ihminen rakentaa kuvaa omasta itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan. Terveen itsetunnon ja sen mahdollistaman psyykkisen työskentelyn kautta ihminen pystyy kohtaamaan psyykkistä tasapainoaan uhkaavia tilanteita ja ongelmia aiheuttavia tunteita.

Inhimillisen yhteisöllisyyden ohella myös luonto, eläimet ja tutut ympäristöt voivat tarjota vuorovaikutuksen, osallisuuden ja kiinnittymisen kokemuksia ihmisille. Näiden merkitys korostuu varsinkin silloin kun sosiaalisen tuen saaminen kanssa ihmisiltä on syystä tai toisesta rajallista. Paikkaan kuulumisen tunne on tunnistettu yhdeksi ihmisen perustarpeeksi, jonka kautta hän rakentaa omaa identiteettiään (Sack 1997).

Suurimmillaan sosiaalisen tuen tarve on silloin, kun ihminen syystä tai toisesta joutunut muita heikompaan asemaan. Erilaisuus, sairaus tai vammaisuus saattaa vääristää ja vaikeuttaa vuorovaikutusta. Sairaus tai vamma voivat heikentää ihmisen kykyä ilmaista itseään, jolloin kanssakäyminen vaatii erityistä ymmärrystä ja paneutumista. Sairastuminen saattaa myös olla ihmiselle ja hänen läheisilleen niin kipeä kokemus, että se johtaa vetäytymiseen vuorovaikutustilanteista. Pitkät laitoshoidot kaventavat potilaan sosiaalista elinpiiriä. Sopeutuminen laitosten sääntöihin ja rutineihin vähentää potilaan aktiivisuutta sekä vastuunottoa itsestä ja lähipiirin ihmisistä (Anttinen 1995). Vuorovaikutuksen

vähenevän myötä yksilö eristyy, mikä edelleen heikentää itsearvostusta ja vähitellen jopa realiteettien tajua. Yksilöstä riippuen pahoinvoinnin seuraukset kohdistuvat joko sisään- tai ulospäin uhaten joko lähiyhteisön rauhaa tai omaa terveyttä (Lehto 2010).

Sosiaalisen tuen merkityksestä kuntoutumisessa ja ongelmatilanteista selviytymisessä on laajalti tutkimuksellista näyttöä (Cobb 1976, Metteri & Haukka-Wacklin 2010). Muun muassa David Spiegelin (ym. 1989) tutkimuksessa osoitettiin, että rintasyöpään sairastuneet naiset elivät kaksi kertaa kauemmin, mikäli osallistuivat sairautensa aikana tukiryhmätoimintaan. Muiden ihmisten osoittama tuki mahdollistaa vaikeiden kokemusten jakamisen, tunteiden tuulettamisen ja rauhoittumisen. Ongelmat ja koettelemukset voidaan näin muuttaa yksilön kasvua edistävien selviytymistarinoiden suuntaan (Punamäki 2008).

Varsinkin päihdetyössä sosiaalisella tuella on saatu hyviä tuloksia. Päihdeongelman syntyminen ja jatkuminen on usein sidoksissa lähiympäristön ihmissuhteisiin, ja mahdollisuus siirtyä uudenlaisten ihmissuhteiden pariin on ollut ongelman voittamisessa tärkeää. Uusien ihmissuhteiden kautta on ollut mahdollista nostaa omasta minuudesta erilaisia luonteenpiirteitä ja vahvuuksia esille (Gordon & Zrull 1991, Finney & Moos 1991, Lahti & Pieni-mäki 2010).

Luonto ja eläimet voivat monella tavalla helpottaa ja tukea ihmisten välisten kontaktien solmimista ja yhteisöllisyyden kehittymistä. *Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa* on yhteisöjen kasvatuksellinen voima nostettu tietoisesti kuntoutuksen ja sosiaalityön tekemisen välineeksi. Toiminnan kautta pyri-

tään tuottamaan ihmistä eheyttäviä ja korjavia kokemuksia. Toiminnan rakentuminen hevosten ympärille on sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa koettu keskeisenä vahvuutena. Kasvatukselliset tavoitteet pystytään tuomaan toimintaan mukaan ilman niiden erillistä korostumista. Ongelmia ja haasteita omaavat nuoret voivat tulla tallille muiden hevosia harrastavien nuorten tavoin ilman leimaantumisen tai oman erilaisuuden korostumisen pelkoa (Yli-Viikari ym. 2009, Ala-saari & Ala-Nissilä 2010).

Sospedagoginen hevostoiminta on vahvasti voimavara- ja ratkaisukeskeistä (Saastamoinen 2007, Seppälä 2011). Hevostallilla nuori voi vahvistaa omaa identiteettiään pärjäämisen ja selviytymisen kokemusten kautta. Omat ongelmat saavat uudet mittasuhteet, kun yhteisössä on mukana erilaisia ihmisiä, joilla kullakin on oma elämäntarinansa. Tämän kautta avautuvat myös vertaisoppimisen mahdollisuudet, jolloin vastaavassa elä-

mäntilanteessa oleva toinen ihminen voi auttaa ja tukea.

Seikkailukasvatuksessa käytetään hyväksi luonnossa selviytymisen haasteita (Mäkelä 2011). Toimintamuoto on pitkälti suuntautunut nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseen. Luonnossa toimiminen ohjaa nuoria vastuunottoon itsestään, esimerkiksi ruoan, riittävän lämmön ja levon järjestäminen vaatii harkintaa ja vastuullisuutta. Yhteiset haasteet, vaikkapa vaatteiden kastuminen sadekuuron myötä, pakottavat kanssakäymiseen ja yhteistyöhön. Ihmisten välisiä ristiriitailanteita ei pääse pakoon, vaan niihin on löydettävä ratkaisut. Omakohtaiset kokemukset, ohjaajan valvomissa puitteissa, kasvattavat ongelmanratkaisun kykyä ja tuovat luottamusta omiin selviytymistaitoihin. Samalla vältetään myös aikuisten neuvojen ja opastuksen tuottama turhautuminen ja annetaan tilaa nuorille heidän omien ratkaisujensa hakemiseen.

4.2 Yhteisöllisyyden laatu?

Yhteisön ilmapiirin laatu on yksi keskeisistä haasteista, sillä yhteisöllisyyden vaikutukset voivat olla niin yksilön kasvua tukevia kuin myös yksilön mahdollisuuksia rajaavia ja syrjiviä. Sosiaalityön professorin, Leena Eräsäsen (2007) mukaan yhteisöllisyyden kehittyminen vaatii kolmen perusedellytyksen toteutumista. Ensimmäisenä ehtona on, että ihmisillä on *aikaa* toisilleen. Se voi olla kertomista ja kuuntelua, mutta myös yhteistä hiljaisuutta ja joutenoloa. Toinen edellytys on *paikka*, sillä ihmisten kokoontuminen vaatii jonkin fyysisen tilan. Kolmas edellytys on *pysyvyys*. Yhteisöllisyyden kehittyminen vaatii hitautta, rutiineja, toistoja ja vanhassa pitäytymistä, joiden myötä yhteisöä kasassa pitävä luottamus voi vähitellen päästä kasvamaan.

Luottamus on yksi keskeisistä toimivan yhteisöllisyyden tunnuspiirteistä. Kuntoutumisen kannalta luottamuksellisuuden

muodostuminen on erityisen tärkeää, sillä se mahdollistaa omien heikkouksien ja ongelmien esille tuomisen sellaisenaan kuin ne ovat. Luottamus on sosiaalisen vuorovaikutuksen ilmiö, joka syntyy nimenomaan tunnetasolla, perustuen ennemminkin tekoihin ja kokemuksiin, kuin sanallisella tasolla esitettyihin väittämiin. Luottamuksen tai ns. sosiaalisen pääoman muodostumiselle on tyypillistä kertautuminen, negatiiviset kokemukset saavat luottamuksen säröille, ja johtavat omien suojarakenteiden lisäämistarpeeseen. Myönteiset kokemukset puolestaan vahvistavat luottamuksen rakenteita ja toimivat voiteluaineena vuorovaikutuksen ratkaisissa. Onnistuneet yhteistyön kokemukset ovat omiaan edelleen vahvistamaan toimijoiden välistä luottamusta.

Yhteisöllisyyden reunaehdoista on pohdittu myös eurooppalainen yhteisöhoidon ja -kas-

vatuksen -järjestössä (European Federation of Therapeutic Communities, EFTC). Siellä kuntouttavan yhteisöllisyyden tunnuspiirteitä on kuvattu seuraavasti:

- Yhteisössä on selvät säännöt ja rajat, jotka jokainen yhteisön jäsen ymmärtää ja hyväksyy. Yhteisössä pidetään säännöllisesti yhteisiä kokoontumisia, joissa käsitellään yhteisiä asioita. Jäsenet osallistuvat uusien henkilökunnan jäsenten valintaan.
- Yhteisön jäsenet työskentelevät päivittäin yhdessä. Ihmisillä voi olla erilaisia vastuurooleja ja eritasoisia tehtäviä. Myös ruokailu tapahtuu yhteisesti. Vapaamuotoiset hetket ovat nekin osa yhteisöllisyyden rakentumista.
- Yhteisön jäsenet luovat tunnetasolla turvallisen ilmapiirin. Mistä tahansa yhteisön elämään liittyvästä näkökohdasta voidaan keskustella. Yhteisössä ymmärretään ja siedetään erilaista käyttäytymistä ja tunteiden ilmaisemista. Myönteisten riskien ottaminen nähdään muutosprosessin oleellisena osana.
- Ihmiset tutkivat säännöllisesti asenteitaan ja tunteitaan toisiaan kohtaan ja jakavat vastuuta toisistaan. Kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat uuden asiakkaan yhteisöön tuloon ja yhteisöön liittymiseen. Myös yhteisöstä pois lähtevien jäsenten jatkosuunnitelmia pohditaan yhteisesti.

Yhteisökasvatukseen ja -hoitoon annettujen suositusten tavoitteena on ennen muuta lähtökohtien tarjoaminen yhteiseen keskusteluun, jonka myötä käsitystä hyvistä käytännöistä voidaan kussakin yhteisössä muokata ja kehittää eteenpäin. Käytäntöjen paikallista monimuotoisuutta arvostetaan, ja se nähdään myös väylänä yhteisöllisyyden liittyvien

toimintamallien jatkuvalle kehitymiselle (Haigh 2007). Suomessa yhteisökasvatusta käytetään etenkin päihde- ja mielenterveys-työssä. (Kaipio 1999 ja 2009, Lahti & Pie-nimäki 2010).

Tunnetasolla turvallisen ilmapiirin luomista on pohdittu myös ratkaisu- ja voimakkeuden toiminnan piirissä. Psykologi Tapio Malinen (2007) puhuu antamisesta ja saamisesta vuorovaikutuksen keskeisinä elementteinä. Malisen mukaan tuhoisan kanssakäymisen voi tunnistaa toista ihmistä koskevan uteliaisuuden puutteesta. Tarve oman egon esiintuomiseen synnyttää ”kuolleita sanoja”, joiden ensisijaisena tarkoituksena on valtarenkenteiden luominen ja toisen manipuloiminen. ”Eläville sanoille” on puolestaan tunnusomaista virtaavuus, ennustamattomuus ja asioiden vuorovaikutteinen jakaminen. Leikkisyys, luovuus, lämpö ja armollisuus saavat nekin sijansa aitoon vuorovaikutukseen perustuvissa kohtaamisissa. Osapuolille syntyy kummallekin kokemus nähdyksi ja kuuluksi tulemisesta.

Vuorovaikutteista, toista ihmistä kunnioittavaa keskustelun ilmapiiriä on kuvattu myös dialogin käsittein erotuksena muulle keskustelulle, jossa ei välttämättä synny keskustelijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteyttä. Kaarina Ranteen mukaan dialogia on kuin ihmisten astumista samaan kielelliseen huoneeseen. Dialogisuus ei edellytä välttämättä sanoja. Eri näkökulmat sulautuvat yhteen ja syntyy uutta yhteistä ymmärrystä. Molemmat osapuolet ovat valmiita muuttamaan lähtökohtiaan ja omaksumaan uusia asioita (Ranne 2002).

Seuraavassa tarkastellaan kirjallisuuden pohjalta tunnistettuja hyvinvointivaikutuksia kahdella eri maatilalla, joilla tarjotaan sosiaalipalveluja.

5 Maatilatoiminnan hyvinvointivaikutukset

5.1 Toiskan perhekoti¹

Toiskan perhekoti ja Koskenkorvan hevostalli sen yhteydessä, sijaitsevat kaupungin läheisellä maaseudulla, kuusi kilometriä Ilmajoen kunnan taajamasta ja 25 kilometriä Seinäjoelta. Yritystoiminta muodostuu ammatillisesta perhekodista, lastensuojelun avopalveluita tarjoavasta hevostallista ja maataloudesta. Toiskan isäntäparilla on psykiatrisen sairaanhoidon ja työnohjauksen ammattitaito ja lähes 20 vuoden kokemus lastensuojelun alalta. Perhekodissa asui tutkimuksen toteutuksen aikaan viisi sijoitet-

tua nuorta, minkä ohella tilalla kävi lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Työntekijöitä yrityksessä oli isäntäparin ohella viisi. Koskenkorvan hevostalli perustettiin aikoinaan vuokrahevosten pitämistä varten. Tällöin ajatuksena oli tarjota nuorille työtehtäviä, joissa he tapaavat perheen ulkopuolisia kävijöitä ja pääsevät harjoittelemaan omia vuorovaikutuksen taitojaan. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan osaajien mukaantulon myötä talitoimintaa on kehitetty yhä tietoisempaan ja tavoitteellisempaan suuntaan.

Kuva: Anja Yli-Viikari

¹ Toiskan kuvaus perustuu kirjoittajan tekemiin haastatteluihin ja osallistuvaan havainnointiin kahden vierailun (kesäkuu ja marraskuu 2010) aikana.

5.1.1 Rauhoittumista ja luontevaa toimintaa

Useat Toiskan perhekodin nuorista olivat kotoisin kaupungeista tai taajamista, eikä maaseutu heille ollut ennestään tuttu elinympäristö. Elämä maaseudulla ei kuitenkaan kohdannut voimakasta arvostelua. Kaikki nuoret olivat nykyiseen ympäristöönsä tyytyväisiä, vaikka saapuminen maaseudulle oli usealle suuri muutos. ”Muistan kun tultiin tänne tutustumaan. Pelkkää landee vaan näky. Apua. Mihinkä mut ollaan viemässä. Keskelle ei mitään. Se oli niin outoa, kun aina on ollut kaupungissa.”

Luontoympäristöön nuorilla ei näyttänyt olevan kovinkaan läheistä suhdetta. Moni liikkui melko vähäisesti lähiympäristössä. Esimerkiksi lähes vuoden talossa asunut tyttö lähti kanssani ensimmäistä kertaa kävelyille lähellä sijaitsevaan jokirantaan. Toinen kertoi liikkuvansa ulkona lähinnä tallin, asuinrakennuksen ja bussipysäkin väliä. Kolmannelle kysymys luonnosta toi ensimmäisenä mieleen television luonto-ohjelmat, joita hän mielellään seurasi. Kesällä nuoret kävivät kylän uimarannalla muiden nuorten kanssa. Yrittäjien kertoman mukaan ulkona liikkumiseen motivoi selkeimmin koiraharrastus tai urheilulliset harrasteet, joita perhekodissa aikaisemmin asuneilla nuorilla oli ollut.

Maaseutuympäristön rauhallisuus ja rauhoittavuus oli tema, joka tuli voimakkaasti esille sekä nuorten omissa, että ohjaajien puheenvuoroissa. Monella nuorella elämänmeno oli aikaisemmissa elämänvaiheissa saattanut olla rauhatonta, eikä asioiden äärelle pysähtymiseen ei jäänyt aikaa. ”Kaupungissa vaan mietin koko ajan: mun pitää soittaa joillekin... mun pitää mennä jonnekin... pitää koko ajan olla jotain tekemistä.”

Maaseudun keskellä nuoret joutuivat rauhoittumaan, mikä ei välttämättä kaikille ollut varsinkaan alussa helppoa. Ohjaajien mukaan monella nuorella oli ”kierroksia tulovaiheessa aika paljon”. Sopeutumisvaiheen mentyä ohi nuoret alkoivat arvostaa nykyistä elinympä-

ristöön: ”täällä on tilaa... aikaa ajatuksille”. Nuoret kokivat maaseutuympäristön turvallisiksi: ”voi se olla se hälinä ympärillä kun asuu keskustassa. Menee kauheesti autoja. Ei saa sitä hiljaisuutta missään vaiheessa”. Ohjaajien kertoman mukaan nuoret ovat ”joutuneet pysähtymään, kuuntelemaan itseään ja ympäristöään”. Tämä on ollut tarpeellinen vaihe, jotta nuoret ovat pystyneet uudistamaan ajattelutapaansa ja toimintamallejaan.

Yrittäjille ympäristönäkökohtien huomiointi oli luontevasti mukana toiminnassa. Esimerkiksi jätteenkäsittelypiste oli hiljattain laitettu kuntoon ja hevostallia rakennettaessa ympäristönäkökulmat olivat keskeinen osa suunnittelua. Perhekodin yrittäjät olivat tiedostaneet, että ympäristönsuojelu ei herättänyt nuorissa mitään mainittavaa kiinnostusta. He uskoivat silti, että ympäristöasioiden esillä pitäminen ja varsinkin arkipäivän ympäristöteoilla on merkitystä. Vaikutukset saattavat tulla näkyviin vasta myöhemmällä iällä. Ympäristöasioiden liiallista korostamista vältettiin, koska sen ajateltiin johtavan torjuntaan. Nuorten ajatuksille ja valinnoille tulee jättää tilaa.

Talvi toi omat haasteensa maaseutuelämään. Pimeys oli monelle kaupungissa asumaan totuneelle nuorelle uutta ja pelottavaa. Nuoret eivät välttämättä pimeinä talvi-iltoina uskaltaaneet lähteä kirkkaasti valaistun pihapiirin ja tiealueiden ulkopuolelle.

Haasteiden kohtaaminen ei kuitenkaan aina ole pahasta, vaan auttaa myös oman sietokyvyn kasvattamisessa, mikä nuorilla saattaa joskus olla varsin alhaalla. Ohjaaja kertoi houkuttelevansa nuoria mukaan pihan lumenluontitöihin. Mielikuva lumitöiden vaivalloisuudesta voi kokemuksen myötä muuttua myönteisempään suuntaan, kuten eräs ohjaaja totesi: ”Sehän on ihan loistavaa, kun oot tehny jotain raskasta ja sitten tulee sisälle ja ottaa lämmintä juomista.”

Maatila- ja maaseutu ympäristö mahdollistaa varsin laajan kirjon erilaista toimintaa. Mielekkään toiminnan aikaansaamiseksi ei tarvitse välttämättä lähteä pihapiiriä kauemmaksi. Valinnat siitä, mitä tehtäviä otetaan yhteisen tekemisen piiriin ja mitä vastaavasti hankitaan ulkopuolisena palveluna, tehdään perhekodissa aina tietoisesti harkiten. Esimerkiksi uuden ratsastusmaneesin rakentamisessa nuoret olivat mukana järjestämällä työmiesten ruokahuollon. Näin he saivat osallisuuden kokemuksia ja olivat mukana yhteisen tavoitteen toteuttamisessa. Yhteisistä työrupeamista, myös likaisissa olosuhteissa, on jäänyt nuorille monia tärkeitä kokemuksia.

Yrittäjien mukaan nuoret ovat sitoutumisasteeltaan varsin erilaisia. Jokaiselle kuuluva pakollisia töitä on lähinnä osallistuminen yhteiseen siivouspäivään sekä astioiden korjaaminen ruokailun yhteydessä. Jos haluaa ansaita lisätuloa, voi viikonloppuisin ja lomilla ottaa lisätehtäviä. Tallitöihin osallistuminen on myös vapaaehtoista, mutta sitovaa. Jos tähän päättää lähteä mukaan, on silloin myös velvollinen huolehtimaan omista työtehtävistään. Toimintaan ei voi pakottaa, periaatteena on ennemminkin ”*heitellä täkyjä ja katsoa osuuko niistä joku kohdelle*”. Nuorten kiinnostuksen kohteet ovat hyvin erilaisia. Yksi tytöistä oli innostunut kasvimaan kirkemäisestä, ja halusi tehdä sitä myös vesisaateissa, toinen on taas opetellut traktorin ajoa.

5.1.2 Omien arvojen ja ajattelutavan mukaista yritystoimintaa

Yrittäjäpariskunnalle ja perhekodin henkilökunnalle luonto, eläimet ja maatila olivat keskeinen lähtökohta yhteisön toiminnalle ja voimavara heidän omalle jaksamiselle. Maatila luo ympärilleen myönteistä latausta ja tervettä toiminnallisuutta: ”*Me ei eletä täällä pelkästään nuoren pulmien ympärillä*”. Asioiden esille ottamiseen syntyy luontevia tilaisuuksia. Esimerkiksi hevostalleilla puuhailtaessa ollaan jo valmiiksi toiminnallisessa ja ratkaisukeskeisessä ilmapiirissä, jossa on luontevaa lähteä miettimään vaihtoehtoja ongelmallisten tilanteiden ratkaisemiseksi.

Luontoympäristö edustaa yrittäjille myös vahvaa arvolähtökohtaa, johon he ovat itse sitoutuneita. ”*Mikä olisi se fiilis, joka leijuu ympärillä, kun lähdetään kirkemään kasvi- maata, jos ohjaajalla itsellään ei ole tähän omakohtaista kiinnostusta?*” Ilman yrittäjän omaa kiinnostusta ja sitoutumista kysy-

myksessä olisi pelkästään toiminnallisesta harjoitteesta, jonka vaikuttavuus voi jäädä vähäiseksi.

Luontolähtöisyys yhdistyy hyvin myös neurolingvistiseen (NLP) -ajatteluun, joka on ollut jo pitkään perhekodin toiminnan peruslähtökohdissa mukana. NLP -ohjelmoinnin mukaan mielenliikkeitä on mahdollista ohjata kielen ja mielikuvaharjoituksen avulla. Jos mielikuvilla voi ohjata itseään ja omaa ajatteluaan, niin miksi ei siis myös ympäristöön liittyvillä aidoilla tunnekokemuksilla, jotka jättävät oikeita muistijälkiä ihmiseen? Esimerkiksi elinympäristön viihtyisyyteen oli perhekodissa kiinnitetty paljon huomiota sekä sisällä että ulkona. Tämän avulla haluttiin vahvistaa ympäristön luomaa tukea nuorten kuntoutumiselle ja voimaantumiselle.

5.1.3 Yhteisöllisyyden rakentaminen

Toiskan perhekodin toiminnan keskeisimmät vaikutukset perustuivat yhteisöllisyyteen. Yrittäjien omana tavoitteena oli tarjota nuorille turvattua arkea, jossa nuorten elämässä on jatkuvasti läsnä myös aikuisia. Turvallisen yhteisön avulla nuoria ohjataan vastuullisiksi aikuisiksi ja arvostamaan itseään.

Perhekodin elämä oli varsin sosiaalista: ympärillä oli jatkuvasti paljon ihmisiä. Toiskan yhteisö ei kuitenkaan muodostunut pelkästään siellä asuvista henkilöistä. Usein ruoka- tai kahvipöydässä on mukana ulkopuolisia kävijöitä: rakennusmiehiä, kyläläisiä, sosiaalialan viranomaisia tai kehittäjä- ja tutkijaihmissä. Yhteisön avoimuus ulkopuolisia kohtaan on ollut tietoinen ja tavoitteellinen valinta: nuorille halutaan tarjota mahdollisimman monenlaisia tilanteita ihmisten kohtaamiseen. Tilalla käy töissä muun muassa naapurista mies, jolla on iän myötä voimakkaasti heikentynyt näkökyky. Mies tulee töi-

hin maantien reunaviivaa seuraten. Välillä töitä tehdessä tulee vahinkoja. Työmies on tärkeä osa yhteisöä. Hänen läsnäolonsa auttaa nuoria suhteuttamaan omia ongelmiaan ja näkemään muiden ihmisten avuntarvetta ympärillään.

”*Keittiö on kodin sydän*”, todetaan perhekodin nettisivuilla. Yhteiset ruokailuhetket ison pöydän ääressä ovat tärkeitä arkipäivää rytmittäviä hetkiä. Jokaisella oli paljon kerrottavaa päivän tapahtumista. Yhteisessä ruokapöydässä vaadittiin hyviä tapoja: puheenvuoron antamista, kuuntelemista ja oman vuoron odottamista. Ruokapöydässä ei ollut lupaa huonoon käyttäytymiseen, eikä toisten ruokahetken turmelemiseen. Ruoka oli kotiruokaa, jonka laittamiseen kukin osallistui omalla vuorollaan. Raaka-aineissa suosittiin suomalaisuutta, ja mahdollisuuksien mukaan myös lähiruokaa. Pöydässä saattoi esimerkiksi olla kananmunia naapuritilalta tai oman kasvimaan antimia.

Hyvästä ilmapiiristä viesti nauru, huumori ja leikinlasku, johon ihmiset pystyivät heittäytymään mukaan. Hyvän ilmapiirin ja yhteisöllisyyden säilyminen on kuitenkin herkkä asia, joka päivän mittaan testattiin useasti. Yhteisössä oli selkeä avoimuuden ja puhumisen perinne. ”*Me ollaan kaikki semmoisia, että kerta toisensa jälkeen antaudutaan keskusteluun ja mietitään yhdessä nuoren kanssa, mitä tämä asia nyt tarkoittaa*”. Keskustelun ja puhumisen keskeinen rooli tuli esille niin henkilökunnan kuin nuorten puoleltakin, sekä toteutui niissä moninaisissa tilanteissa, joita jo muutaman vierailupäivän aikana käytiin läpi. Nuorilla oli myös kokemus ilmapiirin avoimuudesta: ”*Me saadaan sanoa aika suoraan, asioista, ongelmista, kaikesta*”. Johdajan rooli on kuitenkin keskeinen, viime kädessä hänelle on vastuu asioiden esille ottamisesta ja tasapuolisesta käsittelystä. Valta-suhteet yhteisössä olivat selkeitä. Eräs nuorista totesi: ”*Täällä on tehty selväksi, että ketkään viime kädessä määrää asioista. Jos joskus on jotain, niin sitten vaan puhutaan. Se on vaan sellasta keskustelua, tosi paljon. Paremminkin saa oman asiansa esille, kun keskustele, kun että alkais huutaa.*”

5.1.4 Eläimet yhteisön jäseninä

Toiskan perhekodissa oli paljon lemmikkieläimiä: kissoja, koiria ja hevosia, joista osa oli omia ja osa hoitopaikalla olevia. Eläinten merkitys nuorille vaihteli: osa nuorista ei eläimiä suurestikaan huomionnut, osalle ne olivat hyvinkin tärkeitä. Yksi tytöistä kertoi huoneeseen tullessaan tarkastavansa ensin paikalla olevat kissat ja sitten vasta huomioivansa ihmiset. Harmeja ja murheita kohdatessaan hänellä oli tapana ottaa kissa kainaloonsa. Toinen tytöistä kertoi, että talli oli hänen toinen kotinsa. Hänelle tärkeimpiä olivat hevoset ja koirat.

Ohjaajat toivat esille erilaisia merkityksiä eläinten läsnäololle. Ennen kaikkea eläimet ovat turvan, lohdun ja hellyyden lähteitä. Ohjaajien mukaan ihmisten välisen

Yrittäjät korostivat turvallisuutta ja ennakoitavuutta. ”Tytöt tarvii turvallisen ympäristön, niin että voi luottaa siihen, mitä huomenna tapahtuu.” Toiminnan keskeisenä sääntönä on toisen ihmisen arvostava kohtaaminen. Tästä periaatteesta käsin myös henkilökunta pyrkii toimimaan. ”*Se on se toisen todellisuuden näkeminen, sen haastaminen meidän todellisuudesta käsin. Sehän lähtee vaan siitä, että mä ensin arvostaa toisen todellisuutta. Kyllä se sieltä sitten syntyy myös mielenkiinto toisen ajattelutapaan. .. Ja millä oikeudella lopultakin voimme lähteä sanomaan, mikä toisen elämässä on oikein ja jotta hyvä lopputulokseen?*”

Onnistunut tasapaino oman ja yhteisen tilan välillä auttaa ilmapiirin säilyttämisessä. Nuorilla on oma talonsa, jossa jokaisella on oma huoneensa. Heillä on mahdollisuus vetäytyä omiin oloihinsa ja edetä vähitellen kohden itsenäistä selviytymistä. Suuri osa ajasta vietetään kuitenkin yhteisissä tiloissa, joissa myös kaikki ruokailut tapahtuvat. Yrittäjillä oli puolestaan kaupunkiasunto, jossa he saattoivat välillä ottaa etäisyyttä arkeen.

hellyyden osoittamiselle on paljon esteitä ja rajoitteita. Eläimet tarjoavat helpon ja mutkattoman väylän läheisyyden kokemiseen. Perhekodin kaikki eläimet olivat rauhallisia ja luottavaisia. Ohjaajat kertoivat, että eläinten hyvää kohtelua on pitänyt joidenkin nuorten kanssa opetella hyvinkin konkreettisella tavalla: ”*Jos nähdään, että joku lyö eläintä tai tönäisee sen tieltään, asia otetaan puheeksi: Sä voit kädellä siirtää nätisti, jos se on sun tiellä.*”

Eläinten kanssa kohdataan myös monia elämän perusasioita, kuten syntymä ja kuolema. Toiskan perhekodin asukkaiden muistissa oli hyvin vanhan hevosen, Rambon, menetykset, jota oli yhdessä prosessoitu. Hevostalli on perhekodissa tärkeä vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen harjoittelun paikka. Vaikut-

tavuus on havaittu konkreettisesti. Niinä päivillä kun käydään tallilla, on haasteellinen käyttäytyminen selkeästi vähäisempää kuin muulloin. Talleilla aggressiivista käyttäytymistä ei ollut tullut lainkaan esille.

Talleilla otetaan myös käsittelyyn sellaisia tilanteita, joihin nuori itse haluaa aikaan saada muutosta. Yhdessä ohjaajien kanssa haetaan keinoja tilanteiden purkamiseksi ja työstämiseksi. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi tarinoita, joissa hevoset näyttävät omaa osaansa. Hyviä kokemuksia on saatu hevostaitoihin liittyvistä harjoitteista, joissa ihminen ohjaa hevosta maasta käsin. Yksi tehtävä voi olla saada hevonen seuraamaan itseään ja taas pysähtymään käyttämällä ääniä ja omaa ruumiinkieltään. Tätä harjoiteltiin vierailupäivän aikana. Tehtävä ei ollut helppo, mutta kukaan ei luovuttanut.

Eräs nuorista kertoi omista kokemuksistaan hevosten kanssa: ”*Kun mulla oli paha päivä... Menin Alman [hevosen] kanssa ja laitoin karsinan oven kiinni. Alma tuli nuolemaan ja*

piti turpaansa tässä. Se lohdutti mua. Tämä on tapahtunut moneen kertaan. Alma on lohduttanut, kun olotila on ollut alakuloinen. Sitteen taas kun on ollut liikaa energiaa, Alma ei antanut harjata itseään. Vasta kun itse rauhoituin, niin harjaaminen onnistui.” Näiden kokemusten myötä nuori oli oppinut rajoittamaan omaa puheliaisuuttaan. Hän oli konkreettisesti oppinut pysähtymään ja ottamaan lisää aikaa sosiaalisen vuorovaikutuksenkin tilanteisiin.

Toinen nuori kertoi, miten hevosten kanssa on harjoiteltu pelon ja jännityksen tunteiden kohtaamista. Hän oli aina pelännyt isoja hevosia ja putoaminen hevosen selästä antoi pelolle lisää valtaa. Ohjaajan kanssa tuntemuksille annettiin kutsunimi ”*JäPe*”. Vuoden aikana oli tehty erilaisia harjoituksia. Nyt nuori tunsi osaavansa käsitellä tilanteita, jossa jännitys tulee esille. Vaikka koetilanteissa hän voi ajatella jännityksen olevan JäPen vaikutusta, eikä tunne enää päässyt hallitsemaan tilannetta.

5.2 Hakamaan tila²

Marja-Liisa Miettinen

Hakamaan tila on Eteva -kuntayhtymän alaisuudessa toimiva asumispalveluja ja työtoimintaa tarjoava kehitysvammahuollon yksikkö Päijät-Hämeessä. Hakamaan toimintayksikön perusti kehitysvammahuollon erityispalveluita tuottava kuntayhtymä, joka osti maatilan yksityiseltä maanomistajalta vuonna 1997. Kuntien ja Uudenmaan erityishuoltopiirin yhdistymisten myötä vuonna 2009 syntyi nykyinen palvelujen tuottajan, Eteva. Kuntayhtymä toimii eteläisessä Suomessa kaikkiaan 49 kunnan alueella ja huolehtii yhteensä noin 2500 vammaisen henkilön asumis- työ- ja päivätoimintapalveluista (www.eteva.fi).

Maatilan perustamiselle oli useita syitä. Ensinnäkin, maalta kotoisin oleville kehitysvammaisille, joille maatilan työt olivat entuudestaan tuttuja ja mieluisia, haluttiin tarjota koti ja työpaikka. Oli myös tarvetta löytää rauhallinen asuinympäristö sellaisille kehitysvammaisille, joilla oli vakavia psyykkisiä ongelmia ja ns. haastavaa käytöstä. Lisäksi haluttiin tarjota vaihtoehto perinteiselle työkeskustoiminnalle. Kokoonpano- ja alihankintatöiden, kutomisen ja askartelun rinnalla maataloustyö tuntui kokeilemisen arvoiselta vaihtoehdolta. Mallia toimintaan käytiin hakemassa Pohjois-Karjalasta, Polvijärven kunnassa toimivalta Savirannan

Kuva: Katriina Soini

² Hakamaan kuvaus perustuu Marja-Liisa Miettisen gradutyöhön, jossa hän etnografisen tutkimuksen menetelmin keräsi haastatteluja ja osallistuvan havainnoinnin aineistoja. Hän toimi itse samanaikaisesti kesä-aikaisena ohjaajana työyhteisössä. Tätä tutkimusaineistoa on täydennetty edelleen haastatteleamalla asukkaiden lähiomaisia ryhmähaastattelun muodossa. Kaikkien asukkaiden nimet on haastateluissa muutettuja.

tilalta. (Hakamaan yksikön johtajan haastattelu, 17.9.2011).

Toiminta lähti liikkeelle pienimuotoisena. Tilan päärakennus aluksi tavallinen omakotitalo riitti seitsemän kehitysvammaisen henkilön asumistarpeisiin. Ohjaajia oli alkuvaiheessa kuusi. Pari vuotta myöhemmin päätaloa laajennettiin ja tiloja saneerattiin käyttöönsojivimmiksi. Henkilöstön määrä lisääntyi kymmeneen ohjaajaan. Tutkimusaineistoa koottaessa 2010–2011 asukaspaikkoja oli 11 ja lisäksi yksi paikka tilapäiseen asumiseen tai lomailuun³.

Hakamaa on ensisijaisesti koti ja työpaikka 12 kehitysvammaiselle henkilölle. Asukasyhteisön jäseniä kutsutaan ”tilallisiksi”. Asukkaiden ja henkilökunnan lisäksi Hakamaalle tulee arkipäivisin työtoimintaan kuudesta kahdeksaan vammaista henkilöä ympäristö-

kunnista. Heitä kutsutaan ”torppareiksi”. Hakamaalla on siten päiväsaikaan yli 20 ihmistä tekemässä tilan moninaisia askareita. Hakamaan tilan asumispalvelua voidaan luonnehtia ryhmäasumiseksi ja tarkemmin ns. autetuksi asumiseksi, mikä tarkoittaa ympärivuorokautista hoitoa ja ohjausta. Ohjaajan nimikkeen alla toimivilla työntekijöillä on sosionomin, lähi- tai sairaanhoitajan ammattitutkinnot. Yksi ohjaajista on koulutukseltaan maatalousteknikko ja hänen vastuullaan on ensisijaisesti viljelysten ja hyötypuutarhan hoito. Yhdellä ohjaajalla on puolestaan eläintenhoitajan koulutus sosiaali- ja terveysalan tutkinnon lisäksi. Myös useilla muilla työntekijöillä on monipuolista koulutusta, työkokemusta ja osaamista myös kehitysvamma-alan ulkopuolelta. Hakamaan toimintaa oltiin tutkimuksen päättämävaiheessa laajentamassa.

5.2.1 Maaseutuasumista kehitysvammaisille

Hakamaan arki rakentuu pitkälti tilan töiden ympärille. Jokaisella asiakkaalla on oma yksilöllisesti suunniteltu viikko-ohjelma, jonka pohjalta arkipäivien työryhmät rakentuvat. Poikkeuksen työviikkoon tekee ainoastaan keskiviikko, jolloin ei työskennellä tavanomaisesti eläintenhoitoa lukuun ottamatta, vaan pidetään liikuntapäivää.

Hakamaalla lähes kaikilla asiakkailla on kehitysvamman lisäksi erilaisia mielenterveysongelmia ja toimintakyvyn rajoituksia, jotka vaikuttavat heidän työpanokseensa. Selkeä lähtökohta toiminnassa onkin se, että jokainen saa työskennellä omien edellytystensä mukaan. Tätä voidaan pitää kuntouttavalle työotteelle tunnusomaisena piirteenä.

Hakamaalla tavoitellaan luontaista elämänrytmiä, jonka nähdään olevan sidoksissa myös ihmisen hyvinvointiin. Luontainen elämänrytmi tarkoittaa käytännössä sitä, että töitä ei tehdä niinkään kellon vaan pikemminkin tarpeen ja voimien mukaan. Tärkeä

päivittäinen rutiini on muun muassa ruoan jälkeisten päiväunien ottaminen.

Tila sijaitsee maaseudulla, jossa julkinen liikenne ei toimi. Asukkaat hoitavat asiointi- ja harrastusmatkansa vammaispalvelulain mukaisten taksiseteleiden turvin ja usein myös henkilökunnan avustamina. Asioiden hoito ja harrastaminen eivät ole niin mutkaton kuin se olisi taajamassa asuessa. Sijainnista on myös hyötyä. Etenkin päihde- ja peliriippuvaisille asiakkaille etäisyys asettaa luonnolliset rajat ilman rakennettuja aitoja tai lukittuja ovia ja portteja. Matkaa on sen verran, ettei kävely kirkonkylään tai kaupunkiin houkuta.

Asukkaat ovat erilaisia. Toisille maaseudulla asuminen sopii paremmin, toisille huonomin. Näin kertoo eräs tilallisista: ”Mulla taas on semmosta niinku kateeks käyntii, ku joku pääsee kauppaan ... tonne kylälle sillai salaa lähtee, ettei mulle kerro... Mua säällittää itteni,

ku mä en pääse sinne kylälle. Työn tekeminen tuntuu sillon arkiselta.”

Monissa laitoksissa asunut vanhempi naishenkilö sen sijaan suhtautuu asiointimatkojen tarpeellisuuteen seuraavasti: *”Mutta... mulla ku ei oo asiaa joka kerta... kun on kaikkea”*. Kaupungissa asuville ”torppareille” ajatus maalla asumisesta tuntui vieraalta. Kolme haastateltua eivät vaihtaisi nykyistä asumismuotoaan kaupungista maalle, sillä kaupunkielämässä on puolensa. Kaupat ovat kävelymatkan päässä, ilmaiskonsertit ja avoimet kaupunkitapahtumat ovat kaupungissa asuvan ulottuvilla.

Luonto on Hakamaalla lähellä. Omaan rauhaan voi vetäytyä, kun siltä tuntuu. Liikkumista ei ole ollut tarpeen rajoittaa. Erityisesti kesäaikaan asukkaat voivat nauttia lähiluonnosta ja omasta pihapiiristä keinussa istus-

kellen tai kukkia poimien. Hikisen työpäivän lomassa tai sen jälkeen voi pulahtaa omasta rannasta uimaan. Joku tekee sauvakävelylenkin työpäivän jälkeen, toinen kipaisee lähimetsään poimimaan puolukat, joista keittää ohjaajan kanssa hilloa. Suurta eksymisen vaaraa ei ole, koska järvi ja naapurit tulevat vastaan tilan raja-alueilla.

Siitä huolimatta, että luonto on lähellä, eivät kaikki jaksakaan siitä innostua enää vapaa-ajalla. Levolle on oltava sijansa ja kukin tilallisista rentoutuu tyylillään. Työpäiviin voi sisältyä niin paljon ulkona olemista, että työpäivän jälkeen on mukava heittäytyä sohvalle ja katsella televisiota tai lukea päivän lehtiä. Etenkin syksy- ja talviaikaan omatoiminen ulkoilu houkuttaa vain harvoja Hakamaan asukkaita. *”Ku on kylmä ja syksy tulloo ja täytyy olla enämpi vaatteita päällä... Joutuu hirveesti vaatteita laittamaan päälle.”*

5.2.2 Työ rytmittää elämää

Maatilaympäristössä on paljon tehtäviä, jotka pitää saada hoidettua ajallaan. Ohjaajat miettivät työnjakoa useasta näkökulmasta: *”Hommat on jaettu niin, et jokaiselle on tekijä... jonkun on pestävä vessat ja jonkun on tehtävä ruokaa joka päivä... et tulee vähä vaihtelua, että yhtenä päivänä edes navetalla ja yhtenä keittiössä... mihin enempi kokee kiinnostusta niin siellä saa enempi olla.”*

Aamuvuorossa on mukana tavallisimmin kolme ohjaajaa, iltavuorossa kaksi ja yövuorossa yksi ohjaaja. Tilan yhteisöllisten periaatteiden mukaan työt jaetaan tasaisesti. Yksi ohjaajista on maatalousalan koulutuksensa vuoksi lähes yksinomaan ulkotyössä, kaikki muut jakavat keittiö-, siivous-, navetta- ja asiointivuorot yrittäen noudattaa tasapuolisuuden periaatteita.

Päivän työt alkavat aamupalaverista, jossa käydään yhdessä tilallisten ja torppareiden

kanssa läpi ajankohtaiset asiat ja sovitaan työryhmien kokoonpano. Tuvan seinällä on tarataulut, joilla ryhmien kokoonpanot kerrotaan valokuvien avulla. Aamupalaveri päättyy aina joko ohjaajan tai jonkun asiakkaan vetämään aamuvoimisteluun. Se on yhteishenkeä ja työniloa kohottava perinne.

Maatilan töistä osa on rutiiniluonteisia jotka toistuvat päivästä toiseen riippumatta vuodenajasta. Varsinkin pidempään tilalla asuneet ja työskennelleet ihmiset tuntuvat omaaloitteisesti ”solahtavan” tehtäviin, jotka hallitsevat hyvin. Ohjaaja koordinoi toimintaa ja vastaa siitä, että kaikki eläimet tuleeruokituiksi ja hommat hoidettua. Illalla navettatyöt tehdään nopeammin, sillä ajan on riitettävä asumista tukeviin toimiin kuten ruuanlaittoon ja ruokailuun sekä harrastuksiin. Hakamaan tilalla on kokeiltu myös, että iltanavetan hoitaa joku tilallisista ja pyytää ohjaajan apua vain tarvittaessa.

Ulkoöissä sää, vuodenaika ja sen ajankoh-
taiset tehtävät määrittävät töiden luonteen.
Kiinteistönhoitoon tarvitaan paljon teke-
viä käsiä. Taloa lämmitetään, piha-alueita
pidetään kunnossa kolaamalla, lakaisemalla,
haravoimalla, kitkemällä, kastelemalla, nur-
mikkaa leikkaamalla. Kasvimaa ja puutarha
vaativat erityistä huomiota. Kesän mittaan on
muokattava maata, lannoitettava, kylvettävä,
istutettava, kitkettävä, harvennettava, kastel-
tava, korjattava satoa ja saatettava syksyn tul-
len viljelykset talvilevolle.

Ajoittain kasvimaanhoito on työlästä. Ohjaa-
jat kertovat näin:

- Sinne kitkemyspaikalle ei kyllä ole tun-
kua... Toiset tykkää ja toiset inhoo.
- Nii, ja toiset pystyy ja toiset ei.
- Monelle miehelle on ainakii ollu mie-
luista se maanmuokkaus... varsinkii, jos
siinon ne koneet käytössä.
- Mut ei sekään taho oikein kauaa kiinnos-
taa, ku pitäis kunnolla tehdä, nii kyä ne
tuppaa siitä aina häipyä johonkii...

- Se pitkäjänteisyys puuttuu.
- Nii... halutaan vähä kokeilla ja näyttää
siinä.
- Mut ne on semmosia nopeita pyrähyksiä.

Talvikuukausina jää aikaa metsätöille, joita
erityisesti miehet tekevät mielellään. Polt-
topuun korjuu, oman laavun rakentaminen
ja metsän eläinten ruokintapaikan hoitami-
nen ovat olleet viime vuosina ”*metsämies-
ten*” töitä. Muutamille metsätyöt ovat olleet
keskeisen tärkeitä, kun pääsee sahaamaan ja
kantamaan. Eräs asukkaista pitää sahaami-
sesta niin paljon, ettei muuta tekisikään. Hän
hallitsee työn hyvin eikä tarvitse ohjausta,
mikä tuottaa hänelle mielihyvää: ”*Sitä mä
oon pystyny enemmänki tekemään. Mä oon
pystyny siihen... sitä mä oon harjotellu! No ei
todellakaan [tarvitse neuvoa]! Vedän ne ihan
täydellä!*”

Keittiössä työt on tiukemmin kelloon sidot-
tua kuin muissa työpisteissä. Ruoka on saa-
tava valmiiksi ajallaan. Työt keittiössä jakau-
tuvat taitojen ja tottumusten mukaan. Joku

pitää tiskaamisesta, toinen perunoiden kuorimisesta, kolmas käyttää koneita mielellään ja neljäs pilkkoo ja paloittelee. Ohjaaja pitää lankoja käsissään parhaan kykynsä mukaan. Tiukan aikataulun takia työnopetukselle ei juuri jää aikaa, kuten eräs ohjaajista kertoo: *”.. aina yleensä aamupäivällä on hirvee kiire, kun ne aamupalaverit venyy, nii siin se ohjaaminen jää... et se on pelkästään kiire tehä sitä ruokaa, niin siin ei silleen onnistumisen iloo koe ollenkaan.”*

Toinen ohjaaja puolestaan kertoo päinvas-
taisesta kokemuksesta, jossa on saanut ryh-
män toimimaan hyvin ja lopputuloksensa on
ollut hyvää ruokaa. *”nii jotenki sit ku sielt saa
sitä, et tää porukka niinku onnistuu... niin sit
on semmonen et YES!”. Tilalla asuvalle mie-
helle keittiötyöt ovat mieluisia, koska ”siell on
hauskaa tehdä kaikkia semmosia... ruuasta...
kun ittelläki on nälkä, nii menee tekemään
ruokaa!”* Keittiöryhmän tehtävänä on myös
puutarhan antimien jalostaminen mehuiksi,
hilloiksi ja pikkelsseiksi. Sadonkorjuu on
tilan elämässä erittäin työteliäs ajanjakso.

Kodinhuollollisia töitä tehdään arkipäivien
lisäksi myös iltaisin ja viikonloppuisin. Jokai-
sen asukkaan on myös siivottava huoneensa
vähintään kerran viikossa. Siivousryhmässä
oleva ohjaaja auttaa kutakin tarpeen mukaan
ja osallistuu yleisten tilojen siivoukseen,
kuten parhaaksi näkee ja ennättää. Myös
sesonkiluonteiset työt, kuten ikkunoiden ja

5.2.3 Luontainen elämänrytmi

Hakamaan elämää vuodenajat rytmittävät
selkeästi. Kevät, kesä ja alkusyksy ovat kii-
reisintä aikaa. Talvella tehdään enemmän
”puhdetöitä” ja nautitaan pimeän ajan kat-
kaisevista juhlista. Itsenäisyyspäivä, jou-
lunaika sekä uusi vuosi ovat odotettuja
talviajan taittajia. Joulua tehdään myös eläi-
mille, jotka erikoisherkkujen lisäksi saa-
vat seurakseen joulunlapsen seimeen.
Muutkaan vuodenkierron juhlit ja merkki-

mattojen pesu sekä kausivaatteiden huolto,
hoidetaan yhdessä asiakkaiden kanssa.

Työhön osallistumisen ja motivaation kan-
nalta olennaista vaikuttaisi olevan hallinnan
ja itsenäisyyden tunne. Omien vastuutehtä-
vien tekeminen sovittuina ajankohtina aut-
taa ennakoimaan lähitulevaisuuden tapah-
tumia ja lisää siten turvallisuuden tunnetta.
Lisäksi se tukee kehitysvammaisen mahdolli-
suutta ottaa vastuuta omasta elämästä ja lisää
elämänhallinnan tunnetta. Yleensä sellaista
työtä tehdään mieluiten, jota on totuttu
tekemään ja joka hallitaan hyvin. Ohjaajien
kokemus on samansuuntainen.

Vain harvat tilallisista tai torppareista ovat
saaneet ammatillista koulutusta. Vammai-
suuden aiheuttama erilaisuuden leima kul-
kee mukana läpi elämän. Omia vahvuuk-
sia ei ole helppo tunnistaa, tai tunnustaa.
Eräs monitaitoinen tilallinen hymähti amma-
tista kysyttäessä: *”No, mistähän mull on täällä
ammatti?”*

Hakamaalla asuvien kehitysvammaisten per-
heenjäsenet arvostivat sitä, että Hakamaan
asukkaat pääsivät normaalien ihmisten
tapaan toteuttamaan omaa osaamistaan ja
omaa suuntautumistaan. Se loi hyvinvointia
koko perheelle. *”Näkeehän sen kaveristakin,
että hän tykkää tänne tulla. Että se on erittäin
tärkeää. Nyt on just kesäloma.. on vähän jo
tuskaantunut, kun ei pääse tänne tulemaan.”*
(Vanhemman kommentti).

päivät eivät jää huomioitta. Niiden viettä-
minen katkaisee arkea ja vahvistaa yhteisöllis-
syyttä. Hämäläinen ruokaperinne on vahvasti
mukana juhlapäivinä, mutta myös uusia
kokeiluja tehdään. Tilan alkuperäinen asuin-
rakennus, ns. *Vanha talo*, on entisöity vuo-
sien varrella kokous- ja juhlaikäyttöä varten
osittain asukkaiden työtoimintana. Vanhan
talon kunnostaminen ja käyttöönotto liit-

tyi vahvasti yhteen tilan toiminta-ajatuksista, hämäläisen maaseutuperinteen vaalimiseen.

Syksyinen sadonkorjuujuhla on monivuotinen perinne. Juhlaan kutsutaan tilallisten ja torppareiden omaiset ja ystävät. Myös lähimmät naapurit saavat kutsun. Isolla joukolla iloitaan sadosta ja hyvästä ruuasta,

vaihdetaan kuulumisia ja musisoidaan. Tilan tuotteita myydään, vaikka muuten myyntitoimintaa ei erityisemmin harrasteta. Asukkaille ja ohjaajille on valmistettu yhtenäiset juhlaaatteet, joita isoissa yhteisissä juhlissa käytetään. Perinteiden ylläpitäminen on tärkeää, koska se lisää turvallisuuden, jatkuvuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

5.2.4 Eläimet ystävinä ja tuotantoeläiminä

Hakamaalaisille eläimet ovat kavereita. Osa eläimistä pidetään omaa ruokataloutta silmälläpitäen. Toimintavuosien aikana Hakamaan tilalla on kokeiltu monenlaisten eläinten pitoa. Parhaiten tilan ympäristöön ja toimintaan soveltuvat kissat, kanat, lampaat, kanit, ankat ja siat. Hevosen pitämisestä jouduttiin luopumaan, koska sen hoitaminen osoittautui liian vaativaksi. Tilalla on tällä hetkellä muutama sisäkissa ja yksi navettakissa sekä parikymmentä kanaa, jotka ovat kesäisin ulkotarhassa. Lampaita on kolmesta kuuteen vuodenajasta ja karitsoimisesta riippuen. Vakituisesti tilalla asuu lemmikkipossu, mutta kesän ajan ulkotarhassa kasvatetaan myös paria lihotussikaa, jotka sitten syksyllä teurastetaan. Niiden alkukasvatuksen, teurastuksen ja lihojen käsittelyn hoitaa lähiseudulla sijaitseva pienteurastamo. Sama tuottaja toimittaa sianlihan lisäksi Hakamaalle naudanlihat ja -maksan tilan toivomassa muodossa. Kanit ja ankat ovat lähinnä seuran vuoksi, joskin ankkujen munia käytetään leivontaan.

Asukkaiden ja vieraiden on helppo seurata eläinten elämää, sillä pihaan on rakennettu laaja oleskelupatio, jonka vierellä ankat ja lemmikkipossut asuvat. Patiolla pääsee ongelmitta myös pyörätuolilla tai rollaattorilla. Hakamaan tilaa on viime vuosien pyrittävä rakentamaan niin, että vaikeimmin vammaisille järjestetty päivätoiminnan muoto, ”liikkuva päivätoiminta”, voi tuoda asiakkaan tilalle viettämään päivää maaseutumiljöössä.

Suhtautuminen eläinten hoitoon tuntuu vaihtelevan asiakkaiden kesken. Jollekin eläi-

met tuottavat silkkaa iloa ja mielihyvää pelkällä olemuksellaan ja edesottamuksillaan. Ohjaaja kertoo haastattelussa, miten kissan tulo taloon vaikutti tilalliseen: ”*Kyl Seijas [nimi muutettu] tapabtu ihan muutos, ku tuli se Kullervo-kissa. Kun se alko siitä huolehtimaan ja ruokki sitä päivittäin, et semmonenkin, miten se oli hänelle tärkeä... joka päivä hän tuli kertoo, et mitä Kullervo on tänään tehny ja kuinka se on hauska kissa ja ihana kissa... Asukas itse muistelee onnettomuuden takia menettämäänsä kissaa seuraavasti: ”Olen tykännyt Kullervo-kissasta eniten. Kullervo meni aina [vaatehuoneen]koreihin nukkun. Sen kanssa kävin lenkilläki.”*

Toinen suhtautui puolestaan eläinten hoitoon hyvin käytännöllisesti. Hän oli tottunut lapsuudenkodissaan ahkeraan työntekoon ja piti erityisesti kesäpossujen hoitamisesta. Ohjaajat kuvailevat miehen suhdetta eläimiin seuraavasti: ”*Mut en niinku Antinkaa oo nähny paijaavan niitä. Kyl se niinku työnsä tekee, mut et se niinku pitäis niitä hyvänä ja silittelis... se vaa hoitelee tään homman, ruokkii ja tekee muun. Ne on ehkä enemmän semmosia tuotantoeläimiä, ... että ne hoidetaan ja sitte ne menee pataan joku päivä.*” Ihan kaikki eivät haluisi osallistua eläinten hoitoon. Eräs torppareista perusteli vastenmieliseltä tuntuja navettaötöitä sillä, ettei ole tottunut eläimiin kotonaan ja ammatillisessa koulutuksessa oli aikanaan opiskellut puutarhanhoitoa, ei eläintenhoitoa.

Useimmat Hakamaan asiakkaista tiedostivat sen, että eläimet ovat riippuvaisia ihmisten hoivasta: ”*Ja myös oppii sitä vastuun kan-*

tamista... että ne on ruokittava joka päivä ja siellä on pieniä eläimiä, jotka tarvii ihmisen apua. Kyllä asukkaatkin sen vaistoo ja tietää, että ne tarvii ruokaa nyt. Vaikkei se aina niin mieluista välttämättä ole lähtee [iltanavetalle], jos on väsyny, mut kyl he ymmärtää sen... että ne on ihmisten hoijettava.”

Eläimen läheisyys tuntuu rauhoittavalta ja tarjoaa monipuolisia aistikokemuksia. Ohjaajat kuvaavat: ”Ja sittehä siitä tulee myös justiin kosketuksen kautta ne aistikokemukset. Et miltä tuntuu esimerkiksi lampaan karvaa kokeilla ja miltä se lammasta tuoksuu ja silleen. Allua mä just aattelen, ku se on vaikeina hetkinä lammasta halannu ja siellä viihtynyt, et siellä tuntee voivansa hyvin.”

”On hirmu iso asia, että saavat silitellä ja pajata niitä... Varmaan monella puuttuu se semmonen kontakti, että ei oo niit, kenen kanssa vois halata tai jopa pussata. Eläintä pääsee silitään ja rapsuttaa ja pitään hyvänä.”

Syntymä ja kuolema ovat maatilan elämässä läsnä erityisesti eläinten kautta ja näitä luonnollisia elämäntapahtumia tilan asukkaat ja työntekijät saavat olla todistamassa keskimääräistä useammin. Hankalasti hahmotettavia elämän peruskysymyksiä on helpompi ymmärtää, kun niitä on itse todistamassa. Syy-seuraussuhteet hahmottuvat konkreettisesti. Eläinten parinmuodostus- ja parittelurituaalit ovat asukkaiden mielestä mielenkiintoista seurattavaa ja saattavat johtaa uusien eläinlasten syntymään. Ohjaajat kertovat, että eläinten syntyminen ja pienten eläinten hoivaaminen voi herkistää myös ison miehen:

Kyllä niinku Jorkinkii muistan, ku tuli niitä karitsoita ja hän pääs näkemään, kun ne synty, nii kui siit tuli tärkeetä Jorkille, et se huolehti heti niist sit jatkoskii että...

Miekii olin töiss sen edellisen pääsiäisen, ku mentiin navetalle, nii just ku oli syn-

Kuva: Katriina Soini

tymässä, nii äkkiä ovi kiinni, ”ei sinne voi nyt mennä, ku syntyy”... Mä sanoin, et ”voihan, ku mennään ihan hiljaa katto-maan”. .. Se oli hieno hetki!

Hän koki sen, et hän autto siinä ja hän auttaa eestäkii päin sit, ku ne kasvaa... Että mielellään lähti tuonne navetalle aina kattoon niitä.

Monet tilan asukkaista ovat kasvaneet mautiloilla ja tottuneet ajatukseen, että ruoka kasvatetaan itse. Itse kasvatettujen possujen ja lampaiden syömistä ei kyseenalaistettu, eikä tuotantoeläinten lopettamiseen liittynyt usein sen suurempaa dramatiikkaa. Onnettomuuksien tai sairastumisen takia menetetty eläimet, etenkin lemmikit, aiheuttavat murhetta enemmän. Samalla nämä sinänsä ikävät asiat antavat myös mahdollisuuden tunnekokemuksiin, niin yksityisiin kuin yhteisiin. Jonkun kohdalla saattavat aktivoitua ajatukset oman elämän rajallisuudesta, mikä aiheuttaa voimakasta surua. Yhdessä käsitelty ja surtu tapahtuma kuitenkin painuu aikaa myöten muistojen joukkoon.

Maatilan töiden tekeminen on myös ymmärrettävää, syyt ja seuraukset ovat loogisia. Nälkäänsä määkivä lammas hiljenee saadesaan ruokaa ja rapsutuksesta nauttiva kissa

5.2.5 Yhteisöstä tukea

Hakamaalla yhteisöllisyyttä on kehitetty tilan perustamisesta lähtien ja tilan vakituiset työntekijät ovat saaneet intensiivistä koulutusta yhteishoidosta ja -kasvatuksesta. Arjessa yhteisökasvatuksen periaatteet näkyvät muun muassa säännöllisinä kokouskäytäntöinä. Jokaisena arki-aamuna on koko yhteisön yhteinen aamupalaveri ja sitä ennen henkilökunnan työnjakopalaveri. Kerran viikossa tilalliset pitävät oman yhteisökokouksen, jossa valitaan kokousedustaja henkilökunnan viikkopalaveriin. Samoin torpparit kokoustuvat kerran viikossa. Tilal-

kiepsahtaa jalkoihin saadakseen lisää. Oman tekemisen jäljet näkyvät, mikä tekee asukkaiden työstä ja omasta olemassaolosta merkityksellistä. Hyvin tehdystä työstä voi saada tunnustusta myös toisilta: Ahkeraa varhaisperunapalstan hoitajaa muistetaan myös kehua, kun ensimmäiset perunat kaivetaan maasta ja nautitaan sillin ja voin kera. Maatilan tuotamalla ruoalla on selkeä merkitys. Asukkaat näkevät, mistä ruoka tulee ja voivat itse osallistua sen tuottamiseen. He saavat onnistumisen ja hyvän olon kokemuksia: ”Virvelöin ja sain mä sielt yhen semmosen abvenen, vaikka se oli kyllä vähä... kyl siit koko porukalle riitti, mut vähä oli pienehkö. Ei ollu semmonen, mitä mä odotin. Et eihän ohjaaja saanu mitään. Mähän sen sain! Vaikka mä vähä heitinki huonosti virveliä, mut silti tuli.”

Vuoden mittaan saadaan omaa ruokahuoltoon kasvimaalta juureksia, puutarhan marja- ja omenasadosta tehdään mehuja ja hilloja, ja kotieläintuotannosta puolestaan omaa lampaan- ja sianlihaa sekä kananmunia. Kala tulee usein tilalle suoraan tukusta pakasteena, mutta joskus myös itse pyydystettynä läheisestä järvestä. Alkuaikojen ajatuksesta jalostettujen tuotteiden välttämässä on jouduttu monin osin tinkimään, sillä ruokaa kuluu niin paljon.

listen kokouksissa käsitellyt asiat liittyvät ennen kaikkea asukas-yhteisön asioihin. Torpparikokouksissa käsitellään lähinnä ajankoh- taisia töitä.

Yhteisöllisen päätöksenteon oppiminen on aikaa vievä prosessi ja vaatii opettelua. Oman mielipiteen ilmaiseminen ja toisen mielipiteen huomioiminen ja kunnioittaminen on sekä henkilökunnalle että asiakkaille oppimisen paikka. On opeteltava ottamaan kantaa, rohkaistuttava esittämään ideoita sekä antamaan periksi tarvittaessa.

Yhteisöstä on tukea myös työntekijöille. On hyvä on myös huomata, ettei kaikkea tarvitse itse hallita, sillä suuresta joukosta löytyy monenlaista osaamista, kuten eräs ohjaajista muistuttaa: ”*Ja se rikkaus, että kaikella henkilökunnasta on erilainen tausta ja koulutus, nii sekin tuo sitä, että on joka hommaan lähestulkoon sellain ihminen, joka hallitsee sen. Ei tarvi yrittääkää ite, että vois kaikki hallita. Et aina on apu lähellä.*”

Elämä maatilalla on ajoittain kiireistä ja työtä on paljon perustehtävän eli kehitysvammaisten asumisen, työtoiminnan ja kuntoutuksen ohella. Maatila ympäristöineen tarjoaa kuitenkin monipuolisia mahdollisuuksia perustehtävän toteuttamiseksi. Henkilökunnan mielestä työ vaatii

- Tilanneherkkyyttä ... että saattaa hetkellisesti tilanne muuttuuki toiseksi, että oot jo tehny työsuunnitelman ja muuta, ni se voi mennäki ihan uusiks että...
- Pitkäpinnasuutta...
- Joustavuutta...
- Pitkäjännitteisyyttä ja luovuutta.
- Ettei tää mikään tiukkapipon työpaikka oo.

5.2.6 Hoidon yksilöllisyys

Hakamaalla oli vahva kokemus siitä, että toimintamallin avulla on voitu tarjota hyvää elämää haasteellisestikin käyttäytyville kehitysvammaisille. Henkilökunnan mukaan ympäristö soveltuu erityisesti ihmisille, jotka tarvitsevat tilaa ympärilleen ja kunnollista tekemistä. Monella on ollut mielenterveyteen, käyttäytymiseen ja sosiaaliin taitoihin liittyvää problematiikkaa. Toiminnan vaikuttavuuden tavoitteet asetettiin yksilöiden tarpeista, mutta niillä nähtiin myös laajempaa merkitystä: ”*Iso juttu, jos me näitten ihmisen kohdalla saataisiin asiat etenemään sillai, että me löydettäisiin heille sellainen ympäristö ja mahdollisuudet, että heillä olisi mahdollisuus tehdä oikeita asioita. Paha olo ei purkautuisi ympäristöä vahingoittavalla tavalla.*”

Kehitysvammahuollon yksiköissä pysyvyys on erityisen tärkeää, jotta kehitysvammaisen asiakas voisi kokea hallitsevansa ympäristön muutoksia. Henkilökunnassa tapahtuu kuitenkin muutoksia Hakamaallakin. Laitoshajautuksen myötä Hakamaalle tulee lisää asukkaita ja toiminta hakee väistämättä muotoaan jonkin aikaa. Eräs ohjaajista esitti henkilökunnan haastattelussa huolen yksikkökoon suurentumisesta: ”*Eihän siinoo mitään mieltä, et se laitos pienennetään pieneks laitokseks tänne metsän keskelle. Mikä hyöty siitä sitten on?*” Myös asukaskunnassa tapahtuu muutoksia, kun kunnat vähentävät ostopalveluiden käyttöä taloustilanteeseen vedoten. Hakamaan yhteisö on tiivis, mutta yhteisön kokoonpano on jatkuvassa liikkeessä ja se luo tiettyä epävarmuutta ja jännitystä, kun ei tiedetä, millainen asiakas tai työntekijä poislähteneen tilalle tulee. Pahimmassa tapauksessa esimerkiksi uusi asiakas ei mukaudu yhteisössä vallitseviin toimintatapoihin, vaan niitä joudutaan mukauttamaan tulokkaan tapoihin. Luottamus voi vaihtua lukkoihin.

Työ maatilalla poikkeaa monipuolisuudessaan ja ulkotyön mahdollisuuksissaan suuresti tavanomaisista kehitysvammaisille järjestetyistä työ- ja päivätoimintapalveluista. Tilalla kahtena päivänä viikossa työskentelevä naistorppari kertoo omista työkokemuksistaan ennen tilalle tuloa: ”*No mä en oo tehny paljo mitää töitä [työkeskuksessa]... mä piirtelin vihkkoon... kirjotin. Kirjotin koko ajan. Enkä muuta tehny*”.

Henkilökunnan näkemysten mukaan fyysinen työ on ollut niin kehon hahmottamisen kuin energian purkamisen apuväline. Eräs tilallisista vahvistaa henkilökunnan käsitykset omalla kertomuksellaan: ”*Yleensä mä tykkään siitä niinku semmosesta oikeen ras-*

kaasta työstä... semmosesta niinku... niinku tosta puutyöstä, mitä me tehtiin siel metsäpals-talla. Se oli oikein mukavaa työtä... Sitte mä aina tykkäsin tosta... lannanluonnista nave-toissa. Siinä kädet saa sillai niinku työtä... sil-lai oikein raskasta!

Monen kehitysvammaisen omaisten per-heessä oli kokemusta muistakin asumisen ja työtoiminnan paikoista, jotka eivät syystä tai toisesta olleet toimineet. Omaisten keskuu-dessa Hakamaa koettiin turvalliseksi ja rau-hoittavaksi paikaksi. Erityisesti arvostettiin monipuolista toimintaa.

”Jos ei ihmisellä ole mitään tekemistä niin se menee siihen ihmisen säilyttämiseen ja se luo niitä ongelmia. Ainakin tuommoselle energi-

selle nuorelle miehelle, jolla on halu tehdä kai-kenlaista.”; ”Just nämä oikeat tekemiset, että on rakennettu rantasaunaa ja tehdään puita. Että on näitä omia osaamisalueita. Se on ollut äärettömän tärkeää.”; ”Tän paikan monipuoli-suus, että sä et aamulla lähde johonkin nappeja laskemaan ja pussittamaa ja siten tuut iltapäi-vällä kotia, vaan et täällä tapahtuu kokoajan jotain uutta.”

Läheiset olivat huomanneet, kuinka käyttäyty-misongelmia tulee helposti, kun järkevää teke-mistä ei ole riittävästi. ”Kaisalla” on taipu-mus mennä omiin maailmoihinsa. Sit se rupee nyhräämään omassa huoneessa, rupee puhu-maa itekseen näille kuvitelluille leikkikave-reille. Mut sillon kun sillä on toimintaa, likka on ihan erilainen.”

6 Johtopäätökset

Tämän osatutkimuksen tavoitteena oli määrittää viitekehys Green Care-toiminnan hyvinvointivaikutusten todentamiseen. Green Care -vaikuttavuuden elementtien – luonto, toiminta ja yhteisö – sisältöä selvitettiin kirjallisuuden perusteella. Luonnon elvyttävyyttä jäsennettiin rauhoittumisen, läsnäolon, myönteisten mielialojen sekä luontoliikunnan fyysisten vaikutusten kautta. Eläinten hyvinvointivaikutukset liittyvät rauhoittumisen ja läsnäolon ohella myös sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden harjoitteluun. Toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden kautta kuva luonnon tarjoamista kuntoutuksellisista mahdollisuuksista laajeni edelleen. Tuloksia tarkasteltiin ihmisen voimaantumisen ja henkilökohtaisen kasvun näkökulmasta.

Luonnon hyvinvointivaikutusten sisältöä ja merkitystä tutkittiin tarkemmin kahdella maatilalla, joissa harjoitettiin sosiaalityötä. Maatilojen toiminnan jäsentämiseen ympäristösuhteen, toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden teemat tarjosivat väljän viitekehysten. Maatilojen arjen todellisuudessa vaikuttavuuden elementit linkittyivät varsin tiiviisti toisiinsa. Havainnot on esitetty tiivistetysti Taulukossa 2.

Maatilaympäristön monipuolisuus nousi aineistoista selkeästi esille hyvinvointia mahdollistavana ja tuottavana tekijänä. Monipuolinen ympäristö sallii erilaisten ihmisten löytää asioita, jotka heitä innostavat ja kiinnostavat. Innostuksen syntyminen on tärkeää, sillä se vie mukaan toimintaan ja vuorovaikutukseen, mitä kautta avautuu mahdollisuudet uusien asioiden ja taitojen oppimiseen. Ihmisten erilaisuus tuli kuitenkin selkeästi esille: Se, mikä toimi yhden asiakkaan kohdalla, ei välttämättä innostanut toista.

Vaikuttavuuselementtien moninaisuus ja yhteen kietoutuminen tulivat esille myös kirjallisuudessa. Luontoon ja eläimiin liittyä useita ihmisen hyvinvointia tukevia vai-

kutuksia, jotka eri tilanteissa voidaan ottaa käyttöön. Luonto- ja eläinavusteisuudessa painottuu työntekijöiden ammattitaito ja tilannekohtainen reagoiminen. Osaamisen kautta ammattilainen pystyy seuraamaan tilanteiden kehitystä, ja poimimaan esille sellaisia elementtejä, jotka kyseisessä tilanteessa voivat auttaa asiakasta ja viedä kehitystä eteenpäin. Erilaisia toimintatapoja voidaan kokeilla ja niiden vaikuttavuutta havainnoida. Kokeilun tuoman tiedon valossa voidaan jatkaa hyvin toimivia käytäntöjä ja vastaavasti luopua heikommin toimivista. Toimintatapoja voidaan kokeilla uudestaan kuntoutusprosessin myöhemmissä vaiheissa.

Voimavaralähtöisyys nousee vahvasti esille maaseutu ympäristössä. Luonto kaikkinen toimintoinen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden mahdollisuuksineen tarjoaa ympäristön, jossa voidaan nostaa esille ihmisten vahvuuksia esille ja tukea selviytymistaitojen vahvistumista. Maatilaympäristö tarjoaa siis ennen kaikkea resurssin, jonka avulla ohjaaja tai terapeutti voi tukea ja tehostaa kuntoutumisprosessia. Resurssien hallinnan haasteellisuus tuli myös näkyviin erityisesti Hakamaalla. Ajoittain työtehtävien hallinta aiheuttaa kiirettä, eikä sopivia työntekijöitä ole aina helppoa löytää. Työntekijöiltä Hakamaan kaltaisen maatilatoiminnan ja ympäristön hallinta vaatii suurta tilanneherkkyyttä ja joustavuutta sekä luonnollisesti myös maatilatoimintaan liittyvää ammattitaitoa.

Tässä tutkimuksessa on tunnistettu ja tutkittu hoivamaatalouden vaikuttavuuden elementtejä. Vaikutusmekanismien tarkempi tunnistaminen, analysoiminen ja todentaminen eri asiakasryhmien parissa vaatii uutta systemaattista tutkimusta. Mielenkiintoista on myös ymmärtää nykyistä paremmin vaikutusten syntymisen ajallista mittakaavaa. Ammattilaisten kokemusten mukaan luonnon ja eläinten läsnäolo on auttanut nimenomaan kuntoutumisprosessin aloittamisessa,

HYVINVOINTIVAIKUTUKSET ASIAKKAILLE

Luontoympäristön vaikutukset

- Sopiva ympäristö haastaviin käyttäytymistilanteisiin
- Työelämän rytmittäjänä, luontaiset elämisen rytmit
- Luonnon esteettisyys ja elämyksellisyys

Lähiyhteisön luoma turva

- Turvallinen arki ja henkilökohtaisen kasvun tuki
- Toisen ihmisen arvostava kohtaaminen
- Arjen rutiinit ja ennakoitavuus
- Yhteiset juhlat ja perinteet vuoden kierrossa
- Työntekijöiden sitoutuneisuus ja osallisuus yhteisöissä
- Yhteiset ruokahetket

Maaseudun rauhoittavat vaikutukset

- Tasapainoilu yksityisen ja yhteisen tilan välillä
- Tila ja väljyys sallii myös tunteiden purkamisen
- Perinteiden ja lähihistorian luoma jatkuvuus
- Vuodenaikojen ja elämisen rytmit

Maatila- ja maaseutu ympäristön tuki työntekijöiden jaksamiselle ja hyvinvoinnille

Yhteisöllisyys

- päätöksenteon harjoittelu ja osallisuuden kokemukset
- avoimuuden, asioiden esille ottamisen ja puhumisen mallien opettelu
- yhteisön laajeneminen myös perheen ulkopuolelle: huomion suuntaaminen omasta tilanteesta muiden tarpeisiin
- Perinteistä ja vuodenajan rytmeistä elämän jatkuvuutta

Eläimet sosiaalisten tukiverkkojen täydentäjinä

- läheisyyttä, lohtua, arjen harjoitustilanteita
- lloa, elämyksiä ja vastuunottoa
- sosiaalisten suhteiden syntyminen edesauttaminen
- tunnetaitojen työstäminen

Maatila luo ympärilleen toiminnallisuutta

- monipuolinen ympäristö toiminnan luomiseen
- kuntouttavien elementtien tilanne- ja asiakaskohtainen esiin nostaminen
- elämän perusasioiden ymmärtäminen
- ruoantuotantoon osallistuminen
- lasten ja nuorten osallistuminen maatilan töihin: luontevat tilanteet ongelmallisten asioiden käsittelyyn
- helpot ja harjoittelua vaativat työt kehityksen mahdollistajina

jossa pyritään luottamuksellisen vuorovai-
kutussuhteen solmimiseen. Myöhemmässä
vaiheessa luontoavusteisuuden merkitys on
luultavasti enemmän motivoivan tekemi-
sen ja itsetunnon vahvistamisen puolella.
Miten pysyviä vaikutukset ovat? Millä edel-
lytyksillä ihminen voi omaksua kokemuk-

sensa osaksi minäkuvaansa ja identiteetti-
ään, jolloin muutosten pysyvyyden oletetaan
parantuvan? Oppivatko ihmiset myöhem-
min elämässään hakemaan luonnosta omalle
hyvinvoinnilleen tukea ja käsittelemään ehkä
paremmin kohtaamiaan haasteita?

Kiintoisa tutkimuksellinen teema on myös se, miten Hakamaan ja Toiskan kaltaisten yhteisöjen työntekijät kokevat oman jaksamisensa, hyvinvointinsa ja työkykynsä maatilaympäristössä. Tutkimuksessa tuli esille, että työntekijät saivat luonnosta ja eläimistä iloa ja rauhaa. Toisaalta tutkimus osoitti, että maatilaympäristö vaatii erityistä luonnetta ja suuntautumista. Työntekijöiden kokemuk-

sia tarkastellaan harvoin vaikuttavuustutkimuksissa, joissa keskitytään asiakkaan hyvinvointivaikutusten mittaamiseen. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ajatellaan usein toimivan yhdenmukaisesti kaikissa tilanteissa. Ympäristöissä, joissa olosuhteet on aina erilaiset ja muuttuvat, henkilökunnan tilannekohtaisella toiminnalla on suuri merkitys myös asiakkaiden hyvinvoinnille.

Lähdeluettelo

- Alasaari, J. & Ala-Nissilä, H. 2010. Green care ja sosiaalipedagoginen hevostointi. Hevostointi psykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukena. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu: sosiaali- ja terveysala. 73 s.
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., 2006. The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood: A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience* 256, 3: 174–186.
- Annerstedt, M. & Währborg, P. 2011. Nature Assisted Therapy: Systematic review of controlled and observational studies. *Scand J Public Health* 39, 4: 371–388.
- Anttinen, E. E. 1995. Kuntoutumisen tie kohti parempaa elämänlaatua. Teoksessa Varranka, M. (toim.). Vajaakuntoisten työllistämisen edistämistä, Fountain House Mielenterveyskuntoutujien klubitilo. Helsinki: VATES.
- Aspvik, U. 2003. Psykkisesti vajaakuntoisten avotyötoiminta – toiminnan kehittämisprosessi ja merkitys osallistujien elämänlaadulle. Oulun yliopisto. 109 s. ISBN 951-42-7128-9 Viitattu. 2.3.2012. Saatavissa Internetistä. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514271289/>
- Baer, R.A. 2003. Mindfulness training as a clinical intervention. A conceptual and empirical review. *Clinical Psychology: Science & Practise* 10(2): 1425-1453.
- Barrett, L. F., Mesquita, B., Ochsner, K. N., & Gross, J. J. 2007. The experience of emotion. *Annu. Rev. Psychol.* 58: 373–403.
- Barton, J. & Pretty, J. 2010. What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environmental Science and Technology* 44(10): 3947–55.
- Berger, R. & McLeod, J. 2006. Incorporating nature in therapy: a framework for practice. *Journal of Systemic Therapies* 25(2): 80–94.
- Berger, R. 2007. Building a home in Nature: an innovative framework for practice. *Journal of Humanistic Psychology* 48(2): 264–279.
- Berger, R. 2009. Being in nature: an innovative framework for incorporating nature in therapy with older adults. *Journal of Holistic Nursing* 27(1): 45–50.
- Bernstein, P.L., Friedmann, E. & Malaspina, A. 2000. Animal assisted therapy enhances resident social interaction and initiation in a long term care facilities. *Anthrozoos* 13: 213–224.
- Bird, W. 2007. Natural thinking: Investigating the links between the natural environment, biodiversity and mental health. Royal Society for Protection of Birds. Viitattu 4.5.2010. Saatavissa internetistä: http://www.rspb.org.uk/Images/naturalthinking_tcm9-161856.pdf

- Bowler, D. E., Buyung-Ali, L. M., Knight, T. M. & Pullin, A. S. 2010. A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health* 10: 456.
- Braun, C., Stangler, T., Narveson, J., Pettingell, S. 2009. Animal-assisted therapy as a pain relief intervention for children. *Complementary Therapies in Clinical Practice* 15: 105–109.
- Breitenbach, E., Stumpf, E., Lorenzo, V. & Ebert, H. 2009. Dolphin-assisted therapy: changes in interaction and communication between children with severe disabilities and their caregivers. *Anthrozoos* 22(3): 277–289.
- Ceci, R. & Hassmen, P. 1991. Self-monitored exercise at three different RPE intensities in treadmill vs field running. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 23(6): 732–738.
- Cobb, S. 1976. Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine* 38(5): 300–314.
- Cooper M.C. & Barnes, M. 1995. *Garden in healthcare facilities: Uses, therapeutic benefits and design considerations*. Martinez, CA: The Center for Health Design.
- Colombo, G., Dello Buono, M., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. 2006. Pet therapy and institutionalized elderly. A study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics* 42: 207–216.
- Crisp, S. & Hinch, C. 2004. Treatment effectiveness of wilderness adventure therapy. A comprehensive evaluation. *Neopsychology*. Viitattu 10.10.2012. Saatavissa internetistä: <http://www.neopsychology.com.au/index.cfm>
- Diette, G.B., Lechtzin, N., Haponik, E., Devrotes, A. & Rubin, H.R. 2003. Distraction therapy with nature sights and sounds reduces pain during flexible bronchoscopy: A complementary approach to routine analgesia. *Chest* 123: 941–8.
- Dunderfelt, T. 2001. Intuitio ja tunneviestintä. Ihmisten välinen näkymätön yhteys. Helsinki: Dialogia.
- Elings, M. & Hassink, J. 2008. Green care farms, a safe community between illness or addiction and the wider society. *Therapeutic Communities* 29(3): 310–322.
- Eräsaari L. 2007. Julkista sektoria on tehostettu yhteisöllisyyden kustannuksella. *Helsingin Sanomat*, 19.11.2007.
- Fawcett, N. R. & Gullone, E. 2001. Preventive intervention for conduct disorder. Consideration of a novel approach involving animal-assisted therapy. Monash University: Department of Psychology. Viitattu 6.8.2012. Saatavissa internetistä: <http://www.deakin.edu.au/>
- Faver, C. A. 2010. School based human education as a strategy to prevent violence: review and recommendations. *Children and Youth Services Review* 32: 365–370.
- Filan, S. & Llewellyn-Jones, R. 2006. Animal-assisted therapy for dementia. A review of literature. *International Psychogeriatrics* 18(4): 597–611.
- Fine, A. H. 2006. *Handbook on animal-assisted therapy. Theoretical foundations and guidelines for the practice*. San Diego: Academic Press.
- Finney, J.W. & Moos, R.H. 1991. The long term course of treated alcoholism. *Journal of Studies on Alcohol* 52: 44–54.
- Finnholm, I. 2007. Narratiivinen terapia päihdeperheiden auttamisessa. *Tiimi* 2007:1, 10–11. Viitattu 4.4.2012. Saatavissa internetissä: <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/107/narratiivinen.html>. Tiimi 1.
- Fritz, C. L., Farver, T. B., Kass, P. H., & Hart L. A. 1995. Association with companion animals and the expression of noncognitive symptoms in Alzheimer's patients. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 183(7): 459–463.

- Grahn, P., Martensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P., & Ekman, A. 1997. Ute på dagis. Stad & Land, 93/1991. Alnarp, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Grahn, P. & Stigdotter, U.A. 2003. Landscape planning and stress. Urban Forestry and Urban Greening 2: 1–18.
- Grahn, P. 2008. Terapiträdgården på Alnarp. Vårdalinstitute. Tematiska rum. Viitattu 4.10.2012. Saatavissa internetistä: <http://www.vardalinstitutet.net/documentarchive/1168/1575/3439/4256/4282/7473.pdf?objectId=11530>
- Gockel, M., Lindholm, H., Tuomisto, M., Schildt, J., Kallio, A., Viljanen, A., Räisänen, K., Sarna, S., Kivistö, M., Kalimo, R. & Hurri, H. 2004. Työstressi, uupumus ja koettu työkyky. Mittaaminen ja rentoutuksen vaikutus. Helsinki: ORTON Invalidisäätiö. 52 s. ISBN 952-9657-23-4.
- Goleman, D. 1997. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Helsinki: Otavan. ISBN 951-1-14457-X.
- Gordon, A.J., Zrull, M. 1991. Social networks nad recovery: one year after inpatient treatment. Journal of Substance Abuse Treatment 8: 143–152.
- Haigh, R. 2007. The view from the other side. How green care could help in mental health. Teoksessa: Gallis, C. (toim.). Green care in agriculture: health effects, economics and policies. Thessaloniki: University Studio
- Hartig, T., Mang, M., Evans, G.W. 1991. Restorative effects of natural environmental experiences. Environment and Behavior 23(1): 3–26.
- Hassink, J., Elings, M., Zweekhorst, M., van der Nieuwenhuizen, N. & Smit, A. 2010. Care farms in the Netherlands: Attractive empowerment-oriented and strengths-based practices in the community. Health & Place 16(13): 423–430.
- Haubenhofer, D. K., Eling, M., Hassink, J. & Hine, R. E. 2010. The development of green care in western European countries. Journal of Science and Healing 6(2): 106–111.
- Haubenhofer, D., Gallis, C., Harris, F., Jolly, L., Kaufmann, M., Krogh, E., Salo, K., Schockemöhle, J. Smeds, P. & Wiesinger, G. 2013. Learning on green care farms. Teoksessa Gallis, C. (toim.). Green care: for human therapy, social innovation, rural economy, and education. Chapter 13. Hauppauge, U.S.A.: Nova Science. s.
- Hauge, H., Braastad, B., Berget, B., Kvaem, I. & Enders-Slegers, M-J. 2012. The effect of the horse on adolescents' self-efficacy, self-esteem and social skills. Teoksessa: Berget, B., Lidfors, L., Pálsdóttir, A.M, Soini, K., Thodberg, K. (toim.). Green Care in the Nordic countries – a research field in progress. Report from the Nordic research workshop on Green Care in Trondheim, June 2012, Ås: Norwegian University of Life Sciences. s.
- Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L. & Ruusi-Pyykkönen, M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita. 368 s. ISBN - 978-951-37-6428-9
- Havesköld, L. & Risholm Motlander, P. 1995. Utvecklingspsychoygy. Stockholm: Liber. ISBN: 978-91-47-09338-8.
- Herzog, T.R., Black, A.M., Fountaine, K.A. & Knotts, D.J. 1997. Reflection and attentional recovery as distinctive benefits of restorative environments. Journal of Environmental Psychology 17: 165–170.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.
- Hüther, G. 2008. The neurobiological preconditions for the development of curiosity and creativity. Viitattu 5.5.2011. Saatavissa internetistä: <http://www.gerald-huether.de/populaer/english/index.php>
- Hüther, G. 2010. Neurobiological approaches to a better understanding of human nature

- and human values. Humanism in the era of globalization. Viitattu 5.5.2011. Saatavissa internetistä: <http://www.gerald-huether.de/populaer/english/index.php>.
- Ikäheimo, K. (toim.). 2013. Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely. Helsinki: Solution Models House.
- Joye, Y. 2007. Architectural lessons from environmental psychology: the case of biophilic architecture. *Review of General Psychology* 11(4): 305–328.
- Kaarlenkaski, T. 2009. Tehotuotantoa vai lehmänhoitoa? Teoksessa: Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.). Ihmisten eläinkirja. Palmenia. Gaudeamus. s. 89–102. ISBN: 978-951-570-786-4.
- Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus Oy.
- Kaipio, K. 2009. Poreilua-blogi 5.5.2009. Viitattu 2.2.2011. Saatavissa internetistä: <http://neuvoa-antavat.stakes.fi>
- Kairi, T., Nummelin, T. & Teittinen, A. 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6. Helsinki.
- Kallio, S. & Rintamaa, J. 2008. Koira mukana lastensuojelussa. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Kapat-Zinn, J. 2007. Täyttä elämää. Kehon ja mielen yhteistyö stressin, kivun ja sairauksien hoidossa. Helsinki: Basam Books.
- Kaplan, R.; Kaplan, S. & Ryan. 1998. With people in mind: Design and management of everyday nature. Washington, DC.
- Kaplan, S. 2001. Meditation, restoration and the management of mental fatigue. *Environment and Behaviour* 33(4): 480–506.
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2011. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. THL Raportti 38/2010. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Karol, J. 2007. Applying a traditional individual psychotherapy model to equine-facilitated psychotherapy (EFP): theory and method. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 12(1): 77–90.
- Karlsson, L., Melartin, T. & Karlsson, H. 2007. Lapsuuden stressi uhkaa aikuisiän terveyttä. *Suomen Lääkärilehti* 37: 3793–3299.
- Katcher, A. & Wilkins, G.G. 1999. Helping children with AD Hyperactive and conduct disorders through Animal Assistant Therapy and Education. *Interactions* 12(4): 5.
- Kela 2012. Kelan kuntoutustilasto 2011. Viitattu 2.9.2013. Saatavissa internetistä: [http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Kunto_11_pdf/\\$File/Kunto_11.pdf](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Kunto_11_pdf/$File/Kunto_11.pdf)
- Kemppainen, E. 2010. Kuntoutuksen tavoitteet, keinot ja oikeusluonne. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. STAKES, Jyväskylä.
- Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuorinen-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2003. Kuntoutumisen mahdollisuus. Helsinki: WSOY.
- Korpela, K., Kyttä, M. & Hartig, T. 2002. Restorative experiences, self-regulation and childrens' place references. *Journal of Environmental Psychology* 22: 387–398.
- Korpela, K., Ylen, M., Tyrväinen, L. & Silvennoinen, H. 2008. Determinants of restorative experiences in everyday favourite places. *Health and Place* 14: 636–652.
- Korpela, K. 2008. Ympäristö ja positiiviset tunteet. Teoksessa: Punamäki, R-L., Nieminen, P. & Kiviahho, M. (toim.) Mieli ja terveys: ilon ja muutoksen psykologiaa. Tampereen yliopisto, Psykologian laitos. Tampere.
- Kortteinen, M., Tuomikoski, H. 1998. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hämeenlinna: Tammi.
- Kovacs, Z, Kis, R., Rozsa, S. & Rozsa, L. 2004. Animal-assisted therapy for middle-aged

- schizophrenic patients living in a social institution. *Clinical Rehabilitation* 18: 483–486.
- Kuhn, J.L. 2001. Toward an ecological humanistic psychology. *Journal of Humanistic Psychology* 41(2): 9–24.
- Kuller, R. & Lindsten, C. 1992. Health and behavior of children in classrooms with and without windows. *Journal of Environmental Psychology* 12: 305–317.
- Kuo, F.E. & Sullivan, W.C. 2001a. Aggression and violence in the inner city: effects of environment via mental fatigue. *Environment and Behaviour* 3(4): 543–571.
- Kuo, F.E. & Sullivan, W.C. 2001b. Environment and crime in the inner city. Does vegetation reduce crime? *Environment and Behaviour* 33(3): 343–367.
- Kyttä, M. 2002. Affordances of children's environments in the context of cities, small towns, suburbs and rural villages in Finland and Belarus. *Journal of Environmental Psychology* 22 (1-2): 109–123.
- Kuo, F.E. & Faber, T.A. 2004. A potential natural treatment for attention-deficit hyperactivity disorder: evidence from an national study. *American Journal of Public Health* 94(9): 1580–1586.
- Kyttä, M. Broberg, A. & Kahila, M. 2009. Lastenliikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2 (47): 6–25.
- Lahti, J. & Pienimäki, A. 2010. Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle. Teoksessa: Karjalainen, V. & Viikkumaa, I. (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. STAKES. Jyväskylä.
- Lang, U. E., Jansen, J. B., Werternauer, F., Gallinar, J. & Rapp M. A. 2010. Reduced anxiety during dog assisted interviews in acute schizophrenic patients. *European Journal of Integrative Medicine* 2(3): 123–127.
- Laukkanen, R. 2010. Luontoliikunta ja terveys. Tiiivistelmä raportista: Green Exercise and Health. www.frifo.no, 16.2.2010. Suomen Latu.
- Lehto, P. 2010. Mielenterveyden ongelmista. Syrjäytyminen. Vierailtu 2.0.2011. Saatavissa internetistä: http://mielenterveys.info/ongelma_syrjaytyminen.html. Vierailtu 2010.
- Lilja, T. 2011. Maataisrotujen merkitys kasvatustajilleen. Esimerkinä itä- ja länsisuomenkarjan kasvattaminen 2000-luvun alussa. Opinnäytetutkimus. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, sosiologian laitos.
- Lilja, T. & Soini, K. (toim.). 2014. Alkuperäisrotumme Green Care-toiminnassa. MTT Kasvu 19. Verkkojulkaisu.
- Louhi-Lehtiö, M. 2010. Experiential social emotional learning. Työnohjaus ja coaching hevosten avulla. Viitattu 8.8.2012 Saatavissa internetistä: <http://www.cavesson.com/ExselSuomi/>. Oy Cavesson Ltd.
- Louv, R. 2006. Last child in the woods. Algonquin Books of Chapel Hill.
- Lunden, J. 2012. Hännänheilauksia: Koiraavusteisen työskentelyn pilottiprojekti Turun kaupungin ympärivuorokautisessa hoidossa olevien vanhusten parissa. Opinnäytetyö. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu, sosiaalityö.
- Maas, J., Verheij, R. A., de Vries S., Spreewenbergen, P., Schellevis, F. G. & Groenewegen, P. P. 2009. Morbidity is related to a green living environment. *J Epidemiol Community Health* 63: 967–973.
- Malinen, T. 2007. Luova tila. Ratkaisukeskeisestä ja narratiivisesta työtavasta. Lyhytterapiainstituutti.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. 2001. Teoksessa: Fiske, S. T. Schacter, D. L. & Zahn-Waxler, C. (toim.). *Job burnout*. *Annual Review of Psychology* 52: 397–422.

- McPhedran, S. 2009. A review of the evidence for associations between empathy, violence and animal cruelty. *Aggression and Violent Behaviour* 14:1–4.
- Mead, G. H. 1962. *Mind, Self and Society. From the Standpoint of a Social Behaviourist*. Edited and with an Introduction by Charles C. Morris. Chicago: Chicago University Press.
- Mesimäki, K. 2012. Sieltä saa tyyneyttä, sieltä saa energiaa. Luontokokemukset päihdeongelmasta toipuneiden elämäntarinoissa. Pro Gradu tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiaalityö.
- Metteri, A. & Haukka-Wacklin, T. 2010. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Jyväskylä: STAKES.
- Millan, C. & Jopeltier, M. 2010. *Laumanjohtaja. Koirakuiskaajan vinkit*. Hämeenlinna: Kariisto Oy.
- Mitchell, R. & Popham, F. 2008. Effect of exposure to natural environment of health inequalities: an observational population study. *The Lancet* 372: 1655–1660.
- Mäkelä, I. 2011. Kokemuksellista oppimista luonnon ehdoilla. Outward Bound Finland ry. Viitattu 3.4.2012. Saatavissa internetistä: <http://www.gcfinland.fi/gcpaivat2011>.
- Nakamura, Y., Lipschitz, D. L., Landward, R., Kuhn, R., West, W. 2011. Two sessions of sleep-focused mind–body bridging improve self-reported symptoms of sleep and PTSD in veterans: A pilot randomized controlled trial. *Journal of Psychosomatic Research* 70(4): 335–345.
- Nikanne, J. 2011. Psykiatrisen ratsastusterapian mahdollisuudet vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa. Teoksessa: Mattila-Rautiainen, S. (toim.). *Ratsastusterapia*. Juva: PS-Kustannus.
- Nordh, H., Grahn, P. & Währborg, P. 2009. Meaningfull activities in the forest, a way back from exhaustion and long-term sick leave. *Urban Forestry & Urban Greening* 8:207–219.
- Odendaal, J. S. J. & Meintjes, R. A. 2003. Neurophysiological correlates of affiliative behaviour between humans and dogs. *The Veterinary Journal* 165: 296–301.
- Pawsitive Interarctive. 2002. A scientific look at the human animal bond. Viitattu 3.3.2012. Saatavilla internetistä. <http://www.pawsitiveinteraction.com/background.html>.
- Peacock, J., Hine, R. & Pretty, J. 2007. Got the blues, then find some Greenspace: the mental health benefits of green exercise activities and green care. University of Essex report. Mind Week. University of Essex.
- Peuraniemi, T. 2012. Luonnollista hyvinvointia. Esisuunnitteluhanke green care-toimintamallin kehittämisestä Muurutvirran hoitokodin kehitysvammaisille asiakkaille. Opin-äytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen koulutusohjelma.
- Pretty, J., Peacock, J., Sellens, M., Griffin, M. 2005. The mental and physical health outcomes of green exercise. *International Journal of Environmental Health Research* 15(5): 319–337.
- Priest, S. 1999. The adventure experience paradigm. Teoksessa: Hof, M.D. & McNutt, J.G. (toim.) *The global environmental crisis: implication for social welfare and social work*. Brookfield, VT: Ashgate. 12–35.
- Prothmann, A., Ettrich, C. & Prothmann, S. 2009. Preference for and responsiveness to people, dog and objects with children with autism. *Anthrozoos* 22(2):161–171.
- Punamäki, R-L. 2008. Voiko traumasta tulla mitään hyvää? Psykkinen kestävyys ja inhimillinen kasvu kidutuksen uhreilla. Teoksessa Punamäki, R-L., Nieminen, P., Kiviahho, M.(toim.), *Mieli ja terveys: ilon ja muutoksen psykologiaa*. Psykologian laitos. Tampereen yliopisto, 81–92.

- Qing, L. 2010. Effect of forest bathing trips on human immune function. *Environ Health PrevMed* 15(1): 9–17.
- Ranne, K. 2002. Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastatteluiden sekä dokumenttien valossa. Turun Yliopisto. 135 s.
- Richards, R. 2001. A new aesthetic for environmental awareness: chaos theory, the beauty of nature, and our broader humanistic identity. *Journal of Humanistic Psychology* 41(2): 59–95.
- Risku-Norja, H. & Aaltonen, V. 2007. Maalle oppimaan. Kestävää kehitystä koulujen ja lähimaatilojen yhteistyönä Maa- ja elintarviketalous 112. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met112.pdf>
- Roberts, M. 2010. Hevoskuiskaajan käsikirja. Monty Robertsin opissa. Porvoo: Rea-dme.fi.
- Saastamoinen, K. 2007. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Pro gradu-työ. Kuopio: Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.
- Sack, R. 1997. *Homo geographicus: a framework for action, awareness, and moral concern*. Baltimore: Johns Hopkins.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto ja luonnon mieli. Eko- ja ympäristöpsykologinen näkökulma. Green Spot. 143 s.
- Salovuori, T. 2012. Terveyttä puutarhasta – voimaantuminen Green Care -puutarhatoiminnan ohjauksessa. Pro-gradu tutkielma. Turku: Turun yliopisto: kasvatustieteen laitos.
- Salovuori, R. 2009. Vihreyden keskellä. Levon ja virkistymisen puutarhat. Saarijärvi: Kirjapaja.
- Saukko, E. & Warsell, M. 2011. ”Tos tulee enemmän sitä elämisen makuu.”: Maatila toimintaterapian ympäristönä. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu, Helsinki. <http://publications.theseus.fi/handle/10024/38173>
- Seppälä, E. 2011. Tapa toimia tallityössä. Viitattu 18.01.2011. Saatavissa internetistä. http://kotisivukone.fi/files/hevostoiminta.kotisivukone.com/elisa_seppln_artikkeli_spht_yhdistykseen2.doc.
- Shiloh, S., Sorek, G., & Terkel, J. 2003. Reduction of state-anxiety by petting animals in a controlled laboratory experiment. *Anxiety, Stress, and Coping* 16: 387–395.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto.
- Smeds, P. 2012. Kokemus käytännönläheisessä oppimisympäristöissä lisää oppimisen iloa ja tukee syväoppimista. Risku-Norja, H., Jeronen, E., Kurppa, S., Mikkola, M. & Uitto, A. (toim.). Ruoka - oppimisen edellytys ja opetuksen voimavara. Helsingin yliopisto. <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisu25.pdf>
- Spiegel, D., Bloom J.R., Kraemer H.C. & Gottheil, E. 1989. Effect of psychosocial treatment on survival of patients with metastatic breast cancer. *Lancet* 142 (8668): 888–891.
- STM 2004. Sosiaalisen työllistämisen työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 19. Helsinki.
- Timonen, P. 2009. Arkiset haaveet - luontoharastukset nautinnon lähteenä. Teoksessa: Liikanen, M. (toim.) *Suomalainen vapaa-aika*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tsai, C-C., Friedman, E. & Thomas, S. A. 2010. The effect of animal-assisted therapy on stress responses in hospitalized children. *Anthrozoos* 23(3): 245–258.

- Ullrich, R.S. 1984. View through window may influence recovery from surgery. *Science* 224: 420–421.
- Tyrväinen L. & Tuulentie S. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaiselle ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. *Metlan työraportteja* 2007:52. Helsinki: Metsäntutkimuslaitos.
- Yorke, J. G. 2010. Human-animal relationships as modulators of trauma effects in children: a developmental neurobiological perspective. Tennessee: University of Tennessee. Viitattu 6.9.2012. Saatavilla internetistä. http://trace.tennessee.edu/utk_graddiss/765.
- Vainionpää, A.-M. 2014. Eläinavusteisen työtoiminnan mahdollisuudet vankien kuntouttamisessa. Teoksessa Soini, K. & Lilja, T. (toim.) *Alkuperäiset kotieläinrotumme Green Care-toiminnassa*. MTT Kasvu 19. Verkkojulkaisu. s. 48–62.
- Venkula, J. 2008. *Tekemisen taito*. Helsinki; Jyväskylä : Minerva. 155 s. ISBN 978-952-492-180-0.
- Viau, R., Arsenault-Lapierre, G., Fecteau, S., Champagne, N., Walker, C-D. & Lupien, S. 2010. Effect of service dogs on salivary cortisol secretion in autistic children. *Psychoneuroendocrinology* 35(8): 1187–1193.
- Viinamäki, H. 2005. *Lemmikkieläinten merkitys autistisille käyttäytyville lapsille*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, psykologian laitos.
- Walsh, F. 2009a. Human-animal bond I. The relational significance of companion animals. *Family Process* 48(4): 462–480.
- Walsh, F. 2009b. Human-animal bond II. The role of pets in family systems and family therapy. *Family Process* 48(4): 481–499.
- Webb, A.R. & Engelsens, O. 2006. Calculated Ultraviolet Exposure Levels for a Healthy Vitamin D Status. *Photochem. Photobiol.* 82: 1697–1703.
- Wells, N.M. & Lekies, K.S. 2006. Nature and the life course: pathways from adulthood nature experiences to adult environmentalism. *Children, youth and environments* 16(1): 1–24.
- Wilson, E. O. 1984. *Biophilia*. Cambridge: Harvard University Press. 157 s. ISBN - 0-674-07441-6
- Wilson, C. 1991. The pet as an anxiolytic intervention. *Journal of Nervous and Mental Disease* 179: 482–489.
- Wiman, R. 2010. Kumpaa pitää kuntouttaa –ihmistä vai yhteiskuntaa. Teoksessa Karjalainen, V. & Viikkumaa, I. (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Jyväskylä: STAKES.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveenummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. & Soini, K. 2009. *Green Care – terveyttä ja hyvinvointia maatilalta*. Maa- ja elintarviketalous 141. Viitattu 5.9.2012. Saatavissa internetistä <http://www.mtt.fi/met/pdf/met141.pdf>
- Yli-Viikari, A. Ilmarinen, K. & Roos, I. 2010. Maatilat Ruotsissa tuottavat sosiaalipalveluita. *Maaseudun Uusi Aika* 3. Viitattu 5.9.2012. Saatavissa internetistä: http://www.mua.fi/SIRA_Files/downloads/Arkisto/MUA_lehti/2010/MUA_3_2010_ko_Yli-Viikari.pdf
- Yorke, J. G. 2010. Human-animal relationships as modulators of trauma effects in children: a development neurobiological perspective. Tennessee: University of Tennessee. Päivitetty, viitattu. Saatavissa internetistä: http://trace.tennessee.edu/utk_graddiss/765.
- Yusuf, S., Hawken, S., Öunpuu, S., Dans, T., Avezum, A., Lanas, F., McQueen, M., Budaj, A., Pais, P., Varigos, J. & Lisheng, L. 2004. Effect of potentially modifiable risk factors associated with myocardial infarction in 52 countries (the Interheart study): case-control study. *Lancet* 364: 937–952.

Liite. Luonto- ja puutarha-avusteisen toiminnan hyvinvointivaikutukset.

Interventio	Tutkimus	Seuranta-aika	Tulokset
Satunnaistetut, kontrolliryhmän sisältävät tutkimukset			
Säännöllinen, ohjattu puutarhakävely	Lievästi masentuneet Interventio:40 hlö Vertailuryhmä 20 hlö	6 viikkoa	Ei tilastollista eroa ryhmien välillä
Puutarhaterapia	CP-lapset 22+22 hlö	10 viikkoa	Ei tilastollista eroa ryhmien välillä
Puutarhaterapia	Sydäntauti 59+48	Intervention jälkeen	Puutarharyhmällä mieli-alan parannus, sykkeen paraneminen
Luontoaltistus kotona (120 min/kerta)	Rintasyöpäpotilaat 83+74	Leikkauksen jälkeen	Keskittymiskyky selkeästi parempi luontoryhmällä
Luontoseikkailu (3pv)	Aikuisten käytöshäiriö, 8+8	5 pv:n jälkeen + 1 kk:n jälkeen	Luontoryhmällä parempi käytös, muissa muuttujissa ei tilastollista eroa. 1 kk seurannassa ei enää eroja
Kognitiivinen terapia+luontoterapia (16 viikkoa)	Lihavuus 37+29 (luontoterapian sijaan aerobista liikuntaa)	Intervention jälkeen, 10 kk:n jälkeen	Luontoryhmällä suurempi painonpudotus (5,5 kg) ja tyytyväisyys ohjelmaan, ei psykososiaalisia eroja
Iman satunnaistamista			
Puutarhaterapia	Krooninen skitsofrenia 25+25 hlö	5 kk:n seuranta	Puutarharyhmällä selkeä vuorovaikutustaitojen ja käyttäytymisen paraneminen, masentuneisuuden ja ahdistuneisuuden lieveneminen
Puutarhaterapia 2h/kerta, 12 viikkoa	Masennus 12+11	3 kk:n seuranta	Puutarharyhmällä selkeästi parempi itsetunto ja masennusoireiden väheneminen
Puutarhaterapia+ luontoterapia+ päihdekuntoutus	Päihdeongelma 13+18	10 kk:n seuranta	Puutarharyhmällä selkeästi vähemmän kiihtyneisyyttä, negatiivisia ajatuksia ja juomisen himoa. Näistä 31 % sortui uudelleen, kontrollisryhmästä 58%.
Luontoterapia+ ryhmäterapia	Mielenterveys häiriöt 858 hlöä	12 kk:n seuranta	Luontoryhmällä selkeästi parempi terveys sekä vanhempien että nuorten itsensä kokemana
Luontoterapia	Skitsofrenia 23+31	Intervention jälkeen, 12 kk:n jälkeen	Luontoryhmällä selkeästi parempi itsetunto ja skitsofrenian oireilu vähäisempää, myös painonpudotusta
Luontoterapia	Persoonallisuushäiriö 16+37	Intervention jälkeen, 12 kk:n jälkeen	Ei tilastollista eroa ryhmien välillä
Luontoterapia	Krooninen mielenterveyshäiriö 48+30	Intervention jälkeen, 3 vk:n jälkeen	Luontoryhmällä muodollisen ja epävirallisen kanssakäymisen selkeä paraneminen. Motivaatio ja oppimishalukkuus parantivat, oireilu väheni.

Liite. jatkuu

Interventio	Tutkimus	Seuranta-aika	Tulokset
Seikkailukasvatus	Posttraumaattinen stressi 108+111	Intervention jälkeen	Ei tilastollista eroa ryhmien välillä
Seikkailukasvatus (8 pv)	Skitsofrenia, kehitysvam- maisuus 23+12	Intervention jälkeen, 3 kk:n ja 1 v:n jälkeen	Oireiden selkeä vähen- eminen luontoryhmässä, tilastollinen ero häviää vuoden seurannassa
Seikkailukasvatus (10 pv)	Kuulovammaiset 10+10	Intervention jälkeen, 2 kk:n jälkeen	Luontoryhmässä selkeästi parempi itsetunto
Seikkailukasvatus (9 pv)+seurantaryhmä (3-4 kk)	Aivovamma 14 + 8	6 kk tai 2 v	Elämänlaatu luontoryh- mässä selkeästi parempi, myös psykososiaal- inen sopeutuminen 2 v:n seurannassa parempi
Luontoterapia (9 viikkoa)	Skitsofrenia 57+19	Intervention jälkeen	Luontoryhmässä selkeästi parempi itsetunto, ahdistu- neisuuden ja masentunei- suuden väheneminen
Seurantatutkimukset			
Puutarhaterapia+ psykoterapia	Huumeriipuvaiset 33 hlöä	6 kk.n seuranta	Psykoottisuuden ja levot- tomuuden väheneminen ohjelman aikana
Puutarhaterapia (1h/kerta, 6 viikkoa)	Psykiatriset potilaat 13 hlöä	6 viikon seuranta	Kokonaisvaltainen koettu hyvinvoinnin paraneminen ohjelman aikana
Puutarhaterapia (sään- nöllinen)	Dementia 14 hlö	9 viikon seuranta	Käyttäytymisen ja demen- tioireiden paraneminen
Puutarhaterapia (9 viik- koa)	Dementia 48 hlö	Ohjelman aikana	Selkeä sitoutumisen kasvu, mielialan paraneminen
Puutarhaterapia (3kertaa viikossa, 10 viikkoa)	Dementia 9 hlö	10 viikon seuranta	Toimintatason ja käyttäyty- misen parannus, demen- tioireissa ei muutosta
Puutarhaterapia (myös ruoanlaittoa)	Dementia 15 hlö	9 viikon seuranta	Suorituskyvyn parane- minen
Oleskelu puutarhassa	Dementia 34 hlö	12 kk	Mieliala parantunut, levottomuus vähentynyt, elämänlaatu parantunut, lääkityksen käyttö vähent- ynyt
Luontoterapia (12 viikkoa)+perhetyöskentely	Päihde- ja mielialaongel- mat 124 hlö	2+12 kk	Selkeä perheen toiminnan kehitys, Käyttäytymisen, henkisen terveyden, koulumenes- tyksen ja sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehi- tys ohjelman aikana
Luontoterapia (10-13 pv), ohjaus, ryhmätyöskentely	Mielenterveysongelmat 23 aikuista	Välittömästi	Itsetunto parantunut ja käyttäytymisen oireet vähentyneet. Elämänhal- linnassa ei tilastollista muutosta.
Seikkailukasvatus (3pv) (kelkkailua)	Kehitysvammasuus, aivovamma 14 hlöä	Välittömästi	Ei muutosta

Liite. jatkuu

Interventio	Tutkimus	Seuranta-aika	Tulokset
Luontoterapia (7 viikkoa)	Mielialahäiriöt, päihderiippuvuus	Välittömästi	Selkeä vihan tunteen väheneminen, asiantuntijoiden ja vanhempien arvioissa myönteistä kehitystä
Seikkailukasvatus (22 pv)+ ryhmä- ja yksilöterapia	Päihderiippuvuus 91 hlö	12 kk seuranta	Selkeästi vähentynyt käyttö, vuoden jälkeen 38 % osallistuu AA-toimintaan, 47 % ollut ilman huumeita
Laadullinen tutkimus			
Puutarhaterpia	Neurologiset häiriöt 14	Ohjelman aikana	Osallistujat kokivat toimintakyvyn parantuneen
Luontoterapia (10pv)	Syöpäpotilaat 11 hlö	Ohjelman aikana	Videointi ja haastattelut osoittivat myönteisiä kokemuksia, yhteisöllisyyden kehitystä
Puutarhatoiminta (2 pv viikossa/6 viikkoa)	Krooninen mielisairaus 10	Välittömästi	Elämän laadun paraneminen sekä potilaiden kokemana että mitattuna

*Luontoterapiana taulukossa on suomennettu "wilderness therapy" ja "adventure therapy". Vastaavasti "outward bound experience", "outdoor adventure education", "adventure programme" on käännetty seikkailukasvatukseksi.

Lähde: Annersted ja Währborg 2011.

Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutukset

Elina Vehmasto

Tässä luvussa tarkastellaan Green Care -palvelutoiminnan vaikutusten sivu-
virtoja, toisin sanoen pääosin muita,
kuin asiakkaan hyvinvointiin välittömästi
vaikuttavia tekijöitä. Näkökulma on ensisi-
jaisesti Green Care -palvelutoiminnan paikal-
lisissa vaikutuksissa. ”Paikallisuudella” tarkoi-

tetaan tässä Green Care -yksikön tai yrityksen
vaikutuspiirissä olevaa aluetta ja ihmisiä. Tut-
kimuksessa sovellettiin Maaseutupolitiikan
yhteistyöryhmän kehittämää maaseutuvaiku-
tusten arviointia, joka on yksi sektorikohtai-
sen ennakoarvioinnin menetelmä.

1 Maaseutuvaikutusten ennakoarviointi

Green care -palvelutoiminnan maaseutu-
vaikutusten arvioinnin lähtökohdaksi valitiin
maaseutuvaikutusten ennakoarviointi. Maaseutu-
vaikutusten arviointi (MVA) on yksi viime
vuosina kehitetyistä sektorikoh-
taisista ennakoarvioinneista, joita on synty-
nyt ympäristövaikutustenarvioinnin (YVA),
sosiaalisten vaikutusten arvioinnin (SVA) ja
ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioin-
nin (IVA) vanavedessä (ks. Soini, tämä jul-
kaisu). Sitä voidaan pitää menettelynä, jossa
yhdistetään monia, toisiinsa eri tavoin liitty-
viä vaikutusulottuvuuksia. MVA on läheistä
sukua etenkin SVA:lle ja IVA:lle, sillä sii-
näkin arvioidaan erityisesti sitä, miten eri
ihmisryhmät kokevat erityyppiset (kuten
ekologiset, kulttuuriset, taloudelliset ja sosi-
aaliset) vaikutukset.

Maaseutuvaikutusten arviointi esiteltiin
ensimmäisen kerran Maaseutupoliittisessa
kokonaisuohjelmassa Maaseutu ja hyvinvoiva
Suomi, 2009–2013 (YTR 2009a, s. 192).
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR)
kehitti maaseutuvaikutusten arviointityö-
kalun Suomen oloihin kansainvälisten esi-
merkien pohjalta ja OECD:n suosituksen

rohkaisemana. Maaseutuvaikutusten arvioin-
timenettely on käytössä esimerkiksi Englan-
nissa ja Pohjois-Irlannissa (Rural Proofing),
sekä Kanadassa (Rural Lens). (Ponnikas ym.
2011.)

Eduskunnalle luovutetussa maaseutupoliit-
tisessa selonteossa (20.5.2009) hallitus suo-
sitteli, että ministeriöt käyttävät maaseutu-
vaikutusten arviointityökalua päätösten ja
politiikkaohjelmien valmistelussa muiden
vaikutusarviointien rinnalla, mikäli toimen-
piteellä on odotettavissa alueellisia vaikutuk-
sia. Suositus koski viranomaisvalmistelua.
Eduskunta edellytti kannanotossaan selonte-
koon (28.4.2010), että maaseutuvaikutusten
arviointi saatetaan ennakkotoimeksi kaik-
keen alueellisia vaikutuksia aiheuttavaan pää-
töksentekoon. Valtioneuvoston periaatepää-
töksessä (24.2.2011) maaseutunäkökulman
parempi huomioon ottaminen päätöksente-
ossa on kirjattu toimenpiteeksi. (Ponni-
kas ym. 2011.)

YTR:n ohjeen (2009) mukaan: ”Maaseu-
tuvaikutukset tulee arvioida aina, kun poli-
tiikalla voi olla joko suoria tai välillisiä vai-

kutuksia maaseudun elinvoimaisuuteen ja hyvinvointiin ja maaseudun kehittämisen tavoitteisiin. Maaseutuvaikutusten arviointi koskee näin ollen niin politiikkoja, ohjelmia, aloitteita ja toimintaa sekä suunnittelu- että toimeenpanovaiheessa. Käytännössä tämä tarkoittaa päätöksiä, jotka liittyvät mm. elinkeinoihin, työhön, liikenteeseen, viestintään, infrastruktuuriin, alueisiin, maankäyttöön, asumiseen, kulttuuriin, ympäristöön, luonnonvaroihin, energiaan, verotukseen, osaamiseen, tutkimustoimintaan, koulutukseen sekä julkisiin tai yksityisiin palveluihin.” (YTR 2009b.)

”Maaseutuvaikutusten arviointi tulee tehdä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta se on aidosti osa ennakoivaa päätöksentekoa. Arviointi tulee toteuttaa osana päätöksentekoa-, toimeenpano- ja arviointiprosessia sekä muiden vaikutusarviointien rinnalla. Lähtökohtana on nykytila, jonka pohjalta vaikutukset voidaan arvioida. Vaikutusten arvioinnin tekemisen apuna ja tukena voidaan käyttää tarkoitusta varten laadittua tarkistuslistaa. Tarkistuslista auttaa hahmottamaan, millaisia mahdollisia vaikutuksia päätöksellä voi olla maaseudulle. Tarkistuslistan käyttö ei kuitenkaan koskaan korvaa maaseudun asukkaiden, yritysten ja organisaatioiden kuulemistä.” (YTR 2009b.)

Maaseutuarvioinnin työkaluksi laaditussa tarkistuslistassa maaseutuvaikutukset määriteltiin kuuden eri ulottuvuuden alle (ks. otsikoiden sisällöt: YTR 2009b):

1. Maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ
2. Maaseudun osaaminen
3. Maaseutuasuminen ja palvelujen järjestäminen
4. Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuurin toimivuus
5. Maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet
6. Yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma, kansalaisten osallistuminen ja paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen

On huomattava, että tarkistuslista keskittyy laadullisiin ja kuvaileviin, sekä erityisesti sosiaalisiin vaikutuksiin, ei niinkään määrällisiin ekologisiin tai taloudellisiin vaikutuksiin. Tosin sanoen tarkistuslistassa keskitytään vaikutuksiin, joilla on suora merkitys alueen ihmisiin. Maaseutuvaikutusten arvioinnissa korostuu siten SVA:n painotus siitä, miten eri ihmisryhmät kokevat vaikutukset. Määrittelysuhteet ratkaisevat sen, mitkä asiat koetaan tärkeiksi ja mahdollisiksi. Kuten SVA:ssa, MVA:ssa ollaan kiinnostuneita erilaisten vaikutusten sosiaalisista merkityksistä ja niiden sosiaalisesta rakentumisesta. MVA:a ja IVA:a yhdistää puolestaan se, että ne eivät ole sidoksissa minkään ammatti-, tieteenala- tai hallinnonalan termistöön, kuten ”sosiaalinen”, ”ekologinen”, ”taloudellinen” tai ”kulttuurinen”. Sen sijaan, MVA yhdistää kaikkia näitä yhteenlinkittyviä ulottuvuuksia, joita arvioidaan kokonaisvaltaisesti maaseudun ja ihmisryhmien näkökulmasta (Sairinen & Kohl 2004, Kauppinen 2011, Vanclay 2004).

Maaseutuvaikutusten arviointi YTR:n julkaiseman tarkistuslistan avulla tehtynä voi Koiviston ja Haverisen (2006) kolmijaon mukaan olla *sosiaaliseen konstruktivismiin* perustuvaa vaikutusten arviointia. Kun tunnistetut vaikutukset toimivat erilaisten näkökulmien jäsentäjinä ja vaihtoehtojen hyvyttä arvioidaan eri näkökulmista, voi arvioinnista tulla arvopainotteinen, kommunikatiivinen ja ymmärrystä lisäävä neuvotteluprosessi. Siksi oleellinen osa ennakoarviointia on eri tahojen osallistaminen arviointiin. Osallistaminen voi mahdollistaa tekniikkaan, talouteen, moraalisiin ja tunteisiin perustuvien argumenttien yhtäaikaisen tarkastelun.

Maaseutuvaikutusten arviointi olisi mahdollista tehdä myös *positivistiseen tiedekäsitykseen* nojaavana arviointina. Tällöin painotettaisiin mitattavia vaikutuksia ja asiantuntijoiden keräämää, usein numeerista, tietoa ja erilaisia teknisiä mallinnustapoja. Näin toimitaan tehtäessä niin sanottu nopea IVA, joka tehdään asiantuntijatyönä usein ilman

asianosaisten toimijoiden osallistamista (ks. Kauppinen 2011).

Kolmatta sosiaalisten vaikutusten arviointitapaa Koivisto ja Haverinen (2006) ovat kutsuneet *realistiseksi arvioinniksi*, joka sisältää sekä konstruktivistisen että positivistisen arvioinnin piirteitä. Realistinen arviointi

yhdistää laadullista, osallistavaa ja ymmärrykseen pyrkivää arviointia määrälliseen ja mallintavaan asiantuntijatietoon. Tässä tutkimuksessa toteutettu maaseutuvaikutusten arviointi on lähinnä realistista otetta. Vaikka työ on laadullinen, se on kuitenkin tehty pitkälti asiantuntijatyönä.

1.1 Maaseutuvaikutusten tarkistuslista toimintajärjestelmän mallina

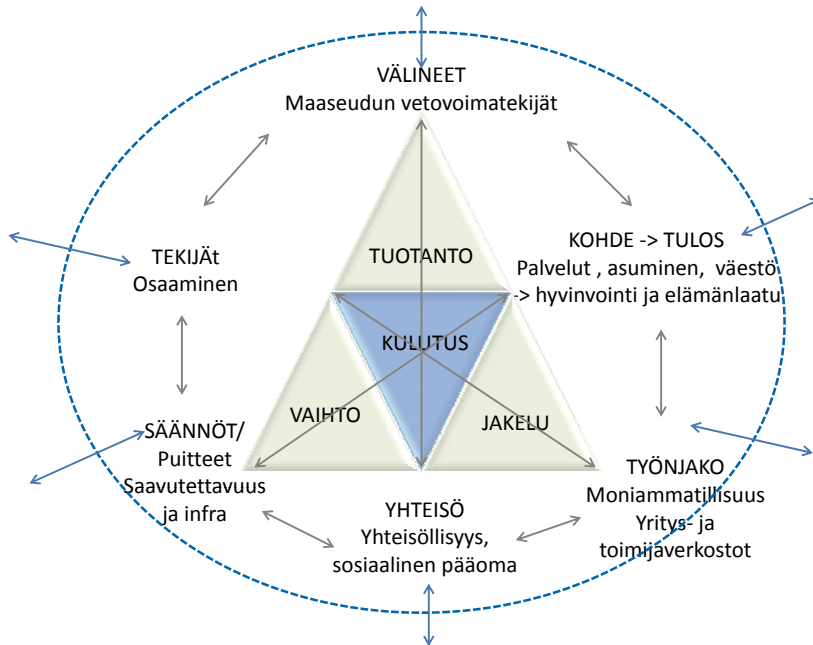
Vaikka YTR:n maaseutuvaikutusten ennakkoarviointi tarkistuslistoineen on kehitetty politiikkatoimenpiteiden arviointiin, sen todettiin soveltuvan hyvin myös Green Care -palvelutoiminnan vaikutusten arvioinnin lähtökohdaksi. Ensinnäkin, maaseutuvaikutusten arvioinnin laaja, laadullinen ja kuvaileva arviointitapa sopii arviointitilanteeseen, jossa on monia epävarmuustekijöitä. Green Care -palvelutoiminnan vaikutusten arvioinnissa on kysymys nimenomaan ennakoivasta arviointitilanteesta: toiminta on osittain vasta muotoutumassa ja sen määrä on vielä suhteellisen vähäistä. Tällöin on tarkoituksenmukaista arvioida ennalta, millaisia vaikutuksia Green Care -palvelutoiminta voi saada aikaan.

Green Care -palvelutoiminta voidaan ymmärtää ”toimintajärjestelmänä”, jota voidaan tarkastella Yrjö Engströmin (1987) toiminnan teorian näkökulmasta.¹ Engström yhdistää mallissaan useiden varhaisempien, erityisesti psykologian ja sosiologian, tutkimusten jäsenyyksiä. Toimintajärjestelmällä Engström tarkoittaa vakiintunutta, tietyn paikallisesti organisoituneen yhteisön toimintakäytäntöä. Järjestelmä syntyy ja kehittyy yksilöllisten tekojen ja yhteisöllisen työn-

jaon kautta. Työnjakoon liittyy työtehtävien eriytyminen ja niiden erikoistuminen osiksi kokonaisuutta. Vakiintuneisuus näkyy siinä, että yhteisöllä on sitä varten olemassa erityiset *välineet*, vakiintuneet *säännöt* ja sisäinen *työnjako*. Järjestelmän tärkein elementti on *kohde*, eli se, mihin toimijat pyrkivät vaikuttamaan ja minkä kautta he pyrkivät saamaan aikaan *tuloksen*. *Tekijänä* voidaan tarkastella yksittäistä toimijaa tai toimijaryhmää. Mallin *yhteisö* tarkoittaa kaikkia niitä toimintajärjestelmän osanottajia, jotka jakavat saman kohteen. (Muutoslaboratorio 2013.)

Kuvassa 1 YTR:n tarkistuslistan teemat on viety Yrjö Engströmin toimintajärjestelmän malliin. Kun tarkastellaan Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutuksia, voidaan ajatella, että *tekijä* on Green Care -palveluntuottaja. Hänen toimintaansa vaikuttaa erityisesti heidän osaamisensa. *Yhteisö* tarkoittaa silloin työyhteisöä, yhteistyöverkostoja ja ympäröivää maaseutuyhteisöä. *Työnjako* voidaan nähdä maaseudun elinkeinoihin ja yrittäjyyteen liittyvinä moniammatillisina yritys- ja toimijaverkostoina. *Välineitä* ovat maaseudun erityispiirteet ja vetovoimatekijät, kuten luonto ja kulttuuri. Puitteet toiminnalle syntyvät palvelun saavutettavuudesta, alueen infrastruktuurista ja toimintaa ohjaavista *säännöistä*. Toiminnan *kohde* on Green Care -palvelutapahtuma, joka saa aikaan toiminnan *tuloksen*. Tuloksia ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi, sekä elämänlaatuun liittyvät arvot. Käyttämällä

¹ Yrjö Engström esitti toimintajärjestelmän mallin teoksessaan *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research* (1987).

Kuva 1. Green Care -palvelutoiminnan vaikutukset maaseudun toimintajärjestelmään ovat kokonaisvaltaisia (katkoviivaympyrä) ja monisuuntaisia (kaksipäiset nuolet). Green Care -palvelutoiminta vaikuttaa maaseudun toimintajärjestelmän osatekijöihin muuttaen niiden koostumusta (määrää ja laatua), ja samaan aikaan osatekijät vaikuttavat monin tavoin toisiin järjestelmän osatekijöihin. Pienillä kirjaimilla esitetään maaseudun toimintajärjestelmä Green Care -palvelutoiminnan näkökulmasta Engströmin (1987) toimintajärjestelmää mukellen. Engströmin alkuperäisen mallin ulottuvuudet näkyvät kuvassa isoilla kirjaimilla.

apuna toimintajärjestelmän käsitettä, vaikuttavuuden arviointi on mahdollista tehdä vertaamalla Green Care -palvelun järjestelmää muihin palvelujärjestelmiin.

Toimintajärjestelmän malli on teoreettinen malli toiminnan rakentumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Samalla se on käytännönläheinen analyysiväline toiminnan osatekijöiden erittelyyn. Mallia voidaan käyttää nykytoiminnan kuvaamiseen, ristiriitojen analyysiin tai apuna uuden toiminnan vision muodostamisessa. (Muutoslaboratorio 2013.) Vaikuttavuuden arvioinnissa on mahdollista verrata erityyppisten maaseutu-yritysten ja yksiköiden toimintajärjestelmiä. Vaikka toimintajärjestelmien eroja on mahdollonta arvioida tarkasti, loogisten päättelyketjujen avulla voidaan analysoida niiden laa-

dullisia eroja ja suhteellisia määriä, ja tutkia esimerkiksi sitä, millaisia moniammatillisia yritys- ja asiakasverkostoja erilaisten toimintojen toimintajärjestelmiin sisältyy.

Green Care -palveluja voidaan pitää palveluina, jotka sisältävät vuorovaikutusta asiakkaan, palveluntuottajan, muiden sidosryhmien, ja usein myös paikallisyhteisön kanssa. Ne ovat "high-touch" (paljon kosketusta) -palveluina, jotka yleensä sisältävät vain vähän tekniikkaa, "low tech". Kun palvelun tuottamisessa tarvitaan vuorovaikutusta paikallisyhteisön sisällä ja sen ulkopuolella, aiheuttaa Green Care -palvelutoiminta moninaisia yhteiskunnallisia ketju- ja verkostovaikutuksia. Maaseudulla sijaitseva informaatioteknologia-alan yritys voi puolestaan tuottaa korkean teknologian, "high

tech” -palveluita, joihin ei sisälly paikallistamalla tapahtuvaa vuorovaikutusta juuri lainkaan, ”low-touch” (vähän kosketusta). Maaseutuyritys saattaa tuottaa myös ”low tech” ja ”low-touch” palveluita, jolloin varsinainen palvelu ei juuri vaikuta maaseudun toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen tai saa aikaan yhteistyötä palvelutuottajien välillä.²

Toimintajärjestelmä on siis dynaaminen kokonaisuus. Järjestelmän kehitystä sääte-

levät osatekijöiden sisäiset tai niiden väliset vuorovaikutussuhteet ja ristiriidat. Toiminnan kaikkiin osiin sisältyy jatkuva jännite vaihtoarvon ja käyttöarvon välillä (esim. uuden tietojärjestelmän hankkimisen kustannukset vs. sen käyttäjälleen tuottamat hyödyt). Tämä jännite saa toimijat etsimään jatkuvasti, vaihtoehtoisia ratkaisuja. (Muutoslaboratorio 2013.)

1.2 Maaseutuarvioinnin toteutus

CareVa -hankkeessa YTR:n ohjeen mukainen maaseutuvaikutusten ennakoarviointi toteutettiin ensisijaisesti asiantuntijatyönä. Koska alue, ”maaseutu”, johon vaikutukset potentiaalisesti kohdistuvat, on vaikeasti määritettävä, asukkaiden tai muiden paikallisten toimijoiden kuuleminen tai kattava osallistaminen ei ollut mahdollisia. Osallistaminen toteutui kuitenkin tapaustutkimuksissa tehtyjen haastattelujen ja hankkeen kuluessa järjestetyt monitieteisten ja -sektoristen asiantuntijatyöpajojen avulla. (ks. Soini, tämä julkaisu, Taulukko 1).

Arviointi toteutettiin tapaustutkimuksena. Tapaustutkimuksen tavoitteena ei ole tutkimustulosten yleistettävyyttä, vaan tyypillisen tapauksen tai sen yleispiirteiden kuvaus. Painopiste on prosesseissa ja vuorovaikutussuhteissa. Tapauksia tarkastellaan suhteessa niiden maantieteelliseen, ajalliseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Tarkoituksena on ymmärtää kohde kokonaisuutena, intensiivisen ja

yksityiskohtaisen kuvauksen avulla. Tapaustutkimuksessa on kuitenkin myös mahdollista tavoitella yleistettävyyttä, mikäli tutkimus toistetaan useammassa kohteessa. Tapaustutkimusta käytetään usein tutkimusprosessin alussa hypoteesien luomiseen (Flyvbjerg 2006.) Tässä tutkimuksessa tapausten perusteella luotiin ja testattiin hypoteeseja Green Care -palvelutoiminnan vaikutuksista maaseudulla.

Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutuksia arvioitiin viiden case-palveluntuottajan tarkastelun avulla. Jatkossa puhutaan yksinkertaisuuden vuoksi case-yksiköistä. Arviointi kohdistettiin ensimmäisessä vaiheessa mahdollisiin vaikutusulottuvuuksiin (Luku 2.2) ja toisessa vaiheessa eri kohde-ryhmiin (Luku 2.3). Lisäksi tutkimuksessa arvioitiin vaikutusten luonnetta (myönteisyyttä tai kielteisyyttä) eri toimijoiden näkökulmasta. (Luvut 3.1 ja 3.2).

² High-touch – high-tech jaottelun esitti John Naisbitt Megatrendi-teoksissaan sekä yhteisteoksessa *High Tech High Touch: Technology and Our Search for Meaning* (1999). Myös Christian Grönroos käytti näitä termejä kuvaamaan erilaisia palveluita kirjassaan *Service Management and Marketing* (2000).

2 Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutukset

2.1 Tapaustutkimuskohteiden pääpiirteet

Kaikille tutkimuksessa mukana olleille yksiköille on yhteistä se, että ne toimivat maatilaympäristössä. Maatalouden tulojen osuus niiden tuloista vaihteli nolasta sataan prosenttiin. Toisin sanoen yksiköiden toimialat vaihtelivat päätoimisesta maataloudesta päätoimiseen hoivayksikköön. Case-yksiköt sijoituivat erityyppisille maaseutualueille.³

- *H. Kehitysvammaisten asumis- ja päivätoimintayksikkö kaupungin kehysalueella Hämeessä* on perustettu entiselle maatilalle ja sen omistaa kuntayhtymä. Maatalouteen, metsään ja puutarhaan liittyvää työtä tehdään päivätoimintana, jossa painottuvat työn mielekkyyden ja elämyksellisyyden arvot. Vaikka hoivaa tarjotaan maatilaympäristössä, kyseessä ei ole tuotannollinen maatilayksikkö, vaan hoivayksikkö. Alueen pinta-ala on noin 12 ha. Ulkotöitä tehdään tilanhoitajan johdolla. Muu henkilökunta on sosiaalialan ammattilaisia. Palvelujen tilaajia ovat kuntien sosiaalitoimet.
- *T. Eteläpohjalainen, ydinmaaseudulla sijaitseva, ammatillinen perhekoti* on yksityinen sijoitettujen tyttöjen hoiva- ja asumisyksikkö, jossa tarjotaan myös sosiaalipedagogista hevostointia lastensuojelun avohuollon palveluna. Maata-

louden toimialalta tulee hieman tuloja, mutta se on kokonaan sopeutettu tukemaan hoivatoimialaa. Tilan pinta-ala on noin 15 ha. Yrittäjäpariskunnalla ja työntekijöillä on koulutus sosiaalialalta. Perhekodin lastensuojelun asiakkaiden palvelujen tilaajia ovat kunnat ja kuntayhtymät.

- *Y. Monialaisella maatilalla kaupungin läheisellä maaseudulla Hämeessä* puolet liikevaihdosta tulee viljanviljelystä ja toinen puoli tulee eläinavusteisesta toiminnasta ja alpakkavasojen myynnistä. Osa rehuista tuotetaan itse, mutta muuten toimialat ovat melko erillisiä. Tilan pinta-ala on noin 90 ha. Eläinavusteinen toiminta on sellaista, mikä ei vaadi sosiaalialan koulutusta. Tilalla on monenlaisia asiakasryhmiä, jotka hakeutuvat palvelun piiriin itse. Usein asiakkaina ovat yksityiset ryhmät, jotka tulevat tilalle vierailulle tai sitten tilan eläimiä hoitajineen pyydetään vierailemaan erilaisissa tilaisuuksissa tai hoivalaitoksissa. Toimintakonseptiin kuuluu myös yhteistyö toimintaterapeutin kanssa. Asiakkaita ovat lisäksi eläinten hankkijat ja eläintenhuollon koulutuksiin osallistuvat.
- *K. Sosiaalinen maatilayritys ydinmaaseudulla Pohjois-Karjalassa* on päätoiminen maatila, jossa yhdelle sosiaalisin perustein työllistetyille saadaan palkkatukea ja harjoittelijalle ohjaustukea. Kaikki varsinaiset tulot tulevat maataloustuotannosta. Tilan pinta-ala on noin 130 ha. Hiehot kasvatetaan emoiksi omaan karjaan. Vaikka tilan emännällä on sosiaali- ja terveysalan koulutukset, ei sosiaalinen työllistäminen sitä vaadi. Sosiaalisin perustein työllistettyä voidaan pitää tilan ”työllistämispalvelun” asiakkaana. Sosiaalinen työl-

³ Uudet maaseutualueluokitukset löytyvät lähteestä: Palttila, Y. & Helminen, V. 2013. Erilaisilla alueluokituksilla erilaiset kehityskuvat. Tieto&trendit 8/2013. s. 20–29. Helsingin Sanomat on puolestaan tehnyt tästä uudesta maaseutu-kaupunkiluokituksista karttasovelluksen, jonka avulla voi osoitteen perusteella katsoa, esimerkiksi mille maaseututyyppille jokin yksikkö sijoittuu. Viitattu 22.1.2014. Sovellus on saatavilla internetistä osoitteesta: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305686360402>

listäminen on työvoimahallinnon alaista toimintaa, jonka kautta palkkatuki saadaan, jos kaikki kriteerit täyttyvät.

- *A. Hämeessä, sisemmällä kaupunkialueella, viiden kilometrin päässä Tampereen ydinkeskustasta sijaitsevan oppilaitoksen* liikevaihdosta maatalous tuottaa pienen osan, mutta luonnollisesti koulutilan maataloustoiminnan päätarkoituksena on toimia opetusympäristönä. Laidunmaata on käytössä noin 10 ha. Kaikki rehu ostetaan ulkopuolelta. Oppilaitos on yksityisen säätiön omistama. Lisäksi opetukseen

on kytketty liiketoimintaa, kuten tilapuoti, tilameijeri, tilamaidonmyynti, pieneläinklinikka ja opetusravintolat. Kartanon juhla- ja kokouspalvelut ovat myös osa alueen toimintaa. Keväisin alueella järjestetään suositut puutarhamarkkinat ja syksyisin syysmarkkinat. Puistomaiseen alueeseen tutustuminen on muinakin aikoina vapaata. Henkilökunta on moniammatillinen. Siihen ei kuitenkaan kuulu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Oppilaiden syrjäytymistä pyritään tietoisesti ehkäisemään. Asiakkaita ovat oppilaat, tilatuotteiden ostajat ja alueella vierailijat.

2.2 Maaseutuvaikutusten arviointi teemoittain

Arviointi aloitettiin viiden case-yksikön maaseutuvaikutusten arvioinnilla, mikä suoritettiin YTR:n tarkistuslistaa ja ohjeistusta noudattaen. Analyysin apuna käytettiin taulukkoja, joihin koottiin haastatteluissa esiin nousseet case-kohtaiset vaikutukset. Asiakokonaisuuksina käytettiin YTR:n ehdottamia kuutta teemallista kokonaisuutta. Kustakin asiakokonaisuudesta tehtiin oma taulukonsa. Vaikutusten arvioinnin kohteena oli maaseutu laajasti ottaen. Tässä vaiheessa ei eroteltu sitä, mihin yksittäiseen tahoon vaikutus kohdistuu.

Taulukointi antaa laadullisia viitteitä siitä, minkä suuntaisia vaikutukset voivat olla. Viiden, erityyppisen Green Care -palveluja tuottavan yksikön perusteella ei luonnollisesti saada aukotonta näyttöä Green Care -palvelutoiminnan yhteiskunnallisista hyödyistä eri maaseutualueilla. Sen sijaan, analyysi tekee näkyväksi mahdollisia tulevia ja yhteismitattomia hyötyjä.

1. Maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ

Maaseudun luonnonvarojen käyttöön perustuva Green Care -palvelutoiminta monipuolistaa maaseudun elinkeinorakennetta, eritoten hyvinvointipalvelujen (H, T, K, Y) tai

virkestyspalvelujen suuntaan (A, Y). (Taulukko 1).

Green Care -palveluja voidaan tuottaa maatalouden rinnalla tai sijasta: siten toiminta voi monialaistaa maatilalan yritystoiminnan (Y), tai maatalous sopeutetaan kokonaan tukemaan päätoimialaa, kuten hoivaa (T). Maatila voi muodostaa ulkoiset puitteet hoivayritystoiminnalle (H, T) tai virkistykseksi (A, Y) tai tuottaa sosiaalista työllistämispalvelua (K). Maatilalla toimivan Green Care -palveluntuottajan maataloustulojen osuus liikevaihdosta voi olla siten 0-100%, riippuen siitä, onko kyseessä maatilayritys (100 %) vai hoivayritys, joka toimii ei-tuotannollisessa maatilaympäristössä (0 %).

Maaseutupoliittisissa kokonaisohjelmissa, ja siten myös YTR:n tarkistuslistassa, naistyöpaikkoihin ja -yrittäjyyteen liittyvät politiikkavaikutukset ovat yhtenä kiinnostuksen kohteena (YTR 2009a, s. 78–79, 84, 87–88). Green Care -palvelutoiminta lisää naistyöpaikkoja ja naisyrittäjyyttä maaseudulla, vaikkakin nämä työt sopivat molemmille sukupuolille. Maaseudun työpaikoista suuri osa on ollut perinteisesti miesten työpaikkoja, kuitenkin maanviljelijöistä vuonna 2008 oli jo 34 % naisia (Tilastokeskus 2010).

Taulukko 1. Maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ.

1. Maaseudun elinkeinot, yrittäjyys ja työ					
	T	H	K	A	Y
Green Care -ala ja asiakkaat	Hoiva ja sosiaalipedagogiikka, lastensuojelun asiakkaat	Hoiva ja päivätoiminta, aikuiset kehitysvammaiset	Sosiaalinen työllistäminen, pitkäaikaistyöttömät	Koulutus/ kasvatus Lähiruoka Virkistyspalvelut, yksityisille henkilöille ja ryhmille	Kuntoutusyhteistyö Virkistyspalvelut yksityisille ja yrittäjäasiakkaille
Työpaikkoja	Henkilökuntaa yrittäjäparin lisäksi 5 hlöä, seutukunnasta	Henkilökuntaa noin 10 hlöä, seutukunnasta	Maatilalta: isäntä ja emäntä. Työllistetty ja opiskelija läheltä	Henkilökuntaa 50–70, seutukunnasta	Maatilalta: emäntä ja isäntä
Naisyrittäjyys / työpaikat	Toinen yrittäjästä nainen. Työllistää viitisen naista	Työllistää kymmenkunta naista	Toinen yrittäjästä nainen	Kymmeniä naistyöpaikkoja	Toinen yrittäjästä nainen

Green Care -palvelun päätuotteistaja ja -tuottaja maatilalla oli kahdessa yrityksessä emäntä (Y, K), isännän vastatessa enemmän maataloustyöstä. Suomalaisista hoivayrittäjistä suuri osa on naisia (Rissanen & Sinkkonen 2004).

Kahden työvoimavaltaisen yritystoimintamuodon (maatilatalous ja hoivatyö) yhdistäminen voi olla haasteellista, paitsi silloin kun maa- ja puutarhatalous on kokonaan sopeutettu hoivatoimialan (T, H) tai opetuksen (A) tarpeisiin. Sellaiset toimintamuodot, joissa asiakkaita tulee tai asiakaskäyntejä tehdään sovittuina aikoina (Y), on helpompi yhdistää maataloustyöhön, samoin kuin sellainen toiminta, joissa maataloustyö on Green Care -palvelutoiminnan ytimessä (K).

2. Maaseudun osaaminen

Maatilalla tapahtuvan hoivatoiminnan perustana voi olla olemassa oleva koulutus, työkokemus, osaaminen ja kiinnostus (Y, K, T). (Taulukko 2). Tämä osaaminen voi olla sosiaali- ja terveystalouden osaamista (H, T, K),

tai maatilalan hoitoon liittyviä taitoja (H, T), kuten eläinten kasvattamiseen ja käsittelyyn (Y, A), tai puutarhanhoitoon ja viljelyyn (H, T, A) liittyvää osaamista. Green Care -toimintaan voidaan sisällyttää myös luonnonmateriaalien käyttöä, perinteisiä työmenetelmiä ja käsitöitä (H), tai luontoon, eläimiin ja maiseman- ja ympäristönhoitoon liittyvää muuta toimintaa (H, K, A, Y, T). Green Care -toimijat voivat olla lähiruokatuottajia (H, K, A), käyttäjiä (T, H, K, A), myyjiä (A, K) tai välittäjiä (A). Maatilalla voi olla paljon sellaista niin sanottua hiljaista tietoa, joka voi muodostaa tärkeän osan palvelua (Di Iacovo ym. 2009).

Päätoimialasta riippuen hankitaan osaamista joko palkkaamalla työntekijöitä (T, H) ja/ tai tekemällä tiivistä yritys yhteistyötä (T, Y). Maatila voi tehdä myös yhteistyötä sosiaalialan ammattilaisten kanssa, kuten tarjota maatalouteen- tai eläinten käsittelyyn liittyvää osaamista esimerkiksi toimintaterapeuteille (Y).

Green Care -yksiköt voivat toimia harjoittelu- ja työssäoppimispaikkoina esimerkiksi luonnonvara- tai sosiaalialan opiskelijoille (T, Y, K, H, A). Tämä tuo tilapäistä lisätyövoimaa, mutta toisaalta harjoittelijoiden ohjaus vaatii työpanosta ja aikaa. Tutkimuksen Green Care -toimijat ovat erityisen aktiivisia sekä osaamisensa kehittämässä että oman osaamisensa jakamisessa. He osallistuivat aktiivisesti kehittämis-, tutkimus- ja koulutushankkeisiin (T, Y, K, H, A). Lisäksi he toimivat asiantuntijoina ja kouluttajina alansa verkostoissa (T, Y, K, H, A).

Green Care -toimijoiden avoin ja aktiivinen suhtautuminen erilaisiin uusiin avauksiin, on laajentanut ja monipuolistanut yritysten ja yksiköiden toimintaa (Y, A, T, H, K). Green Care -toimijat ovat aktiivisia, suunnittelevat yksikkönsä tulevaisuutta ja ottavat selvää asioista. Koska hoivan ja maatalouden yhdistäminen on Suomessa vielä harvinaista, Green Care -toimijat ovat edelläkävijöitä, jotka ovat useimmiten omatoimisesti hankkineet tarvittavat tiedot Green Care -tyyppisen toiminnan kehittämiseen ja harjoittamiseen.

Taulukko 2. Maaseudun osaaminen.

2. Maaseudun osaaminen					
	T	H	K	A	Y
Työvoiman koulutus- ja osaamistausta	Isäntäparilla on psykiatrisen sairaanhoidon koulutus. Sosionomi ja sosionomi-opiskelija. Maatilan tilanhoitaja. Projektipäällikkö ja työntekijä vastaavat sos. ped. toiminnasta. Harjoittelu- paikka	Ohjaajilla sosionomin, lähi- tai sairaanhoitajan ammattitutkinnot. Maatalousteknikko vastaa viljelystä ja hyötypuutarhasta. Yksi ohjaaja on eläintenhoitaja. Harjoittelu- paikka	Emännällä sairaanhoitajan ja diakonissan koulutus. Isännän kotitila. Emäntä: kokemuksellisen tunnetaitovalmennuksen / eläinavusteisen ohjauksen ja terapian kurssit. Harjoittelu- paikka	Moniammatillinen henkilökunta: mutta ei sosiaali- tai terveydenhuoltoalalta. Harjoittelu- paikka	Ei sosiaali- tai terveydenhoitoalan koulutusta. Yhteistyötä toimintaterapeutin kanssa. Harjoittelu- paikka
Oma ruoantuotanto ja lähiruuan käyttö	Perhekotiyritys pyrkii käyttämään lähiruuan tuottajien tuotteita. Lisäksi käytetään oman puutarhan tuotteita.	Perunat, osa lihoista, leivät ja jauhot tulevat lähiseutujen tuottajilta. Omaa lampaanlihaa ja kananmunia hyödynnetään ruuanvalmistuksessa.	Lihan myyntikanavat: Osa omalla kylmäautolla kauppahalliin, kauppoihin ja lähikoululle. Myyntiä myös suoraan tilalta. Osa lihasta elintarviketeollisuudelle.	Koulutilan tuotteet: ”maataiais”-juustot, jogurtit ja rahat sekä makkara; leivonnaiset ja leivät; tilamaito. Lähiruuan osaamiskeskusesi pyrkiminen: jo nyt n. 50 lähituottajan tuotteiden myynti ja välittäminen tilapuodin kautta. Opetuskeittiössä käytetään omaa lähiruokaa: erottumiskeino muista oppilaitoksista.	Viljalla tavonmaiset myyntikanavat: pieni osa alpakoiden rehuksi, loput elintarviketeollisuudelle.

3. Maaseudun palvelut: ihmisten hyvinvointi ja elämänlaatu, monimuotoisuus, omaleimaisuus, palvelujen laatu

Green Care -toimijat tuottavat uudentyyppisiä palveluja maaseutualueella. Palvelut eivät välttämättä kuitenkaan ole suunnattu lähialueen asiakkaille, vaan asiakkaat saattavat tulla kauempaa (H, T, Y). Siitä huolimatta nämä toimijat monipuolistavat ja lisäävät eri-

tyisesti hoivan, sosiaali- ja virkistyspalvelujen tarjontaa vastaten näiden palvelujen lisääntymään kysyntään (A, Y, K, H, T).

Yksiköt voivat tarjota Green Care -toimintatavalla erilaistettuja palveluja yksityisinä yrityksinä (T), tai julkisina hoivayksikköinä (H). Sama toimija voi tarjota sekä maksullista palvelua että vapaasti käytettävää miljöötä ja ympäristöä (A). Varsinkin hoivapalveluilla,

Taulukko 3. Maaseudun palvelut.

3. Maaseudun palvelut					
	T	H	K	A	Y
Green Care- palvelun asiakkaat	Etelä-Suomesta	Lahden seudulta	Työllistettävä omasta kunnasta, oppisopimusopis-kelija samalta kylältä.	Oppilaat ja päivavierailijat: lähinnä kaupunkilaisia ja Pirkanmaalta Yksityisiä henkilöitä, lapsiperheitä, päiväkotija kouluryhmiä, kokousasiakkaita	Eläinavusteisessa toiminnassa yksityiset henkilöt, yritykset tai julkiset hoivalaitokset. Messut, tapahtumat. Vasojen myyntialue: Suomi ja Eurooppa.
Green Care -palvelun tilaaja/ ostaja	Alueen kuntien sosiaalitoimet	Seudun kuntien sosiaalitoimet	Sosiaaliseen työllistämiseen osittainen valtion tuki.	Yksityiset henkilöt, lapsiperheet, päiväkodit, koulut, kokousasiakkaat	Yksityiset asiakkaat
Asiakastytisyys	Omaisten roolia pidetään tärkeänä ja helppo vierailla täällä. (Käytössä mm. läheisneuvonpito)	Omaiset tyytyväisiä Hakamaan hoivapalveluun.	Keskustelu sekä kunnan että työvoimaviranomaisten kanssa on vilkasta.	Asiakas- ja kävijämäärät lisääntyvät vuosivuodelta.	Eläinavusteisen toiminnan kysyntä kasvaa jatkuvasti.
Työhyvinvointi	Sekä yrittäjät että työntekijät sitoutuneita työhönsä. Vähän sairauspoissaoloja.	Työntekijät sitoutuneita ja tyytyväisiä työhönsä. Vähän sairauspoissaoloja.	Isäntäpari sitoutunut maatalaan ja sosiaaliseen yrittämiseen.	Työyhteisö tuntee yhteenkuuluvuutta ja on aktiivista toiminnan kehittämisessä.	Isäntäpari sitoutunut ja nauttii työstään.
Täydentävät palvelut	Elintarvikkeet, koulutus-, harrastus-, kuljetuspalvelut	Elintarvikkeet; harrastukset; kuljetuspalvelut; sikojen alkukasvatus, teurastus- ja lihan käsittelypalvelu, naudanlihan toimitus	Elintarvikkeet, harrastus-, kuljetuspalvelut, teurastuspalvelu	Elintarvikkeet, harrastus-, kuljetuspalvelut, Kartanon juhla- ja kokouspalvelut	Virkistyspalvelujen tuottaminen yhdessä alueen yrittäjien kanssa, kehräämö; toimintaterapia-yhteistyö

kuten kuntien maksamien sosiaalipalvelujen ja KELA:n tukeman kuntoutuksen osalta, palveluntilaaja on usein eri kuin loppukäyttäjä (H, T). Näissä palveluissa yhtenä tärkeänä sidosryhmänä ovat asiakkaan omaiset.

Koulutilalla (A) tilamaitoa myyvän maitobaarin asiakasmäärä on lisääntynyt vuosi vuodelta suuresti. Myös puutarhatapahtuman kävijämäärä lisääntyy vuosittain. Päiväkotiryhmiä ja kouluryhmiä on keväisin tulossa enemmän kuin voidaan ottaa. Kesäiltaisain omatoimisia eläinten katsojia on niin ikään yhä enemmän.

Green Care -yksiköt ovat myös omaa palveluaan täydentävien muiden paikallisten palvelujen ja tuotteiden käyttäjiä, mikä edistää osaltaan palveluiden pysymistä tai kehittymistä alueella. Green Care -palvelutoiminta lisää alueen muiden palvelujen, kuten elintarvikekaupan, koulutus-, harrastus- ja kuljetuspalvelujen (H, T, A), ja myös erityispalvelujen, kuten lihankäsittelyn ja teurastuksen (H, K) sekä kehräämöpalvelujen, kysyntää (Y).

Tutkimukseen osallistuneet Green Care -toimijat tekivät työtä, johon he tunsivat kutsusta (T, Y, H, K, A). Siksi työssä viihtyminen näytti olevan erittäin hyvää. Yrittäjien lisäksi työntekijät olivat sitoutuneilta työhönsä ja sairauspoissaoloja oli poikkeuksellisen vähän (H, T).

Palvelumuotoilussa voidaan käyttää olemassa olevia arjen rutiineja, maatilan ja puutarhan töitä, työvoimaa, osaamista, maatilan piha-piiriä, peltoja ja metsiä, sekä maatilan tuotantoeläimiä tai lemmikkejä (T, H, K, A, Y). Green Care -yksiköt vilkastuttavat alueen elinkeinotoimintaa, sekä omilla palveluillaan, että muiden palvelujen kysynnällä.

4. Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuuri

Yrityksen tai yksikön sijainti vaikuttaa Green Care -palvelutoiminnan suunnitteluun. Jois-

sain tapauksissa syrjäinen sijainti on etu. Näin on esimerkiksi päihde- ja peliriippuvaisten asiakkaiden osalta, jossa on tarpeen päästä etäälle houkutuksista tai aiemmasta ystävapiiristä, joka osaltaan on ylläpitänyt riippuvuutta (K). Niiranen-Linkaman (2011, 21) selvityksen mukaan, etäisyys esimerkiksi kuntakeskuksesta ei aina ole ostajan näkökulmastakaan ongelma, jos palvelu muuten täyttää halutut vaatimukset.

Yksikin palveluntuottaja maaseutualueella voi edistää infrastruktuuriin, kuten tiestön ylläpitoa tai vesi- ja viemärintiasioita ylläpitämistä tai kehittelemistä julkisin varoin (H, T). Maaseutualueen infrastruktuuriin käytöaste tehostuu erityisesti asiakasintensiivisen yritystoiminnan myötä, ja myös olemassa olevien rakennusten käyttö saattaa tehostua. Vanhoja rakennuksia voidaan kunnostaa, uuteen käyttöön, kuten kokous ja juhlatiloiksi (A, H). Kunnostaminen voidaan tehdä työtoimintana (H).

Green Care -yksiköt toimivat usein vierailu- tai tutustumiskohteina, tai avoimina käyntikohteina. Siten ne voivat lisätä paikallista ”julkista” tilaa (A, H, T). Green Care -toimijat voivat olla myös hyvin saavutettavissa internetissä ja sosiaalisen media kautta, mikäli yrittäjät panostavat sähköiseen näkyvyyteen ja saavutettavuuteen (Y, A). Asiakkaiden yksityisyyden turvaaminen tuottaa tietenkin rajoituksia joidenkin palvelujen markkinointiin ja yksiköiden avoimmuteen (H, T, K).

Ympäristön ja maiseman kannalta tarkasteltuna Green Care -palvelutoiminta tuo uusia mahdollisuuksia maaseudun kulttuuri- ja luontoarvojen ylläpitämiseen. Hoivayksikössä voidaan ylläpitää pienimuotoisen maatalouden harjoittamiseen perustuvaa aluetta (H), tai panostaa pihan hoitoon ja viihtyisyyteen (T, A, H) ja hyötypuutarhaan (H, K). Usein rakennetaan ja ylläpidetään polkuja tai reittejä (H, Y), mikä hyödyttää myös muita lähialueen ulkoilijoita.

Taulukko 4. Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuuri.

4. Maaseudun saavutettavuus, yhteydet ja infrastruktuuri					
	T	H	K	A	Y
Sijainti	Ydinmaaseutua. Perhekoti sijaitsee Koskenkorvalla, 6 km Ilmajoen keskustasta. Kurikkaan on 12 km ja Seinäjoelle 25 km.	Kaupungin kehysaluetta. Etenkin päihde- ja peliriippuvaisille asiakkaille etäisyys keskustaan asettaa luonnolliset rajat ilman lukittuja ovia ja portteja. Lähellä sijaitsee urheiluo-pisto erilaisine palveluineen ja palvelu-tarpeineen.	Ydin maaseutua. Pohjois-Karjalassa Polvijärven Solan kylässä. Joensuusta matkaa on noin 30 km ja Polvijärven keskusta 10 km. Solan kylällä on muutamia aktiivisia lypsy- ja liihakarjatiloja, mutta koulu ja kauppa on lope-tettu.	Koulutila sijaitsee suuren kau-pungin sisällä, n. 5 km Treen keskustasta. Koska koulutila sijaitsee lähellä ison kaupungin keskustaa, kaikki palvelut hyvin lähellä.	Kaupungin läheistä maaseutua. Hattulan kes-kustaan 13 km ja Hämeenlinnaan 18 km.
Tiedonvälitys	Avoin tiedonvälitys ja vierailijat ovat keskeinen osa toimintaa.	Vierailijat ja heille järjestetyt kokouspalvelut ovat osa toimintaa.	Maatilalla on omat informatiiviset kotisivut.	Monipuoliset kotisivut.	Yrityksellä monipuoliset kotisivut.
Vierailukohde	Tila on toiminut esimerkiksi Pro-Agria Hämeen järjestämän Green Care -koulutuksen yhtenä esimerkiki yrityksenä ja tutustumispaikkana. Pegasos-halli oli keväällä 2011 Rakennus-messujen tutustumiskoh-teena.	Monivuotinen perinne on syksyinen sadonkorjuujuhla, johon kutsutaan omaiset, ystävät ja lähimmät naapurit. Eläimiä on helppo havainnoida (myös vieraiden) esteettömällä oleskelupaatiolla.		Puutarhatapah-tumassa yli 2000 kävijää. Keväisin päiväkotiryh-mien ja kouluryhmien sesonki-aikaa. Kesäiltaisin omatoimisia eläinten katsoja runsaasti. Tilapuoti auki klo 19 asti.	Eläimet voivat vierailta tapahtumissa, laitok-sissa ja mes-suilla. Sovitut vierailut tilalla.

Green Care -palvelutoiminta voi myös ”tuoda” maaseutua sisätiloihin silloin, kun eläinavusteista toimintaa viedään maaseudun ulkopuolelle esimerkiksi laitoksiin (Y), tai kaupunkiin ja erilaisiin tapahtumiin (A, Y). Green Care -tyyppinen toiminta voi olla ”ikkuna maaseutuun” ja toimintaympäristö voi olla tärkeä avoin virkistyskohde lähialueen asukkaille (A).

5. Maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet

Green Care -palvelutoiminta tutkituissa koh-teissa perustuu nimenomaan maaseutuym-päristöön ja sen lisäarvon tuotteistamiseen. Maatilan resursseja ja ominaisuuksia käytetään palvelumuotoiluun: palvelun lisäarvon tuottamiseen ja sen sisällön rakentamiseen. Näitä tekijöitä voivat olla maatilaympäris-tön ominaisuudet, kuten miljö, pihapiiri ja puutarha; laitumet, pellot ja metsät; sekä

reitit ja luontopolut. Palvelun sisältöön kuuluu usein myös toiminnallisuutta, kuten ruuanlaittoa, maatalous-, puutarha- ja tallitöitä sekä eläinten hoitoa tai muuta eläimiin liittyvää toimintaa (H, T, K, A, Y). (Taulukko 5)

Green Care -yksiköt vaikuttavat myös maaseutuympäristöön omalla toiminnallaan. Niiden toiminta ja työntekijät, asiakkaat ja vierailijat elävöittävät maaseutumiljöötä (A, H, T, Y). Green Care -palvelun sisältöön voi kuulua perinnemaiseman (H), perinnekasvien tai alkuperäisrotujen geenivarojen ylläpito (A). Green Care -toimija voi erityisesti panostaa pihaan, puutarhaan ja maatilamiljööseen, sekä lähimaastojen retkeilyreitteihin ja luontopolkuihin (T, H, Y, A).

Maatilalla tapahtuvan Green Care -palvelutoiminnan ja ruoantuotannon läheinen yhteys voi niin ikään olla vetovoimatekijä. Palveluntuottajat ovat kiinnostuneita ruoan alkuperästä ja laadusta, ja panostavat lähellä tuotettuun ruokaan. (A, H, T, K). Maaseutualueen vetovoima voi parantua Green Care -tyyppisen toiminnan elävöittäessä maaseutua, ja kohentaessa rakennusten ja ympäristön tilaa.

Myös alkuperäisrotujen säilyttämisen näkökulmasta saavutetaan monia hyötyjä yhdistämällä arvokkaiden geenivarojen säilyttäminen ja hyvinvointitoiminta. Uhanalaiset itä- ja länsisuomen karja tuottavat maitoa koulutilalla. Lisäksi koulutila välittää alkuperäiskarjan lihaa. Tämä lisäarvo on tuotettu osaksi koulutilan elintarvikemyyntiä.

Taulukko 5. Maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet.

5. Maaseudun vetovoimatekijät ja vahvuudet					
	T	H	K	A	Y
Green Care -elementit	<p>Maatilamiljöö Yhteisöhoito</p> <p>Sijoitetut tytöt osallistuvat talli- ja puutarhätöihin. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta</p> <p>Pihapiiriin panostaminen</p> <p>Lähiruoan käyttö</p> <p>”Ympäristöstä syntyy positiivinen lataus - jos oltaisiin keskustassa, en tiedä mistä resurssista toiminnan pystyisi rakentamaan.”</p>	<p>Maatalousmaiseen puutarhatoimintaan ja metsätöihin osallistuminen; maatilamainen miljöö järven rannassa; eläimet ja yhteisöllisyys.</p> <p>Pihapiiriin viihtyisyys. Lähimetsässä luontopolku sekä riistan ruokintapaikka.</p> <p>Oma pieni rantakaistale ja saunamökki.</p> <p>Itsetuotetun ruuan käyttö.</p>	<p>Maataloustyö, jossa keskeistä eläinten hoitoa ja maatalan yhteisöön kuulumista.</p> <p>Lisäksi tilalla kaksi hevosta (suomenhevonen ja eestiniemi), kaksi kania, marsu ja koira.</p>	<p>”Ikkuna maaseutuun”.</p> <p>Toiminta maatala- ja puistomaisessa viherympäristössä; eläinten hoitotyö; tuotteiden jatkojalostus; asiakaskontaktit. Tulossa perinnepiha.</p> <p>Opetusmaatilalla sitouduttu ylläpitämään itä- ja länsisuomen karjan elävää geenipankkia.</p> <p>Nautoja 80-90 kpl, suomenkarjaa 40 kpl. Lisäksi kaneja, vuohia, lampaita, hevosia, kanoja, marsuja, seeprapeippoja ja kääreme.</p> <p>Lähiruoan myynti ja käyttö.</p>	<p>Eläinavustusten toiminta joko omissa maatilaympäristössä tai ”missä tahansa”.</p> <p>Maisemasuunnittelija on tehnyt hoivayrittäjä-hankkeessa</p> <p>luonto/terapia-polkua tilan merkistöön. Polkua tarvitaan myös eläinten kouluttamisessa.</p> <p>”Terapeuttinen toimintaympäristö” -ryhmässä mukana myös talliterapeuttikumppani ja puutarhayrittäjä.</p>

Opetusmaatilalla on sitouduttu ylläpitämään itä- ja länsisuomen karjan elävää geenipankkia. (A).

Eläimet ovat keskeisessä asemassa kaikissa tutkituissa kohteissa (A, Y, T, H, K). Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen on tärkeää ottaa huomioon eläinavusteisessa Green Care-toiminnassa, sillä eläimiä kuormittaa matkustaminen sekä vieraat ihmiskontaktit (Tarkiainen ym. 2014; Mononen 2014).

Maataloustöiden tekemiseen liittyy monia turvallisuusriskejä. Riskit ovat suuremmat töihin tottumattomille. Silloin kun maataloustyö kuuluu palvelun sisältöön, joudutaan maataloustyön turvallisuusriskit kartoittamaan tarkoin ja ottamaan ne huomioon työtoiminnan suunnittelussa (K, H).

6. Maaseudun yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma, kansalaisten osallistuminen ja paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen

Green Care -toimintatapaan kuuluu olennaisena osana yhteisöllisyys ja verkostoituminen. Tutkitut Green Care -toimintayksiköt liittyivät kiinteästi lähiyhteisönsä (H, T, A, Y, K). Hoivapalveluyksiköiden toimintaan kuuluu laaja-alainen yhteistyö asiantuntijoiden ja omaisten kanssa (H, T). Yritysyhteistyöverkostot olivat Green Care -toimijoilla laajoja (Y, A, T, H). Green Care -palvelutoiminta tuo elinvoimaa yhteisölleen sekä toimintansa että omaa toimintaa täydentävän kysyntänsä kautta.

Green Care -yksiköt näyttävät olevan erityisen aktiivisia yhdistysten perustajia (kyläyhdistykset, toimintaryhmät, asiantuntijuusyhdistykset, harrastusyhdistykset, Green Care Finland ry) sekä yhdistystoimijoita (Y, T). Yhdistystoiminta-aktiivisuutta pidetään yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vahvana alueiden sosiaalisen pääoman ja yhteiskunnallisen osallistumien indikaattorina. (Putnam ym. 1993)

Green Care -yksiköt tarjoavat usein kokoon-tumistilan tai niissä voi muutoin vieraila (A, H, T). Siten ne lisäävät maaseudun ”julkista” tilaa ja tarjoavat mahdollisuuden maaseutu/muu alue -vuorovaikutukseen. Hyviä vuorovaikutuksen areenoja ovat myös toimijoiden järjestämät tapahtumat, kuten puutarhamarkkinat (A) ja sadonkorjuujuhlat (H).

Työpaikkojen tarjoaminen (A, H, T) voi tarkoittaa, että alueen vetovoimaisuus lisääntyy ja alueelle muuttaa jopa uutta väestöä, tai että nykyiset asukkaat pysyvät siellä (Y, K). Yksittäisen maatilan osalta Green Care -palvelun tuottaminen voi tarkoittaa maatalaan perustuvien elinkeinojen jatkuvuutta (Y, K). Ympäri vuorokautisen hoivan asiakkaat ovat uusia alueen asukkaita. Tämän myötä väestörakenne saattaa monipuolistua kattamaan erityisryhmiä ja eri-ikäisiä väestöryhmiä (H, T), ja lisätä eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta.

Green Care -palvelu voi tarkoittaa parempaa sosiaalista hyvinvointia heikossa asemassa oleville henkilöille, sekä sosiaalisten tavoitteiden täyttämistä ja syrjäytymisen estoa (H, T, K). Erityisryhmien sosiaalinen asema voi tapauskohtaisesti parantua ja heidän mahdollisuutensa osallistua paikallisyhteisön elämään laajentua (H, K).

Hyvistä kokemuksista huolimatta lähiympäristön asukkaat eivät aina suhtaudu myönteisesti yritykseen, joilla on erityisryhmiä asiakkanaan. On myös kokemuksia, että vakinainen naapurusto suhtautuu positiivisesti, mutta kesäasukuksen piirissä on ennakkoluuloisuutta (H). Naapurit voivat myös ystävällisesti saattaa vääriin paikkaan joutuneen asukkaan tuttuun ympäristöönsä (H). Asiakkaiden yksityisyyden suojaaminen on etenkin sosiaalipalvelujen osalta seikka, joka joudutaan ottamaan huomioon yksikön suhteuttaessa toimintaansa ympäristöön ja yhteisöllisyyteen (H, T).

Maatilan elämään vaikuttavat arkiset rutiinit, toistuvuus ja vuodenaikojen vaihtelu. Arki-

sia toimintoja voidaan käyttää hyvinvoinnin lisäämiseen tietoisella ja tavoitteellisella tavalla. Maatila tarjoaa monipuoliset fyysiset, sosiaaliset ja kulttuuriset puitteet Green Care -palvelutoiminnalle. Se tarjoaa maati-

lalle mahdollisuuden yhdistää ja käyttää olemassa olevia, niin aineettomia kuin aineellisiakin, resursseja uudella tavalla. (T, H, K, Y, A). Toimijoiden yhteistyöverkostot ovat laajoja, kuten taulukosta 6 käy ilmi.

Taulukko 6. Maaseudun yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma, kansalaisten osallistuminen ja paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen.

6. Maaseudun yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma, kansalaisten osallistuminen ja paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen					
	T	H	K	A	Y
Väestö	Uusia asukkaita alueelle, vanhat pysyvät, paluumuuttajat, väestöä erityisryhmistä, eri-ikäisiä väestöryhmiä.	Uusia asukkaita alueelle tai vanhat pysyvät, väestöä erityisryhmistä.	Eläminen maatilalla jatkuu.	Uusia asukkaita alueelle, eri-ikäisiä väestöryhmiä.	Eläminen maatilalla jatkuu.
Yhteistyö ja yhteisöllisyys	<p>Pegasos-maneesia käyttävät myös muut alan lähiyritykset.</p> <p>Yhteistyötä tehdään kuntien sosiaali- ja terveystoimien sekä muiden asiantuntijatahojen kanssa.</p> <p>Omaisten roolia pidetään tärkeänä.</p> <p>Pihapiirissä asuu vanhaemäntä. Näkövammaisen mies käy päivittäin töissä.</p> <p>Vilkasta kehittämishanke toimintaa alan yritysten kanssa.</p> <p>Tutkimus- ja neuvonta-yhteistyö.</p>	<p>Omaiset tyytyväisiä palveluun.</p> <p>Henkilökunnan pysyvyys on ollut vahvaa: monet pitävät Hakamaata toisena kotinaan.</p> <p>Paikallisyhteisö suhtautuu yleensä hyvänä naapurina – kesäasukkeen piirissä ollut ennakkoluuloisuutta.</p> <p>Urheiluopiston kanssa suunnitella päivä/työtoimintaa.</p> <p>Lähiutuottajien tuotteiden käyttö.</p> <p>Tutkimus-yhteistyö.</p>	<p>Lihasonnit teurastetaan 20 km päässä olevassa pienteurastamossa.</p> <p>Vähäosaisten auttamishalu on maatilan perinteinä.</p> <p>Niin työmies, oppisopimuspoika kuin talon isäntäväkikin ovat työryhmä, jonka jokaisen jäsenen työ on tärkeää. Kaikki aterioivat yhdessä.</p> <p>Tutkimus-yhteistyö.</p>	<p>”Meitä arvostetaan... Ihmiset tässä ympärillä arvostavat enemmän kuin kaupunki.”</p> <p>Ahlmanin henki: ”Joko olet ahlmanilainen tai et ole.”</p> <p>Noin 50 lähituottajan tuotteiden myynti ja välittäminen tilapuodin kautta.</p> <p>Kehittämis-yhteistyö muiden oppilaitosten kanssa.</p> <p>Tutkimus-yhteistyö.</p>	<p>Toimintaterapeutti käyttää eläimiä terapiassa.</p> <p>Villan yhteiskeruu, ja villan käsittely-yhteistyö.</p> <p>Mainosyhteistoiminta villatuotteita myyvien liikkeiden kanssa.</p> <p>Lähiyrityksiä alpakkaretkien kohteena.</p> <p>Eläinten hoitoon ja kasvatukseen liittyvää koulutus-toimintaa.</p> <p>Neuvonta- ja tutkimus-yhteistyö.</p>
Yhdistystoiminta	Isäntä esim. Seinäjoen kehittämisyhdistyksen varapj. ja yrityskuvaukset löytyvät kyläyhdistysten sivuilta.	Kyläyhdistys pitää kokouksiaan Hakamaalla ja hyödyntää yksikön olemassa oloa: esim. viemäri- ja tieasiat.	Seurakuntatyö.	Toimii kokoon-tumis-paikkana – myös monille yhdistyksille.	Emäntä perustaja- ja hallituksenjäsen kolmessa eri eläintoimintaan liittyvässä yhdistyksessä.

3 Maaseutuvaikutukset palveluntuottajan, asiakkaan ja yhteiskunnan näkökulmista

Erityisesti konstruktivistiseen ja realistiseen arviointiin kuuluu se, että toimijat arvioivat vaikutuksia omasta positiostaan käsin. Tästä seuraa, että yksittäinen vaikutus voidaan kokea myönteiseksi tai kielteiseksi riippuen siitä, kuka vaikutusta arvioi.

Seuraavaksi tarkastellaan edellä teemoittain arvioituja vaikutuksia palveluntuottajan, asiakkaan ja yhteiskunnan näkökulmista, varsinkin, mikäli Green Care -toiminta yleistyy. Yhtäältä huomio kiinnitetään mahdollisiin myönteisiin vaikutuksiin ja toisaalta haasteisiin tai kielteisiin vaikutuksiin.

3.1 Green Care -palvelutoiminnan myönteisiä vaikutuksia

Palveluntuottajan näkökulmasta Green Care -palvelutoiminnan hyödyt liittyvät toimijoiden elinkeinoihin ja toimeentuloon ammatinharjoittamisen tai yrittäjyyden kautta. Tämä voi tarkoittaa, että eläminen maaseudulla voi joko jatkua tai mahdollistua. Oma osaaminen otetaan aiempaa laajempaan käyttöön tai sitä täydennetään uudella osaamisella. Tämä voi parhaimmillaan tarkoittaa sellaisen työnkuvan saavuttamista, jossa viihdytään hyvin. Työnkuvan lisäksi olemassa olevia resursseja, kuten rakennuksia, puutarhaa ja ympäristöä voidaan käyttää uudella, myös omaa viihtyisyyttä ja hyvinvointia lisäävällä tavalla. Uudet kumppanuudet vilkastuttavat sosiaalista elämää.

Palvelunkäyttäjän näkökulmasta Green Care -palvelutoiminta voi tarkoittaa monenlaisia hyvinvointiin liittyviä myönteisiä vaikutuksia palvelun tavoitteellisten hyvinvointivaikutusten lisäksi. Myönteistä voi olla myös se, että palvelujen paikallinen saatavuus paranee. Hyödyt voivat liittyä osallisuuteen, syrjäytymisen estymiseen, hyvään asumisympäristöön tai työllistymiseen Green Care -palvelun tavoitteesta riippuen. Green Care -palvelu voi olla toiminnallista ja lisätä aktiivisuutta ja toimintakykyä sekä elämän mielekkyyttä. Se voi mahdollistaa pääsyn ympäristöihin, joi-

hin muuten ei olisi pääsyä, sekä mahdollistaa kontaktit eläimiin ja luontoon, sekä osallisuuden yhteisöön.

Alueen kannalta myönteiset vaikutukset liittyvät uuteen palvelutarjontaan ja uusien työpaikkojen, asukkaiden sekä verotulojen myötä maaseudun elinvoimaisuuteen. Sosiaali-, kuntoutus- ja virkistyspalvelujen tarjonta lisääntyy Green Care -palvelutoiminnan myötä. Koska Green Care -palvelut ovat nimenomaan palveluja ihmisten tarpeisiin (asiakasintensiivisiä, ”high-touch” -palveluita), niiden maaseudun elinvoimaisuutta lisäävät vaikutukset voivat loogisesti päätellen olla monelta osin suurempia, kuin esimerkiksi pienen metalliyrityksen, jonka toiminta saattaa edellyttää vain vähän vuorovaikutusta (”low-touch” -palvelu). Hyvinvointipalvelut voivat tuoda alueelle kävijöitä, jotka edelleen lisäävät paikallisten palvelujen kysyntää. Ympärivuotisen hoivan tapauksessa palvelu tuo alueelle uusia asukkaita, joko palvelun käyttäjiä (hoivayksiköiden asukkaita) tai työntekijöitä. Elinvoimaisuuden lisäksi kohenee yleensä myös alueen yleinen veto-voimaisuus, kuten maiseman laatu, rakennusten kunto, pihat ja puutarhat sekä mahdolliset luontopolut. Green Care -yksiköt vaikuttavat alueen yhteisöllisyyteen myös ole-

malla aktiivisia yhdistystoimijoita ja yrityskumppaneita, sekä tarjoamalla julkista hoitettua luontotilaa tai kokoontumispaikkoja ja tapahtumia.

Green Care -palvelutoimintaan liittyy monia hyötyjä, niin palvelun tuottajien, palveluiden käyttäjien kuin paikallisuusalueiden näkökulmasta. Kysymys on siten eräänlaisesta win-win-win -tilanteesta.

3.2 Green Care -palvelutoiminnan haasteita ja uhkia

Tutkimus tuotti vain vähän tietoa Green Care -palvelutoiminnan mahdollisista kielteisistä vaikutuksista. Tämän vuoksi tietoa mahdollisista haasteista ja uhkista hankittiin tutkimusjulkaisuista, hankeraporteista ja opinnäytetöistä. Kirjallisuudesta voitiin tunnistaa seuraavia haasteita ja uhkia palvelun tuottajan, palvelun käyttäjän sekä palvelujärjestäjän näkökulmasta. Näiden haasteiden tunnistaminen on keskeistä Green Care -toiminnan kehittämisen kannalta.

Palveluntuottajaan kohdistuvat vaikutukset

Kahden työvoimavaltaisen yritystoiminnan muodon (maatilatalous ja hoivatyö) yhdistäminen voi olla haasteellista (Rantamäki-Lahtinen 2004, 36; Juva 2009, 76), varsinkin mikäli hoivapalvelu on ympärivuorokautista. Ympärivuorokautinen hoivatyö omassa kodissa on sitovaa, mikä aiheuttaa paineita jaksamiselle. Hoivatyön myötä sekoittuvat niin yksityinen ja julkinen tila, kuin työ- ja vapaa-aika. (Juva 2009, 77-78). Esimerkiksi perhekotitapauksessa tämä oli ratkaistu niin, että yrittäjät saattoivat irrottautua työstään vapaa-ajan asunnollaan.

Hoivatyöhön liittyvät tulot voivat olla vaikeasti ennustettavia ja vaihdella paljon (Juva 2009, 54). Tämä vaikeuttaa ulkopuolisen työvoiman palkkaamista. Epävarmuutta lisää julkinen hankkijan kilpailutuskäytännöt sekä lyhyet sopimukset yksityisen hoivayrittäjän kanssa (Nieminen ym. 2011; Juva 2009, 23). Ulkopuolisen työvoiman palkkaamista pide-

tään myös kalliina (Yli-Viikari ym. 2009, s. 3; Juva 2009, s. 67, 77).

Maataloustyötehtävien ”tuotteistaminen” on myös haasteellista. Maatalouden työvoimatarve vaihtelee voimakkaasti vuodenajoin ja säätilojen mukaan. Monet maatalouteen liittyvät työt, kuten koneiden, laitteiden ja eläinten käsittely, vaativat vankkaa osaamista sekä turvallisuusriskien hallintaa (Juva 2009, 85; Di Iacovo & O’Connor 2009, 87). On myös huomattava, että hoivatyö, asiakkaiden palvelu ja heidän tarpeensa ovat aina ensisijaisia. Kehitysvammaisten hoivayksikössä tilantöiden tekemisestä jouduttiin toisinaan tinkimään, jos asiakkaila on ”huono päivä”. Haastavat asiakasryhmät asettavat omat rajoituksensa esimerkiksi omien elintarvikkeiden tuottamiselle. Maataloustöistä tinkiminen kyseisessä hoivayksikössä ei ollut sikäli ongelma, että maataloudesta ei tullut lainkaan tuloja, vaan ruokaa kasvatettiin omiin tarpeisiin, ja maatilalla päätarkoitus oli mahdollistaa mielekästä työ- ja päivätoimintaa asiakkaille.

Varsinkin ympärivuorokautisten hoivapalvelujen tarjoamiseen liittyy myös monia rakennusteknisiä vaatimuksia, mikä voi tarkoittaa merkittäviä alkuinvestointeja. Rakennustekniset muutokset ovat luonteeltaan pysyviä, ja ne voivat muodostua ongelmallisiksi, mikäli tilan tuotantosuuntaa halutaan muuttaa esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen myötä (Juva 2009, 86). Myös pelko siitä, että investoinnit eivät tuotakaan tulosta, vaan johtavat omasta kodista ja kotitilasta luopumiseen,

on maatilalle toista yritystä perustettaessa yleinen (Katila 2000; Juva 2009, 62). Maatilyrittämiseen liittyy yleensä vahvasti ylisukupolvisen jatkuvuuden turvaamisen tarve (Katila 2000, Silvasti 2001). Maatilan kehittämiskäytännöihin vaikuttavat siten yrittäjän ikä ja seuraavan sukupolven kiinnostus jatkaa elämistä maatilalla (Rantamäki-Lahtinen 2004).

Hoivan tarjoamista ohjaavat ammatillisuutta koskevat vaatimukset (Juva 2009, 89, 90). Sosiaalipalvelua tuottavalla yrittäjällä koskevat tietyt ammattipätevyysvaatimukset (STM 2007). Lisäksi tarvitaan yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamista muun muassa liittyen yrityssuunnitteluun, kysynnän kartoitukseen, tuotteistamiseen, hinnoitteluun, markkinoitiin, kilpailutukseen ja asiakkaiden hankintaan, jotka ovat erilaisia aiempaan maatilyrittäjyyteen verrattuna (Yli-Viikari ym. 2009).

Osaamisen osto työvoimaa palkkaamalla voi olla suuri kynnyskysymys. Maatiloilla on usein tavoitteena oman perheen toimeentulon turvaaminen ja siten pienimuotoinen elämäntapayrittäminen, ei yrityksen kasvu ja riskinotto (Katila 2000, Juva 2009, 37, 60). Myös osaamisen hakeminen verkostoitumalla on haasteellista, koska harvaan asutulla maaseudulla ”kriittistä osaamismassaa” voi olla hyvin vähän. Täydentävän osaamisen lisäksi toimivan verkostoitumisen edellytyksenä on persoonallisuuksien yhteen sopivuus (Vehmasto 2008.)

Suomen maatiloista noin puolet sijaitsee ydinmaaseudulla (Malinen ym. 2006). Maatilan sijainti vaikuttaa Green Care -liiketoiminnan suunnitteluun. Keskeistä on potentiaalinen asiakaskunta liiketoiminnallisesti etäisyydellä. Joissain tapauksissa syrjäinen sijainti on voi olla myös etu, kuten päihde- ja peliriippuvuusasiakkaiden kohdalla.

Hoivapalvelun markkinointi voi olla haasteellista monesta syystä. Green Care -palvelutoiminnan uutuus ja vakiintumattomuus,

ja erityisesti laatuksien puute voi aiheuttaa epäilyä palvelujen laadusta. Lisäksi palvelun lisäarvoa koskevan vaikuttavuustiedon vähäisyys tai sirpaleisuus voi haitata palvelun tuotteistamista ja markkinointia. (ks. Mustakangas 2011, Mynttinen 2011, Niiranen-Linkama 2011, Nissinen 2011, Korhonen ym. 2012).

Green Care -palvelutoimintaa harjoittavan maatilan ympäristöön liittyviä laatuksia ei vielä ole, mikä voi aiheuttaa vaihtelua toimintaympäristöjen laadussa. Maatila- ja maataloustyö on mahdollista kokea myös vähemmän miellyttävänä: pelottavana, likaisena, ja haisevana sekä toiminta siellä liian raskaana. (Di Iacovo & O’Connor 2009, 90.)

Asiakkaan tarpeisiin sopivan palvelukonseptin luominen asettaa myös haasteensa. Maataloussektorin, terveys-sosiaalissektorin sekä julkisten palvelujen ostajien tavoitteet, mutta myös ”elämis- ja sosiaaliset maailmat” ovat hyvin erilaisia; toimijat puhuvat erilaisin käsittein. (Di Iacovo & O’Connor 2009, 45, 111, 122) Lisäksi Green Care -toimintatavalle mahdollisten palvelujen ja mahdollisten asiakasryhmien kirjo on erittäin laaja: maatalousyrittäjien voi olla vaikea hahmottaa, mikä heidän mahdollisesti tarjoama palvelu voisi olla. Sosiaali- ja terveysalan palveluissa loppukäyttäjät ja palvelun maksaja on usein eri taho, mikä voi hankaloittaa asiakkaan tarpeiden hahmottamista. (Vik & Farstad 2009.)

Paikallisyhteisöön kohdistuvat vaikutukset

Vaikutuksen kohteena olevaa paikallisyhteisöä on vaikeaa määritellä (ks. Soini, tämä julkaisu). Paikallisyhteisöllä ymmärretään tässä, varsin väljästi, aluetta, jossa jokin julkinen toimijataho, yleensä kunta, tekee päätöksiä yhtä aikaa sekä julkisten palvelujen tuotannosta tai hankinnasta, että yritysten toimintaedellytyksistä ja alueen kehittämisestä. Tällöin kietoutuvat yhteen julkisen asiakkaan rooli, elikeino- ja aluekehittämistä

sekä paikallisyhteisöä edustavat roolit. Paikallisyhteisöt, joihin Green Care -palvelutoiminnalla voidaan ajatella olevan vaikutuksia, voivat olla luonteeltaan hyvin monenlaisia. Yksi tämän tutkimuksen kohteista sijaisee hyvin lähellä Tampereen ydinkeskustaa ja toinen pohjoiskarjalaisella ydinmaaseudulla. Jo nämä yhteisöt ovat ominaisuuksiltaan, sijainniltaan ja suuruudeltaan hyvin erilaisia, ja otaksuttavasti, myös Green Care -palvelutoiminnalla on näille erilainen merkitys. Kirjallisuudesta (tutkimusjulkaisuista, hankeraporteista ja opinnäytetöistä), voitiin tunnistaa seuraavia haasteita paikallisyhteisön näkökulmasta.

Julkinen palvelurakenne on parhaillaan suurten muutosten alla. Ennen kaikkea, haasteena on peruspalveluvaatimusten täyttäminen kiristyvässä taloustilanteessa samalla kun lakisääteiset velvoitteet lisääntyvät. Julkisen sektorin palvelunostajalle Green Care -toimintatavan lisäarvosta ei saisi tulla merkittäviä lisäkustannuksia, verrattuna vastaavan, muulla tavoin tuotetun palvelun hankintaan. (Niiranen-Linkama 2011.)

Sosiaali- ja kuntoutuspalveluissa, joissa käytetään Green Care -toimintatapoja, on yleensä kyse tavanomaisista yhteiskunnan järjestämisvastuulla olevista, vaikkakin luontolähtöisyydellä erilaistetuista, palveluista. Green Care -toimintatapa on tällöin palvelun lisäarvoa. Näiden palvelujen peruslaatuvaatimukset ovat samat, kuin muilla tavoin tuotettujenkin sosiaali- ja kuntoutuspalvelujen laatuvaatimukset. Julkisen sektorin palvelujen ostaja vaatii, että palvelu on tarkkaan

määritelty ja laatustandardien mukainen. Jotta sopimus julkisen ostajan kanssa syntyy, on yleensä tärkeää, että luontoavusteisten menetelmien käyttö mainitaan palvelun laatua ja lisäarvoa kuvaavana tekijänä – ei palvelun ensisijaisena sisältönä tai itseisarvona. Julkinen ostaja ei siis yleensä ensisijaisesti osta Green Care -palvelua, vaan esimerkiksi tiettyä sosiaalipalvelua, jolla voi olla Green Care -ominaisuuksia. (ks. Niiranen-Linkama 2011.)

Julkisen sektorin palvelujen ostajille on erityisen tärkeää ostamisen helppous ja tehokkuus. Jos julkinen ostaja haluaisi panostaa nimenomaan Green Care -ominaisuuksia sisältävien palveluiden hankintaan, tulee ongelmaksi se, että Green Care -palvelumarkkinat eivät vielä ole kehittyneet. Green Care -palvelujen tarjonta on vielä vähäistä. Niille ei myöskään ole olemassa yhtä selkeää markkinointikanavaa, kuten institutionaalista tai teknologista areenaa, josta palvelun voisi hankkia helposti ja tehokkaasti. (Vik & Farstad 2009.)

Green Care -palvelutoiminnan kehittäminen ei välttämättä kohtaa julkisen sektorin palvelukysynnän tarpeita. Palvelujen kehittämisessä on pyrittävä kysyntä- ja käyttäjälähtöiseen palvelumuotoiluun, ei tarjontalähtöiseen toimintaan. Julkisen sektorin palvelun ostajalle voi myös Green Care -etuliitteellä tarjottavien palvelujen laaja kirjo aiheuttaa hämmennystä ja hämärtää sitä, minkälaisesta palvelumuodosta milloinkin on kyse. (Niiranen-Linkama 2011)

4 Johtopäätökset

Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutusten arvioinnin tarkoituksena oli kuvata arviointia koskeva kokonaisuus maaseudun fyysisessä, sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Vaikutuslottuvuuksien tunnistamisessa käytettiin lähtökohtana YTR:n julkaiseman maaseutuvaikutusten arvioinnin tarkistuslistaa.

YTR:n tarkistuslista keskittyy laadullisiin ja kuvaileviin vaikutuksiin, ei esimerkiksi tarkoihin määrällisiin ekologisiin tai taloudellisiin tunnuslukuihin. Lähtökohtana on ajatus siitä, että inhimillistä toimintaa on vaikea palauttaa pelkästään mitattaviksi suureiksi, ja arvioinnissa päätöksentekotilanteen ymmärtäminen, tiedon rajallisuuden ja arvolähtökohtien esiin tuominen ovat keskeisellä sijalla. Maaseutuvaikutusten arviointia YTR:n julkaiseman tarkistuslistan avulla tehtynä voi kutsua realistiseksi arvioinniksi. Siinä yhdistetään siis laadullista, osallistavaa ja ymmärryksen pyrkivää arviointia asiantuntijatietoon.

Arvioinnissa pääpaino oli *laadullisilla vaikutuksilla* ja tiedon tuottamisessa painotettiin osallistavia menetelmiä asiantuntijatiedon rinnalla. Kun tavoitteena oli saada kokonaiskuva erilaisista mahdollisista vaikutuslottuvuuksista, laadullisen kuvauksen katsottiin palvelevan parhaiten tätä tarkoitusta. Tämän pohjalta on mahdollista suunnitella mitä ja miten vaikutuksia voidaan jatkossa arvioida määrällisesti.

Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä on kehitetty nimenomaan maaseutua koskevan *suunnittelun ja päätöksenteon apuvälineeksi*. Arvioinnin *asiakkaita* määriteltiinkin päätöksentekijät, jotka vastaavat esimerkiksi mahdollisista Green Care -palvelutoimintaa edistävästä politiikkatoimenpiteistä.

Arvioinnissa testattiin *maaseutuarvioinnin tarkistuslistaa*. Tarkistuslistan taustateori-

aksi sovitettiin Yrjö Engströmin (1987) teoriaan perustuvaa toimintajärjestelmän mallia. Tarkistuslistan teemat noudattivat hyvin Engströmin toimintajärjestelmän logiikkaa. Perustellusti voidaan väittää, että tarkistuslistan teemat kattavat Green Care -palvelutoiminnan ja sen maaseutuvaikutukset.

Toimintajärjestelmä on teoreettinen malli toiminnan rakentumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, mutta myös käytännönläheinen analyysiväline toiminnan osatekijöiden erittelyyn. Mallia voidaan käyttää nykytoiminnan kuvaamiseen tai apuna uuden toiminnan visioimiseen. Vaikutavuuden arvioinnissa on mahdollista verrata erilaisten maaseudun elinkeinojen toimintajärjestelmiä.

Arviointitilanteeksi määriteltiin *nykytila*, kuitenkin niin, että Green Care -palvelutoiminnan laajenemista ennakoitiin tilanteessa, jolloin ollaan päättämässä ryhdytäänkö politiikkatoimin edistämään palvelutoiminnan lisääntymistä. Green Care -palvelutoiminnan mahdollinen tietoinen edistäminen esimerkiksi politiikkatoimenpiteillä, voi potentiaalisesti aiheuttaa hyvin moninaisia maaseudun elinympäristöön kohdistuvia vaikutuksia.

Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutuksia arvioitiin viiden tapausyksikön tarkastelun avulla. Nämä case-tapaukset määriteltiin Green Care -yksiköiksi palveluntuottajien ja hankkeen tutkijoiden käsitysten perusteella, sillä virallisia kriteereitä Green Care -yksikölle ei ollut vielä omassa. Kaikki viisi yksikköä sijaitsivat maatilaympäristössä, ja kaikissa niissä maatilaympäristöä ja/tai siellä olevia eläimiä ja toimintaa käytettiin palvelun muotoilussa ja tuotteistamisessa asiakkaan hyvinvointia edistäväällä tavalla.

Green Care -palvelut voidaan karkeasti jakaa kahteen erityyppiseen palvelumarkkinan (Vehmasto 2014), luontohoivan ja luonto-

voiman markkinoiden palveluiksi. Se, kumman palvelumarkkinan palvelusta on kysymys, vaikuttaa suoraan siihen kenelle, ja millaisia vaikutuksia toiminnasta syntyy. Luontohoivan ja luontovoiman palvelujen vaikutukset kohdentuvat eri asiakasryhmiin ja eri palveluja ostaviin tahoihin. Luontohoivan palvelut on suunnattu heikossa asemassa oleville asiakkaille ja niiden ostaja on usein julkinen taho. Luontovoiman palvelujen asiakaskunta on potentiaalisesti suurempi kuin luontohoivan. Siten luontovoiman palvelujen ennalta ehkäisevät vaikutukset voivat muodostua suuremmiksi, ja luontohoivan vaikutukset puolestaan sosiaalisesti merkittävämmiksi.

Case-yksiköistä kaksi tuotti sosiaalipalveluja (asumis- ja päivätoimintaa sekä lastenhuollon avopalvelua) ja yksi sosiaalista työllistämistä. Nämä edustavat Green Care -palveluiden hoivamarkkinoita eli sosiaalipalveluja jollakin lailla heikossa asemassa oleville asiakkaille. Yksi yksiköistä tuotti eläinavusteista virkistyspalvelua ja teki yhteistyötä toimintaterapeutin kanssa. Yksi yksiköistä tuotti koulutusta, lähiruuan jälleenmyyntiä sekä kaupunginläheistä virkistyspalvelua. Nämä kaksi viimeksi mainittua edustavat lähinnä Green Care -palvelutoiminnan voimamarkkinoita eli ne tuottavat virkistykseen painotuvia palveluja normaalissa asemassa oleville asiakkaille.

Kun arviointi tehtiin case-tapausten avulla, *maaseutu* määrittyi kunkin yksikön *vaikutusalueeksi*. Viidestä case-yksiköstä yksi sijaitsi kaupungissa, kolme ydinmaaseudulla ja yksi syrjäisellä maaseudulla. Kolme yksiköistä sijaitsi Hämeessä, yksi Etelä-Pohjanmaalla ja yksi Etelä-Savossa. Kun kysymyksessä on ensimmäinen kokeilu Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutusten tarkastelusta, ja se tehtiin vain viiden erilaisen Green Care -yksikön avulla, ei katsottu mahdolliseksi eritellä arviointituloksia erilaisille maaseututyypeille.

Arvioinnissa ei erotettu vaikutuksia, jotka ovat ominaisia pelkästään Green Care -palvelutoiminnalle, eikä toiminnan vaikutusten vertailua muunlaisen elinkeinotoiminnan mahdollisiin vaikutuksiin myöskään tehty. On siis mahdollista, että monet esiin otetuista positiivista vaikutuksista koskevat yhtä lailla minkä tahansa elinkeinotoiminnan lisäämistä maaseudulla. Kuitenkin, koska Green Care -palvelut ovat nimenomaan palveluja ihmisten tarpeisiin (ns. high touch -palveluita), ne voivat vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta aivan eri tavoin kuin liikevaihdoltaan vastaavan kokoinen metalliyrietyys. Hyvinvointipalvelut voivat tuoda alueelle asiakkaita ja kävijöitä, jotka kysyvät lisää alueen palveluja. Ympärivuotisen hoivan tapauksessa palvelu tuo alueelle uusia asukkaitakin ja usein myös työntekijöitä. Elinvoimaisuuden lisäksi alueen yleinen vetovoimaisuus, kuten maiseman laatu, rakennusten kunto, pihat ja puutarhat sekä mahdolliset luontoreitit, voivat kohentua. Green Care -yksiköt vaikuttavat myös alueen yhteisöllisyyteen olemalla aktiivisia yhdistystoimijoita ja yrityskumppaneita, ja muun muassa tarjoamalla julkista hoidettua luontotilaa tai kokoontumispaikkoja, ja jopa tapahtumia. Näyttää siltä, että Green Care -palvelutoiminta maaseudulla voi tuottaa monipolvisen positiivisten vaikutusten kierteen.

Green Care -palvelutoiminnan varsinaisia kielteisiä vaikutuksia tunnistettiin arviointiprosessissa vähän. Kirjallisuudesta löytyi kuitenkin erityisesti palvelutuottajaan kohdistuvia haasteita, jotka tulisi ottaa huomioon alaa ja sen institutionaalisia rakenteita kehitettäessä.

Arvioinnin toisen vaiheen näkökulmiksi valittiin palveluntuottajan, palvelun käyttäjän sekä paikallisalueen näkökulmat, koska nämä ovat ne tahot, joihin vaikutukset ehkä kaikkein keskeisimmin kohdistuvan. Vaikutukset määrittävät myönteisiksi tai kielteiseksi valittujen näkökulmien mukaan.

Taulukkoa myönteisistä vaikutuksista voisi pitää kokoelmana Green Care -palvelutoiminnan monista yhteiskunnallisista hyödyistä. ”Voittajia” taulukossa ovat niin yrittäjät, asiakkaat kuin yhteiskunta. Taulukko antaa laadullisia viitteitä siitä, minkä suuntaisia vaikutukset todennäköisesti ovat. Aukotonta näyttöä yhteiskunnallisista hyödyistä eri alueilla ja eri maaseututyypeillä sijaitsevien ja erityyppisiä Green Care -palveluja tarjoavien viiden case-yksikön laadullisella arvioinnilla ei voida antaa. Sen sijaan paljon erilaisten arvottamistapojen kautta näkyväksi tulevia hyötyjä voidaan osoittaa todennäköisesti realisoituviksi.

YTR:n maaseutuvaikutusten ennakoarviointi soveltui Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutustenarviointiin hyvin, vaikka kysymyksessä oli tutkimus, ei suunnittelu- tai päätöksentekotilanne. Green Care -palvelutoiminta on vielä suhteellisen vähäistä, mutta se on herättänyt paljon kiinnostusta erityisesti maaseudun yrittäjien ja kehittäjien keskuudessa (Soini & Vehmasto 2014). Tarkistuslistan laadulliset kysymyksenasettelut olivat hyvin sovellettavissa tutkimuksen tarpeisiin ja vaikutusten arviointia voidaan jatkossa kehittää myös muiden Green Care -palvelujen osalta.

Lähdeluettelo

- Di Iacovo, F. & O’Connor D. (toim.) 2009. Supporting policies for social farming in Europe. Processing multifunctionality in Responsive Rural areas. Firenze: Arsia. 224 s. ISBN 978-88-8295-107-8.
- Engström, Y. 1987. Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta-Konsultit. 269 s. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://lhc.ucsd.edu/mca/Paper/Engstrom/Learning-by-Expanding.pdf>
- Flyvbjerg, B. 2006. Five misunderstanding about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12, 2: 219-245.
- Grönroos, C. 2000. Service Management and Marketing: A Customer Relationship Management Approach, 2nd Edition John Wiley & Sons, Ltd. ISBN 0-471-72034-8.
- Hallipelto, A. 2008. Paras tuottakoon! Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat. Kunnallisanalan kehittämissäätö. Polemia-sarjan julkaisu nro 68. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy. 119 s. ISBN 978-952-5514-76-6. Viitattu 9.1.2014. Saatavissa internetistä: <http://www.kaks.fi/sites/default/files/Polemia%2068.pdf>
- Juva, E. 2009. Hoivapalveluyrittäminen maatalan yhteydessä – Haasteita ja mahdollisuuksia. Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto: Taloustieteen laitos, Kuluttajaeconomia. 112 s. Viitattu: 16.9.2013. Saatavissa internetistä: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/1975/8946/Maisterin%20tutkielma,%20Eeva%20Juva.pdf?sequence=7>
- Katila S. 2000. Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. School of Economics and Business Administration, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-174, Helsinki. 257 s. ISBN: 951-791-475-X.
- Kauppinen, T. 2011. Kuntien tulevaisuus haltuun: Ennakoarvioinnin soveltamiseen vaikuttavat tekijät lautakuntapäätöksissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tutkimus 67. Helsinki: Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. 209 s. ISBN 978-952-245-520-8. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/2eae7168-9953-4e68-96d6-43354e104c3c>
- Kohl, J. & Sairinen R. 2004. SVA:n laatu ja kehittäminen Suomessa. Teoksessa Sairinen, R. & Kohl, J. (toim.) Ihminen ja ympä-

- ristön muutos: Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. s. 84-118. ISBN 951-22-6927-9.
- Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Systemaattiset tutkimuskatsaukset vaikuttavuuden arvioinnin välineenä sosiaalialalla. Arvioinnin teemanumero. Hallinnon tutkimus 25 (3): 108-126.
- Korhonen, A., Liski-Markkanen, S., Nikander, K. & Roos, I. 2012. Green Care - Vihreä hoiva maaseudulla. Kyselyiden ja haastattelujen yhteenvetoraportti. Työtehosteuran julkaisuja 413. Helsinki. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: http://www.tts.fi/images/stories/tiedostot/tutkimus_files/projektit/tj413.pdf.
- Muutoslaboratorio 2013. Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikön muutoslaboration kotisivut. Viitattu 16.9.2013. Saatavilla internetistä: <http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=149>
- Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H. & Keränen R. 2006. Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2006. ISBN 952-453-283-2. 69 s. Viitattu 9.9.2013. Saatavissa internetistä: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/julkaisusarja/5kYqNENOF/MMMjulkaisu2006_7.pdf.
- Mustakangas, E. 2011. Green Care -toiminnan mahdollisuudet Kainuussa. Esiselvitys. Maataloustuottajien Pohjois-Suomen liitto. Kainuun maaseutuelinkeinojen teemaohjelma 2007-2013. MTK-Pohjois-Suomi ry. Kainuu. 29 s. Viitattu 9.9.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.kainuu.fi/UserFiles/maaseutuelinkeinot/File/GC%20Kainuussa%20esiselvitys.pdf>
- Mynttinen, R. Green Care -toiminnan mahdollisuudet Etelä-Savossa – Maa- ja puutarhatilojen kartoitus. Green Care -palvelutoiminnan mahdollisuudet Etelä-Savossa 1.8.2010–30.4.2011. 48 s. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä. http://api.ning.com/files/57jjab4k9NYJdZFI09aVBTn3p7WelsvWjPgW11Mf-D9iex2s9-IW2VJyKCoBTumuJ9IkYe5zZ952xf8hw4Er4CUg9*dCOFY/GCesiselvitys_EtelaSavo_maa-japuutarhatilakartoitus.pdf
- Naisbitt, J. 1999. High Tech High Touch: Technology and Our Search for Meaning. Nicholas Brealey Publishing Limited. 274 s. ISBN 1857882555, 9781857882551.
- Nieminen, J., Törmä, S., Tuokkola, K. & Väisänen, J. 2011. Neljä selvitystä hyvinvointialasta. Toimintaympäristöt, palvelusetelit, hankintakäytännöt ja palveluohjauksellinen hankintamenettely. Työ- ja elinkeinoministeriö, KOKO-verkostojulkaisu 9/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Niiranen-Linkama, P. 2011. Kuntahaastattelut ja -kyselyt, Etelä-Savo ja pääkaupunkiseutu. Green Care -esiselvityshanke 2010-2011. 35 s. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: <http://api.ning.com/files/sfCefewZlhd3FJkO5BfFMPnmtwK3lCDznlwupOYLTPBIHFL8lrDiMHSpJTzzy38GqLVPoW3qlZDf6W5AORUWbTLCNh0qy/LoppuraporttiGCKunnat.doc>
- Nissinen, S. 2011. Green Care -palvelutoiminnan mahdollisuudet Etelä-Savossa. Esiselvitys. Hoiva-alan yritysten kartoitus. Mikkelin ammattikorkeakoulu. 26 s. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: http://api.ning.com/files/j42LvGiVS1HP1Jq7tPbNQrdGbvUHU0FskVTVMXqg2co13a-17Wo14vrf5nd5wlgONaofg728HqiuY8vCx-Haa2fNDaftAKxSYo/GC_hoivayritysten-kartoitus_loppuraportti.pdf
- Palttila, Y. & Helminen, V. 2013. Erilaisilla alueluokituksilla erilaiset kehityskuvat. Tieto&trendit 8/2013. s. 20–29.
- Ponnikas, J., Korhonen, S. Hanna-Mari Kuhmonen, H-M., Leinamo, K., Lundström, N. Rehunen, A. & Siirilä, H. 2011. Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3. 102 s. ISBN 978-952-227-533-2. Viitattu 9.9.2013 Saatavissa

- sa internetistä. http://www.maaseutupoliitikka.fi/files/1657/Maaseutukatsaus_2011_www.pdf
- Putnam, R. D., Leonardi, R. & Nanetti, R. 1993. Making democracy work: Civic traditions in modern Italy. Princeton University Press, Princeton (N.J.). 258 s. ISBN 0-691-03738-8.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen. Empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT:n julkaisuja 50. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. 131 s. ISBN 951-729-861-7. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met50.pdf>
- Rissanen, S. & Sinkkonen, S. 2004. Hoivayrittäjyys. PS-kustannus. Jyväskylä. 232 s. ISBN 952-451-096-0.
- Sairinen R. & Kohl J. 2004. Sosiaalisten vaikutusten arviointi -tavoitteista konkreettiseen sisältöön. Teoksessa R. Sairinen & J. Kohl (toim.). Ihminen ja ympäristön muutos, Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. s. 9–40.
- Silvasti, T. 2001. Talonpojan elämä – tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura. 341 s. ISBN: 951-746-284-0.
- Soini, K. & Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care -toimintatapaa. Teoksessa: Vehmasto E. 2014 (toim.). Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 20. Verkkojulkaisu.
- STM 2007. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla. STM:n julkaisuja 2007/18. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3525.pdf&title=...
- Tilastokeskus 2010. Liitetäulukko 4. Suurimmat miesvaltaiset ammattiryhmät (miehiä 60–90 % ammattiryhmästä) vuonna 2008. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä. http://www.stat.fi/til/tyokay/2008/04/tyokay_2008_04_2010-12-03_tau_004_fi.html
- Vanclay, F. 2004. The triple bottom line and impact assessment: How do TBL, EIA, SIA, SEA and EMS relate to each other? Journal of Environmental Assessment Policy and Management 6, 3: 265–288.
- Vehmasto, E. 2014. Green Care -palvelutyyppit Suomessa. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.) Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 20. Verkkojulkaisu.
- Vehmasto, E. 2008. Tulisiko maatilayrityksen monialaistua vai verkostoitua? Analyysi yrittäjien ja kehittäjien verkostoitumispuheesta. Maaseudun uusi aika 3/2008: 7–23.
- Vik, J & Farstad, M. 2009. Green Care governance: between markets, policy and intersecting social worlds. Journal of Health Organization and Management 23, 6: 539–553.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. & Soini, K. 2009. Green Care - terveyttä ja hyvinvointia maataloilta. Maa- ja elintarviketalous 141. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met141.pdf>
- YTR 2009a. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/23344/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf
- YTR 2009b. Maaseutuvaikutusten arviointi (Rural Proofing). Arviointia käsittelevä muistio tarkistuslistoineen. Viitattu 16.9.2013. Saatavissa internetistä. http://www.maaseutupoliitikka.fi/files/1148/Maaseutuvaikutusten_arviointi_031109.pdf

---

Näkökulmia green care -palvelutoiminnan taloudellisten vaikutusten arvioinnin lähtökohtiin ja menetelmiin

---

Anna Kirveennummi, Johanna Mantere, Katariina Heikkilä

Green Care -toiminnan taloudellisiin vaikutuksiin kohdistuva tutkimus on toistaiseksi vähäistä, sillä toimintaa koskevien empiiristen havaintojen tuottaminenkin on vielä alkutekijöissään. Tässä osiossa pohditaan Green Care -toiminnan taloudellisten vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä ja lähtökohtia kolmen toisistaan poikkeavan arviointikehysten

näkökulmasta. Ensimmäinen kehys perustuu kustannusten ja vaikutusten arviointiin yhteismitallisuutta hakevissa menetelmissä. Toinen kehys hahmottelee mahdollisia aluetaloudellisia lähestymistapoja ja kolmannessa keskitytään elämys- ja merkitystalouden näkökulmista nouseviin mahdollisuuksiin, eli luonnon aineettomia lisäarvoja tuottaviin tekijöihin.

1 Johdanto

Taloudellisten vaikutusten arviointi viittaa sellaisiin tutkimustulosten pohjalta tehtäviin johtopäätöksiin, joita sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat voivat käyttää valitessaan tarkoituksenmukaisimpia toimintatapoja palveluiden järjestämiseksi. Vertailukelpoisten empiiristen tapausten puuttuessa taloudellisten vaikutusten arviointia tarkastellaan tässä luvussa pääosin tulevaisuusorientoituneesti. Tavoitteena on pohtia, millaisia Green Care -toiminnan taloudellisten arvioinnin kehykset, menetelmät ja lähtökohdat voisivat olla, ja millaisia haasteita alustavat tutkimustulokset niille asettavat. Kirjallisuustarkastelun, asiantuntijakeskustelujen ja muissa CareVa -hankkeen osatutkimuksissa tuotetun tiedon pohjalta tunnistettiin ja rajattiin kolme erilaista näkökulmaa eli arviointikehystä, joihin tässä artikkelissa keskitytään.

Ensimmäinen arviointikehys keskittyy yksityisten tai julkisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden taloudellisten vaikutusten arviointiin ja etenkin julkisen sektorin tuottamien palveluiden tuottamisen kustan-

nuksiin ja vaikuttavuuteen sellaisissa arviointitilanteissa, joissa vaikutukset pyritään yhteismitallistamaan.

Toisessa arviointikehyksessä liikutaan aluetaloudellisissa lähtökohdissa. Tällöin taloudellisten vaikutusten analysoinnissa kiinnitetään huomiota alueelle ja erilaisiin paikallisuuksiin kohdistuviin monivaikutteisiin hyötyihin, kuten maaseudun elinvoimaisuuteen ja kilpailukykyisyyteen ja muihin Green Care -palvelutoiminnan välillisiin hyötyihin, joita on tarkasteltu lähemmin edellisessä luvussa.

Kolmannessa arviointikehyksessä taloudellisia vaikutuksia tarkastellaan elämys- tai merkitystalouden näkökulmasta. Tässä tapauksessa taloudelliset vaikutukset tulevat näkyviin arvoketjujen osina ja esimerkiksi asiakkaalle kertyvän lisäarvon kautta. Lähtöajatuksena on, että Green Care -toiminnan tuottamien lisäarvojen ymmärtäminen voi luoda mahdollisuuksia kokonaan uudelleenlaiselle kuntoutumista tai toimintakykyisyyttä ylläpitäville palveluille, tai vahvis-

taa olemassa oleviain toimintatapoja. Lisäarvoajattelua on tähän mennessä hyödynnetty laajasti esimerkiksi matkailualalla, mutta tässä sitä pohditaan sosiaali- ja terveystalvelujen näkökulmasta. Tällöin Green Care -toiminnan taloudelliset vaikutukset perustuvat luontolähtöisyyteen ja siihen liittyviin (kulttuurisiin) ekosysteemitalveluihin, jotka nähdään sosiaalisten innovaatioiden syntyminen alustana.

Tässä artikkelissa pyritty tunnistamaan sellaisia tekijöitä ja menetelmiä, joiden avulla voidaan arvioida paitsi Green Care -palvelutoiminnan lisäarvoja, myös linkittymistä erilaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ohjelmiin ja maaseudun uusien palveluiden innovointiin. Näiden perusteella voidaan arvioida Green Care -toimintatavan tulevaisuuden mahdollisuuksia ja vaikuttavuutta. Yritysten taloudelliseen kannattavuuteen liittyviä tekijöitä ei tässä hankkeessa tavoiteltu¹.

2 Yhteismitallisuutta tavoittelevat menetelmät

Sosiaali- ja terveystalveluiden vaikutukset ovat luonteeltaan hyvin monenlaisia (ks. Yli-Viikari ja Vehmasto, tämä julkaisu). Toisin sanoen, toiminnan hyödyt ovat usein yhteismitattomia, mikä vähentää erilaisten vaikutusten, kustannusten, hyötyjen ja tilannetekijöiden vertailukelpoisuutta. Taloudellisten vaikutusten arvioinnin tavoitteena on pyrkiä saattamaan vaikutukset keskenään yhteismitallisiin muotoihin. Suhteellisen samanlaisia palveluja keskenään vertailtaessa taloudellisen arvioinnin lähtökohtana on systemaattinen kustannusten ja vaikutusten arviointi tietyissä yksilön terveyttä tai hyvinvointia koskevassa interventiotilanteessa. Tarkemmin sovellettava menetelmä valitaan vastaamaan kyseessä olevia ohjelmallisia tavoitteita. Vaikka sosiaalisia interventioita ja vaikutuksia on toisinaan vaikea verrata terveydenhuollossa saataviin näyttöihin, niiden arviointia toteutetaan silti usein terveydenhuollon arviointikäytäntöjen ja terveystaloustieteen pohjalta (ks. Soini, tämä julkaisu).

Useimmiten tietoa taloudellisista vaikutuksista kaipaavat julkisen sektorin toimijat, joiden intresseissä on palveluiden järjestämi-

nen mahdollisimman kustannustehokkaalla ja kestäväällä tavalla (Haukioja, III työpaja). Hoivan ja kuntoutuksen hyvinvointihyödyistä olisi oltava selkeää näyttöä, jotta kustannustehokkuutta voidaan arvioida. Taloudellista merkittävyyttä osoittavien indikaattoreiden tunnistamisessa tarvitaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että politiikan asiantuntemusta. Kuntapuolella palveluiden tilaamisesta vastaavien henkilöiden olisi helpompi arvioida Green Care -palvelun soveltuvuutta kunnan ostopalveluksi, mikäli erilaisilla Green Care -palveluilla olisi selkeästi määritellyjä tavoitteita ja asiakasprofileja. Ostopäätöksiä kunnissa ja yrityksissä tekevien henkilöiden parissa tehty kysely osoittaa lisäksi, että Green Care -palveluiden olisi pystyttävä osoittamaan palvelun erityisyys suhteessa tavanomaiseen vastaavaan ja kilpailevaan tarjontaan. (Ranta-aho & Pietiläinen 2011)

Yleisesti ottaen kustannusten arviointia voidaan tehdä joko ennako- tai jälkiarvioinnin menetelmillä (ks. myös Soini, tämä julkaisu). Kustannusten laskeminen jälkiarvioinnin menetelmillä edellyttää niiden huolellisesti dokumentoitujen tekijöiden ja prosessien erittelyä, joiden välityksellä juuri Green Care -toiminta voi auttaa vähentämään eri-

¹ Aiheesta on lisätietoa Leena Rantamäki-Lahtisen artikkelissa teoksessa Yli-Viikari ym. 2009.

laisista sairauksista tai ongelmista aiheutuvia kustannuksia. Esimerkiksi, mikäli Green Care -toiminta voisi tukea päihdeongelmaisten kuntoutumista ja auttaa vähentämään päihdeiden käytöstä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia, kustannukset muodostuisivat seuraavista, monille eri sektoreille kohdistuvista ns. päihdehaittakustannuksista. Niitä ovat esimerkiksi päihderiippuvuuden terapiamuodot, ennalta ehkäisevä ja kuntouttava toiminta, eläkkeet ja sairauspäivärahat, järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito, oikeus- ja vankeinhoito sekä päihde-ehdoiset onnettomuus- ja rikosvahingot. Arvioiden mukaan suomalaiselle yhteiskunnalle aiheutui vuonna 2010 alkoholista kaikkiaan 1,2–1,4 miljardin euron ja huumeista 325–380 milj. euron haittakustannukset (Jääskeläinen 2012, s. 44). Jäljelle jää kuitenkin vielä mahdollisten luonnon tuottamien hyötyjen ja niiden tuotantoon liittyvien kustannusten arviointi. Millaisista tekijöistä ja mittareista niiden voi ajatella koostuvan?

Toisaalta, yhteismitallisuuteen pyrkiminen voi toisinaan edellyttää tutkimusasetelman yksinkertaistamista, millä on omat vaikutuksensa tutkimuksen tuloksiin. Asiantuntijan kokeneisuus, neuvonnan ja toimenpiteiden väliset suhteet sekä asiakkaiden monisairaudet ovat nk. vaihtelevia tilannetekijöitä. Jos esimerkiksi yleisesti hyödynnetyistä satunnaistetuista kliinisistä tutkimuksista (ns. RCT, *randomized clinical trials*) suljetaan lähtökohtaisesti pois vaikeimmat erityistapaukset tai monisairaudet sekä resurssiltaan vähäisimmät hoitolaitokset, vaarana on, että tutkimusmenetelmät johtavat mittaamaan todellisen arjen vaikuttavuuden sijaan ideaalisten prosessien optimivaikuttavuutta. (Ks. myös Sefton ym. 2004, s. 27–30) Myös eri-

laiset aluetaloudellisia vaikutuksia simuloivat mallit vaativat aineistojen ja ohjelmien muokkausta toimiakseen. (Ks. esim. Määttä & Törmä 2012, s. 31)

Yhteismitallisuuteen liittyvää problematiikkaa voidaan lähestyä ennakoarvioinnin näkökulmasta. Ennakoarvioinnin menetelmien avulla voidaan tarkastella esimerkiksi päihdekuntoutusprosessin tarkoituksenmukaisuutta ja kustannustehokkuutta. Tällöin parhaimmaksi vaihtoehdoksi saattaa osoittautua pyrkimys vaikuttaa päihdeongelmiin taloudellisiin kustannuksiin ketjun alkupäässä, kuten ehkäisemällä mielenterveysongelmista aiheutuvaa syrjäytymistä. Toimenpiteiden optimaalisen kohdentamisen lisäksi jokaisessa arviointikohteessa on pohdittava myös lähestymistapoja, joiden kautta voidaan yhden sairauden tai ongelman lisäksi tarttua nimenomaan monisairauksien syy-yhteyksien selvittämiseen ja näin tehostaa toimenpiteiden hyötyjä suhteessa kustannuksiin. Näissä tilanteissa olisi kiinnostavaa pohtia jatkossa sitä, millaisia voisivat olla ne etnografiset ja antropologiset menetelmät, joilla terveyskäyttäytymiseen ja ennen kaikkea ongelmanratkaisukeskeisen käyttäytymisen ennakointiin voitaisiin parhaiten pureutua osana uusien moniammatillisten arviointimallien kehitystyötä. Yli sektorirajojen syntyvien taloudellisten hyötyjen ja kustannusten tunnistaminen vaatisi sosioekonomisten tai sosiokulttuuristen vaikutusmekanismien tunnistamista.

Seuraavaksi tarkastelemme kuitenkin ensisijaisesti yleisimmin käytettyjä taloudellisen arvioinnin menetelmiä, joista on jo kokemuksia olemassa.

2.1 Yleisempien menetelmien arviointi Green Care -palvelutoiminnan näkökulmasta

CareVa -hankkeessa tarkasteltiin muutamien yleisemmin käytettyjen arviointimenetelmien soveltuvuutta Green Care -toiminnan taloudellisten vaikutusten laskentaan (Taulukko 1). Näiden menetelmien taustalla on oletus, jonka mukaan toimintatapojen tuottavuus lisää yhteiskunnan materiaalista hyvinvointia. Menetelmillä voidaan siis yrittää arvioida Green Care -toiminnan hyötyä ja lisäarvoa palveluiden tilaajalle. Lisäksi menetelmät sisältävät oletuksen siitä, että kustannusten ja hyötyjen (tuotosten, suoritteiden tai palveluiden) välillä on jonkinlaista vertailukelpoisuutta tai yhteismitallisuutta.

Tom Sefton ym. (2004) esittelee suoritteiden ja palveluiden kustannustehokkuutta arvioivia menetelmiä, joissa verrataan kustannuksia tuotoksiin (KHA) (Ks. Taulukko 1) Jos taas verrataan kustannuksia ja voimavaroja vaikuttavuuteen, eli muutokseen elämänlaadussa tai terveydentilassa, puhutaan kustannusvaikuttavuudesta tai hyvinvointituottavuudesta (KVA).

Taulukossa kuvatuista menetelmistä ainoastaan kustannus-hyötyanalyysi kertoo suoraan, onko arvioinnin kohteena olevasta toiminnasta kansantaloudellista hyötyä

Taulukko 1. Yleisimpiä taloudellisen arvioinnin menetelmiä. (Sefton ym. 2004, s. 16–18; Roest ym. 2010)

Kustannus-hyötyanalyysi (KHA)	Kustannukset ja hyödyt muutetaan rahamääräisiksi. Kustannus-hyötyanalyysin avulla voidaan teoriassa verrata erilaisia toimintamuotoja tai sektoreita keskenään. Hyötyjen rahallinen arvottaminen on kuitenkin erittäin ongelmallista ja kiistanalaista, joten toimii parhaiten selkeissä tapauksissa kuten esimerkiksi kuljetuspalveluiden yhteydessä.
Kustannus-vaikuttavuusanalyysi (KVA)	Hyötyjä mitataan erilaisten numeraalisten indikaattoreiden kuten saavutettujen elinvuosien avulla, kuitenkin tutkittavan aihepiirin omilla mittareilla. Kun eri interventioiden saavutetut hyödyt yhdistetään, voidaan verrata toiminnasta aiheutuvia kustannuksia kutakin hyötyyksikköä kohden. Tämän kaltaisen laskennallisen mallin ongelmana on makroperspektiiviin liittyvä ylimalkaisuus, joka johtuu siitä, että erilaisten interventioiden vaikutukset yhdistetään samaan vaikuttavuuden mittariin. Tähän liittyy läheisesti myös kirjallisuudessa SCBA:ksi kutsuttu menetelmä (Social Cost-Benefit Analysis).
Kustannusten minimointianalyysi (KMA)	Eri interventioista, jotka johtavat samaan tulokseen, valitaan se jonka kustannukset jäävät alhaisimmiksi. Tämä on yksinkertainen vertailumenetelmä, jolla etsitään keskenään samanlaisten ja yhtä vaikuttavien interventioiden joukosta kustannuksiltaan edullisin hoitomuoto. Palveluiden tilaamisen yhteydessä tapahtuvassa kilpailuttamisessa pienimpien mahdollisten kustannusten etsiminen sulkee pois laatukriteerien huomioimisen, mutta saattaa tarkoittaa käytännössä mahdollisuuksia asiakkaiden oikeudenmukaiseen kohteluun: varojen säästymistä mahdollisimman monien avuntarvitsijoiden käyttöön.
Kustannus-utiliteettianalyysi (KUA)	Menetelmä korostaa elämänlaatua. Mittareita on kehitetty yksilön hyvinvointia ilmaisevien yksikköjen avulla, joilla voidaan verrata esimerkiksi laatupainotettuja elinvuosia.
Social Return on Investment (SROI)	Tuotto koostuu taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta tuotosta. Tässä näkökulmassa sosiaalisia ja ekologisia hyötyjä tulisi voida arvottaa yhteismitallisesti taloudellisten hyötyjen kanssa. Vaikutuksiltaan muita parempia palveluja voidaan suosia, jos ne kustannuksiltaan ovat yhtä edullisia.
Yhdistelmien käyttäminen	Toisiaan täydentävät monikriteeri- tai monivaikuttavuusanalyysit laadullisten ja määrällisten menetelmien välimuotoina.

(Haukioja 2007). Jotta Green Care -toimintaa voisi perustella päätöksentekijöille koi-tuvin hyödyin, olisi toiminnasta erityisesti hyötyvät ryhmät ja kustannuksia aiheuttavat tekijät, yhteiskunnalliset ongelmat ja niiden mahdolliset ratkaisut määriteltävä selkeästi.

Toimivan arviointiasetelman ja menetelmän valitsemiseksi tai kehittämiseksi olisi laadul-listen asioiden mittaamisessa otettava huomi-oon kulloisetkin yhteiskuntapoliittiset tavoit-teet ja taso, jolla arviointia tehdään. Näihin tavoitteisiin kytkeytyvät konkreettiset Green Care -ohjelmat ja interventiot tavoitetiloi-neen olisi mahdollista nähdä esimerkiksi eri-laisten vaihtoehtoisten tulevaisuuksien arvi-ointien ja tekemisen kautta. Green Care -toiminnan hyödyt voivat olla esimerkiksi toimintakyvyn palautumisen myötä synty-neitä rahamääräisiä tuottoja työelämään osal-listumisesta, tai terveys- ja sosiaalipalveluiden käytön vähenemisestä aiheutuneita säästöjä, ja niiden arvoa joko yksilöille itselleen tai yhteiskunnalle voi yrittää arvioida myös mää-rällisesti. Kustannukset muodostuvat Green Care -aktiviteettien tuotantokustannuk-sista. Jos hyödyt ovat kustannuksia suurem-pia, Green Care -tyyppinen palvelutoiminta olisi esimerkiksi kansantaloudellisten vaiku-tusten näkökulmasta kannattavaa. Kuiten-kin, jotta Green Care -toiminnan tehokkuu-desta tai vaikuttavuudesta voitaisiin sanoa jotain täsmällistä, sitä tulisi verrata samalla tavalla laskettuihin muiden menetelmien hyötyihin ja kustannuksiin tai tilanteeseen, jossa luontoavusteisia menetelmiä ei käytetä. Haasteelliseksi tilanteen muodostaa jo se, että hyötyjen arvottamiseen tarvittavia markkina-hintoja ei kuitenkaan löydy kaikille Green Care -toiminnan suoritteille. Päätöksenteki-jöille kysymys voi usein yksinkertaistetusti olla siitä, tuottaako Green Care -palvelutoiminta tarvittavat palvelut pienemmillä kus-tannuksilla kuin muut palvelut. Tämä arvot-tamisen ongelma koskee kuitenkin etupäässä julkista sektoria. Yksityisellä sektorilla arvot-tamisen ajatellaan tapahtuvan markkinoilla kysynnän kautta siten, että ihmiset valitse-vat mieltymyksiään parhaiten vastaavan vaih-

toehdon oman käytettävissä olevan budjet-tinsa puitteissa.

Taloudellinen arviointi suosii yleensä määräl-lisiä tunnuslukuja. Suoran taloudellisen kan-nattavuuden arvioinnin näkökulmat moni-mutkaistuvat aina, kun arviointimenetelmiin sisällytetään laadullisesti mitattavia ja asiak-kaan subjektiiviseen kokemukseen perustu-via asioita, joita terveys ja varsinkin hyvä elä-mänlaatu tyyppillisesti ovat (Hausman 2012). Erityisen vaikeata mittaaminen on silloin, kun interventio kohdistuu sairauden paran-tamisen tai poistamisen sijasta esimerkiksi kuntouttamiseen ja terveyden edistämiseen. Haasteista huolimatta laadullisten vaikutus-ten määrällistä mittaamista varten on kui-tenkin kehitetty monenlaisia malleja ja työ-kaluja. Näistä *kustannus-utiliteettianalyysi* (KUA) tarkastelee laaturainotettujen elin-vuosien taloudellisia hyötyjä arvioimalla ehkäisevän työn ja hoitavien ja korjaavien palvelujen vaihtoehtoiskustannuksia ns. QALY-indikaattorin (quality adjusted life year) avulla. (Ks. myös Hinkka ym. 2006.)²

Sosiaalihuollon tarpeisiin on viime vuosina sovellettu *investointien sosiaalista tuottoa* arvioivaa, ns. Social Return on Investment -menetelmää (SROI). Sosiaalinen tuotto koostuu sosiaalisesta, ekologisesta ja talou-dellisesta tuotosta (People, Planet, Profit). Lähtökohtana on, että sosiaalisia ja ekologis-ia hyötyjä tulisi voida arvottaa yhteismitallisesti taloudellisten hyötyjen rinnalla. SROI:ta on pidetty täydentävänä menetelmänä erilaisten kustannus-hyöty menetelmien rinnalla. Sillä on jo arvioitu esimerkiksi Green Care -toi-mintaa harjoittavien maatilojen tuottamia paikallisia hyötyjä Alankomaissa (Roest ym. 2010). *Sosiaaliset kustannus-hyötyanalyysit*

2 Olemassaolevan arviointitiedon kokoamiseksi ja uuden tiedon tuottamiseksi erilaisia arviointimalle-ja esitellään ja eritellään julkisten toimijoiden por-taaleilla. Lisäksi on meneillään monia arviointitie-toa kokoavia hankkeita (ks. esim. FINOHTA 2010, National Centre for Biotechnology Information).

soveltuvat puolestaan käsittelemään SROI:n avulla tuotettua tietoa käytännöistä ja niiden vaikutuksista, ihmisten maksuhalukkuudesta ja muista arvoisäältöisistä hyödyistä. (Roest ym. 2010, s. 58–59)

Kaiken kaikkiaan, edellä kuvatuille menetelmille on yhteistä pyrkimys hyötyjen yhteismitallisuuteen ja vertailukelpoisuuteen. Vaikutusten yhteismitallistaminen on kuitenkin vaativaa. Monet arviointikäytäntöihin liittyvät menetelmälliset ongelmat on tiedostettu ja niiden tunnistaminen saattaa jopa vähentää halukkuutta menetelmien käyttöön (Sefton ym. 2004, Saarni 2010). Yhteismitallistaminen johtaa helposti tutkimusasetelmien yksinkertaistamiseen ja yleistämiseen, ja hyvin kapea-alaisiin tutkimusasetelmiin. Yhteismitalliseksi saattamisen ongelmallisuus korostuneen taloudellisten vaikutusten arvioinnissa sitä mukaa, kun paine pitkäaikaisten ja kestävien taloudellisten vaikutusten tuottamiseksi kasvaa, terveyden- ja sosiaalihuollon ongelmakentät laajenevat ja käytettävissä ole-

vat taloudelliset resurssit niukkenevat ja (ks. myös Sefton ym. 2004, Roest ym. 2010). Hyötyjen ja kustannusten vertailukelpoisuus on todellinen haaste, josta olisi keskusteltava nykyistä avoimemmin. (Saarni 2010, Kaipainen & Rosenqvist 2013).

Green Care -toiminnan taloudellisten vaikutusten vertailevaan analyysiin päästään kuitenkin vasta tilanteessa, jossa on riittävästi tavoitteiltaan samankaltaisia toimintaa harjoittavia yksiköitä sekä vertailuryhmänä muuntotyypistä hoivatoimintaa harjoittavia yrityksiä (Dessein & Bock 2010). Suomalaisen Green Care -toimintatavan laajentuessa ja täsmentyessä, edellä kuvatut arviointimenetelmät voivat tuottaa lisätietoa Green Care -toiminnan hyödyistä ja kustannuksista. Parhaimmillaan näiden menetelmien avulla voidaan esimerkiksi arvioida, millaisia sosiaalisia ongelmia ja tavoitteita kannattaisi yrittää ratkaista milläkin toimenpiteellä ja miten palvelun tarjoajan panostukset tai riskit voitaisiin optimoida.

2.2 Esimerkkejä Green Care -toiminnan kustannusten ja hyötyjen arvioinnista

Muutamissa tutkimuksissa on pyritty soveltamaan kustannus-hyötymenetelmien soveltamisen mahdollisuuksia Green Care -palvelutoimintaan. Esimerkiksi, brittiläisessä Centre for Child and Family Research -keskuksessa (CCFR) on kehitetty kustannus-hyöty -mallia vertailuun, joka koski heikossa asemassa olevien lasten hoivatoiminta- ja tukipalveluja. Tutkija Lisa Holmes tarkasteli, sopisiko sama malli jossakin muodossa myös Green Care -toiminnan arvioimiseen. Kustannusten arvioinnissa Holmes käytti lähtökohtana yksilön tarvitseman tuen ja siihen käytettävien palveluiden vaatimia kustannuksia. Toinen kustannuslaskelmissa käytetty määre oli henkilökunnan toimintoihin käyttämä aika suhteessa tuntipalkkaan sekä järjestely- ja johtotehtäviin sekä tarvittaviin investointeihin. Holmes pyrki vertailemaan myös eri-

laisten asiakasryhmien kokemia hyötyjä. Toiminnan hyötyjä tarkasteltiin arvioimalla asiakkaiden kokemuksia ja mielentilaa (ns. Rosenberg -itsetuntomittarilla) ennen ja jälkeen hoivatilalla käymisen. Oletuksena oli, että saatujen vertailulukujen avulla voitaisiin vertailla sekä kuluja, asiakkaan tarpeita ja palvelujen käytön vaihtelua. Holmes muistuttaa tämän kaltaisen alhaalta ylös -rakentuvan tutkimuksen vaativan kuitenkin laajaa ja aikaa vievää tietopohjan rakentamista ennen kuin varsinaiseen vaikutusten analyysiin päästään. (Holmes 2010, 60-63; ks. myös Holmes 2012).

Luontoavusteisen hoivan vaikuttavuuden arvioinnista on esimerkkejä myös muutamista ruotsalaisista puutarhaterapiaprojekteista sekä maataloilla toteutetuista kun-

toutusprojekteista. Esimerkiksi stressi- ja uupumisoireiden lieventämistä tutkivan ”Grön rehabilitering” - puutarhaterapiaprojektin taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi ehdotettiin seuraavaa lähestymistapaa (Höjgård 2009): Hyödyt muodostuisivat (1) paremman elämänlaadun arvosta (2) työkyvyn palautumisesta johtuvan tuoton arvosta, ja (3) yleisen terveydentilan paranemisen tuloksena vähentyneen terveydenhuoltosektorin resurssien käytön arvosta. Kustannukset puolestaan muodostuisivat tässä tapauksessa käytettyjen resurssien kuten henkilökunnan työn arvosta sekä pääoma- ja materiaalikuluista. Höjgårdin mukaan oli kuitenkin vaikeaa arvioida, mitkä positiiviset vaikutukset ovat juuri luontoavusteisen toiminnan tulosta. Arviointitavoitetta varten tarvittaisiin kontrolliryhmä, jolla olisi samanlainen avun tarve, mutta joka saisi hyvin erilaista apua tai vasta odottaisi apua.

Toisena mahdollisuutena olisi arvioida luontolähtöisen kuntoutuksen arvoa vertaamalla terapian kustannuksia niihin kustannuksiin, joita yhteiskunnalle koituu menetettäessä työkykyisen henkilön työpanoksen sekä muita yhteiskunnallisia panoksia. Taustaoletuksena on tällöin oletus siitä, että parempi terveys johtaa väistämättä suurempiin yksityisiin tuloihin ja on myös kansantaloudellisesti kannattavaa. Käänteisesti voidaan kokemusten perusteella sanoa ainakin, että huono terveys johtaa usein (mutta ei välttämättä) sairauspoissaoloihin ja sitä kautta myös taloudellisiin menetyksiin. Sören Höjgårdin mukaan saavutettavien hyötyjen arviointi on yleensä vaikeampaa kuin niihin liittyvien kustannusten arviointi (Höjgård 2010).

Peter Währborg arvioi puolestaan Ruotsin maataloustieteellisen oppilaitoksen puutarhan terapiatoiminnan tuloksia kuntoutuksen osallistuvien pitkäaikaissairaiden työhönpaluuasteella. Hänen mukaansa työkyvyn täydellistä saavuttamista olennaisempia hyötyjä mittaavia tunnuslukuja voivat olla mm. stressi- ja uupumistiloihin liittyvien oireiden lieveneminen ja parempi toimintakyky.

Hyötyjä koituu siten kaikesta siitä, minkä voidaan arvioida vähentävän erilaisia tulevaisuuden hoiva- ja terveydenhoitokuluja. Währborgin mukaan kuntoutuksen onnistumiseen kuuluu kuitenkin aina elämänlaadun paraneminen tai säilyminen hyvänä. Muuten muillakaan terapian saavutuksilla ei ole olennaista positiivista vaikutusta. (Währborg 2011, s. 36, 44)

Ruotsalainen Institutet för Stressmedicin (ISM) on arvioinut Göteborgin kasvitieteellisessä puutarhassa toteutettua pitkäaikaisairaiden kuntoutukseen liittyvää puutarhaterapiaprojektia kustannusten ja hyötyjen, sekä kustannusten ja vaikuttavuuden menetelmällä. Tässäkin tapauksessa kustannusten arvioimisen perustuu yksilön terapiaa edeltävien ja sen jälkeisten kulujen vertaamiseen. Kulut voivat koostua esimerkiksi sairaspäivärahasta, asumistuesta sekä terveydenhoitokulujen, kuten vuodepaikan hinnasta. Jos nämä kulut pienenevät kuntoutusohjelman aikana, voidaan kuntoutuksesta sanoa olevan suoraa taloudellista hyötyä. Säästettyyn summaan voidaan vielä lisätä mahdollisen työn arvo palkkojen ja työnantajamaksujen muodossa (Sahlin & Ahlborg 2010). Onnistuneen kuntoutuksen vaikuttavuutta mitaavana tuloksena voidaan myös laskea vuotuinen kulujen säästön sekä mahdollisesti työkykyisyyden nousemisen tuottavuuden arvo, jota voidaan verrata kuntoutuskuluihin. Se aika, joka tarvitaan kuntoutuksesta koituneiden kulujen kattamiseen, on kuntoutuksen tehokkuuden mitta. Tämän tutkimuksen esimerkkiryhmän keskimääräinen kuntoutusaika oli noin 33 viikkoa ja kuntoutuksen kulut katettiin noin 15 kuukaudessa (Sahlin & Ahlborg 2010, s. 67–72). Tällainen yleisesti sovellettu kustannus-vaikutavuus -tarkastelutapa soveltuu pitkäkestoisiin tilanteisiin, jossa ongelmista aiheutuneet kustannukset voidaan todeta ennen terapiaa, terapian aikana ja sen jälkeen.

Ruotsalaisessa uupuneille suunnatussa kuntoutusprojektissa todettiin, että maatilatyöhön osallistuneiden vaikeasta psyykkisestä

oireilusta johtuva keskimääräinen sairausloma-aika lyheni ja erilaiset terveyttä ja hyvinvointia mittaavat arvot nousivat yllättävän paljon kuntoutettavien lähtötilanteeseen verrattuna. Arvioiden perusteella onnistunut kuntoutus auttaisi asiakkaita siirtymään kuntoutuksen seuraavalle asteelle tai jopa takaisin työelämään. (Henriksson 2010, s. 14; Lantbrukarnas Riskförbund 2009, s. 2, 6) Tähän projektiin osallistuneilla maataloilla harjoitettavan hoivatoiminnan hinta oli asiakkaan (palvelun kustantajan) näkökulmasta lyhyellä aikavälillä samanhintainen kuin sairaalassa sijaitsevassa laitospaikassa (Henriksson 2010). Tällöin taloudellisten hyötyjen kertymistä voitaisiin jatkossa yrittää seurata myös ulottamalla tarkastelu mahdollisiin elämäntapojen muutoksiin tai elämänlaadun parantumisen kokemuksiin, jotka pidemmällä aikavälillä vähentävät hoivapalveluiden tarvetta.

2.3 Terveyden taustatekijöiden kuvaaminen indikaattorien avulla

Taloudellisten vaikutusten ja ennen kaikkea hyötyjen arviointiin tarvitaan pohdintaa erilaisista tavoitteista ja niitä kuvaavista indikaattoreista. Indikaattoreita on kuvattu laajemmin johdannossa. Tässä luvussa indikaattoreita kuvataan taloudellisten hyötyjen muodostumisen näkökulmasta. Green Care -palvelutoiminnan välillisiä vaikutuksia voidaan arvioida hyvän terveyden tavoitetilan näkökulmasta (ks. myös Soini, tämä julkaisu). Tavoitetila voidaan muodostaa esimerkiksi nykyisen terveyden taustatekijöiden ja koetun elämänlaadun pohjalta. Terveyden taustatekijöitä kuvaavat erilaiset terveyden indikaattorit, kuten osallisuus, voimaantumisen, sosiaalinen pääoma sekä koettu terveydentila. Taustatekijöitä ovat ihmisten terveyttä edistävät palvelut, elämäntyyli ja fyysinen ympäristö, taloudelliset valinnan mahdollisuudet, perhe ja muu lähiyhteisö. Näiden taustalla vaikuttavat puolestaan yhteiskunnan sosioekonomiset ja kulttuuriset tekijät, elin- ja työolot sekä ympäristöolosuhteet. (Rouvinen-Wilenius & Koskinen-Ollonqvist 2010, s. 19–20).

Terveyden taustatekijöiden suhde ihmisten koettuun elämänlaatuun muodostaa taloudellisten arviointien kannalta kiinnostavan, vaikka haasteellisen kokonaisuuden. Kulttuurisiin tekijöihin voi lukea myös asuinpaikan: näyttäisi siltä, että esimerkiksi kaupunkien läheisillä maaseutualueilla hyvän

elämän odotuksiin ei kuulu yhtä monipuolisia palveluita kuin kaupunkikeskuksissa (Marjanen & Malmari 2012). Kulttuuriset muutokset, ihmisten erilaisuus ja liikkuminen paikoista toiseen muuttavat koko ajan myös odotuksia ja hyvän elämän kriteeristöjä. Indikaattoreita tulisikin täsmentää ja tarkentaa kulttuuriset muutokset huomioiviksi ja lisätä näin tilanne- ja kontekstihenkkiin tunnuslukuihin.

Koetun terveyden kulttuurisista muutostekijöistä tarjoaa esimerkin ruotsalainen monitieteellinen tutkimus, jossa tarkasteltiin koetun elämänlaadun ja tulevaisuuden odotusten yhteyttä kulttuurisiin tekijöihin. Tutkimuksen kohteena olivat työttömyyden ja vaihtoehdottomuuden varjostamat pohjoisruotsalaiset maaseutumaiset yhteisöt. Tutkimuksessa selvitettiin, miten näissä yhteisöissä asuvat ihmiset suhtautuivat sairauspoissaoloihin ja yhteiskunnan tuen nauttimiseen verrattuna eteläruotsalaisissa monikulttuurisissa kunnissa asuviin ihmisiin. Tutkimuksen johtopäätös oli, että sairauspoissaoloihin suhtauduttiin pohjoisissa kunnissa huomattavasti sallivammin kuin eteläisissä keskittymissä. Tutkijoiden mukaan oli ilmeistä, että pohjoisessa sairauspoissaoloja ja tukia käytettiin pysyvämpinä ratkaisuinä työelämän rakenteellisten ongelmien, kuten pysyvän työttömyyden aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseen, ja näiden suomien mahdollisuuksien

rajoissa hyväksi koetun elämän toteuttamiseen. (Frykman & Hansen 2009). Tutkimuksen perusteella ihmisten asuinalueen kulttuuriset tekijät olivat samalla myös huomattavia taloudellisia vaikutuksia aiheuttavia taustamuuttujia.³

Nämä tulokset herättävät Green Care -kehykseen siirrettynä kysymyksen siitä, tulisiko yhtenä merkittävänä taloudellisia vaikutuksia omaavana koetun terveyden indikaattorina mitata esimerkiksi toivon näkymiä tai käsityksiä tulevaisuudessa avautuvista valintojen mahdollisuuksista? Green Care -palvelutoiminnan vaikutusten näkökulmasta mikro-tason tulevaisuusorientoitunut tarkastelu eli asiakkaiden yksilölliset toiveet, tarpeet ja

elämisen perspektiivit odotuksineen ovat siis myös taloudellisten hyötyjen määrittelyjen kannalta olennaisia.

Green Care -toiminnan vaikutusten indikaattoreita voitaisiin rakentaa myös erilaisten *terveyden kulttuuristen ja sosioekonomisten taustatekijöiden ja odotusten ympärille* edellyttäen että arvioinnin makrotasolla voitaisiin sopia ensin tavoitteista ja siitä, minkä toimenpiteiden vaikutuksia tavoiteltaisiin. Tällöin voitaisiin päätyä arvioimaan ja mittaamaan määrittäen henkilön tai yhteisön osallisuuden, voimaantumisen, sosiaalisen pääoman ja/tai terveydentilan muutoksia ennen Green Care -interventiota ja sen jälkeen.

3 Aluetaloudellinen ja paikallistalouksia korostava näkökulma

Edellinen arviointikehys korosti sosiaali- ja terveyspalveluiden julkisen tuottajan näkökulmaa eli Green Care -toiminnan kansantaloudellisia ulottuvuuksia. Ne ovat monin tavoin kytköksissä siihen, millaisia hyötyjä eri interventioilla on yksilöiden terveydentilalle. Green Care -toimintaa harjoittavat yksiköt sijaitsevat usein maaseudulla ja Green Care -toiminnalla on näin eri tavoin taloudellista vaikutusta myös *paikalliseen kehitykseen* (ks. Vehmasto, tämä julkaisu).

Paikallistalouksien kehittymistä on pidetty yhtenä kestäväen kehityksen mukaisen toiminnan ulottuvuuksista. (Haukioja 2009) Maaseutualueiden yleisiä haasteita ovat esimerkiksi sopeutuminen talouden keskitty-

miseen ja energiakysymyksiin, sekä etenkin harvaan asutulla maaseudulla pitkään jatku-neeseen negatiiviseen väestö- ja työvoimakkehitykseen. Näiden seuraukset vaikuttavat elinkeino- ja tuotantorakenteeseen, koulutuksen kysyntään ja julkisten palveluiden tarjontamahdollisuuksiin. (ks. Vehmasto, tämä julkaisu). Palveluiden tarjoamisen näkökulmasta maaseudun pitkät etäisyydet voivat tuottaa lisäkustannuksia ja ne asettavat oman haasteensa myös ajankäytölle. Näiden ilmiöiden käänköpuolella ovat maaseutualueille muodostuvien kulttuuristen ja ympäristöllisten kokonaisuuksien tarjoamat mahdollisuudet, luonnonläheisyys sekä kiinnittyminen naapurustoihin muodotuneisiin verkostoihin.

Green Care -toiminnan taloudellisen vaikutavuuden näkökulmat ovatkin monin säikein kytköksissä paikalliseen yritystoimintaan ja alueiden sisälle syntyvien yhteisöjen dynamiikkaan. Taloudellisesta näkökulmasta vuorovaikutusverkostojen laatu tai puuttu-

³ Mittaamisen kannalta nämä ovat ongelmallisia, ihmiset eivät yleisesti ottaen aina tunne tai ilmaise omia preferenssejään, eivätkä toisaalta juurikaan kykene vaikuttamaan rakenteellisten ongelmien tuottamiin tekijöihin. (Ks. myös Kaipainen 2013)

minen on sekä palveluiden että laajemminkin yrittäjyyden kehittymisen este tai voimavara. Green Care -toiminnan taloudellisia vaikutuksia onkin tarkoituksenmukaista lähestyä myös aluetaloudellisesta näkökulmasta ja vetovoimaisten paikallisten ja yli-paikallisten verkostojen muodostumista ja vahvistumista arvioiden. Aluetaloudellisilla vaikutuksilla viitataan tällöin toiminnan talo-

udellisiin vaikutuksiin, joita kohdistuu tuotantoon, työpaikkoihin ja luovien innovaatioympäristöjen elinvoimaisuuteen tietyllä maantieteellisellä alueella ja paikallisissa kulttuurisissa konteksteissa, jotka harvoin ovat vaikutuksiltaan rajattavissa tiettyihin hallinnollisiin kokonaisuuksiin. (Esim. Sotarauta & Kosonen 2004, Wilenius 2004).

3.1 Palvelujen monivaikutteisuus

Green Care -palvelutoiminnalla onkin potentiaalia tällaisten vaikutusten synnyttämisessä (ks. Vehmasto, tämä julkaisu). Esimerkiksi, Green Care -toimintaan liittyvien uusien työpaikkojen merkitys infrastruktuurin ja elinvoimaisuuden säilyttämisessä voi olla huomattava, kun muistetaan, että maaseudulla syntyvällä työpaikalla on alueen väestöpohjaan suhteutettuna suurempi merkitys kuin kaupungeissa: 3000 asukkaan kunnassa 10 uutta työpaikkaa merkitsee suhteellisesti yhtä suurta taloudellista arvonlisäystä kuin 1700 työpaikkaa Helsingissä. (Kuhmonen, suullinen kommentti toukokuu, 2013).

Taloudellisia vaikutuksia tuottavia mekanismeja liittyy myös alueiden vetovoimaisuuteen sekä ostovoimaan. Aluetaloudelliselta kannalta kyse on kilpailusta ja tasapainottelusta etäisyyksien ja asiakasvirtojen hallinnassa, ja siitä, miten yrittäjyyttä edistetään tai hyödynnetään politiikassa. Kysymys on mm. siitä, miten mahdollinen uusi toiminta edistää paikallista kehitystä, miten sitä ollaan valmiita tukemaan ja miten toiminta vaikuttaa esimerkiksi kunnan tai muun kokoisen alueen rakenteeseen ja väestöpohjaan, miten työpaikkojen määrä kehittyi, tai miten alueen imago muuttuu. (Mäntylä ym. 2011). Kuntatoimijat ovat keskeisessä roolissa, kun he tekevät päätöksiä resurssien allokoinnista,

reiteistä ja solmukohdista. Tulevaisuudessa julkisen talouden kiristessä yrityksillä on kuntataloudessa entistä enemmän merkitystä. Tässä tilanteessa työllistämään kykenevät yritykset tai yritysryppäät muodostuvat osaksi alueiden tai paikallisuuksien imago- ja vetovoimaisuutta. (Kuhmonen ja Niittykangas 2008).

Green Care -toiminnan aluetaloudellisia vaikutuksia voi tarkastella myös siitä näkökulmasta, miten toiminta vastaa edellä mainittuihin maaseudun ja aluekehittämisen haasteisiin. Harvaan asuttujen alueiden talous on verkostomaisesti yhteydessä muiden alueiden talouksiin. Tässä on huomattava, että maaseutu ei aina voi kilpailla määrällä (esimerkiksi työpaikkojen tai työvoiman määrällä), mutta sen sijaan laadulla. (Mella 2010). Tällaista on juuri esimerkiksi luontoympäristöihin perustuva ideologia ja liiketoiminta, kuten ekoseutuajattelu, hitaan asumisen konseptointi ja erä- sekä hiljaisuusmatkailu (Heinonen 2010, Kaipainen & Rosenqvist 2013). Nämä konseptit liittyvät edelleen Kuhmosen ja Niittykankaan hahmottelemaan ”hyvinvointialueeseen”, jossa luonnolla on keskeinen rooli virkistytymisen ja uusiutumisen lähteenä (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 99; ks. myös Heikkilä & Kirveennummi 2013).

3.2 Verkostomallit ja monisysteemiset palvelut

Alueellisilla ja kansallisilla toimilla pyritään lisäämään terveyteen ja hyvinvointiin liittyvää liiketoimintaa sekä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyömalleja. Verkostoituneen yhteistyön ideat, sisällöt ja muodot voivat digitalisoituneessa yhteiskunnassa ylittää fyysisiä rajoja ja etäisyyksiä uusin tavoin. Green Care -toiminnalla kuten muulla omaehtoisella luontolähtöisellä toiminnalla (matkailu, puutarhaharrastukset) voi olla uudenlaista merkitystä alueiden välisessä verkostoitumisessa, ja Green Care -toiminnan taloudellisia vaikutuksia voidaan siten tarkastella myös *verkostomallien näkökulmasta*.

Eija Aholan tutkimus (2009) sosiaalisen työllistymisen edistämisestä lähtee liikkeelle alueellisen hyvinvointiverkoston mallista. Tässä mallissa pyritään tietyn erityisryhmän sijaan ottamaan huomioon joustavasti ja yhteisvaikutteisesti suuremman kohderyhmän tarpeita ja ongelmia. Vaihtoehtoisesti voidaan keskittyä tuottamaan erityispalvelua, jonka asiakaskunta saadaan suuremmalta alueelta ja joka välillisesti lisää myös kuntalaisten työllistymistä ja kunnan verotuloja. Tällaisessa aluelähtöisessä verkostomaisessa palvelujärjestelmässä voidaan liikkua vapaammin kuin nykyisessä tilaaja-tuottaja mallissa. Palvelun ostaja ja tuottaja voivat yhdessä, toisiaan tukien, kehittää toimintaa ja vastata muutoksiin sitä mukaa, kun uusia ongelmia ja tarpeita havaitaan. (Ahola, 2009.) Tämän ajattelutavan mukaan maaseudun pienyritysvaltaisella kentällä esimerkiksi pieni, tietyllä alueella vaikuttava Green Care -toimijoiden verkosto voisi muodostaa osan joustavasta hoivamallista ja hyvinvointiklusterista. Aluelähtöisiä hyvinvointiverkostoja on ideoitu ja kuvattu kylätaloushankkeissa (Suomen kylätoiminta ry. 2004).

Monitoimitaloudellinen näkökulma nousee puolestaan esille keskusteluissa, jotka koskevat hyvinvointivaltion ajatusta ja sen tulevaisuutta ja erityisesti ns. julkisen vastuun ideaa. Monitoimitaloudessa on kyse erilai-

sista tavoista jakaa vastuita eri toimijoiden kuten perheen, sukulaisten, markkinoiden ja valtion tai kunnan kesken. Suomessa esimerkiksi vanhusten huolenpito nähdään edelleen ensisijaisesti julkisen sektorin vastuukysymyksenä, vaikka yksityisten markkinoiden merkitys vanhustenhoidossa on kasvanut (Anttonen & Sointu 2006). Tarve neuvotella julkisen ja yksityisen sektorin vastuun jaosta korostuu erityisesti suurten yhteiskunnallisten muutosten tuottamissa paineissa. Tulevaisuudessa palvelutuotanto jakautuu yhä voimakkaammin julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin välille. Samalla sektoreiden rajat monipuolistuvat ja monimutkaistuvat. Pättiniemi (2007) on tarkkailut prosesseja, joissa kyse on *monisysteemisten* palvelujen (tuotannon) vahvistumisesta osana yhteisötaloutta⁴. Esimerkiksi yhdistyksistä on 2000-luvulla tullut yhä tärkeämpiä sosiaali- ja terveystalouden tuottajia. Vuonna⁵ 2005 ne tuottivat palveluista viidesosan. Yhdistysten ja yksityisten tahojen osuuden palvelutuotannossa odotetaan nousevan entisestään, mutta oma osuutensa tulee olemaan myös yhteiskunnallisella yrittäjyydellä ja erilaisilla yrittäjyyttä toteuttavilla hybridiorganisaatioilla. Kaikkien palvelutuottajien yhteisenä haasteena on yritystaloudellisten ja eettisten periaatteiden yhdistäminen ja erilaisten kumppanuuksien suosiminen. (Pättiniemi 2007, Kaipainen 2011, s. 37–39).

Green Care -palveluyksiköt, kuten maatilat voivat olla tässä tilanteessa alueensa yhteisöllisiä keskuksia, jotka luovat taloudellista

⁴ Yhteisötaloudella Yhteisötaloudella tarkoitetaan osuuskuntia, järjestöjä ja säätiöitä, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa. Ne jakavat seuraavat tavoitteet: riippumattomuus valtiosta 2) perustuu ihmisiin – ei pääomiin ja yksi jäsen – yksi ääni periaatteeseen 3) tavoitteena muu kuin tavoitella taloudellista tuloksellisuutta (Pättiniemi 2007, s. 95).

⁵ Vuonna 2011, yksityisten sosiaali- ja terveystalouden osuus kokonaiskustannuksista oli 27 % (Arajärvi & Värynen 2011)

toimeliaisuutta ja sitä kautta uusia työllistymisen mahdollisuuksia. Työllistävää liiketoimintaa tukemalla voitaisiin ennaltaehkäistä maaseudun asukasluvun alenemisesta ja palvelujen vähenemisestä seuraavaa sosiaalisten ongelmien lisääntymistä (Kantola & Kautto 2002). Toisaalta, tasapainoisemman asumisrakenteen avulla on mahdollista ehkäistä sekä liian korkeasta että liian matalasta asumistiheydestä johtuvia ongelmia sekä sosiaalikulujen nousua (Mäntylä & Lindqvist 2004). Taajamista hakeudutaan myös maaseudun palveluiden pariin. Maatilojen ja hoivayritysten uusilla liiketoiminnan muodoilla ja kumppanuuksilla on mahdollista työllistää erilaisia koulutustaustoja omaavia ihmisiä ja tuottaa mielekkäitä tulevaisuuden näkymiä kouluttautumisesta ja sen jälkeisestä työllis-

tymisestä omalla kotiseudulla (ks. Heikkilä & Kirveennummi 2013).

Toisaalta, kuten Kaipainen (2011) kuvaa, maaseudun palvelutoiminnan kehittämisessä kyse on myös sitkeistä taisteluista lisääntyvää alueiden eriarvoisuutta vastaan ja huolehtimisesta siitä, mitä vielä on jäljellä: ”Maaseudulla on vähän palveluntuottajia eikä uusia ole juurikaan tulossa. Monilla harvaan asutuilla alueilla haasteena on saada ylläpidettyä yksi palveluntuottaja. Kaikkein harvimpaan asutut alueet eivät kiinnosta kaupallisia toimijoita, joten niiden palvelut on turvattava maksamalla toimijoille julkisia tukia tai asettamalla määrävissä markkina-asemassa lähialueella oleville toimijoille yleinen palveluvalvoite huolehtia myös vähäisen volyymin alueiden asukkaista.” (Kaipainen 2011, 137).

3.3 Kestävät aluetalouden mallit

Kestävään kehitykseen kytkeytyvä yhteistyö tarvitsee entistä vahvemman aluenäkökulman, johon kuuluu erilaisista monipaikallisista verkostoista saatava hyöty. Ajatus vahvan aluetalouden roolista ekologisesti kestävä talouden vahvistajana tulee esiin nk. bioregionalismin näkemyksissä (Milani 2000, 91–95). Bioregionalismiin sisältyy esimerkiksi ajatus sellaisista tehokkuuden ulottuvuuksista, jotka ottavat huomioon ”luonnon itsensä tekemät” tuotanto- ja työpanokset, kuten maiseman ja tilan muotoilun ja luonnon kiertokulkuun liittyvät virtaukset. Toinen bioregionalismiin sisältyvä ulottuvuus ottaa huomioon monikäyttöisyyden ja siitä seuraavan monivaikutteisuuden. Kestävään kehitykseen kytkeytyvän ja joissakin yhteyksissä myös vihreäksi taloudeksi (ks. Soini, tämä julkaisu) kutsutun taloudellisen toiminnan tavoitteena on luoda sellaisia systeemejä, jotka varmistavat, että sosiaalisesti ja ekologisesti välttämättömät työt tulevat tehtyä positiivisin vaikutuksin. Nykyisiin virtuaalisiin verkostotalouden näkymiin yhdistettynä tämä edellyttäisi kaikkien työpanosten tunnistamista hyvinvointia tuottavaksi työksi, myös sellaisen työn, jota nyt tehdään perin-

teisten markkinoiden ulkopuolella ja esimerkiksi vaihdantatalouden puitteissa. (Milani 2000, Heikkilä & Kirveennummi 2013, ks. myös EEA 2013)

Vaurauden kertymiseen huomiota kiinnittävässä näkökulmassa (regenerative wealth) tavoitteena on hyvinvoinnin alueellinen lisääminen esimerkiksi uudenlaisia kuluttamisen ja tuottamisen näkökulmia yhdistämällä (Milani 2000). Jatkossa ekologisuu-teen, terveyteen ja sosiaaliseen kestävyyyteen huomiota kiinnittävää taloutta tulisi kehittää paikallislähtöisesti osana entistä vihreämpää, ”sinistä taloutta”. Se kiinnittää huomiota siihen, miten me voisimme muuttaa tuotannon ja kuluttamisen tapoja uusilla luontolähtöisillä innovaatioilla, jotka hyödyntävät myös etäällä sijaitsevien aluetalouksien ja ympäristöjen vahvuuksia (ks. Pauli 2010)⁶.

⁶ Sinisen talouden (Blue Economy) käsite tuli tunnetuksi Gunther Paulin Rooman Klubille tekemässä raportissa. Käsite vie vihreän talouden ajattelua eteenpäin siten, että sen, mikä on ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävä, tulisi olla taloudellisesti mahdollista kaikille.

Green Care -toimintatavassa on elementtejä, jotka tukevat kestävästä aluetalouden malleja. Parhaimmillaan Green Care -toiminnan ympärille voidaan rakentaa uudenlaisia kestävästä kehityksen mukaisia yhteisöllisiä käytäntöjä. Koska liikkuvuus voi olla

osa-aikaista tai virtuaalista, etäisyydet eivät aina välttämättä muodostu toimintatavan esteeksi. Lisäksi Green Care -toiminnan rinnalle voitaisiin kokeilemalla kehittää myös toimivia etätöiden käytäntöjä.

3.4 Green Care -toiminnan mahdollisuudet osana maaseutualueiden uutta hyvinvointitaloutta

Monet Green Care -toimintaan kuuluvat aktiviteetit kuten luonnossa oleminen tai lähiruuan tuottaminen kalastamalla tai marjastamalla voitaisiin laskea vaurautta kerryttäväksi toiminnoiksi. Ruuan tuottaminen Green Care -yrityksissä voi oikein toteutettuna säästää kustannuksia ja siirtää huomiota kuluttamisesta tuottamisen prosessiin. Samalla toiminta lisää luonnon arvostamista ja kestävästä taloutta (vrt. Milani 2000).

Maatiloilla tapahtuvan Green Care -toiminnan, hoivamaatalouden, yhtenä perusajatukseksi on, että toiminnan investointikustannuksista voidaan säästää silloin, kun tilalla on jo valmiina toimintaan soveltuvaa infrastruktuuria, kuten maatilan asuinrakennukset, eläinsuojat ja ympäröivä luonto. Ruotsissa hoivatoiminnan taloudellista kannattavuutta tilanomistajalle on laskettu arvioimalla hoivamaatilaryrittäjän tuntikorvauksia, joista on vähennettävä perusinfrastruktuurin investointikulua. Hoivamaatalouden harjoittajan olisi osattava laskea mukaan tietyt infraan kohdistuvat ylläpitokulut koko vuodelta, vaikka hoivatoimintaa olisikin vuodessa vain 36 viikkoa vuoden 52 viikosta. Siitä huolimatta hoivatoiminnan on laskettu olevan kannattavaa (Henriksson 2010, s. 21–22, 26).

On huomattava, että hoivamaatalouden lisäksi samaa infrastruktuuria voidaan käyttää myös muuhun taloudelliseen toimintaan. Green Care -toiminta voisi siis olla muuta toimintaa, kuten matkailua tai perusmaataloutta täydentävää, eikä hoivapalvelun tarjoajan tarvitse olla aina yrittäjä. Esimerkiksi, Hollannissa maatila saattaa vuokrata tilat ulkopuoliselle ammattilaiselle, joka vastaa toiminnasta kokonaan tai yhteistyöverkostoja hyödyntämällä. Jos yritys menestyy, voidaan siitä aluetalouteen laskea esimerkiksi työllistämistä ja yritystoiminnasta aiheutunut verovarojen lisäys sekä mahdollisesti myös yrittäjän henkilökohtaisen ostovoiman lisääntyminen. Koska yritys ostaa usein palveluja lähiympäristöstään, lisääntyvät myös alueen muiden palveluntuottajien tulot ja ansaintamahdollisuudet. Erilaisia kumppanuuksia, vaihdannan sekä yrittäjyyden muotoja yhdistettäessä Green Care -toimintaa voidaan monin osin verrata luovan talouden ja hybriditalouden ansaintalogiikkaa kuvaaviin esimerkkeihin (ks. esim. Kainulainen 2005, sekä Kaipainen 2011, s. 37–39, Kirveennummi 2010).

Aluetaloutta voidaan tarkastella osana maatalojen muuttumista ja alueiden tulevaisuuden näkymiä. Tästä näkökulmasta Green Care -toiminta voi tuoda yhden mahdollisuuden yritystoiminnan jatkuvuuden eli maatalojen

sukupolven vaihdoksesta aiheutuvien haasteiden ratkaisemiseen. (ks. myös Vehmasto, tämä julkaisu). Suomalaisten maatilayritysten mahdollisuudet laajentaa Green Care -yritystoimintaan liittyy läheisesti siihen, millaista osaamista maataloilla on. Esimerkiksi 2000-luvun alussa noin 10 prosentilla maataloista jollakin perheenjäsenellä oli myös sosiaali- ja terveysalan ammattitaitoa ja noin 4 prosentilla maataloista jollakin perheenjäsenellä on myös kokemusta ko. alojen palkkatyöstä tilan ulkopuolella (Kuhmonen 2008, s. 40–42). Yritysten perustaminen liittyy yleisemminkin pyrkimykseen käyttää maatilayrityksen resursseja toiminnan kasvattamiseksi perinteisiä toimialarajoja ylittäen, ja Green Care -toiminnalla voi näin olla läheisiä yhteyksiä esimerkiksi lähiruokaa tuottaviin yrityksiin,

kuljetusyrityksiin, matkailuyrityksiin jne. (Ks. esim. Puoskari ym. 2013, s. 44).

Green Care -toiminta voi liittyä prosesseihin, joissa alueen ympäristöistä ja tiloista tunnustetaan uusia resursseja ja taloudellisia voimavaroja. Tulevaisuusorientoituneesti, ennakoarvioinnin menetelmiä hyödyntäen avaamme seuraavassa muutamia näistä ”maaseudun vihreän voiman tarjoumista” seuraavassa luvussa. Ne voidaan ymmärtää maaseudun hoivaympäristöjen tulevaisuuskuviksi, jotka avaavat vaihtoehtoisia näkymiä ja tavoitteita hoivapalveluiden kehittämiseen. Asetelmaa voi tarkastella myös toisesta näkökulmasta: Green care -ympäristöt voivat tarjota väylän uudensuuntaisiin lääke- ja sosiaalitieteellisiin ideoihin ja teknologisiin innovaatioihin.

4 Green Care sosiaalisena innovaationa ja asiakaslähtöisenä toimintana

Kolmas, toiminnan asiakaslähtöisyydestä ja innovatiivisuudesta lähtevä kilpailukyyn lisäämisen näkökulma laajentaa Green Care -toiminnan taloudellisen tarkastelun erilaisiin uusiin toimintamuotoihin, organisoitumisen tapoihin sekä rakenteellisiin uudistuksiin, jotka voivat vahvistaa tai luoda kokonaan uutta taloutta niin alueiden, yhteisöjen kuin yritystoiminnankin tasoilla. Hämäläinen ja Heiskala (2004) ovat tutkineet rakenteellisen kilpailukyyn ja talouskasvun suhdetta. Nykyisen taloudellisen toimintaympäristön uudensuuntaiset vaatimukset painottavat yhteiskunnan kilpailukyyn mittareina esimerkiksi aineetonta pääomaa sekä korkeatasoisen osaamisen saatavuutta. Kilpailukyyn saavuttamiseksi uudistetaan instituutioita, mutta uudistamiseen ja erityisesti tehokkuuden lisäämiseen liittyy aina uusia haasteita. Esimerkiksi tasa-arvoisuus ja palveluiden saavutettavuus voivat kärsiä.

Monisysteemisyyden ja systeemien eri tasojen ja osatekijöiden tiiviimpi yhteistyö, joita käsiteltiin edellisessä luvussa, voi toimia kasvualustana sekä tasa-arvoisemmalle että tehokkaammalle toiminnalle ja näille periaatteille perustuvien uusien instituutioiden kehittämiseksi. Globalisoituminen ja tuotantopanosten lisääntyminen liikkuvuus puolestaan asettavat haasteita yritysten toimintapuitteille ja julkisen sektorin kilpailukyvyille. Green Care -toiminta voidaan nähdä näihin haasteisiin liittyvänä palveluiden puitteiden uudelleen muotoilemisena, joka tuottaa uudensuuntaisia ympäristöjä hyvinvointipalveluiden tarjoamiselle ja toimijoiden yhteistyölle ja verkostoitumiselle.

Sosiaaliset innovaatiot kuten rakenteelliset uudistuksetkin syntyvät erilaisten kumppanuuksien kautta, avointen ja kollektiivisten prosessien avulla, kokemuksista siirtämällä ja

kokeilemalla. (Hämäläinen ja Heiskala 2004) Pääosassa on erilaisten kulttuuristen ja usein itsestäänselvyyksiksi muotoutuneiden arkisten toimintatapojen tarkastelu ennakkoluolettomasti ja uusista näkökulmista. Sosiaalinen innovaatio voidaankin nähdä myös uudenlaisena *käytäntöjä muuttavana mallina*, jonka seurauksena teknologinen, taloudellinen tai sosiaalinen suoritus- tai toimintakyky kohoaa. Toiminnan taloudelliset hyödyt ovat monitahoisia ja vaikeasti hallittavia, sillä ne kytkeytyvät kiinteästi erilaisten toimijoiden välisiin suhteisiin ja osin ennakoimattomiin asiakaslähtöisiin prosesseihin. Lisäksi on muistettava, että innovaatioiden syntymisessä myös erilaisten onnekkaiden yhteensattumien rooli on aina keskeinen.

Green care -toiminnassa asiakaslähtöistä palvelua tarjotaan usein uusia käytäntöjä ja kulttuurisia resursseja hyödyntäen. Toisaalta, Green Care -toiminta itsessään voi olla kasvualustana sosiaalisille innovaatioille: se sekä tarjoaa, että muotoilee tiloja, jotka mahdollistavat uusien käytäntöjen kehittämistä ja konkretisoimista. Se voi myös tarjota keinon kokeilla muutoksia perusterveydenhuollossa ja sosiaalityössä. Oleellista on se, että taloutta voidaan kehittää käyttämällä samoja resursseja monien erilaisten markkinoiden luomiseen. Luontolähtöisten palveluiden markkinoita kehitettäessä olisi palveluita kyettävä tarkastelemaan erilaisten asiakasryhmien niille antamien merkitysten näkökulmasta. Arvonmuodostumista tapahtuu erilaisten taloudellisten kenttien välimaastossa, sekä markkinatalouden että vaihdantatalouden periaattein.

Luontoon ja ympäristöön liittyvien elämyksien kysyntä on kasvanut ja näkyy esimerkiksi puutarhanhoitoon liittyvien markkinoiden voimakkaana kasvuna (Timonen 2005). Aineettoman pääoman näkökulma korostuu yhteiskunnassa, jossa erilaisten elämysten roolin ennakoidaan kasvavan (Wilenius 2004). Luontolähtöisten palveluiden tuomien taloudellisten vaikutusten arvioinnissa olisi kyettävä vaihtamaan perspektiiviä

ja ulottamaan vaikutusten tarkastelun aikaväli sekä lyhyen että pidemmän aikavälin tarkasteluihin.

Tätä taustaa vasten yksi mahdollisuus tarkastella Green Care -toiminnan ympäristöjä on analysoida niitä kulttuuristen ekosysteemipalvelujen eri muotoina. Kulttuuristen ekosysteemipalveluiden näkökulmassa kyse on siitä, miten elävä luonto tuottaa ihmisille erilaisia hyötyjä tai informaatiota. Vastaanottajat kokevat ja tulkitsevat ekosysteemipalveluja hyvin eri tavoin, joten palveluihin kytkeytyviä taloudellisia vaikutuksiaakin voidaan arvottaa ja arvioida ainoastaan erilaisin kontekstisidonnaisuutta ja tilannekohtaisuutta tunnistavin monitieteisin menetelmin. (Hiedanpää ym. 2010, Chan ym. 2012, s. 15, Soini, tämä julkaisu).

Ekosysteemien kulttuuristen komponenttien määrittelyä varten on Chanin ja kumppaneiden (Chan ym. 2012) tutkimuksessa analysoitu sellaisia taloudellisen arvottamisen menetelmiä, jotka auttaisivat tunnistamaan kulttuurisia eli ihmisten olemassaoloon, virkistytymiseen, oppimiseen, luomiseen ja erilaisiin rituaaleihin sisältyviä hyötyjä. Chan ym. 2012) mukaan hyödyistä voidaan johtaa erilaisia yhteisöjen tai yksilöiden tavoitteita ja priorisointeja hyveineen, eli arvoja, jotka puolestaan voidaan asettaa päätöksenteossa tarvittavien menetelmällisten arviointien kohteeksi. Kiinnostavaa on, että keskeiset hyödyt, joita Chan ym. tutkimuksessaan esittelee (Chan ym. 2012), muistuttavat läheisesti niitä hyötyjä, joihin Green Care CareVa-hankkeenkin pohdinnoissa on päädytty. Toisin sanoen kulttuuristen ekosysteemipalveluiden hyötyjä on tunnistettu erilaisilla keskeisillä osa-alueilla, joita ovat: työllisyys, identiteetti, sosiaalinen pääoma, valintamahdollisuuksien ja valinnan vaihtoehtojen olemassaolo, elämän jatkuvuuden turvaaminen olemassaolon ja perintöjen (bequest) kautta, inspiroiva tiedon (tai tietopääoman) kertyminen, hengellisyys, aktiviteetit, paikkaan ja perintöön (heritage) kuuluvat asiat kult-

tuurisen jatkuvuuden ja merkityksenannon kautta, esteettisyys ja materiaalisuus.

Nämä tekijät ovat paitsi ”hyötyjä”, myös korvaamattomia resursseja taloudellisten vaikutusten kerryttämiseksi, mutta varsinaisten taloudellisten arvojen, kustannusten ja hyötyjen tunnistaminen edellyttää erilaisten arvojen ja niiden tuotteistamisen lähtökohtien arviointia ja arviointia myös erilaisiin lähestymistapoihin sisältyvistä esioletuksista riskeineen. (Chan ym. 2012, s. 13). CareVa -hankkeessa samankaltaisia kulttuuri- ja tilannesidonnaisia hyötyjä tarkasteltiin käyttämällä apuna esimerkiksi Rolf Jensenin (1999) ja Marketta Kytän (2003) ajatuksia yksilöllisten kokemusten pohjalla vaikuttavista ”tarjoumista” ja niiden kytkeytymisestä tulevaisuuden kysyntää ennakoiviin markkinoihin. Ajatuksia muokattiin hankkeen eri vaiheissa Green Care -toimintaan sopiviksi.

Rolf Jensen on kirjassaan *Dream Society* (1999) tunnistanut erilaisia, osittain aineetomaan kokemuksellisuuteen perustuvia kasvavia markkinoita. Jensenin tunnistamat alueet ovat: seikkailujen, rakkauden, ystävyden onnellisuuden ja yhdessäolon, huolenpidon, kuka-minä-olen, mielenrauhan sekä vakauksen markkinat (ks. myös Wilenius 2004, s. 173). Jensenin ajattelumallia mukaillen Green Care -toimintaa harjoittavien yritysten ympäristöstä voidaan tunnistaa suomalaista luontosuhdetta ja sen kulttuurisia muutoksia hyödyntäviä piirteitä, jotka voisivat tulevaisuudessa tarjota kokemuksellisuuteen perustuvia hyötyjä. (Jensen 1999). Tarjoumalla voidaan tarkoittaa erilaisia ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia, joita syntyy havainnoivan yksilön ja ympäristössä havainnoitujen asioiden välille (Ingold 2000). Alun perin tarjouma on käsittänyt lähinnä fyysisiä toimintoja, mutta ajatus on kehittynyt käsittämään myös ympäristön erilaisille henkille kokemuksille tai toiminnolle tarjoamia mahdollisuuksia (Kytä & Kahila 2006; Kytä 2003; ks. myös Soini 2008 maaseudusta kulttuurisena tilana)

Tässä sekä kulttuurisen ekosysteemipalvelun että tarjoumien käsitettä voidaan soveltaa Green Care -ympäristöihin kytkeytyvien kokemuspotentiaalien tunnistamiseen ja hyödyntämiseen uudella tavalla, tulevaisuusorientoituneesti ja innovatiivisuutta korostaen. (Kuva 1, Taulukko 2). Samankaltaisesti on lähestytty myös maaseutu- ja erämaamatkailua, jossa elämyksen tai viehätyksen lähtökohdana voi olla joko omien vahvuuksien tai kokonaan uusien piirteiden tunnistaminen ja kokeminen. Matkailupalveluiden tuottaminen pohjaa tuttujen kulttuuristen rituaalien ja kokemusten tuottamiseen (hiljaiset luontoympäristöt) sekä erilaisten vaihtoehtoisia olemisen tapoja esiin nostavien kulttuuriperintöjen ja niihin kytkeytyvien luontoarvojen kokemukseen (vrt. esim. Kaipainen & Rosenqvist 2013, Vösu & Kaaristo 2009). Orvar Löfgren toteaa tyypillisen lomakokemuksen lähtevän juuri kulttuurisen toiseuden näkökulmasta, jollaisena luontokokemuksetkin yhä useammille näyttäytyvät (Löfgren 1990, s. 19).

Green Care -toiminnan arviointia ei toistaiseksi ole systemaattisesti tehty juuri asiakaslähtöisen arvonmuodostuksen näkökulmasta. Asiakkaalle kertyvän lisäarvon näkökulma on kuitenkin ollut esillä esimerkiksi keskusteluissa matkailualojen ja hyvinvointipalveluiden palvelumuotoilusta. Hankkeessa käytyjen keskustelujen ja edellä esiteltyjen näkökulmien pohjalta olemme muotoilleet vaikutusten synteetiksi Green Care -konseptin sisälle erilaisia tilan ”tarjoumia” (Taulukko 2). Ne voivat jatkossa toimia apuna uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja lisäarvojen tunnistamisessa ja kehittämisessä:

Kulttuuristen ekosysteemipalvelujen ja niihin liittyvien tarjoumien taloudellisten vaikutusten arviointi näiden pohjalta on haasteellista, sillä pikemminkin kyse on siitä, miten luontolähtöisten toimintojen pohjalta voidaan lähteä aktiivisesti muotoilemaan kokonaan uudenlaisia palvelukokonaisuuksia, proaktiivisen tekemisen kautta. Tällöin tarjoumien arvioinnin lähtökohdana on asiak-

Taulukko 2. Green Care -palveluiden asiakaslähtöisten hyötyjen tunnistaminen maatala- ja maaseutu ympäristöihin ja kulttuurisiin ekosysteemipalveluihin liittyvien tarjoumien kautta.

Liikuttavat tarjoumat	Osaamista kerryttävien kokemusten ja tunne-elämysten tarjoumat	Hiljentymisen ja ärsyketömyyden tarjoumat	Identiteettiin vaikuttavat jatkuvuuden ja pysyvyyden tarjoumat,
<ul style="list-style-type: none"> • Vaelteluun, löytöretkeilyyn ja seikkailuun houkutteleva monimuotoinen luontoympäristö (piha-alue, metsät, polut, kalliot, vesistöt, hiekkarannat) • Ruumiillinen työ (metsätyöt, maataloustyöt, puutarhatyöt, rakennustyöt, marjastaminen, kalastaminen, lumenluonti, eläinten hoito) • Luonnon uusiutuminen ja elämänkiertokulku: kasvaminen ja hyödyntäminen, eläinten syntymä ja kuolema, surun ja menetyksen kokeminen, elämän ainutkertaisuuden kokeminen → Luontolementtien tuottama fyysisen ja henkisen liikuttavuuden samankaltaisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Eläimiä hoidettaessa omien ja toisten tunteiden aktiivinen tunnistaminen ja käsitteleminen ja niihin sopeutuminen • Eläimen ja ihmisen välisen kielen ja ymmärryksen tarkoituksellinen kehittäminen kokemusten kautta • Säätilaa ja vuodenaikojen kiertokulkua koskevien konkreettisten seurausten oppiminen kokemusten kautta, erilaiseen liikkumiseen ja luontoon varustautumiseen liittyvien tapojen oppiminen → Kognitiivisen osaamisen, sosiaalisen osaamisen ja ympäristöosaamisen kerryttäminen eli arjen vuorovaikutustilanteiden ja elämäkokemusten kautta tapahtuva oppimisprosessi 	<ul style="list-style-type: none"> • Rauhoittava, pysäyttävä ympäristö antaa tilaa omien ajatusten ja tuntemusten kuuntelemiseen • Ärsykkeiden sijasta keskittymiskyvyn voi suunnata itsensä lisäksi myös ympäristön ymmärtämiseen, tai itsensä näkemiseen elämän kiertokulun osana. • Hiljentymisen ja ärsykkeetämyys antaa energiaa ja työkaluja arviointiin ja muutosten toteuttamiseen • Turvallinen ja rento ympäristö tarjoaa vapauden liikkua ja leikkiä, olla oma itsensä ilman ulkoapäin tulevia vaatimuksia tai arviointipaineita 	<ul style="list-style-type: none"> • Elämän kiertokulun ja esimerkiksi ruokaketjun osana oleminen, viljelyn, vuoden ja vuorokauden rytmien ymmärtäminen, luonnon sykliisyyden sisäistäminen • Tapahtumattomuus ja toisto, tiettyjen elementtien toistuminen • Tasainen, säännöllinen arki tasapainottaa ongelmien kuormittamaa arkea • Samankaltaisuuksien, toistojen ja rutiinien olemassaolo tuo vakautta arvaamattomuuden ja impulsiivisuuden kokemusten rinnalle • Erytysten tapahtumien ajoittaminen lineaarisen aikaulottuvuuden ja muistin avulla: ajan ja paikan erityisten ominaisuuksien tiedostaminen auttaa tunnistamaan oman elämän ja erilaisen paikallisuuksien sekä ympäristön historiallista kerrostuneisuutta • Itsensä sijoittaminen osaksi historiaa • Identiteettikokemusten tarjoaminen
Autenttisuuden ja läsnäolon tarjoumat	Omaehtoisen aktivoitumisen tarjoumat	Onnistumisen tarjoumat	Yhteisöllisyyden tarjoumat
<ul style="list-style-type: none"> • Irrottautuminen sähköisten tietovirtojen vaikutuspiiristä tässä ja nyt kokemuksiin: välittömien kokemusten ja kosketuksen, kasvokkaisen ja fyysisen läsnäolon merkitysten korostuminen • Erityiset vuorokauden, vuodenaikojen ja säätymiöiden kokemukset: voimakkaat säätymiöt, myrskyt, pimeys pimeimmillään, tähtitaivas. • Luonnon armoilla olemisen kokemus: ihmisten ja eläinten keskinäisen riippuvuuden sekä ylipäänsä elämän haavoittuvuuden ymmärtäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Motivaation, innostuksen tunne, oman roolin löytämisen mahdollisuus laajemman yhteisön kuten maatalan monien tehtävien joukosta • Oman arvomaailman vahvistuminen tai muuttuminen ja muutokset asenteessa • Omaehtoisen liikellelähden ja aktivoitumisen tunne, valinnanmahdollisuuksien olemassaolon tunnistaminen ja siitä voimaantuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrittäminen tai kova työ, ponnistelut ja pitkäjänteisyys onnistumisen kokemusten tarjoajina • Huolenpidon antajan ja saajan arvostuksen (arvoisuuden?) kokeminen • Itsenäisyyteen ja elämäntalintaan pystyminen ruumiillisen ja henkisen onnistumisen kautta • Kokemuksella ja tekemisellä oppimisen tunne, Flow. • Yhteinen kiinnostus ja vastuu eläimistä ja maatilasta • Mahdollisuudet erikoisosaamisen kerryttämiseen ja siitä seuraaviin onnistumisen tunteisiin (luonnossa selviäminen ja syötävien kasvien tunnistaminen, alkuperäiskarja) 	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteinen kiinnostus ja vastuu maatilasta ja eläimistä tai kasveista • Avoimuus ja kommunikoinnin helppos konkreettisten arjen asioiden sujumiseksi • Laajempaan yhteisöön – talliyhteisöön, naapurustoon tai kylään tai muuhun verkostoon – kuuluminen, laajemman huolenpidon ja sosiaalisuuden tunteiden kehittyminen • Yhteisöllisyyden kokeminen ihmisiin, eläimiin tai paikkoihin liittyväksi vuorovaikutukseksi ja ihmiseltä toiselle siirtyväksi asiaksi

kaan antama arvo kulttuurisesta ekosysteemi-palveluun perustuvasta tarjoumasta ja siihen kytkeytyvien hyödykkeiden tuotteistamisesta (vrt. Chan ym. 2012, UK National Ecosystem Assessment Technical Report 2011)

Palvelujen taloudellisia vaikutuksia voidaan tarkastella myös palveluntarjoajan näkökulmasta. Palveluntarjoajan olisi otettava huomioon paitsi hoivatoiminnasta ja interventioista aiheutuvat kustannukset, myös erilaisten tarjoumien hyödyntämisessä käytettävien resurssien mahdollisesti vaatiman ylläpidon kustannukset. Tarjoumien lisäarvon tunnistaminen oman yrityksen lähipiiri-

stä edellyttää myös aikaa ja halua heittäytyä asiakkaan rooliin, ja miettimään yrityksen tarjontaa palvelukokonaisuutena. Osa tarjoumien saavutettavaksi tekemisen vaatimista kustannuksista puolestaan on sellaisia infrastruktuuriin liittyviä palvelu- ja huolto-toimenpiteitä, jotka ovat viime vuosikymmeninä olleet kunnan tai valtion, erilaisten liikennejärjestelyjen tai esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmien varassa. Tarjoumien hyödyntämisestä syntyviin kustannuksiin olisi puolestaan laskettava mukaan esimerkiksi käytettävien ympäristöjen vaatimista turvajärjestelyistä huolehtiminen ja vakuutukset.

5 CareVa -hankkeen esimerkkiyritykset taloudellisten hyötyjen näkökulmasta

CareVa -projektin tavoitteena oli tuottaa jäsenyyksiä Green care -toiminnan vaikutusten arviointiin. Hankkeessa pyrittiin ensin kirjallisuuden avulla tunnistamaan niitä tilanteita ja muuttujia, joita kohdataan taloudellisten vaikutusten arviointia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Näitä tuloksia tarkasteltiin projektiin valittujen esimerkkiyritysten ja -yksiköiden näkökulmasta (ks. Johdanto). Kohteiden taloudellisten vaikutusten arviointi pidettiin periaatteellisella tasolla: yrityskohtaisia taloudellisia tietoja ei hankkeessa kerätty, eikä taloudellinen tarkastelu ollut esimerkkikohteisiin tehtyjen vierailujen ja niiden aikana tapahtuneen havainnoinnin tavoitteena. Systemaattinen tarkastelu olisi joka tapauksessa ollut mahdotonta, sillä projektin esimerkkikohteiden toimintakonseptit ja organisoitumisen tavat olivat hyvin erilaisia. Yksi kohteista oli julkinen hoivayksikkö, toinen säätiön omistama koulu, kolmas yhteiskunnallinen yritys ja neljäs yksityinen maatila. Kohteet vaikuttivat alueensa talouteen työllistämällä asukkaita (2–70 henkilöä/toimipaikka) (ks. Vehmasto, tämä julkaisu).

Talouden näkökulmasta on oleellista, että kaikissa kohteissa maatalan eläimet ja maatilakokonaisuus kuten tilaa ympäröivä luonto ovat tuotannollisia resursseja. Maatalan omistajat olivat erikoistuneet hoivapalveluiden tuottamiseen tai koulutetun työvoiman johtamiseen, mutta käytännössä yritykset/yksiköt voivat vuokrata tiloja myös ulkopuolisille hoiva-alan ammattilaisille. Tilanteessa jossa ympäristö tai eläimet nähdään tuotannollisena resurssina, tulee taloudelliseen arviointiin sisällyttää mukaan myös ympäristön ja eläinten hoidosta aiheutuvat kustannukset.

Taulukkoon 3 on kerätty muutamia keskeisiä kohteiden tuottamista mahdollisista positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista mikro-, meso ja makrotasolla. Ne ovat siis esimerkkejä kussakin kohteessa realisoituvista vaikutuksista erilaisten arviointikriteerien valossa, eivätkä empiirisen tarkastelun tuloksia. Se, mitä taloudellisia hyötyjä ja vaikutuksia eri tahojen toimesta tehtäviin arviointeihin hyväksytään, riippuu lopulta käytettävästä menetelmästä painotuksineen.

Taulukko 3.

	Perhekoti	Kehitys- vammaisten asuin- ja työyhteisö	Maatilan sosiaalinen yritys	Maatalouskoulu, jolla GC toimintaa
Mikrotaso, asiakas ja hänen perheensä	<p>(+) maataloustöihin osallistuminen tarjoaa turvallisia mahdollisuuksia paineiden purkamiseen ja arjen rutiinien oppimiseen</p> <p>(+) mahdollisen väylän säännölliseen tuottavaan työelämään</p> <p>(+) syrjäinen sijainti vähentää kustannuksia tuottavia houkutuksia</p> <p>(-) asiakkaiden yhteydenpitokustannukset kasvavat, jos etäisyydet kotipaikkakunnalle ovat pitkiä</p>	<p>(+) maataloustöihin osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden taloudelliseen vastaavuuteen (osallisuuteen, omaan talouteen) ja omiin ansioihin</p> <p>(+) onnistumisen kokemukset voivat aktivoida asukkaita liikkumiseen</p> <p>(+) liikkuminen on yhteydessä fyysiseen hyvinvointiin ja muihin tunnistettaviin välisiin hyötyihin, joilla voi olla taloudellista merkitystä</p>	<p>(+) maataloustöihin osallistuminen tarjoaa väylän säännölliseen tuottavaan työelämään, minäkuvan kohentumiseen ja säännölliseen päivärytmiin, marginalisointuminen, sosiaalihuollon asiakkaaksi päätyminen keskeytyy, työelämän sosiaaliset verkostot aktivoituvat, kokemusta karttuu, parhaassa tapauksessa sijoitus tulevaisuuteen.</p> <p>Taloudellisten hyötyjen kertymisen laskelmassa on kuitenkin edettävä yksilöllisesti ja otettava huomioon erilaiset tilannekohtaiset tekijät, työllistymisen todennäköisyys ja muut tulevaisuuskuvat, sekä erilaiset lyhyt ja pitkäaikaiset vaikutukset.</p>	<p>(+) asiakkaat: yksityiset, lapsiperheet, päiväkodit, koulut, kokousasiakkaat, asiakkaiden kirjo monipuolistuu ja koulutyön ulkopuolisten kontaktien määrä lisääntyy</p> <p>(+) oppilaat, kosketus luontoon vahvistuu</p> <p>(+) ostoskäynnit maitobaarissa ja tilapuodissa: lähiruoan kannattaminen</p> <p>(+) Tapahtumissa (puutarhatapahtuma, syysmarkkinat joulumyyjäiset) käynti vahvistaa lähiasukkaiden yhteisöllisyyttä, paikallisuutta</p> <p>(+) ruokailu opetusravintolassa: lähiruoka</p> <p>(+) juhla- ja kokouspalvelujen hyödyntäminen</p> <p>(+) pieneläinklinikan palvelut</p> <p>(+) pyrkii lähiruoan osaamiskeskukseksi (n. 50 lähituottajan tuotteiden myynti)</p> <p>(+) kouluttaja, runsaasti tutkintoonimikkeitä</p> <p>(+) rooli lähiympäristön asukkaiden luontosuhteen vahvistajana, ihmiset arvostavat koulua ja sen rakennuksia, peltoja, toimintaa</p>
Välitaso, yritys/ organisaatio	<p>(+) maatalous tuottaa osan yrittäjän tuloista ja (+) vähentää ruokakustannuksia</p> <p>(+) ”lisää käsiä” ja erilaisia mahdollisuuksia organisoida työsuorituksia</p> <p>(+) auttaa yritystä erottautumaan muiden vastaavien yritysten joukossa</p> <p>(-) lisää ylläpito- ym. kustannuksia (energia, vesi, ruoka), ylimääräisiä työvoima- ja vakuutuskustannuksia</p>	<p>(+) maatila tuottaa erilaisia mahdollisuuksia asukkaiden aktivoimiseen ja uusien yksiköiden ja toimintamuotojen liittämiseen palvelutoiminnan yhteyteen</p> <p>(+-) tulevaisuuden laajenemissuunnitelmat: suuri vaihtuvuus asukkaissa ja henkilökunnassa</p> <p>(-) maatilan vaatimat työvoimapanokset muutenkin työvoimavaltaisella alalla lisäävät kustannuksia</p> <p>(-) turvallisuudesta huolehtiminen ja vakuutukset lisäävät kustannuksia</p> <p>(+) maatilan oma ruoan tuotanto vähentää elintarvike- kustannuksia</p>	<p>(+) maatila saa lisää fyysisistä tuotantovoimaa, uusia työjärjestelyjen mahdollisuuksia, tilaa monialaisuuden lisäämiselle, uudenlaista osaamista</p> <p>(+) lisää mahdollisuuksia markkinoida tilan tuotteita</p> <p>(-) (+-) työvoiman johtaminen, vaihtuvuus ja uusintaminen sitoo resursseja,</p> <p>(-+) suhde paikallisyhteisöön voi muuttuessaan vaikuttaa myös taloudellisiin vaihtosuhteisiin.</p>	<p>(+) pyrkii lähiruoan osaamiskeskukseksi (n. 50 lähituottajan tuotteiden myynti)</p> <p>(+) kouluttaja, runsaasti tutkintoonimikkeitä</p> <p>(+) rooli lähiympäristön asukkaiden luontosuhteen vahvistajana, ihmiset arvostavat koulua ja sen rakennuksia, peltoja, toimintaa</p>

Taulukko 3. jatkuu

	Perhekoti	Kehitysvammaisten asuin- ja työyhteisö	Maatilan sosiaalinen yritys	Maatalouskoulu, jolla GC toimintaa
Välitaso 2, paikallinen ja alueellinen taso	(+-) hintataso suhteessa muihin kilpailijoihin vaikuttaa, samoin kysynnän ja tarjonnan vaihtelut (+-) toiminnan vakiintuneisuus vahvistaa alueellisia ja paikallisia verkostoja	(+) sama kuin edellä, vastaa uusiin ilmeneviin tarpeisiin ja tuottaa toimintaa ja sitä kautta taloutta (+) työllistää lähiseudun asukkaita, antaa harjoittelupaikkoja seudun oppilaitoksille	(+-) kunnan sosiaaliturvan kustannuksia siirtyy toisten kuten valtion tukijärjestelmien hoidettavaksi (+) aluetalous hyötyy maksukykyisemmistä ja terveemmistä asukkaista	(+) Oppilaitos tuottaa moniosaajia myös muiden kuin maataloustoimialan palvelukseen.
Makrotaso, kansallinen, globaali	(+-) varhainen puuttuminen ja syrjäytymisen ehkäisy säästää mahdollisia valtiolle myöhäisemmällä eliniällä aiheutuvia kustannuksia (+-) mahdollisten lisäkustannusten hyöty koituu aluetalouksien vahvistumisen hyväksi esimerkiksi monivaikutteisuuden ja osaamisen kertymisen kautta	jos parempia vaikutuksia samoilla kustannuksilla, (+-) mahdollisten lisäkustannusten hyöty koituu aluetalouksien vahvistumisen hyväksi	(+) sopii uuteen sosiaaliturvajärjestelmään, mikäli vastaa sosiaaliturvaa panostusten suuruuden osalta, mutta tuottaa samalla tuotannollisluonteista hyötyä, terveempiä kansalaisia (+-) lisäkustannusten hyöty, koituu syrjäytymisen ehkäisemisen hyväksi	(+) avoin vierailukohde: "GC-ympäristöpalvelu" kiinnostuneille, erityisesti kuit. lähialueelle (+) mahdollisuus kokeilla GC – sisältöjä käytännössä liittyen ruokaan ja karjanhoitoon ja koulutukseen
Muita kysymyksiä ja huomioita	voisi sopia esimerkiksi Suomen brändineuvottelukunnan tulevaisuushahmotelmiin: käsillä tekeminen, fyysinen aktiiviteetti, omaehtoisuus => aktiivisten kansalaisuustaitojen ja arjen taitojen ylläpitäminen koituu koko kansakunnan hyväksi ja vahvistaa sitä kautta kansallista kilpailukykyä globaalissa taloudessa	(+) tuottaa uusia yhteenliittymiä ja kumppanuuksia, verkostomaisia rakenteita (?) (+) ja vastaa nopeasti paikallisissa yhteisöissä ja yhteiskunnassa ilmeneviin tarpeisiin (-) voi uusintaa agraariyhteiskunnan hierarkisia kulttuuristen rakenteita jaotteleamalla asukkaita tilallisiin (täydet oikeudet) ja torppareihin (vajaa-valtaisuus)	(+) tuottaa uusia yhteenliittymiä ja kumppanuuksia, verkostomaisia rakenteita (?) (+) ja vastaa nopeasti paikallisissa yhteisöissä ja yhteiskunnassa ilmeneviin tarpeisiin (-) voi uusintaa agraariyhteiskunnan hierarkisia kulttuuristen rakenteita jaotteleamalla asukkaita tilallisiin (täydet oikeudet) ja torppareihin (vajaa-valtaisuus)	(+) opetuskeittiössä oma lähiruoka > oppilaitoksen lisäarvona GC-elementit (?) sitoutunut säilyttämään itä- ja länsisuomen karjan elävää geenipankkia (+) Suomenlehmä sopii hyvin eläinavusteiseen toimintaan, käyttö huomioi ihmisen heti ( ) perinnepiha: vanhoja makuja ja tuoksuja kasveista eli muistoja (+) maksavista vierasryhmistä suurin osa lapsia

Taulukko 3. jatkuu

	Perhekoti	Kehitysvammaisten asuin- ja työyhteisö	Maatilan sosiaalinen yritys	Maatalouskoulu, jolla GC toimintaa
Kaikkiin sopivia ongelmakohtia		taloudellisen vaikuttavuuden kannalta ilmeisiä haittoja: pitkät etäisyydet, syrjäisyyden tuomia ongelmia, eivät sovi kaikille Yleisesti: Kysynnän ja tarjonnan vähäisyys ja yksipuolisuus suhteessa kalliisiin resursseihin	lisätyöllistäminen ja normaalit työllistämisen menetelmät epätodennäköisiä, vajaakuntoisuuden poistuminen ei todennäköistä, tukijärjestelmä ohjaa henkilökunnan vaihtuvuuteen, uusien ihmisten opetus ja ohjaus työllistää yrittäjää	
Kaikkiin sopivia hyötyjä	innovatiivisuus yhteiskunnallisiin ja arkisiin muutoksiin vastaaminen uusia käytäntöjä organisoidulla	pitkällä aikavälillä voi synnyttää uusia yrityksiä ja uutta yrittäjyyttä esimerkiksi harrastuneisuuden pohjalta, uusia investointeja, siirtymää kannattamattomasta liiketoiminnasta tuottavampaan (+) sijainti tietoisena eristämisenä ongelma-alueista houkuttelee asiakkaita	säästää julkisen sektorin kustannuksia kuntatasolla: lisää uusia järkeviä tapoja organisoida sosiaaliturvaa niin, että syntyy uusia vaihtosuhteita (mutta myös riippuvuutta) tuottaa uusia markkinatalouden ulkopuolella olevia rakenteita ja järjestelmiä, uudenlaisia riippuvuuksia	tuottaa erikoistumista, diversiteettiä, uusia tuotteita, osaamista, ammattilaisuutta, kysyntää uusille tuotteille ja osaamiselle, uutta kumppanuutta, parempia organistoitumisen tapoja, asiakaslähtöisyyttä, ja herkkyttä asiakaslähtöisyydelle

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että hoivapalveluita tarjoavien yritysten työvoimavaltaisuus asettaa suuria haasteita yritysten toimeentulolle. (Yli-Viikari ym. 2009). Tulonmuodostuksessa keskeisessä asemassa ovat omien kuntien sosiaalitoimet, valtio sekä yksityiset asiakkaat. Vaikutukset paikallistalouteen tapahtuvat erilaisten palveluiden tarpeen ja tarjonnan kautta. Yritykset pyrkivät joko kuluttamaan tai itse tuottamaan paikallisesti tuotettua ns. lähiruokaa. Uudet asukkaat, heidän luonaan vierailevat henkilöt, sekä myös uusien, muokattujen ympäristöjen houkuttelemat vierailijat käyttävät myös alueen muita palveluja kuten koulutus-, harrastus-, ja virkistyspalveluja ja voivat jopa lisätä kysyntää aivan uusille palveluille. Nämä vaikuttavat alueen talouteen positiivisesti ja työllisyyttä edistävästi.

Henkilökunnan ja asiakkaiden haastatteluissa tuli ilmi tiettyjä tehokkuuteen viittaavia asioita. Esimerkiksi, tavanomaiseen laitosympäristöön verrattuna aggressioiden aiheuttamat konfliktit sitovat vähemmän aikaa; aktiiviteettien parissa on helpompi puhua ongelmista ja niihin löydetään nopeammin ratkaisuja; konkreettisten, ”oikeiden” töiden parissa opitaan tehokkaasti erilaisia rutiineja. Näin syrjäytymisen riskiä ja syrjäytymisestä aiheutuvia kansantaloudellisia kuluja voidaan

pienentää ja elinikäistä hoivaa tarvitsevien henkilöiden oman elämän hallintaan liittyviä tunteita vahvistaa, mikä lisää psyykkistä hyvinvointia ja motivoi pitämään yllä fyysistä hyvinvointia. Joidenkin kokemusten mukaan henkilökunta kokee työympäristön maatilalla itselleen miellyttävänä mikä vähentää alttuita stressiin ja sen aiheuttamiin terveyshaittoihin ja mahdollisiin sairauspoissaoloihin.

Toisaalta maatilalla vaatimien fyysisesti raskaiden töiden voi katsoa olevan luonteeltaan suorituskykyä haastavia ja kuluttavia (Yli-Viikari, tämä julkaisu, Yli-Viikari 2009). Mikäli samaa työvoimaa voidaan käyttää joustavasti eri tehtäviin henkilökuntaa liikaa kuormittamatta, voi maatilayrityksen omistajille kertyä ulkopuolisesta työvoimasta pitkällä aikavälillä sekä kustannussäästöjä että henkilökohtaisia terveyshyötyjä. Pullonkaulana on työntekijän palkkaamisesta pienyritykselle aiheutuvien transaktiokustannusten nousu. Nämä transaktiokustannukset kuten työntekijän etsiminen ja palkkaaminen, työnantajavelvoitteet ja -vastuut sekä tiedon ja osaamisen siirto uudelle työntekijälle saattavat olla pienyritykselle niin kuormittavia, että tilan tarjoumien käyttämiseen liittyvää tuotantopotentiaalia jää hyödyntämättä. Ongelmat ovat samantyyppisiä kuin lähiruokayrittäjyyden kehittämisessä (Puoskari ym. 2013).

6 Johtopäätökset

Edellä on esitetty kolme arviointinäkökulmaa, joiden pohjalta Green Care -palvelutoimintaa voidaan tarkastella. Ensimmäisessä kehyksessä taloudellisten vaikutusten arviointi perustuu pitkälti toiminnan hyvinvointihyötyihin ja sivuvirtoihin, joiden mittaamiseen liittyy oma problematiikkansa. Oman hankaluutensa näiden menetelmien käyttöön tuo ennen kaikkea se, että vertailukelpoista tilasto- ym. aineistoa hyötyjen laskemiseksi ei vielä toistaiseksi ole saatavilla, sillä Green Care -palvelutoimintaa harjoittavia yksiköitä

on kaiken kaikkiaan vielä vähän ja toimintaa harjoittavien yksiköiden palvelukonseptit vaihtelevat suuresti.

Aluetalouden käsite on moniulotteinen, ja sen avulla voidaan arvioida monia asioita alueella liikkuvasta rahasta alueen imagoon, esimerkiksi koettuun elinvoimaisuuteen. Myös aluetaloudellisen arvioinnin edellytys on toiminnan vakiintuminen ja näkyvyys. Vasta Green Care -toiminnan kehittymisen myötä monet tekijät, työpaikat, osaaminen,

verkostot ja instituutiot tulevat tunnistettaviksi ja mitattaviksi tekijöiksi, joiden merkitystä voidaan alueellisella tasolla tarkastella. Aluetaloudellisten vaikutusten osalta on myös huomiotava, että vaikutusten mitataava maaseudulla on toinen kuin kasvukeskuksissa: muutamalla uudella työpaikalla voi olla merkittäviä aluetaloudellisia kerrannaisvaikutuksia.

Kolmannessa arviointikehyksessä Green Care -toimintatapaa tarkasteltiin uutena taloutena ja rajoja rikkovana luovana innovatiivisena toimintana. Tällöin taloudellisten vaikutusten arviointi voi tapahtua tarjoumien taloudelliseen arvottamiseen pohjautuen. Menetelmänä voidaan hyödyntää esimerkiksi ekosysteemipalvelujen taloudellisen arvottamisen metodiikkaa tai vaihtoehtoisesti laadullista lähestymistapaa. Green Care -toiminnan tuottamien yhteiskunnallisten lisäarvojen arvottaminen vaatii puolestaan makrotason tarkastelua tulevaisuusorientoituneesti. Sosiaaliset innovaatiot ja taloudellisten rakenteiden kehittäminen pitkällä aikavälillä voivat yksilön ja hänen lähitulevaisuutensa näkökulmasta tuntua kaukaisilta. Niillä voi kuitenkin olla suurikin merkitys yksilön terveyden taustatekijöiden ja elämisen mahdollisuuksien kannalta. Sekä aluetaloudellisessa, että kolmannessa, yhteiskunnallisessa arviointikehyksessä Green Care voidaan siis nähdä paitsi itsessään taloutta kohentavana, mutta myös monia muita (taloudellisia) vaikutuksia generoivana toimintana.

Koska Green Care on uusi ja edelleen kehittyvä toimintatapa, sen taloudellisten vaikutusten arviointiin ja reflektointiin liittyy monia haasteita. Jotta tietoa toiminnan taloudellisesta merkityksestä saataisiin, arvioinnin kohteeksi tulisi jatkossa ottaa kuvitteellisia, mutta realistisia tilanteita. On myös hyväksyttävä, että kaikista tekijöistä ei ole saatavissa aineistoja ja että joitakin vaikutuksia voidaan mitata vain lyhyellä aikavälillä. Jatkossa tulee pohtia myös sitä, miten Green Care:n osalta tulisi suhtautua arviointimen-

telmien standardointiin. Monia fyysistä terveyttä mittaavia menetelmiä on jo standardisoitu, mutta onko ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin arvioinnin standardointi aina edes tavoiteltavaa?

Kaiken kaikkiaan, Green Care -toiminnan monivaikutteinen luonne tulisi kyetä ottamaan huomioon toiminnan taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Toisin sanoen, arvioinnin tulisi pikemminkin kohdistua kompleksisiin yhteisvaikutuksiin, kuin yksittäisiin havaintoihin. Lisäksi tulee huomata, että monet hyödyt ja kustannukset eivät ole yksikkökohtaisia, vaan on laskettavissa aluetason hyödyiksi. Ne eivät myöskään kohdistu pelkästään sosiaali- ja terveyssektorille, vaan myös esimerkiksi alku- ja elintarviketuotannon, rakentamisen ja luovan talouden sektoreille, mikä tulisi ottaa huomioon esim. kuntatason päätöksenteossa. Näistä syistä Green Care, siten kun se tässä julkaisussa on ymmärretty, tulee nähdä toimintatapana, joka kehittyy yhtäältä markkinatalouden ja toisaalta erilaisten yhteisötalouteen viittaavien vaihdannan verkostojen kautta.

Koska Green Care on kehittyvä palvelutoiminnan muoto, ehkä mielenkiintoisimman taloudellisten vaikutusten arviointiväylän ja viitekehyksen muodostaa tarkastelu, jossa pyritään tunnistamaan erilaisia resursseja ja uusia toimintatapoja sekä niistä muodostettavia sosiaalisia innovaatioita. Ne ovat itsessään työkaluja, näkökulmia ja alustoja, jotka synnyttävät Green Care -kentälle liiketoimintaedellytyksiä. Tästä näkökulmasta taloudellisten vaikutusten arvioinnissa olisi edettävä aktiivisen tulevaisuusorientoituneesti, eli tarkkailtava erilaisten innovaatioiden syntymistä ja yrityksille riittävästi kannattavuutta tuovien markkinoiden muodostumista. Yhtenä lisäarvon mahdollisuutena on tässä julkaisussa esitetty malli tarjoumista, joiden kautta Green Care -palvelujen liiketoimintamahdollisuuksia voitaisiin tunnistaa.

Taloudellisen vaikuttavuuden tekijät tulevaisuuden tekemisenä

Tulevaisuudessa aluetalouden yhä tiukemmaksi käyvät resurssit johtavat pohtimaan resurssien jakamista erilaisten kumppanuusmallien kautta. Jotta toiminta tuottaisi taloudellista hyötyä pitkäjänteisellä ja kestäväällä tavalla, huomiota tulisi kiinnittää tuotettujen palveluiden päällekkäisiin vaikutuksiin. Ympäristöä hyödyntävän taloudellisen toiminnan haasteisiin kuuluu tulevaisuudessa toiminnan ja vaikutusten suuntaaminen niin, että julkishyödykkeiden käyttö ei rajoittuisi ja erilaiset palvelut olisivat oikeudenmukaisesti kaikkien saatavilla. Tällöin tulisi pohtia myös taloudellisen toiminnan reunaehjoja ja sitä, mihin tarkoituksiin luonnonalueita voidaan käyttää. Tulisiko toimintaa suunnata pienille ryhmille vai yleiseen käyttöön? Millaisia luonnonresursseja voi hyödyntää ja miten? Painotetaanko resurssien käytöstä saatavia välillisiä vai välittömiä hyötyjä? Tulisiko priorisoida vakiintunutta ja testattua toimintaa vai kokeilevaa, jopa innovoivaa toimintaa, joka voisi lyhytaikaisten vaikutusten sijasta olla vaikuttavaa pidemmällä aikavälillä?

Taloudellisessa arvioinnissa on usein kyse siitä, miten kulloinkin käytettävissä olevilla resursseilla onnistutaan parhaiten tuottamaan tarjottavaa palvelua. Tehokkusmittareiden rinnalle tarvittaisiin sellaisia laadun seuranta- ja valvontajärjestelmiä, joissa huomio kiinnittyisi paitsi hoidon myös hoitoympäristöjen laatuun sekä palveluja tarjoavien ihmisten

jaksamiseen ja elämänlaatuun ja toiminnassa mukana olevien eläinten hyvinvointiin.

Kaiken kaikkiaan Green Care -toiminnan taloudellisia vaikutuksia tulisi arvioida ennakkoivasti suhteessa yhteiskunnallisiin toiminnan tavoitteisiin ja niiden muuttumiseen, eli ennakoimattomiin tilanteisiin varautuen. Tällöin Green Care -toimintaa voisi suunnitella joustavuutta tarjoavaksi palvelujärjestelmäksi, jossa voitaisiin räätälöidä erilaisiin tilanteisiin ja ongelmiin vastaavia palveluita kunkin alueen tai tunnistettavan tarpeen näkökulmista. Taloudellisten vaikutusten proaktiivinen ennakointiprosessi huomioi julkisen hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittämisen tavoitteita ja haasteita paikallislähtöisesti ja erilaisia voimavaroja tai alueellisia tarjoumia hyödyntäen. Asukkaiden toiveet ja tarpeet eivät voi olla tästä erillään: Millaisena eri alueiden väestökehitys ja hyvinvointi nähdään? Millaisia toimenpideohjelmiä synnytetään, ja millaisia vaihtoehtoisia ohjelmia erilaisten taloudellisten tilanteiden varalle? Millaisia mahdollisuuksia on kehittää palvelujärjestelmiä tulevina vuosina siihen suuntaan, että se mahdollistaa standardipalveluiden räätälöinnin erilaisten asiakasryhmien tarpeita vastaavaksi ja asiakkaita kuuntelevaksi. (Grudinschi ym. 2012, s. 21). Millaisia luontolähtöisiä palveluita tarjoavia yrityksiä syntyy ja millaisia palveluita ne ovat valmiita tarjoamaan? Ja miten taloudellisten arvojen ja vaikutusten arviointi tulevaisuudessa tapahtuu – millaisin indikaattorein ja menetelmin niitä tulisi ottaa huomioon ja jo nyt ennakoida?

Lähdeluettelo

- Ahola, E. 2009. Lähtökohtana markkinat vai nuorten paras? Teoksessa: Pietikäinen, R., Vogt, E. & Hautaluoma, M. (toim.). Yksilön vai talouden ehdoilla? Tilaaja-tuottaja-toimintatapa sosiaalisen työllistämisen kentällä. Helsinki: Valtakunnallinen työpaikajyhdistys. s. 110–115.
- Anttonen, A. & Sointu, L. 2006. Hoivapolitiikka muutoksessa: julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Helsinki: Stakes. 136 s.
- Arajärvi, E., & Väyrynen, R. 2011. Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveystalouksissa. THL, Tilastoraportteja 33/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Dessein, J. & Bock, B. 2010. Introduction. Teoksessa Dessein, J. & Bock, B. (toim.). Cost 866 Green Care in agriculture. The economics of Green Care in Agriculture. Loughborough : Loughborough University. s. 11–12.
- European Ecological Agency (EEA) 2013. Green Economy. Luettu 14.1.2013. Saatavilla internetistä: <http://www.eea.europa.eu/themes/economy/intro>.
- FINOHTA. Terveydenhuollon mentelmien arviointiyksikkö. 2010. Viitattu 1.8.2012. Saatavilla internetistä: <http://archive-fi.com/page/7592/2012-05-15/http://finohta.stakes.fi/FI/julkaisut/impakti/Uutiskirjeet2010/03qaly.htm>
- Frykman, J. & Hansen, K. 2009. I ohälsans tid. Sjukskrivningar och kulturmönster i det samtida Sverige. Stockholm: Carlssons. 235 s.
- Grudinschi, D., Hallikas, J., Hiltunen-Toura, M., Hokkanen, T., Hämäläinen, J., Kaljunen, L., Pehkonen, A., Sintonen, S., Väisänen, R. & Ylä-Outinen, T. 2012. Ikääntyvien hyvinvointitarpeista palvelujärjestelmän uudistamiseen. Technology Business Research Center, Research Reports 28. Lappeenranta: Lappeenrannan Teknillinen yliopisto. 33 s.
- Haukioja, T. 2007. Sustainable development and economic growth in the market economy. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja sarja A-6:2007. Turku: Turun kauppakorkeakoulu. 178 s.
- Hausman, D., M. 2012. Health, well-being, and measuring of burden of disease. – Population Health Metrics 2012, 10:13. Saatavissa internetistä: <http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1478-7954-10-13.pdf>
- Heinonen, S. 2010. Yhdyskuntien kestävä tulevaisuus. Teoksessa: Mella, I. (toim.). Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010. Helsinki: Edita. s. 76–83.
- Hinkka, T., Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Helsinki: Stakes 55 s. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193798>
- Heikkilä, K. & Kirveennummi, A. 2013. Tulevaisuuskuvia luontokokemusten hyödyntämisestä – Luonnosta hyvinvointia, palveluja ja liiketoimintaa. Turun yliopisto, tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tutu e-julkaisuja 4/2013. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/e-tutu/Documents/eTutu_2013-4.pdf
- Henriksson, A. 2010. Grön rehabilitering i landsbygdsföretag med delprojekt Östergötland – Rehabilitering inklusive arbets träning samt erfarenheter från delprojekt i Skåne samarbete med vårdcentral. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: http://www.samordning.org/norrkoping/dokument/rapporter/gron_rehab/slutrapport_gron_rehabilitering_pa_landsbygden_os-tergotland.pdf

- Holmes, L. 2010. Costs and benefits of Green Care at the microlevel, a case from United Kingdom. Teoksessa Dessein, J. & Bock, B. (toim.). Cost 866 Green Care in agriculture. The economics of Green Care in Agriculture, 60-63. Publisher: Loughborough University.
- Holmes, L. & McDermid, S. 2012. Understanding Costs and Outcomes in Child Welfare Services. A comprehensive costing approach to managing your resources. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hämäläinen, T. J. & Heiskala, R. 2004. Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Helsinki: Edita.
- Höjgård, S. 2009. Hälsoekonomisk utvärdering av grön rehabilitering. – Kungliga Skogs- och lantbruksakademien: Konferensrapport. Helt naturligt! Kvalitetssäkrad rehabilitering med naturens hjälp. Konferens 4 februari 2009. http://www.lj.se/info_files/infosida31957/retrieve_file.pdf
- Höjgård, S. 2010. Grön rehabilitering: Ekonomi och samhällsnytta. Institutionen för ekonomi, SLU. Kalvoesitys. Viitattu 1.10.2013. saatavilla internetistä: <http://tillvaxtradgard.slu.se/eKonf/20100120/sorenHojgard.pdf>
- Ingold, T. 2000. The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill. London: Routledge. 465 s.
- Jensen, R. 1999. The Dream Society: how the coming shift from information to imagination will transform your business. New York: McGraw-Hill. 242 s.
- Jääskeläinen, M. 2012. Päihdehaittakustannuslaskennan menetelmät - Esimerkkinä vuoden 2010 päihdehaittakustannuslaskenta. Luokitukset, termistöt ja tilasto-ohjeet 5/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 1.10.2013. Saatavilla internetistä: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-742-4>
- Kainulainen, K. 2005. Kunta ja kulttuurin talous. Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto: Tampere University Press. 475 s.
- Kaipainen, J. 2011. Järjestöjen kilpailukyky maaseudun palvelutuotannossa. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 165 s.
- Kaipainen, J. 2013. Taloudellisen arvottamisen uudet perusteet. Sovellusesimerkinä maksuhalu maaseudun suhteen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu & Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopisto. 313 s.
- Kaipainen, J. & Rosenqvist, O. 2013. Maaseudun hiljaisuuden hyödyntäminen. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 21: 1, 5–17.
- Kantola, A. & Kautto, M. 2002. Hyvinvoinnin valinnat. Suomen malli 2000-luvulla. Helsinki: Edita. 172 s.
- Kirveennummi, A. 2010. Toward The Future With The Creative Economy. Experts' experiences of the concept of the creative economy and development practices. Helsinki, Ministry of Employment and the Economy. Development Strategy for the Creative Economy. 47 s. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/26880/Toward_The_Future_With_The_Creative_Economy_2010.pdf
- Kuhmonen, T. 2008. Inhimillinen pääoma ja yrittäjyys - esimerkkinä maatilayritysten uuden liiketoiminnan käynnistäminen. Julkaisuja 171/2008. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta.
- Kuhmonen, T. & Niittykangas, H. 2008. Maaseudun tulevaisuus: ajattelun käsikirja. Helsinki: Maahenki. 143 s.
- Kyttä, M. 2003. Children in Outdoor Contexts. Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness. Academic Dissertation. Hel-

- sinki University of Technology. Centre for Urban and regional studies. 118 s.
- Kyttä, M. & Kahila, M. 2006. PehmoGIS. Elinympäristö koetun laadun kartoittajana. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Espoo: Otamedia.
- Lantbrukarnas riksförbund 2009. Grön rehabilitering på landsbygden – Skåne. Projekt rapport 2009-06-30. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.lrf.se/PageFiles/17700/Projekt rapport%20Gr%C3%B6n%20Rehabilitering%20p%C3%A5%20landsbygden%20-%20Sk%C3%A5ne%2030%20juni%202009.pdf>
- Löfgren, O. 1990. Längtan till landet annorlunda. om turism i historia och nutid. Gidlund ja Sveriges turistråd. 166 s.
- Marjanen, H. & Malmari, M. 2012. Ostoksia ja elämyksiä – Ostokäyttäytymisen muutos, ostosmatkojen suuntautuminen ja ostopaikan valintakriteerit Turun työssäkäyntialueella KUMU2011 -tutkimuksen valossa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, KR-2:2012. 169 s.
- Milani, B. 2000. Designing the Green Economy. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. 234 s.
- Mella, I. 2010. Demografia haastaa alueita sopeutumaan. Teoksessa: Mella, I. (toim.). Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. s.
- Mäntylä, M. & Lindqvist, P. 2004. Onnelaa etsimässä. Läheisyyden ekonomia alueiden kilpailutekijänä. Levón-instituutti. Julkaisu No 112.
- Mäntylä, M., Siirilä, H. & Riusala, K. 2011. Maamerkki päätien risteyksessä – Maaseudun kauppakeskittymien ja liikeasemien alueelliset, taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Levón instituutti, julkaisuja no. 132. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Määttä, S. & Törmä, H. 2012. Varsinais-Suomen ruoantuotannon aluetaloudellisen vaikuttavuuden selvitys. Ruralia-instituutti. Raportteja 89. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.varru.fi/aineisto/Raportteja89.pdf>
- NCBI. National Center for Biotechnology Information. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/?term=hstat>
- Pauli, G. 2010. The Blue Economy. 10 years, 100 innovations, 100 million jobs. Report to the Club of Rome. Taos, New Mexico: Paradigm Publications.
- Puoskari, S., Wuorinen, O., Korhonen, K. & Muilu, T. 2013. Lähiruoan lisääminen kuntien julkisissa hankinnoissa Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. MTT Raportti 99.
- Pättiniemi, P. 2007. Yhteisötalous Suomessa. Teoksessa: Laurinkari, J. (toim.). Yhteisötalous – johdatus perusteisiin. Helsinki: Palmenia. s. 93–123.
- Ranta-aho, A. & Pietiläinen, T. 2011. Green Care Finland ry:n markkinaselvitys. Ostopäätöksiä tekevien näkemys kunnissa ja yrityksissä. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: http://www.gcfinland.fi/file/original/gcf_palveluiden%20markkinaselvitys.pdf?fileId=11307
- Roest, A., van Schie, A., & Venema, G. 2010. Using SROI and SCBA for measuring social return of Green Care in Agriculture. Teoksessa: Dessen, J. & Bock, B. (toim.). 2010. Cost 866 Green Care in agriculture. The economics of Green Care in Agriculture. Loughborough: Loughborough University.
- Rouvinen-Wilenius, P. & Koskinen-Ollonqvist P. (toim.) 2010. Vastine rahalle - kannanottoja terveydenedistämisen kustannusvaikeuteen. Terveyden edistämisen keskus ry julkaisu 7/2010. Helsinki.
- Saarni, S. 2010. Vaikuttavuuden huomiointi terveydenhuollon päätöksenteossa: eet-

- tinän analyysi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tutkimus 40/2010. Turku: Turun yliopisto. 190 s.
- Sahlin E. & Ahlberg, G. 2010. Utvärdering av gröna rehab. ISM – häfte. Författarna och Institutet för stressmedicin: IBIZ. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: http://epi.vgregion.se/upload/Gr%C3%B6na%20Rehab/Litteratur/ISM_h%C3%A4fte_nr3.pdf
- Sefton, T., Byford, S., McCain, D., Hills, J. Knapp, M. 2004. Taloudellinen arviointi sosiaalialalla. Hyvät käytännöt – menetelmäkäsikirja. FinSoc arviointiraportteja 6/2004. Helsinki: Stakes. 132 s.
- Soini, K. 2008. Beyond the ecological 'hot spots': Understanding the local residents' perceptions of biodiversity of agricultural landscapes", Sarja A 2, Biologica, Geographica, Geologica ;, osa 206 sarja Turku: Turun yliopisto
- Sotarauta, M. & Kosonen, K. (toim.). 2004. Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan. Tampere University Press. 317 s.
- Suomen kylätoiminta ry. 2004. Kylätalous. Yhteisötalouden käsikirja. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.kylatoiminta.fi/uploads/images/tiedostot/oppaat/Kylätalousopas.pdf>
- Timonen, P. 2005. Kuluttajien vapaa-ajan haaveet ja elämysklusteri. Työselosteita ja esitelmää 86/2005. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. 25 s.
- UK National Ecosystem Assessment 2011. The UK National Ecosystem Assessment Technical Report. UNEP-WCMC, Cambridge.
- Wilenius, M. 2004. Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. Helsinki: Edita. 250 s.
- Vösu E. & Kaaristo, M. 2009. An Ecological approach to rural identities: the case of tourism farms in South-East Estonia. – JEF. Journal of Ethnology and Folkloristics 3 (1): 73–79.
- Währborg, P. 2011. Tillbaka - om ungas hälsa, utanförskap och återkomst på arbetsmarknaden. Forskningsrapport från Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Området för Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM). 52 s. Viitattu 1.10.2013. Saatavissa internetistä: <http://www.slu.se/Documents/externwebben/ltj-fak-dok/ORIGINAL%20%20Forskningsrapport%20Tillbaka.pdf>
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. & Soini, K. 2009. Green Care - terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen raportteja 141. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Viitattu 12.2.2011. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/pdf/met141.pdf>

Johtopäätökset: Green Care -toiminnan arvioinnin arviointia

Katriina Soini, Anna Kirveennummi, Marja-Liisa Miettinen, Elina Vehmasto, Anja Yli-Viikari

Tässä luvussa vedetään yhteen CareVa -tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia. Aluksi kuvataan tutkimuksen pohjalta täsmentynyt Green Care -toiminnan arviointiasetelma. Sen jälkeen keskustellaan eri osakokonaisuuksien (hyvinvointi, maaseutu/yhteiskunta, talous) keskeisimmistä tuloksista lähinnä maaseutupolitiikan näkökulmasta. Tässä työssä ei arvioitu Green Care -toiminnan vaikuttavuutta, vaan kehitettiin arvioinnin asetelmaa ja testattiin sitä Green Care

-toimintaa harjoittavissa maatilakohteissa. Näitä havaintoja tarkastellaan suhteessa julkaisun alussa esitettyihin politiikkaohjelmiin ja strategioiden tavoitteisiin. Lopuksi esitetään muutamia (kriittisiä) näkemyksiä ja pohdintoja siitä, miten vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia Green Care -kontekstissa voitaisiin jatkossa lähestyä ja miten Green Care -toiminnan arviointitutkimuksessa tulisi edetä.

1 Green Care -toiminnan arvioinnin lähtöasetelma

CareVa -tutkimuksen tavoitteena oli jäsentää Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin asetelmaa. Tällöin oleellisia kysymyksiä ovat, mitä arvioidaan, miksi ja miten.

Mitä arvioidaan? Toisin kuin arviointitutkimuksissa yleensä, tämän tutkimuksen arvioinnin kohde, suomalainen Green Care -toimintatapa, täsmentyi vasta tutkimusprosessin aikana vuorovaikutuksessa muiden tutkimus- ja kehittämisprojektien sekä alan toimijoiden kanssa. Green Care -toiminnalla tarkoitetaan luonnon tietoista, ammatillista ja tavoitteellista käyttöä erilaisiin sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouteihin integroituina. Näin määriteltynä Green Care -palvelujen kirjo on laaja. Palveluja tarjoavia yksiköjä on toistaiseksi vähän, ja ne sijaitsevat maantieteellisesti hajallaan. Siksi kunnollisia arviointiasetelmia varsinkaan Green Care -palvelujen yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi ei voida muodostaa

ennen kuin Green Care -toiminta on saanut vakiintuneempia muotoja ja lisää volyymia (ks. Kirveennummi, tämä julkaisu).

Kuka on arvioinnin asiakas? Vaikuttavuustietoa tarvitsevat useat eri tahot monenlaisiin erilaisiin tarpeisiin. Kansalaisten kiinnostus omasta hyvinvoinnista ja terveydentilasta kasvaa. Osalla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa hyvinvointiinsa ja valita palveluja, ja helpokäyttöisten mittareiden tuottamalle hyvinvointitiedolle on tällöin kysyntää. Palvelun käyttäjät arvioivat palvelua paitsi vaikuttavuuden, myös palvelukokemuksen näkökulmasta. Palvelusetelien ja henkilökoh- taisten budjettien yleistyessä palvelun käyttäjä voi halutessaan valita luontoavusteisia palveluja tuottavan yksikön, mikäli tuntee tällaisen lähestymistavan itselleen mieluisaksi. Palvelun tarjoaja voi puolestaan arviointitiedon avulla kehittää yksikkönsä toimintatapoja (itsearviointi) ja palvelukonsepteja.

Palvelujen käyttäjien ja tarjoajien lisäksi arviointitiedon asiakkaita ovat hoitopäätöksiä tekevät tahot: kenelle luontolähtöiset menetelmät sopivat, millaisia tuloksia voi odottaa ja millä aikavälillä. Hoitopäätösten tekemiseen tarvitaan luotettavaa tietoa parhaiden hoitokäytäntöjen löytämiseen yksittäisiin tilanteisiin. Tässä tilanteessa näyttöön erityisesti näyttöön perustuvat arvioinnin käytännöt puoltavat paikkaansa.

Palvelun ostajat, kuten kuntien sosiaalitoimet ovat kiinnostuneita kustannustehokkuudesta ja laadusta ammatillisuudesta (ks. Soini & Vehmasto 2014). Se, saavutetaanko tavoite luontoavusteisia menetelmiä käyttäen tai muilla interventioilla ei heidän näkökulmastaan ole välttämättä ratkaisevaa. Tärkeämpää on palvelun laatu (ammatillisuus) ja kustannukset. Näiden vaatimusten rinnalla voi ajatella, että kuntatason päätöksenteon kannalta myös toiminnan sivuvaikutukset (Vehmasto, tämä julkaisu) ovat merkittäviä. Niiden avulla voidaan saavuttaa synergiaetuja yli kuntahallinnon sektoreiden (esim. työllistämistyönä tehtävät ympäristönhoitotyöt). Kansallisen tason palvelujärjestelmien kehittämiseksi tarvitaan tietoa vaihtoehtoisista tavoista järjestää palveluja erilaiset tavoitteet huomioiden. Vaikuttavuustiedon avulla voi-

daan tunnistaa erityyppisten palveluratkaisujen vahvuudet ja heikkoudet.

Miten arvioidaan? Eri tarpeita varten tarvitaan erilaista tietoa: laadullista/määrällistä, subjektiivista/objektiivista, toimintaa/palvelua/palvelujärjestelmää, palvelujen välittömiä vaikutuksia tai sivuvaikutuksia koskevaa arviointitietoa. Käytettävissä olevien menetelmien kirjo on laaja, ja niiden käyttöä määrittelee luonnollisesti se, mikä on arvioinnin tavoite ja kenelle tietoa tuotetaan. Taloudellisen arvioinnin, kuten kaiken arvioinnin taustalla tulee pohtia sitä, kuka päättää ja missä tilanteessa siitä, millaisin arvottamisperustein kulttuurisidonnaisia yksilöiden tai alueiden terveyttä ja hyvinvointia koskevia päätelmiä voidaan muuntaa määrällisiksi luvuiksi. (ks. Hausman 2012). On tärkeää, että näitä arvottamisperusteita tarkistetaan aika ajoin kansalaisten hyvinvointinäkemystä vastaaviksi. Tässä tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle vakiintuneiden arviointimenetelmien tarjoamista vaihtoehtoista ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista Green Care -toiminnan arvioinnissa. Tutkimus kuitenkin osoitti, että nämä menetelmät eivät välttämättä sellaisenaan sovellu Green Care -toiminnan ja palvelujen vaikutusten arviointiin.

2 Green care -toiminnan ja palvelujen vaikutukset ja vaikuttavuus

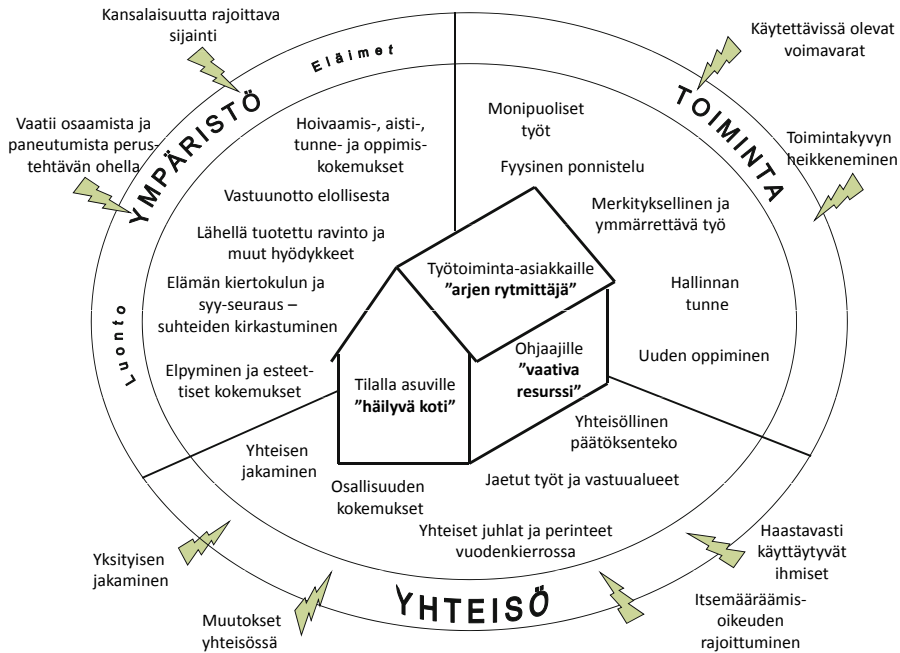
Tutkimuksessa tunnistettiin Green Care -toiminnan vaikuttavuuden ulottuvuuksia

ja suuntia. Seuraavassa keskeisimpiä tuloksia tarkastellaan osa-alueittain.

2.1 Hyvinvointivaikutukset

Hyvinvointivaikutuksia tarkasteltiin kolmesta eri näkökulmasta: luontoon ja eläimiin liittyvä elvyttävyyden, kokemuksellisuuden ja osallisuuden. Sekä aikaisemmin julkaistut tieteelliset tutkimukset että tämän hankkeen

maatilakohteet tarjosivat näyttöä luonnon monipuolisista vaikutuksista ihmisen psykiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Green care -toiminnassa nämä vaikuttavuutta tuottavat elementit kietoutuvat useissa tapa-

Kuva 1. Green Care -toiminnan vaikutusten muodostuminen Hakamaan tilalla. (Kuva: Marja-Liisa Miettinen).

uksissa yhteen. Luontoympäristön elvyttävyyteen perustuvat interventiot ovat tutkimusasetelmana selkeimpiä, ja tältä alueelta onkin eniten aiempaa tutkimuskirjallisuutta (ks. Yli-Viikari, tämä julkaisu). Sen sijaan luontoon liittyvästä toiminnasta ja yhteisöllisyydestä on vähemmän tutkimustietoa. Tämä selittyy sillä, että intervention sisältäessä toiminnallisuutta ja yhteisöllisyyttä tutkimusasetelma monimutkaistuu, kun vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyvien muuttujien määrä kasvaa.

Sosiaalisessa ja psyykkisessä kuntoutuksessa, jossa kysymys on ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvistä asioista, ei välttämättä ole mahdollista määrittää lääkkeen kaltaisiin vaikutuksiin perustuvia ratkaisumalleja, vaan kysymys on pikemminkin toimivien menetelmien valikoiman tunnistamisesta. Kunkin asiakkaan kohdalla parhaiten toimivan ratkaisujen löytäminen tapahtuu ammattilaisen osaamisen ja tilannekohtaisen toiminnan suuntaamisen kautta. Ammatti-

laisen taitojen ohella tulee jatkossa korostumaan myös asiakkaan itsensä tekemät valinnat. Luontolähtöisten menetelmien käyttöön ohjautuvat ne asiakkaat, jotka tuntevat nämä menetelmät omalla kohdallaan mielekkäiksi ja luonteviksi. Käytännön toiminnassa ei ole välttämätöntä aina määrittää, mistä osatekijöistä tuloksellisuus on syntynyt. Green Care -palveluiden hyvinvointihyötyjä voidaan tällä tasolla seurata samojen mittareiden valossa kuin palveluiden asiakasvaikutavuutta yleensäkin.

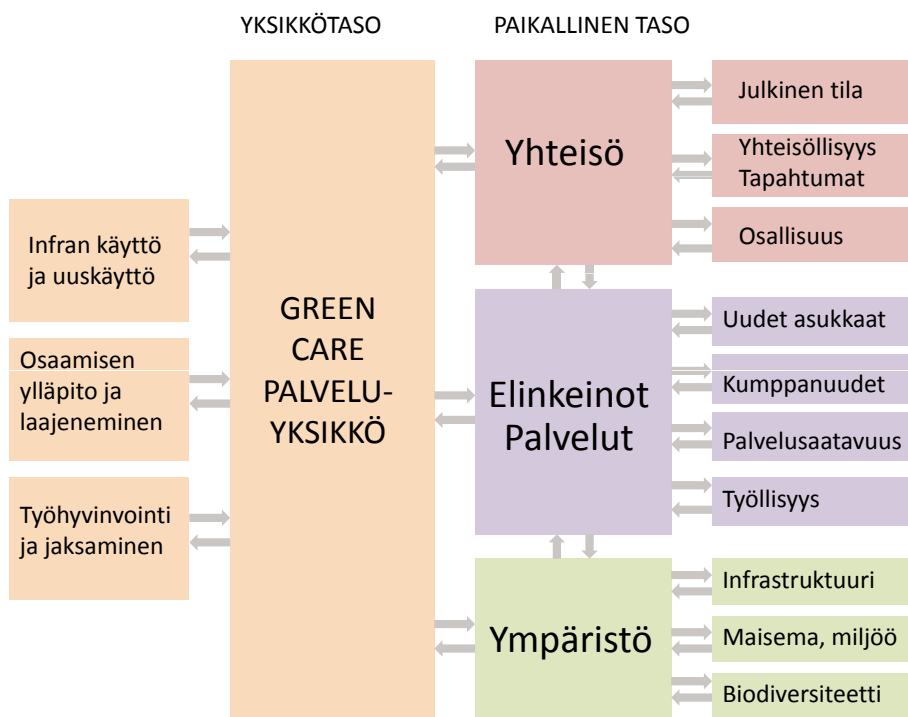
Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutusten arviointiin kehitettyä viitekehystä testattiin maatilaympäristössä. Tapaustutkimukset vahvistivat kansainvälisten tutkimusten havaintoja siitä, että maatilaympäristö voi parhaimmillaan tuottaa monia hyötyjä hyvinvoinnin eri osa-alueilla. Kuitenkin myönteisten vaikutusten saavuttamista haastavat monet tekijät, joihin erityisesti tulee kiinnittää huomiota toimintatapaa kehitettäessä. (Kuva 1).

2.2 Maaseutuvaikutukset/Yhteiskunnalliset vaikutukset

Green Care -toiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia tarkasteltiin maaseutuvaikutusten viitekehystä soveltaen viidellä Green Care -tyyppistä palvelutoimintaa harjoittavalla maatilalla. Tutkimus antoi viitteitä siitä, Green Care -palveluilla on vaikutuksia yrityksen/yksikön toimintaan, yhteisöön, palvelujärjestelmään ja elinkeinoihin sekä ympäristöön (Kuva 2). Vaikutukset ulottuvat ensisijaisesti paikalliselle tasolle, mutta osa vaikutuksista on ylipaikallisia. Tämä johtuu yhtäältä siitä, että palvelujen asiakkaat eivät välttämättä tule lähialueelta, ja toisaalta siitä, että palvelujen tarjoajilla on ylipaikallisia verkostoja, joissa he toimivat ja vaikuttavat. Kaiken kaikkiaan Green Care -palveluja voidaan siis maaseudun näkökulmasta pitää

monivaikutteisina, paikallista kehitystä vahvistavina palveluina, joilla on myös ylipaikallista merkitystä.

Monivaikutteisuus politiikan näkökulmasta tarkoittaa sitä, että Green Care palvelutoiminnan kehittämistä tulee tarkastella laajalajaisena maaseudun kehittämisen kysymyksenä. Sekä aluetaloudellisten vaikutusten arvioimisen, että maaseutupolitiikan kannalta on perusteltua tarkastella Green Care -palveluja harjoittavia yksiköitä osana verkostomaisia palvelurakenteita, yhteisötalouden tai monisysteemisten mallien näkökulmasta (ks. Kirveennummi ym, tämä julkaisu). Myönteisten vaikutusten rinnalla tulee tunnistaa toiminnan kehittämisen haasteet ja ris-

Kuva 2. Green Care -palvelujen vaikutuksia yksikötasolla ja paikallisella tasolla.

kit, joita myös on raportoitu eri hankkeissa. Kehittämistyön avulla nämä haasteet ja riskit on useimmissa tapauksissa mahdollista välttää tai jopa kääntää vahvuudeksi.

Green Care -palvelut ovat luonteeltaan *high-touch* -palveluja: Palvelut perustuvat ihmisten väliseen vuorovaikutukseen niin asiakastilanteissa kuin suhteissa lähiyhteisöön. Paikallisen kehityksen kannalta tämä on monin tavoin vahvuus (ks. Vehmasto, tämä julkaisu). Palvelujen *high-touch* -luonne edellyttää myös palveluun sisältyvien sosiaalisten kysymysten huomioimista palvelutoimintaa suunniteltaessa ja harjoitettaessa.

2.3 Talousvaikutukset

Taloudellisen tehokkuuden mittaamisessa on ensisijaisesti kysymys siitä, miten palvelu järjestetään käytettävissä olevilla resursseilla, jotta tavoiteltu hyvinvointi saavutetaan pienimmillä mahdollisilla kustannuksilla. Toinen kysymys koskee sitä, mikä on niiden toimien ja käytäntöjen kustannukset, jotka pystyvät ennalta ehkäisemään esim. sairauksia tai syrjäytymistä, ja niistä aiheutuvia kustannuksia tehokkaasti. Kolmanneksi voidaan pohtia, miten toiminnan kautta saadaan synnytettyä uusia resursseja, elämysympäristöjä, prosesseja sekä tiloja hyödynnettäväksi erilaisten asiakasryhmien tarpeisiin, ja palveluntuottajia tuottamaan näitä palveluita. Näiden näkökulmien perusteella Green Care -palvelutoiminta on siten mahdollista nähdä sekä taloutta kohentavana, talouden positiivisia vaikutuksia välillisesti luovana toimintana, mutta myös rakenteita uudistavana toimintana.

Ensimmäisessä kehityksessä (Kuva 1) taloudellinen arviointi voi perustua yksittäisiin havaintoihin että kompleksisiin havaintojen yhteisvaikutukseen, ja on usein miten määrällistä. Luontoavusteisen toiminnan hyödyt voivat näissä tapauksissa olla toimin-

Maaseudun näkökulmasta voidaan todeta, että Green Care -yksiköt perustavat toimintansa olemassa oleville resursseille ja erilaisille pääomille (kuten sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma), joita ne monipuolistavat ja vahvistavat toiminnallaan. Parhaimmillaan tämä vaikuttaa myönteisesti paikalliseen sosiaaliseen pääomaan, erilaisiin yhteistoiminnan muotoihin sekä maaseudun palvelujen saavutettavuuteen. Näitä myönteisiä vaikutuksia voidaan jatkossa vahvistaa siten, että Green Care -toimintaa kehitetään, ei vain yksikkö- tai palvelulähtöisesti, vaan laaja-alaisemmin, toiminnan monivaikutteisuus ja palvelujen *high touch* -luonne huomioon ottaen.

takyvyn palautumisen myötä syntyneitä rahamääräisiä tuottoja työelämään osallistumisesta tai terveys- ja sosiaalipalveluiden käytöstä säästyneitä rahamääräisiä kustannuksia. Tavoitteena on verrata luontoavusteisilla menetelmillä tuotettujen palveluiden hyötyjä ja kustannuksia muihin vastaaviin palveluihin, joissa näitä menetelmiä ei käytetä. Kustannukset muodostuvat Green Care -aktiviteettien tuotannosta. Jos hyödyt ovat kustannuksia suurempia, Green Care -toiminta on kansantaloudellisten vaikutusten näkökulmasta kannattavaa. Tämän kaltainen arviointi kiinnostaa palveluiden kilpailuttamiseen tai rajalliseen budjettiin varautuvaa julkista sektoria ja hankinnoista vastaavia päättäjiä, mutta arvioinnin hyötyjinä voivat olla myös yksityiset toimintojaan tehostavat yritykset.

Aluetaloudellisessa tarkastelutavassa (Kuva 2) haasteet ovat ennen kaikkea siinä, kenen arvellaan hyötävän toimenpiteistä ja olevan valmis investoimaan toimintatavan kehittämiseen. Tällöin näkökulma on markkinaehtoisempi. Arviointiasetelma on vaikeampi muodostaa, koska kaikkia mahdollisia välillisiä vaikutuksia ei ole helppo tunnis-

"Yhteismitallisuus"	"Aluetalous"	"Innovatiivisuus ja asiakaslähtöisyys"
<ul style="list-style-type: none"> • Näytön tarjoaminen • Julkiset päättäjät • Ohjelmalliset tavoitteet • Kansantaloudellisuus • Kustannus-hyöty • Investointien sosiaalinen tuotto • Määrällisyys • Yhteismitallisuus, todellisuuden yksinkertaistaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Palveluiden monivaikutteisuus • Kuntapäättäjät • Yhteiskunnalliset näkökulmat • Markkinaehtoisuus • Verkosto- ja ketjuvaikutukset • Alueiden elinvoima, vetovoima, ostovoima • Kestävä aluetalous • Määrällisyys ja laadullisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kilpailukyky • Kumppanuudet • Kokeilut • Sosiaaliset innovaatiot • Ekosysteemipalvelut • Aineettomat arvot • Kokemuksellisuus • Asiakaslähtöinen arvon muodostus • Laadullisuus

Kuva 3. Green Care -toiminnan vaikuttavuuden taloudelliseen tarkasteluun voidaan soveltaa kolmea eri viitekehystä.

taa. Myös vaikutusalueen määrittäminen on haaste. Aluetaloudellisen arvioinnin tietoja voivat hyödyntää niin toimintojen suunnitteluista ja valmisteluista vastaavat julkiset viranomaiset ja tahot, joiden tehtävänä on tehdä valintoja ja päättää resurssien kohdentamisesta eri sektoreille ja erilaisiin tarpeisiin. Alueellisen talouden kehittäminen vaatii silmää monivaikutteisuudelle ja sen tuottamille hyödyille, sekä rohkeutta investoida innovatiivisuutta lisääviin toimiin. Erilaisista yhteistoiminnan muodoista ja verkostoista voi kehittyä uutta yritystoimintaa, kuten esimerkiksi monet kylätalouden esimerkit osoittavat. Taloudellisten potentiaalien tunnistamisesta kiinnostuneita tahoja voisivat olla niin alueen (kuntaryhmittymien, kuntien, kylien) toimijat, paikalliset yhdistykset kuin yrityksetkin. Taloudellisen arvioinnin tulokset voivat rohkaista päätöksentekoon tai yhteistyön rakentamiseen, mutta arvioinnissa saatava tieto alueen yritysten tai yritysverkostojen olemassaolosta, laadusta ja

menestyksestä voi tuottaa myös uusia maksavia asiakkaita palveluille.

Kolmannessa kehyksessä (Kuva 3) arvioinnin näkökulma on useimmiten laadullinen ja tulevaisuusorientoitunut. Green Care -toiminnan arviointi ja esittely innovatiivisena ja asiakaslähtöisenä toimintana voi rohkaista yrittäjiä hakemaan taloudellista toimeentuloa uusista lähteistä, uusia palveluita muotoillen. Samalla voi herätä oivalluksia myös olemassa olevien resurssien hyödyntämisestä uusia asiakkaita palvellen. Taloudellinen arviointitieto ei kuitenkaan sellaisenaan takaa onnistumista, onnistumisessa on usein kyse konkreettisesta uusien asioiden kokeilemisestä, mutta myös tavanomaisista yrittäjyyden reunaehdoista: oikeanlaisesta konseptoinnista, yhteistyötahojen valinnoista tai osumisesta oikeilla asioilla oikeaan aikaan. Palveluja käyttävälle asiakkaalle toiminnan taloudellisia vaikutuksia koskettava arviointitieto voi sekkin olla investointeihin motivoiva

tekijä, mikäli kyse on esimerkiksi selkeistä näytöistä tai esimerkkitarinoista kuntouttavan toiminnan onnistumisesta. Usein yksityisille asiakkaille riittävä valintoja ohjaava tieto

voi kuitenkin olla esimerkiksi yritysten viestinnästä tai vertaispalautteista saatavat tiedot palveluiden laadusta ja toimivuudesta.

3 Mitä tulokset kertovat Green Care -toiminnan vaikuttavuudesta?

Tutkimuksessa tarkasteltiin erilaisia politiikkaohjelmia ja strategioita, joiden suhteen Green Care -toiminnan vaikuttavuutta voidaan arvioida (ks. Soini, tämä julkaisu). Näiden ohjelmien tavoitteet toki ovat hyvin yleisiä ja normatiivisia, mutta ne antavat suuntaa ja avainsanoja sille, mihin suuntaan yhteiskunnallista kehitystä halutaan ohjata. Eri politiikkaohjelmien tavoitteet on mahdollista niputtaa kestävä kehityksen laajan sateenvarjon alle. Tällöin kestävään kehitykseen kuuluu niin yksilön kuin yhteisöjen hyvinvointi sekä elinvoimainen talous, joka kehittää ympäristön ehdoilla.

CareVa -tutkimuksessa ei pyritty mittaamaan Green Care -toiminnan tai palvelujen vaikuttavuutta. Tämä olisi edellyttänyt paitsi arvioinnin systemaattisuutta ja eri tekijöiden yhteismitallistamista, mutta myös toiminnan tavoitteiden yksityiskohtaista aukikirjoittamista. Tutkimuksen alustavat empiiriset havainnot antavat kuitenkin viitteitä siitä, että Green Care -toiminta voi tukea monia niitä tavoitteita, joita niin sosiaali- ja terveysalan ohjelmissa, kuin maaseutupolitiikan ja yhteiskuntapolitiikan ohjelmissakin esitetään.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakaslähtöinen järjestäminen on yksi päätavoitteista hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisen ohella. Lisäksi tavoitteena on ehkäistä ongelmien syntyä jo ennalta, ja edistää fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Kun Green Care -toiminnan vaikuttavuutta tar-

kastellaan erityisesti sosiaali- ja terveysalan -ohjelmien näkökulmasta, voidaan nähdä, että toiminta voi soveltua erityisen hyvin asiakaslähtöisten ja ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseen. Green Care -palvelujen vaikuttavuus on hyvin yksilöllistä. Palvelut tuotetaan tyypillisesti pienissä yksiköissä, mikä mahdollistaa asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimisen. Luontoympäristön ja eläinten käyttö takaavat puolestaan sen, että palvelut eivät ole standardoituja sisällön suhteen, vaan ne ovat tilanteiden mukaan muuntuvia ja elämispainotteisia. Ennaltaehkäisevyys on luonteva tavoite, koska Green Care -toimintatavassa on elementtejä joita voidaan luontevasti käyttää ihmisten voimaannuttamiseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen, jotka ovat keskiössä erityisesti luontohoivan palveluissa.

Maaseutu- ja aluepolitiikan painopisteenä on paikallislähtöinen kehittäminen. Green Care -toimintatapa perustuu pitkälti paikallisten resurssien käyttöön ja uudelleenkäyttöön, paikalliseen osaamiseen ja hiljaiseen tietoon. Toiminta voi siten parhaimmillaan ylläpitää ja uudistaa paikallista fyysistä, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Paikkaperustaisuus ei tarkoita kuitenkaan sitä, että Green Care -toiminta tapahtuisi suljetussa ”vakuu-missa” vaan päinvastoin: Tutkimus antoi viitteitä siitä, että toiminnalla on myös yli paikallisia vaikutuksia, joiden esiin nostamiseen ja arviointiin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota.

Kaiken kaikkiaan Green Care -toiminnassa on monia elementtejä, joiden voidaan ajatella tukevan kestävästä kehityksestä ja vihreän talouden mukaisia yhteiskuntapolitiikan ja aluekehityksen tavoitteita. Vaikka näiden vaikutusten eksplisiittinen todentaminen

on tutkimukselle visainen tehtävä – pelkäämään kestävästä kehityksestä käsitteen normaatiivisesta ja kompleksista luonteesta johtuen – voidaan väittää, että Green Care -toimintatavalla on paljon yhteyksiä kestävästä kehityksestä eri ulottuvuuksiin.

4 Arvioinnin arviointia

4.1 Pelkkää retoriikkaa?

Jokaisen organisaation, joka toimii julkisesti pitää arvioida omaa toimintaansa, olla arvioinnin kohteena tai arvioida muita.¹Tämä lainaus kertoo, että vaikuttavuusyhteiskunnassa arviointitietoa kaivataan mitä moninaisimmissa yhteyksissä, ja varsinkin julkisen toiminnan piirissä. Tästä huolimatta monet tutkimukset osoittavat, että päätöksenteko ei kuitenkaan aina perustu vaikuttavuustietoon. Outi Simonen (2012) on tutkinut vaikuttavuustiedon käyttöä erikoissairaanhoidon johtajien keskuudessa. Tutkimuksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon johtajat arvioivat käyttävänsä päätöksenteossa useita erilaisia tietolähteitä, eikä tieteellinen vaikuttavuustieto suinkaan ollut ensisijainen tiedon lähde heidän päätöksensä perusta. Tutkimus paljasti lisäksi, että johtajat ymmärsivät vaikuttavuuskäsitteen hyvin laajasti ja moniselitteisesti, ja vaikuttavuuskäsite sekoitettiin herkästi muihin terveystaloustieteen käsitteisiin.

Simonen väittääkin, että päätöksenteko ei perustunut vaikuttavuustietoon, vaan pikemminkin sellaiseen retoriikkaan, jossa asioita perusteltiin vaikuttavuus -käsitteen avulla. Vaikuttavuustiedon käyttö oli siis jonkinlainen ihanne, jonka todellista hyödyntämistä rajoitti kuitenkin asioiden kapea-alainen ja

omaan sektoriin liittyvä tarkastelu. Haastateltavat vetosivat myös omaan ammattietiikkaansa: yksittäisen potilaan etu ja lääkärin subjektiivinen oikeus saatettiin asettaa päätöksenteossa vaikuttavuustiedon edelle. Haastateltavien mukaan vaikuttavuustieto oli myös liian vaikeasti saatavilla (ts. vaikeassa muodossa), jotta he olisivat voineet käyttää sitä tehokkaasti päätöksenteon tarpeisiinsa.

Tämä esimerkki vahvistaa muiden tutkimusten johtopäätöksiä siitä, että vaikuttavuustiedon rinnalla päätöksentekoon vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten päätöksentekijöiden omat arvot ja politiikkatavoitteet (Kane 2009). Yli-Viikarin (2011) mukaan arviointitiedon hyödyntämistä päätöksenteossa vaikeuttaa tiedon ja toiminnan eriytyminen toisistaan: Tietoa, jota tuotetaan päätöksentekoa varten, ei pystytä käyttämään päätöksenteossa, koska ei tunneta käytännön toimintaa. Kokemusperäinen tieto saatetaan sivuuttaa, koska se koetaan päätöksenteolle etäiseksi.

Jos tietoa ei käytetä päätöksenteossa, onko vaikuttavuuden arviointi aivan turhaa? Vaikuttavuustiedolla on, kuten aiemmin todettiin, myös muita tehtäviä kuin päätöksenteon tukeminen. Arviointi edesauttaa toimintatapojen kehittämistä ja tiedon avulla voidaan tehdä sisäistä auditointia. Arviointi ei siis ole turhaa, vaikka sen avulla ei aina pystytä tyhjentävästi kaikkia vaikuttavuuden ”mustia laatikkoja” avaamaan.

¹ Peter Dahler-Larsenin kirjan *The Evaluation Society* (2011) esittelytekstissä.

4.2 Järkeilyä

Arviointitutkija Marketta Rajavaaran (2007) mukaan hyvinvointivaltioon on ilmaantunut kahdeksan eri järkeilytyyliä, tapaa pyrkiä osoittamaan vaikuttavuuksia. Nämä tyylit ovat tilastollinen, tavoiteperustainen, tarveperustainen, kokeellinen, vuorovaikutteinen tuloksellinen, auditiivinen ja näyttöperustainen. Hänen mukaansa palvelujen markkinaehtoisuuden lisääntyessä ja uuden julkishallinnon ohjelmallisuuden myötä siirtymistä on tapahtunut tuloksellisen, auditiivisen ja näyttöperustaisen arvioinnin suuntaan. Tämä painotus on tullut esiin myös Green Care -toiminnan osalta. Kuntien sosiaali-toimen johtajat ovat tuoneet esille toiminnan vaikuttavuuden osoittamisen tärkeyden ammatillisten pätevyysvaatimusten rinnalla (Soini & Vehmasto 2014). Vaikuttavuuspuhe ja tuloksellisuusajattelu näyttäisivät siis saavuttaneen kuntatason päätöksenteon.

Olisiko Green Care -toiminnan osalta perusteltua katsoa tuloksellisuus- ja näyttölähtöisen arvioinnin sijaan muiden järkeilytyylien, kuten tarveperustaisen arvioinnin suuntaan? Tällöin arvioinnin lähtökohtana olisivat esimerkiksi yksilöiden hyvinvoinnin tarpeet. Hankaluutta tulee tietenkin siitä, kun kysytään, kenen tarpeita tulee arvioida ja miten tarpeet määritellään, mutta tällöin näkökulma kääntyisi prosesseista takaisin yksilöön. Voidaan myös kysyä, riittäisikö arviointiin pelkkä maalaisjärkeily. Mikäli eri osapuolet ovat tyytyväisiä toimintatapaan, toimintaan ei liity terveys-, turvallisuusriskejä ja asiakas maksaa palvelun itse, tarvitaanko näyttöä toiminnan tai palvelun vaikuttavuudesta? Ennaltaehkäisevissä vihreän hoidon palveluissa tämä periaatteessa on mahdollista, mutta tällöin on huomattava, että asiakkaat ovat tänä päivänä valvettuneita saamansa palvelun suhteen. Yhteiskunnan näkökulmasta on toki kiinnostavaa myös tällaisen toiminnan vaikuttavuus järjestelmätasolla.

5 Miten tästä eteenpäin?

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, arvioinnilla on useita tehtäviä. Arviointia tarvitaan Green Care -toiminnan kehittämiseksi, kuten uusien liiketoimintakonseptien ja palvelujärjestelmien kehittämiseksi. Arviointia varten tulisi toiminnalle seuraavaksi muodostaa selkeät ohjelmalliset tavoitteet, valita asiakasryhmät tavoitteineen sekä yksiköt, joissa toimintaa harjoitetaan. Tällaisen arvioinnin toteuttaminen edellyttää riittäviä resursseja ja monitieteistä lähestymistapaa. Mikäli tällaisia resursseja ei ole käytössä, vaihtoehtona on edetä menetelmien muotoiluun ja testaukseen erilaisia lyhytaikaisia kokeiluja suosimalla. Kokeiluissa on tärkeää toimia tiiviissä yhteistyössä palvelunjärjestäjien ja toteuttajien kanssa pohtien, millaisia mahdollisuuksia toiminnalla olisi toimia vuoro-

vaikutuksessa nykyisten, olemassa olevien ja muuttuvien järjestelmien kanssa.

Kaiken kaikkiaan Green Care -toiminnan arvioinnin osalta joudutaan väistämättä pohtimaan samoja kysymyksiä kuin palvelujen vaikuttavuuteen yleensäkin. Tämän lisäksi edelleen ratkaistava kysymys on, miten erottaa juuri luonnon hyvinvointia tuottavat höydyt, ”vihreä laatikko”, muista lisäarvoa tuottavista tekijöistä, kuten palvelua tarjoavan yksikön pienen, ihmisläheisyys ja joustavuus. Jos tämä saadaan selvitettyä, ollaan lähempänä sitä tilannetta, että Green Care -palveluille voidaan laittaa hintalappu, joka osoittaa luonnon tuottaman lisäarvon hyvinvoinnille euroissa.

Eurooppalaisessa keskustelussa on väläytelty ajatusta, että Green Care voisi olla jopa uusi paradigma sosiaali- ja terveydenhoidossa (Sempik ym. 2010). Arvioinnin näkökulmasta kiinnostava kysymys onkin se, pyritäänkö Green Care -tyyppinen toiminta tuomaan mukaan olemassa oleviin palvelujärjestelmiin, vai esittelemään se kokonaan

uudenlaisena toimintatapana. Ensimmäisessä tapauksessa Green Care -palveluja tulisi verrata muihin palveluihin, jolloin tulee rakentaa vertailukelpoisia asetelmia. Jälkimmäisessä tapauksessa arvioinnin tulisi ennen kaikkea palvella toimintatavan kehittämistä siten, että se vastaisi mahdollisimman hyvin asetettuja ohjelmallisia tavoitteita.

Lähdeluettelo

Hausman, D.M. 2012. Health, well-being, and measuring of burden of disease. – Population Health Metrics 2012, 10:13. Saatavissa internetistä: <http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1478-7954-10-13.pdf>

Rajavaara, M. 1999. Arviointitutkimuksen hyödynnettävyys. Teoksessa: Eräsaari, R. ym. (toim.) Arviointi ja asiantuntijuus. Tampere: Gaudeamus. s. 31–53.

Simonen, O. 2012. Vaikuttavuustiedon hyödyntäminen erikoissairaanhoidon johtamisessa. Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis; 1156. Verkkojulkaisu.

Viitattu 13.11.2013. Saatavissa internetistä: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8667-8>.

Soini, K. & Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care -toimintatapaa. Teoksessa Vehmasto, E. (toim.) Green Care -toiminnan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 20. Jokioinen: MTT. s. 8–29.

Yli-Viikari, A. 2011. Numeroiden harhaa vai toteutuksen työkaluja? -indikaattorien käyttö maatalouden ympäristöpoliittisessa suunnittelussa. Väitöskirja. MTT Tiede 16. Helsinki: MTT. 160 s.

Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta

Green Care -toimintatapa on herättänyt laajaa kiinnostusta. Se nähdään yhtenä vaihtoehtona tuottaa palveluja asiakaslähtöisesti ja vastata moniin eri yhteiskunta- ja maaseutupoliittisiin tavoitteisiin. Eri yhteyksissä on kysytty, mitkä ovat Green Care -toiminnan tuottamat mahdolliset hyödyt muihin palveluihin verrattuna. Tässä julkaisussa pureudutaan Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin kysymyksiin. Julkaisu esittelee arvioinnin lähtökohdat ja erilaisia menetelmiä vaikuttavuuden todentamiseen ihmisen hyvinvoinnin, maaseudun ja talouden näkökulmasta. Tavoitteena on antaa kokonaiskuva paitsi arvioinnin kohteesta, myös suomalaisesta Green Care -toimintatavasta ja asioista, joita toiminnan arvioinnissa tulee jatkossa ottaa huomioon.

MTT julkaisee tutkimustuloksiaan kahdessa raporttisarjassa:
MTT Kasvu, MTT Tiede ja MTT Raportti.

MTT KASVU
www.mtt.fi/julkaisut

MTT Kasvu -sarjassa julkaistaan oppaita ja raportteja maatalous- ja elintarviketutkimuksesta sekä maatalouden ympäristötutkimuksesta. Tuloksista kerrotaan käytännönläheisesti ja ymmärrettävästi. Lukijoille tarjotaan tietoa MTT:n kaikilta tutkimusaloilta eli biologiasta, teknologiasta ja taloudesta.

MTT, 31600 Jokioinen, puh. 0295 300 700, sähköposti julkaisut@mtt.fi